

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 10

ANDRA KAMMAREN

1960

25—30 mars

Debatter m. m.

Fredagen den 25 mars

	Std.
Minnesord över förre talmannen August Sävström.....	5
Svar på frågor av:	
herr Eliasson i Sundborn ang. skattelättnad för bussar i linjetrafik .	5
fru Lindskog i anledning av inträffade dödsfall bland ensamboende åldringar.....	6
Svar på interpellationer av:	
herr Andersson i Storfors ang. åldringsvårdens organisation	8
herr Svensson i Kungälv ang. åtgärder med anledning av vissa rekom- mendationer i zigenarfrågan.....	10
Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.....	16
Ändring i familjebidragsförordningen	75
Besparingar inom den allmänna sjukförsäkringen, m. m.....	78
Utredning i syfte att förverkliga den fulla sysselsättningen m. m.	81
Ökad utbildning av personal vid körskolor.....	84
Ändrade grundavgifter vid elabonnemang för mindre industrier.....	85
Interpellation av herr Svensson i Stenkyrka ang. yrkesutbildning för fiskare.....	85

Tisdagen den 29 mars

Svar på frågor av:	
herr Nordgren ang. tullbefrielse för gåvor.....	89
herr Pettersson i Dahl ang. tolkningen av vissa statsbidragsbestäm- melser avseende det allmänna skolväsendet.....	91
Svar på interpellation av herr Lassinantti ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun m. m. och på fråga av herr Larsson i Hedenäset ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv.....	92
Interpellationer av:	
herr Carbell ang. beivrande av vårdslös deklARATION.....	108
herr Berglund ang. arbetskraftsbehovet i Norrbottens skogskom- muner.....	108

	Sid.
Onsdagen den 30 mars fm.	
Sveriges anslutning till EFTA, m. m.	112
Onsdagen den 30 mars em.	
Sveriges anslutning till EFTA, m. m. (Forts.)	188
Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.	212
Ändring av 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen.	234
Sänkning av rösträttsåldern.	236
Utgifter under riksstatens sjätte huvudtitel:	
Allmän översikt över beräkningen av väganlagen m. m.	243
Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp.	245
Kostnader för vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning.	246
Driftbidrag till statens järnvägar.	247
Allmänna barnbidrag m. m.	250
Bidrag till sjukkassor m. m.	252
Vidgad rätt att åtnjuta det från inkomst av kapital medgivna s. k. sparavdraget.	253
Interpellation av herr Nilsson i Tvärålund ang. metoderna för kontroll av motorfordons hastighet.	258

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 25 mars

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 6, rörande lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.	16
— nr 7, om ändring i familjebidragsförordningen.	75
— nr 8, om besparingar inom den allmänna sjukförsäkringen, m. m. .	78
— nr 9, om ändrad lydelse av 3 § lotteriförordningen.	81
— nr 13, om ändring i livsmedelsstadgan.	81
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 7, om ändring i vattenlagen, m. m.	81
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 7, om vidgad svensk fri-märksutgivning.	81
— nr 8, ang. enhetligt bensinpris för hela landet m. m.	81
— nr 9, om utredning i syfte att förverkliga den fulla sysselsättningen m. m.	81
— nr 10, om utredning rörande Tornedalens kommunikationsproblem	84
— nr 11, om ökad utbildning av personal vid körskolor.	84
— nr 12, ang. ändrade grundavgifter vid elabonnemang för mindre industrier.	85

Onsdagen den 30 mars em.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 2, om Sveriges anslutning till konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m.	188
--	-----

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 30, ang. förordning om rätt för Konungen att i vissa fall förordna om avvikelse från tulltaxan m. m.	188
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.	212
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 47, om anslag till internationell hjälpverk- samhet.	212
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 7, om ändring av 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen.	234
— nr 8, ang. förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riks- dagens andra kammare för perioden 1961—1964.	236
— nr 9, om sänkning av rösträttsåldern.	236
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. rösträttsåldern, m. m.	243
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 10, rörande beskaffenheten av val- sedlar m. m.	243
— nr 11, om skydd för partibeteckning.	243
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 6, rörande utgifter under sjätte huvud- titeln (kommunikationsdepartementet).	243
— nr 43, ang. anslag till regeringsrätten.	250
— nr 44, ang. anslag till vattendomstolarna.	250
— nr 45, ang. anslag till allmänna barnbidrag m. m.	250
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 23, ang. avdrag vid beskattningen för kostnader för bil i tjänsten, m. m.	253
— nr 31, om vidgad rätt att åtnjuta det från inkomst av kapital med- givna s. k. sparavdraget.	253

Fredagen den 25 mars

Kl. 11.00

§ 1

Minnesord över förre talmannen August Sävström

Herr TALMANNEN öppnade sammanträdet med följande ord:

Under gårdagen ingick meddelande om att förre talmannen i denna kammare August Sävström avlidit.

Då August Sävström år 1952 lämnade riksdagen efter att i mer än fyra decennier ha tillhört andra kammaren, sedan 1933 såsom dess talman, fick han mottaga många och starka bevis på uppskattning och vänskap. Därvid framhölls bland annat hans fulländade opartiskhet och osvikliga säkerhet vid ledningen av kammarens förhandlingar. I dag dröjer våra tankar främst vid de personliga egenskaper hos vår vördade förre talman, som gör att budet om hans bortgång väcker stor saknad och förstämmning. Genom sin lugna, naturliga värdighet och sitt blida, välvilliga väsen tillvann han sig allas aktning och tillgivenhet. Med tacksamhet minnes vi hans betydelsefulla livsgärning och helgjutna personlighet.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2

Justerades protokollet för den 18 innevarande mars.

§ 3

Svar på fråga ang. skattelättnad för bussar i linjetrafik

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn har frågat mig, om regeringen avser att på grundval av 1953 års trafikutrednings betänkande förelägga årets riksdag förslag om skattelättnad för bussar i linjetrafik.

1953 års trafikutredning avgav den 22 februari i år en framställning angående busstrafikens drifteconomiska förhållanden med förslag bl. a. om restitution av för år 1960 erlagd fordonskatt för bussföretag med linjetrafik på landsbygden. Framställningen är nu föremål för remissbehandling. Remisstiden utgår den 1 juni. Innan remissbehandlingen avslutats, är jag givetvis icke beredd att ta ställning till det av utredningen framlagda förslaget.

Härefter anförde:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag ber först att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra ett tack för det snabba svaret på min fråga. Tyvärr ger kanske inte innehållet anledning till samma tacksamhetsbetygelse.

Såsom alla känner till har privatbilismens expansion medfört åtskilliga indragningar i busstrafiken särskilt på landsbygden. Linjer har lagts ner och turtätheten har minskats. 1953 års trafikutredning konstaterar i sitt betänkande att den brydsamma ekonomiska situation, vari många bussföretag med landsbygdstrafik befinner sig, medför allvarliga risker för ytterligare inskränkning och nedläggning av busstrafiken. Det kan uppkomma en situation, då det är omöjligt att upprätthålla en någorlunda tillfredsställande trafikförsörj-

Svar på fråga i anledning av inträffade dödsfall bland ensamboende äldre

ning på landsbygden. Med hänsyn här till anser utredningen — och det är också min uppfattning — att en situation har skapats, där det är önskvärt att man sätter in vissa åtgärder. Trafikutredningen har därför tänkt sig en sådan skattelättnad att hälften av den fordonsskatt, som är erlagd för år 1960, skulle restitueras när det gäller bussar som är godkända för trafik på linjer, vilka till $\frac{1}{2}$ omfattar landsbygden. Detta är bara ett provisorium, säger utredningen, och det behöver inte föregripa den avvägning av fordonsbeskattningen mellan olika kategorier som senare kan komma att ske.

I sitt svar framhåller nu statsrådet, som efter vad jag tror ändå är intresserad av den här frågan, att remisstiden beträffande trafikutredningens framställning utgår den 1 juni och att han därför inte för närvarande kan ta ställning till saken. Jag konstaterar att regeringen, som i andra sammanhang sannerligen inte brukar ge myndigheterna särskilt lång remisstid, i detta fall har gjort remisstiden osedvanligt lång och att frågan därför inte kan bli föremål för behandling av vårriksdagen. Jag måste beklaga detta, men jag hoppas att uttalandet inte innebär att man från regeringens sida inte överväger att lägga fram något förslag till höstriksdagen. Skall svaret tolkas på det sättet, är det ju rent negativt.

Jag vill uttala en förhoppning om att det ändå skall finnas möjligheter att få fram ett förslag till höstriksdagen.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Med anledning av vad herr Eliasson hade att säga om den långa remisstiden vill jag framhålla att den fråga det här gäller är så pass komplicerad, att det måste anses sakligt motiverat med den remisstid som har utsetts för de olika myndigheterna.

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon längre debatt med statsrådet på denna punkt, men jag vill erinra om att det bara gäller ett *provisorium*, som enligt utredningens mening inte kommer att föregripa den senare avvägningen av fordonsbeskattningen mellan olika kategorier. Jag har svårt att förstå att man skulle behöva fundera på detta ganska enkla problem från slutet av februari till den 1 juni.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4**Svar på fråga i anledning av inträffade dödsfall bland ensamboende äldre**

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **NILSSON**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Fru Lindskog har frågat, om jag uppmärksammat att den senaste tiden flera dödsfall inträffat bland gamla ensamboende, då äldre legat hjälplös ibland i timmar och ibland hela dygn utan möjlighet till kontakt med andra människor. Vidare frågar fru Lindskog, om jag har för avsikt att genom anvisningar till socialvårdsorganen eller på annat sätt medverka till att sådana tragedier undvikas och att bättre tillsyn och kontaktmöjligheter ordnas.

De beklagliga händelser fru Lindskog syftar på drabbar som regel ensamstående gamla, som av någon anledning normalt ej har daglig kontakt med andra. Detta kan bero på att de saknar anhöriga, att de bor isolerat — eller att de själva valt att isolera sig från omgivningen.

I socialhjälpslagen står, att socialnämnden är skyldig att tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar samt, där så lämpligen kan ske, lämna annat bistånd i personliga angelägenheter. Med sådant bistånd torde avses också att ordna med viss tillsyn av ensamboende gamla. Som bekant beredes

Svar på fråga i anledning av inträffade dödsfall bland ensamboende äldre

gamla i ökad omfattning i olika former hjälp i hemmen.

Det bör vara en angelägen uppgift för socialnämnderna att sörja för att även gamla, som inte får den hjälp de behöver, får en viss tillsyn eller kontakt med andra.

Att fylla den uppgiften erbjuder särskilda problem i de fall, där en äldre avsiktligt isolerar sig och — som ibland sker — vägrar att ta emot något som helst bistånd i hemmet eller på ålderdomshem e. d. Att flytta någon med tvång får icke ske utom i yttersta nödfall.

Socialstyrelsen har i sin publikation »Råd och Anvisningar», vilken tillställs socialnämnderna och andra sociala organ, närmare behandlat den kurativa verksamhet som ankommer på socialnämnden. Frågan om de nämnda ömtåliga fallen har också tagits upp.

Enligt vad jag erfarit har socialstyrelsen för avsikt att inom den närmaste tiden i samma publikation ytterligare behandla vissa frågor rörande den öppna äldreomsorgen, däribland även tillsynen av ensamboende gamla.

Härpå anförde

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret på min fråga.

Det är alldeles uppenbart, att just denna tillsyn av gamla tillhör den kurativa verksamhet, som rekommenderades socialnämnderna i den nya socialhjälpslagen men som man inte ansåg sig kunna ålägga dem. Mig förefaller det som om det fanns ett visst glapprum mellan olika former av hjälp och vård för gamla. Vi har den hjälpformen att en människa omhändertages på ålderdomshem för vård, och vi har också den som sätter in när en äldre kan klara sig i sin egen bostad med några timmars hjälp per dag eller per vecka.

Däremellan finns det emellertid ett tomrum, och i detta ligger just bristen på tillsyn.

Att vi har så många ensamboende människor beror på den förändring av familjesammansättningen, som har pågått under de senaste 20—30 åren. Vi har medvetet strävat efter att ge gamla människor möjlighet att bo och leva för sig själva, oberoende av anhöriga. Denna utveckling har mycket stora fördelar och kommer att fortsätta, men den lägger också större ansvar på samhällets socialvård, därför att om inte anhöriga ger den tillsyn, som förhindrar att en gammal människa kan bli liggande hjälplös och kanske dö i sin ensamhet, måste samhället göra det.

Jag tror, att vi hittills har tänkt för traditionellt när det gäller hjälpformer. Endera skall en äldre omhändertagas eller också få hjälp några timmar, men däremellan ger vi sällan något slag av bistånd. Hur skulle det vara, om man i socialnämnderna gjorde en överenskommelse med en familj, som bor i närheten, om att den skulle göra en daglig titt in till en gamling för att se, om ingenting har inträffat, eller om den som bor ensam i ett hyreshus finge en ringledning in till en familj i en närliggande lägenhet? De flesta av de tragedier, som vi har upplevat den senaste tiden, skulle ha kunnat undvikas genom dessa enkla anordningar. Det blev dessutom en mycket billig tillsyn för socialnämnderna. Jag vet, att man har varit rädd för att mot betalning överlämna vården av gamla till enskilda, men när det bara är fråga om tillsyn med skyldighet att ge de sociala myndigheterna en vink om att vården nu måste ordnas tror jag, att risken är liten för att mottagaren skall komma i beroendeställning gentemot den som utövar tillsynen.

Jag är mycket tacksam för svaret och särskilt för det sista avsnittet, som säger att socialstyrelsen har för avsikt att inom den närmaste tiden ge råd och an-

Svar på interpellation ang. åldringsvårdens organisation

visningar rörande den öppna åldringsvården och att även denna del av tillsynen och vården då kommer att uppmärksammas. Jag tror, att det inte bara är jag som är tacksam utan även en stor allmänhet, som känner sig lugnad av detta svar. Det har nämligen upprört många, när tragedier har inträffat i den närmaste omgivningen.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på interpellation ang. åldringsvårdens organisation**

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Under hänvisning till den livaktighet som för närvarande kännetecknar byggandet av ålderdomshem har herr Andersson i Storfors ställt följande frågor till inrikesministern.

Anser statsrådet det försvarbart att investera så mycket pengar i en delvis föråldrad vårdform?

Avser statsrådet utredningsvis klargöra hur en effektiv åldringsvård bör organiseras?

Då frågor rörande ålderdomshemsvården handlägges i socialdepartementet, har jag ansett det ankomma på mig att besvara frågorna.

Vad angår ålderdomshemsbyggandet färdigställdes under tioårsperioden 1949—1958 efter ny- eller ombyggnad i genomsnitt ett drygt 30-tal hem med ca 1 300 vårdplatser per år. Under 1959 färdigställdes 75 hem med 2 500 platser. Den nu pågående byggheten är ännu något större, och föreliggande planer för det närmast framförliggande årets nybyggen antyder en fortsatt ökning.

När de pågående byggena blivit färdiga, har drygt 19 000 platser tillskapats

i nybyggen eller om- och tillbyggda ålderdomshem sedan 1949. Tillkomsten av dessa moderna ålderdomshem har dock inte medfört en motsvarande ökning av det totala antalet platser på sådana hem. År 1958 — det senaste år som vi har totalsiffror för — fanns 40 400 platser på ålderdomshem. Ökningen sedan 1950 inskränkte sig till 1 900 platser, eller 5 procent. Antalet personer i åldrarna över 65 år ökade under samma tid med närmare 140 000 eller 20 procent.

Tillkomsten av de nya ålderdomshemmen har i huvudsak inneburit en välbehövlig standardhöjning. Flertalet av byggena har ersatt föråldrade hem eller hem som med hänsyn till sin ringa storlek ansetts böra läggas ned av driftekonomiska skäl. Den nya kommunindelningen torde härvid ha verkat starkt pådrivande.

Byggnadskostnaderna för de i runt tal 400 ålderdomshem, som färdigställdes under åren 1949—1959, har beräknats till omkring 360 milj. kronor. I statsbidrag har lämnats mindre än 80 milj. kronor eller i runt tal 22 procent av kostnaderna.

Att ålderdomshemsbyggandet ökat kraftigt under de allra senaste åren sammanhänger med strävandena att öka investeringarna under konjunkturavmattningen och med de lättnader i byggnadsregleringen, som genomfördes vid 1959 års ingång. Då kommunerna fick frihet att bygga, var de angelägna att tillgodose de uppdämda behov, som enligt deras mening fanns på detta område.

Interpellanten pekar särskilt på den s. k. klientelblandningen på ålderdomshemmen samt behovet av lämpliga sjukvårdsplatser för äldre. Han har härvid hänvisat till att kommunerna enligt socialhjälpslagen är ålagda att på ålderdomshemmen mottaga personer, som är i behov av vård och tillsyn som icke eljest tillgodoses.

Den pågående upprustningen inom

Svar på interpellation ang. åldringsvårdens organisation

sjukvården är av stor betydelse då det gäller att minska olägenheterna av att ålderdomshemmen alltjämt har måst bereda plats för åtskilliga sjuka, som inte kunnat tas emot på sjukvårdsanstalter. Särskilt viktig är härvid utvecklingen av mentalsjukvården samt vården för långvarigt kroppssjuka. Den pågående upprustningen av ålderdomshemsvården spelar också en viktig roll då det gäller att tillgodose gästernas olika vårdbehov.

Frågan om åldringsvårdens ordnande var senast föremål för riksdagens prövning år 1957. Den proposition om riktlinjerna för åldringsvården, som då förelades riksdagen, grundades på den kartläggning av åldringarnas behov och önskemål, som utförts av 1952 års åldringsvårdsutredning. Statsmakternas beslut innebar ett understrykande av de huvudlinjer, som varit normgivande för utvecklingen under 1950-talet och som medfört ett flertal betydelsefulla förbättringar i form av höjd ekonomisk standard och förbättrade vårdresurser.

För egen del vill jag i likhet med min företrädare uttala, att samhällets åldringsvård bör tillgodoses inom ramen för ett så långt möjligt fritt konsumtionsval. Den förhärskande uppfattningen i våra kommuner, vilka ju har att besluta om ålderdomshemmen och bestrida de huvudsakliga kostnaderna för dem, torde alltjämt vara att moderna och trivsamma ålderdomshem inte kan undvaras om man vill tillgodose olika behov och önskemål. Den pågående utbyggnaden syftar inte till att göra ålderdomshemsvården till en på något sätt dominerande gren inom åldringsvården. Den ingår som ett led i ett rikt differentierat system av åtgärder, vars syfte är att tillgodose behov och önskemål som våra åldringar själva har och ger uttryck åt.

Som bekant är det en allmän strävan att åldringarna så långt möjligt skall kunna föra ett självständigt liv och bo i sina egna hem. De beslut som fattats i

pensionsfrågan på regeringens förslag har, liksom den förda bostads- och arbetsmarknadspolitiken, bl. a. till syfte att förverkliga detta önskemål. Jag kan i detta sammanhang nämna, att antalet pensionärslägenheter, som tillkommit med statligt stöd, sedan 1949 stigit från omkring 18 000 till 35 000.

Kommunernas insatser på den öppna åldringsvårdens område går i samma riktning. Verksamheten för att hjälpa åldringar i deras hem med olika slags sysslor och omvårdnad har utvecklats kraftigt. Man räknar med att det år 1954 var ca 18 000 åldringar som fick bistånd av detta slag, medan motsvarande antal år 1958 var 45 000. Dessa former av hemhjälp fortsätter att byggas ut och minskar relativt sett behovet av anstaltsvård.

Åldringsvårdens problem måste angripas med beaktande av nya erfarenheter och ändrade förhållanden, stigande standard och ökade resurser. För den enskildes trivsel och trygghet och för samhället i stort är en välordnad åldringsvård av så stor vikt, att dessa frågor påkallar ständigt och vaksamt intresse från alla ansvariga myndigheters och samhällsorgans sida. Regeringen följer uppmärksamt utvecklingen på detta område.

Den senare av herr Anderssons frågor, huruvida regeringen avser att utredningsvis klarlägga åldringsvårdens organisation, är av liknande innebörd som vissa yrkanden i några motioner, som andra ledamöter av riksdagen nyligen väckt. Dessa motioner befinner sig nu under riksdagens prövning, och jag vill under sådana förhållanden inte uttala mig på denna punkt.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min interpellation.

Anledningen till interpellationen var

Svar på interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa rekommendationer i zigenarfrågan

vissa debatter om åldringsvårdens framtid, som vållat oro ute i kommunerna. Det har utan tvekan ansetts angeläget och värdefullt att ha ett ålderdomshem inom den egna kommunens gränser, även om man på grund av bristen på sjukavdelningar inte kan ta emot alla dem som man skulle vilja ha kvar inom hemorten. Socialministern har nu i sitt svar skingrat oron och klart redovisat den standardhöjning som skett genom nybyggda ålderdomshem.

Trivsamma och moderna ålderdomshem kan inte undvaras, och även det ökade antalet pensionärsbostäder och kommunernas insatser för att hjälpa åldringarna att stanna i sina hem visar en allvarlig strävan att skapa en trygg ålderdom för de gamla.

Socialministerns och regeringens stora intresse för frågan kommer klart till uttryck i följande uttalande i interpellationssvaret:

»Åldringsvårdens problem måste angripas med beaktande av nya erfarenheter och ändrade förhållanden, stignaden i standard och ökade resurser. För den enskildes trivsel och trygghet och för samhället i stort är en välordnad åldringsvård av så stor vikt, att dessa frågor påkallar ständigt och vaksamt intresse från alla ansvariga myndigheters och samhällsorgans sida. Regeringen följer uppmärksam utvecklingen på detta område.»

I medvetande om att sålunda allt göres för de gamlas trygghet och trivsel här i landet ber jag att ännu en gång få framföra mitt tack till socialministern för det utförliga svaret med dess klara redovisning i siffror över dagens förhållanden, bakom vilket ligger ett omfattande arbete.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Den fråga som berörs i de båda interpellationerna kommer utan tvekel att bli en av de mest brännande under 1960-talet. För många människor

som redan är till åren eller håller på att bli det är frågan om hur det skall bli för dem, när de inte kan klara sig på egen hand, det stora bekymret. Enligt den officiella statistiken kommer år 1970 en sjundedel av landets befolkning att vara åldringar. Då frågan om åldringsvården snart kommer att tas upp här i kammaren i anledning av motioner som för närvarande håller på att utskottsbehandlas, vill jag nu bara uttrycka min glädje över att de båda interpellanterna har framhållit betydelsen av den personliga tillsynen och att statsrådet har formulerat målsättningen så att de gamla skall beredas möjlighet att leva ett självständigt liv och bo i egna hem. Vad vi måste inrikta oss på är att intensivt verka för att den personliga omvårdnaden blir bättre, bygga ut hemtjänst och hemvård i olika former och målmedvetet fostra människor att ta sig an varandra och känna ansvar för varandra. Om detta kunde ske skulle en hel del investeringar i pensionärs- och ålderdomshem bli överflödiga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa rekommendationer i zigenarfrågan**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Svensson i Kungälv frågat om jag vill lämna en redogörelse för vad som hänt med anledning av de rekommendationer, som gavs i zigenarfrågan efter riksdagsbeslutet 1958 och vilka ytterligare åtgärder jag är beredd att föreslå för zigenarfrågans lösning.

Kungl. Maj:t uppdrog den 11 april 1958 åt arbetsmarknadsstyrelsen att

Svar på interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa rekommendationer i zigenarfrågan

vidtagna åtgärder för att lösa zigenarnas sysselsättningsproblem, att i samråd med bostadsstyrelsen verka för att deras bostadsfråga löses samt att hos Kungl. Maj:t föreslå sådana åtgärder i nämnda hänseenden som vore beroende av särskilt beslut av Kungl. Maj:t. Den av arbetsmarknadsstyrelsen bedrivna verksamheten har inneburit dels att länsarbetsnämndernas uppmärksamhet riktats på frågan och att de etablerat kontakt med kommuner, som har zigenare inom sitt område, dels att zigenarna uppsökts på sina boplatser av en av styrelsen förordnad expert.

En koncentration av zigenarnas bostättning har under de senaste åren skett till storstadsområdena. I november 1959 var 227 av landets ca 700 zigenare bosatta i Stockholm. Staden har tillsatt en zigenarkonsulent, vars huvudsakliga uppgift är bostadsanskaffning. Det har lyckats att uppbringa ett antal bostäder i den permanenta bebyggelsen, och stadens fastighetskontor har ställt övergångsbostäder till förfogande. Även om fortfarande flera lägerplatser finns inom stadens område synes därför bostättningsfrågan för de zigenare, som vistas i Stockholm, vara på väg mot sin lösning, i varje fall under förutseende, att inte nya större grupper zigenare drar sig till staden.

Vad arbetsanskaffningen beträffar har arbetsnämnden i Stockholms stad för de senaste två åren redovisat sex fall, där arbetsvård lämnats i olika former. I allmänhet söker zigenarna dock ej upp arbetsförmedlingen eller arbetslöshetsnämnden. Under läsåret 1958/59 har i Arbetarnas Bildningsförbunds regi och med ekonomiskt stöd av arbetsmarknadsstyrelsen elementär undervisning i läsning, skrivning och räkning arrangerats för ett 10-tal vuxna zigenare. Även om svårigheter föreligger att genomföra sådan undervisning, planeras en fortsättningskurs.

För göteborgsområdet har bildats en

zigenarberedning med representanter för länsarbetsnämnden, Göteborgs stad, Mölndals stad och Källered kommun. Enligt de inventeringar, som beredningen företagit, fanns i Göteborg 52 zigenare och i Källered 14, vilka på grund av mantalsskrivning eller vistelsens varaktighet kunde betraktas som bosatta där under 1959.

Beredningen har nedlagt ett energiskt arbete för att i olika avseenden underlätta de i göteborgstrakten bosatta zigenarnas anpassning till samhället. Man har emellertid funnit, att de mindre grannkommunerna ej är villiga att påtaga sig de kostnader, som denna anpassning kan medföra. Bostadsläget för de i Göteborg bosatta zigenarna har dock undergått en påtaglig förbättring på senare tid. Zigenarna har också kunnat anpassa sig något så när tillfredsställande i de permanenta bostäder de erhållit. Å andra sidan har det funnits exempel på att familjer med småbarn övervintrat i tält och i bristfälliga husvagnar. De hygieniska och andra missförhållanden denna bostättning innebär har föranlett omedelbara hjälpåtgärder från stadens representanter.

Utöver de tidigare beskrivna vidtagna åtgärderna har under det senaste året i några fall yrkesutbildning för yngre zigenare påbörjats och kursundervisning i skolämnen för ett mindre antal vuxna analfabeter igångsatts.

Vissa framgångar har alltså kunnat noteras under den bedrivna verksamheten. Samtidigt har det emellertid blivit klart, att mera aktiva insatser erfordras.

I slutet av förra året lämnade arbetsmarknadsstyrelsen en redogörelse för erfarenheterna av den hittillsvarande verksamheten och hemställde därvid om ökade bemyndiganden för myndigheterna att ikläda staten kostnader för åtgärder beträffande zigenarna.

De allt sämre försörjningsmöjligheterna inom de näringsfång, som zige-

Svar på interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa rekommendationer i zigenarfrågan

narna betraktar som sina naturliga, den allt större klyftan mellan den övriga befolkningens levnadsstandard och zigenarnas samt svårigheterna till anpassning i nutida arbetsliv medverkar till en uppluckring av den gamla stammoralen och en ökad frekvens av kriminalitet, fylleriförseelser m. m. Snabba och effektiva åtgärder för förbättrad anpassning till samhället måste enligt min mening vidtagas för att vända denna utveckling.

För att möjliggöra sådana åtgärder har Kungl. Maj:t i dag i anslutning till de bemyndiganden som lämnats av 1958 års riksdag utfärdat bestämmelser som innebär, att myndigheterna får ökade resurser samt att anspråken på ekonomiska insatser från kommunernas sida begränsas. Bestämmelserna har i stort sett följande innehåll.

Bostadsstyrelsen får lämna förbättringslån till kommun för förbättring av bostäder åt zigenare i en- eller tvåfamiljshus eller för uppförande av nybyggnad av enklare beskaffenhet. Räntefritt stående lån eller räntefri stående del av lån får utgå med högst 10 000 kronor.

Arbetsmarknadsstyrelsen får bevilja zigenare lån för att de skall kunna förvärva bostadsrättslägenhet även om annan säkerhet än bostadsbevis inte kan ställas. Om bostadsplacering inte kan ske på annat sätt skall styrelsen kunna anskaffa och uppföra provisoriska bostäder i likhet med vad som i vissa fall tillämpas beträffande arbetslösa. Arbetsmarknadsstyrelsen skall också kunna bevilja zigenare lån till bohagsutrustning i överensstämmelse med vad som tillämpas beträffande flyktingar.

Slutligen får socialstyrelsen enligt vissa närmare regler ersätta kommun för kostnader avseende vård och erforderligt understöd, som lämnas zigenare.

Jag vågar hoppas, att dessa åtgärder skall leda fram till en förbättring av förhållandena.

Härefter anförde:

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Jag vill allra först, herr talman, framföra ett tack till statsrådet och chefen för socialdepartementet för det positiva svar som här har lämnats. Jag förstår att det också är ett svar på arbetsmarknadsstyrelsens framställning. Jag skall här bara göra ett par randanmärkningar till själva ämnet.

1. Zigenarfrågan kan väl sägas vara vårt lands negerproblem, även om den inte har samma omfattning som negerproblemet i t. ex. USA:s sydstater eller Sydafrika. 2. Enligt vad utredningen har fastslagit vill zigenarna ha det anorlunda. Det är naturligtvis svårt att avgöra, hur stark deras vilja därvidlag är, men av 362 tillfrågade ville 279 ha fast bostad och 251 fast arbete, och då har vi väl ingen anledning att tro någonting annat. 3. Det kringflackande livet och de dåliga bostäderna måste innebära stora påfrestningar. Dödligheten är också ganska stor: knappa 3,5 procent uppnår 65 års ålder, medan motsvarande siffra är 10,8 för befolkningen i övrigt.

Det är här fråga om en gammal folkspillra, som trots förföljelser levat någorlunda intakt under århundraden, och det är naturligtvis inte lätt att i en hast ändra deras förhållanden, men vi bör, enligt min mening, ändå göra ett allvarligt försök att åstadkomma en ändring. Stockholm har redan gjort en del — staden har t. o. m. tillsatt en zigenarkonsulent — och i göteborgsregionen har man också arbetat för att få det bättre för zigenarna och i viss mån även lyckats. Ute i landskommunerna är det sämre, eftersom man där inte har så goda ekonomiska förutsättningar. Ofta gäller det inte **bara en eller två** zigenare, utan flera, och man är rädd att få många zigenare bosatta i kommunen. Detta missförhållande har socialministern nu, såvitt jag kan för-

Svar på interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa rekommendationer i zigenarfrågan

stå, undanröjt genom att staten tar på sig de kostnader som socialnämnderna tidigare haft i det avseendet.

Man kan väl säga att zigenarproblemet innehåller tre huvudfaktorer: bostäderna, arbetet och sist men inte minst barnens skolgång. Zigenarna är liksom negrerna inne i den onda cirkel som professor Myrdal talar om i sina skrifter: man får inte arbete, därför att man inte har bostad, och man får inte bostad, därför att man inte har arbete. När man inte har vare sig bostad eller arbete är det inte lätt att få barnen till skolan i rätt ordning.

Jag ber att få tacka för det här svaret. Jag tror att de vidtagna eller planerade åtgärderna skall, såsom socialministern till slut säger, leda till väsentligt förbättrade förhållanden. Innan jag slutar vill jag tillägga, att det utöver dessa åtgärder fordras en generös inställning från allmänhetens sida, så att ingen säger, när stat och kommun försöker hjälpa de här människorna, att det är alldeles för mycket. Jag tror vi måste göra litet mer än det vanliga för att hjälpa människorna ur den här onda cirkeln. Om det lyckas samhället att göra huvudparten till vanliga medborgare med vanliga medborgares rättigheter och skyldigheter, så är mycket vunnet.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Det är ju tur för Sverige att när den sydafrikanska unionen protesterade mot vårt ställningstagande gentemot företeelser där nere den bara hänvisade till hur samerna har det här i Sverige. Man ägde ingen kunskap om hur våra zigenare och för den delen heller inte om hur våra tattare har det. Den behandling som zigenarna röner är till arten inte annorlunda än den som negrerna röner i Sydafrika, även om vi kanske möjligen kan säga att den har de något mildare former som man kan finna i en gammal demokrati.

Zigenarutredningen visade att zigenarna lever under mycket upprörande förhållanden. Det är inte bara deras bostadsfråga som är olöst; den är ofta direkt urusel, och den leder såsom herr Svensson talade om till att de får mycket dåliga arbetsmöjligheter och mycket dåliga möjligheter till skol- och yrkesutbildning. Deras villkor är så hårda, att endast 18 procent av dem når 40 års ålder. Allt detta är utslag av en diskriminering, som bottnar i grov okunnighet om deras villkor och i en överdriven rädsla från vår sida för det som är främmande och exotiskt.

Trots deras dåliga villkor är det anmärkningsvärt att kriminaliteten varit så låg och av bagatellartad karaktär. Om den under senare år har ökat, utgör detta ett allvarligt symtom som talar för att snara hjälpåtgärder behövs. Vi upprörs med jämna mellanrum över de bråk och uppträden som inträffar när zigenare samlas exempelvis på bröllop eller på sjukhus. Antagligen bottnar det hela delvis i en annan stamkänsla än vår men är också ett uttryck för den känsla de har av främlingskap och den kunskap de äger om det motstånd som de möter. I detta sammanhang kanske bör understrykas, att massmöten gärna ger upphov till masspsykos, och detta är inte någonting för zigenarna specifikt — jag vill i det sammanhanget bara påminna om de kravaller som nyårsnätter ägt rum på Kungsgatan och tidigare i Berzelii Park. Jag tror liksom herr Svensson att zigenarfrågan icke kommer att lösas förrän vi intar en ändrad attityd gentemot zigenarna, och härvidlag tror jag också att olika organisationer inom det svenska samhället har ett mycket stort ansvar och att det för dem gäller att sprida kunskap och upplysning om zigenarnas villkor.

Det är gott och väl att vi tar upp frågan om hur negrerna har det i Sydafrika, och det är gott och väl att vi kommit fram till att I.O slagit fast lika

Svar på interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa rekommendationer i zigenarfrågan

lön för kvinnor, men borde vi inte även kunna ta upp det interna problem som zigenarna utgör?

På grund av zigenarnas ambulerande tillvaro och de problem detta medför kommer statsmakternas ansvar att bli starkare än kommunernas, och det kommer också att förbli starkare så länge flertalet kommuner bibehåller sin negativa och fientliga inställning. Trots alla de förslag som herr statsrådet nu framlagt tror jag att det skulle vara önskvärt med en ny och fullständigare utredning om zigenarna och deras villkor.

Om vi ett ögonblick stannar inför de problem som tattarna — jag menar de genuina tattarna, karakteriserade av sin höga procent av ingifte — uppvisar, är det troligt att denna grupp också har likartade problem på grund av den sedan hundratals år förekommande ingiftesfrekvensen. Vi måste kunna svara på om det finns ärftliga anlag eller ärftliga sjukdomar, som kan ge dessa zigenare handikapp och som kan kräva att de får skyddade yrken. Vi måste också kunna svara på om deras begåvningsnivå är normal, högre eller lägre än normal, därför att detta kommer att ha betydelse för de skolformer vi bygger upp och också betydelse för de yrken vi planerar för dem. Det är möjligt att de bör ha skyddade yrken i en utsträckning som vi inte känner till. Å andra sidan, om de fortfarande vill utgöra en exotisk grupp inom samhället, är denna så liten att vi gott har råd med en färgstark sådan.

Det är också mycket troligt att vi behöver flera konsulenter än vi tidigare har haft och att dessa konsulenter kanske bör ha andra uppgifter än de hittillsvarande konsulenterna har tilldelats. En sådan undersökning är ytterligt enkel att utföra eftersom det gäller en liten, välaggränsad och därtill mycket enhetlig grupp. På grund av gruppens ringa omfattning kan kostnaderna för

en sådan undersökning icke vara särskilt stora.

Herr talman! Det är en skandal och en vanheder att Sverige, ett av världens rikaste länder och en av dess äldsta demokratier, ännu inte löst problemen för en minoritet på 700 —800 personer, som i flera hundra år bott i vårt land, samtidigt som vi nu med upprördhet vänder oss mot rasdiskriminering i bl. a. Sydafrika och mot de nyligen uppdykande symtomen på antisemitism. Det är gott och väl att statsrådet nu äntligen föreslår åtgärder, och vi får hoppas att han genomför dem med kraft och utökar dem snabbt, när detta visar sig erforderligt.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag kan helt ansluta mig till herr Svensson i Kungälv och fru Sjövall, när de säger att vi, när vi kritiserar rasdiskrimineringen i andra länder, uppträder som om vi vore alldeles särskilt fria demokrater. Detta kan bero på att vi inte i någon större utsträckning har haft kännning av minoriteter på samma sätt som man haft i andra länder. Om vi hade haft det, är jag inte säker på att vi ur humanitär och demokratisk synpunkt hade varit så särskilt högtstående.

Ävenså kan jag ansluta mig till fru Sjövall, när hon säger att vi kanske hade behövt en ytterligare belysning av zigenarnas problem, även om det bara är några år sedan nuvarande statsrådet Netzéns utredning var klar — där det f. ö. redovisades många och mycket intressanta synpunkter på dessa ting.

Vidare kan jag instämma i de skarpa ord fru Sjövall använde. Jag tror knappast att de var överdrivna.

Det finns också i andra fall — jag tänker här på olika uttryck för antisemitism — utslag av tankegångar, som borde vara främmande för medborgare

Svar på interpellation ang. åtgärder med anledning av vissa rekommendationer i zigenarfrågan

i en demokrati. Stora grupper av svenska folket visar i sådana fall en primitivitet i känslor och tankar, som i upprörda tider kan bli en fara för alla humanitära strävanden.

Med detta vill jag bara understryka att zigenarproblemet verkligen är ett mycket betydelsefullt problem — det har också belysts i vetenskapliga skrifter — och en provosten i fråga om svenska folkets förmåga att acceptera de humanitära och demokratiska tankegångarna.

Herr ONSJÖ (cp):

Herr talman! Kvantitativt sett är zigenarfrågan dess bättre inte något stort problem. Det rör sig här bara om en liten folkgrupp på drygt 700 personer. Men inte desto mindre är problemet svårlöst. Jag håller också med fru Sjövall och herr Braconier om att det nästan är genant för vårt kultursamhälle att inte ha kunnat lösa det problemet.

Jag begärde emellertid ordet närmast för att varna för en övertro på våra möjligheter att lösa dessa frågor i en handvändning, om jag så får säga. Det går inte att på en gång omskapa en folkgrupp, som århundraden, kanske årtusenden igenom har bevarat sin egenart trots de mest drastiska åtgärder. Tidvis har man t. o. m. försökt utrota dem alldeles. Jag tror nog att vi får räkna med att det tar en generation att helt lösa problemet. Som jag ser det har vi här i första hand att göra med en undervisningsfråga. Det är som sagt högst genant att det här i vårt land år 1960 växer upp barn, som inte får lära sig läsa och skriva — och märk väl, svenska barn! Det är verkligen högst beklagligt att vi inte har kunnat komma till rätta med den saken. Men med den ambulerande tillvaro zigenarna för är det ytterligt svårt att bereda deras barn en ordnad skolgång.

Men ändå har det på senare tid vuxit

fram en helt ny attityd mot zigenarna. Jag tror att det inte minst har skett genom de utredningar som gjorts och de framstötter man gjort här i riksdagen. Åtminstone har jag fått det intrycket att människorna i allmänhet, och inte minst lärarna, har fått upp ögonen för zigenarnas svårigheter och att man nu försöker hjälpa dem till rätta, så att åtminstone barnen får möjligheter att lära sig läsa och skriva. Ty det måste ju vara oerhört svårt att leva i våra dagars komplicerade samhälle utan att kunna det.

Jag vill också tacka statsrådet för det positiva svar han här lämnat. Jag tror att vi nu i stort sett gör vad som kan göras för zigenarna. Mera går inte att göra nu. Vi får inte låta våra känslor förleda oss att tro att vi kan klara upp zigenarproblemen genast. Det kan vi inte. Det riktiga torde i stället vara att fortsätta på de vägar vi nu slagit in på och att i möjligaste mån försöka bereda zigenarna fasta bostäder. Kan vi lösa det problemet, så kan vi säkert också lösa det andra och verkligen stora, nämligen att bereda barnen en ordnad skolgång och lära dem läsa och skriva.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag tycker att man anlagt endast negativa synpunkter på detta problem. I fyra eller fem år har jag nu haft tillfälle att syssla med dessa frågor i den bostadsförmedling och den hälsovårdsnämnd där jag är verksam.

I Malmö har vi haft och har fortfarande en del zigenare. Vid diskussionen med staden har de uttryckt en egen önskan att få placeras på ett ställe som heter Bulltoftagården, där de nu i tre à fyra år bott i sina husvagnar. Vi har haft tillsyn över dem och tagit kontakt i olika avseenden. Vi har resonerat igenom deras problem och gjort stora ansträngningar för att placera dem i det vanliga bostadsbeståndet. Ett par unga

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

familjer har redan placerats där och är mycket tillfredsställda över den lösningen — de är också sysselsatta med vanligt arbete i produktionen. Jag tror att de ansträngningar, som gjorts gemensamt av zigenarna och staden, har medfört bästa tänkbara lösningar på problemen.

En del zigenare, som ännu bor kvar i Bulltoftalägret, har talat med staden om möjligheterna att få flytta in i egna hem eller arrendegårdar, som vi disponerar över. Vi har för närvarande den frågan under övervägande och skall genom överläggningar tillgodose även deras önskemål så småningom.

Dessutom bedrives undervisning med zigenarna och deras barn på bästa sätt och i god överensstämmelse med zigenarnas egna önskemål. Även om vi således i viss mån lyckats förbättra förhållandena på detta område, skall alla vara på det klara med att man har att brottas med en del svårigheter, där det gäller att diskutera sig fram till lösningar.

Jag tycker att man skall anlägga även dessa positiva synpunkter på frågan. Det verkar som om vi inte gjorde någonting alls, men man söker på bästa tänkbara sätt klara problemen. Det sker också i överensstämmelse med de anvisningar som vi fått från staten och i samarbete med länsarbetsnämnderna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner. Därvid remitterades

till statsutskottet propositionen nr 83, angående anslag för budgetåret 1960/61 till statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.;

till bankoutskottet propositionen nr 102, angående ändrad organisation av Aktiebolaget Industrikredit;

till statsutskottet propositionen nr 109, angående befälsordningen vid armén m. m.;

till behandling av lagutskottet propositionen nr 111, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 och 43 §§ skogsvårdslagen; och

till statsutskottet propositionen nr 112, angående anslag för budgetåret 1960/61 till stöd åt allmänna samlingslokaler m. m.

§ 8

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den på kammarens bord ligande motionen nr 708.

§ 9

Föredrogs den av herr *Stenberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående kostnaderna för vakthållning i samband med idrottsarrangemang.

Kammaren biföll denna anhängan.

§ 10**Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner rörande lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft fjorton inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 74 i första kammaren av herr *Stefanson* samt nr 94 i andra kammaren av herrar *Nordgren* och *Nilsson* i Svalöv om viss ändring av 8 § lagen om försäkring för allmän tilläggspension,

2) de likalydande motionerna nr 446 i första kammaren av herr *Bengtson* m. fl. och nr 560 i andra kammaren av herr *Hedlund* m. fl. om utredning an-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

gående personligt frivillig tilläggspensionering,

3) de likalydande motionerna nr 448 i första kammaren av herr *Bergh, Ragnar*, samt nr 551 i andra kammaren av herrar *Darlin* och *Nordgren* angående återlån av avgifter som inbetalats enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension,

4) de likalydande motionerna nr 450 i första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* och nr 565 i andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* om upphävande av lagen om försäkring för allmän tilläggspension samt om utredning rörande personligt frivillig och valfri tilläggspension, m. m.,

5) de likalydande motionerna nr 457 i första kammaren av herr *Larsson, Nils Theodor, m. fl.* och 557 i andra kammaren av herr *Fälldin m. fl.* om utredning i visst avseende angående arbetsgivaravgiften till den allmänna tilläggspensionen,

6) de likalydande motionerna nr 461 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 579 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* om vidgad valfrihet inom den allmänna tilläggspensioneringen, m. m., samt

7) de likalydande motionerna nr 462 i första kammaren av herr *Mattsson m. fl.* samt nr 549 i andra kammaren av herrar *Brandt* i Sätla och *Larsson* i Norderön om utredning angående förbättrade möjligheter för småföretagare till återlån från den allmänna pensionsfonden.

I motionerna I:74 och II:94 hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att § 8 i lag om försäkring för allmän tilläggspension måtte ändras på så sätt, att de bestämmelser beträffande inkomst av annat förvärvsarbete och som innebär inskränkningar i fråga om beräkning av pensionsgrundande inkomst utgår, så att full likställdhet erhålles mellan inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete».

I motionerna I:446 och II:560 hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående anordningar för underlättande av personligt frivillig tilläggspensionering, avsedd att från och med den 1 juli 1961 ersätta nu gällande lagfästa tilläggspensionering, i enlighet med vad i motionen har anförts».

I motionerna I:448 och II:551 hade hemställts, »att riksdagen i händelse den ej beslutar upphäva lagen om allmän tilläggspensionering måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t, med hänsyn till vad som framförts i motionen, måtte vidtaga åtgärder för att liberalisera reglerna för återlån av inbetalda avgifter enligt nämnda lag samt att förslag i anledning härav måtte föreläggas nästa års riksdag».

I motionerna I:450 och II:565 hade hemställts

»I. att riksdagen måtte besluta

A) att lagen om obligatorisk tilläggspensionering med tillhörande följdförfattningar skall upphöra att gälla med utgången av kalenderåret 1961;

B) att hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till 1961 års vårriksdag om de åtgärder, som kan anses erforderliga för en lösning av tilläggstrygghetens problem byggd på den personliga frivillighetens och valfrihetens grund, varvid följande huvudprinciper bör beaktas:

1) den enskilde skall ha rätt att själv bestämma arten och omfattningen av sin egen ålders- och familjetrygghet utöver folkpensionen,

2) envar betalar fullt ut med sin egen arbetsförtjänst sin tilläggspensionering, alltså utan överkompensation, d. v. s. utan kostnadsövertäckning på ungdomen,

3) statens insats koncentreras på samlade, effektiva och planmässiga åtgärder för att underlätta och stimulera frivilligt sparande för äldre dar och för

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

familjens trygghet — exempelvis genom skattebefrielse för olika former av sådant sparande — samt för att göra det möjligt att det som hopsparats under arbetsåren kan anbringas på sådant sätt att det behåller sitt värde,

4) hopsamling av medel till statliga fonder skall icke äga rum;

C) att för tiden till och med utgången av 1961,

1) de avgifter som jämlikt förordningen angående uppbörd av avgifter enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension skall inbetalas i stället skall reserveras på ett betryggande sätt i företagen eller eljest, för deras räkning för vilka de erlagts samt att, i den mån avgifter hunnit erläggas, dessa utan dröjsmål skall återbetalas och överföras till sådan förvaltning,

2) staten och dess affärsdrivande verk icke skall göra någon inbetalning av avgifter enligt nämnda förordning,

3) erforderliga ändringar vidtages i lagen om försäkring för allmän tilläggspension, så att denna icke lägger hinder i vägen för enskild person att utträda om han så önskar;

samt att

II. vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till de författningsändringar som behöver göras för att tillgodose dessa yrkanden».

I motionerna I: 457 och II: 557 hade framhållits, att det enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension kunde i vissa fall, i synnerhet i fråga om korttidsanställningar, inträffa att arbetsgivaren för arbetstagare erlade avgift till försäkringen, utan att denne på grund därav erhöle rätt till pension. Under återopande härav hade motionärerna hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsam utredning, syftande till att lagen i fråga om korttidsanställningar ändrades antingen så, att arbetsgivaravgift inte behövde erläggas för utgivet vederlag, som inte bleve pensionsgrundande inkomst, eller så, att in-

komsten bleve pensionsgrundande i den mån arbetsgivaravgift erlagts för densamma.

I motionerna I: 461 och II: 579 hade hemställts

»att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära

att utformningen av bestämmelser som utvidgar valfriheten inom det allmänna tilläggspensionssystemet skyndsamt utreds,

att vidgade möjligheter för företagens kapitalförsörjning genom användning av premiemedel, bland annat återlånerrätt och avgiftens erläggande genom revers under för de försäkrade betryggande former, samt i övrigt i enlighet med vad som i denna motion förordats, likaledes skyndsamt utreds och

att 1961 års riksdag föreläggs förslag i dessa avseenden».

I motionerna I: 462 och II: 549 hade hemställts, »att riksdagen — därest beslut icke skulle fattas i syfte att möjliggöra den obligatoriska tilläggspensioneringens ersättande med en personligt frivillig tilläggspensionering — i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsam utredning och förslag angående förbättrade möjligheter för småföretagare till återlån från den allmänna pensionsfonden i enlighet med motionen syfte».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, nämligen

1) motionerna I: 450 och II: 565, vilka avsåge upphävande av den allmänna tilläggspensioneringen,

2) motionerna I: 446 och II: 560, vilka avsåge utredning för övergång till en personligt frivillig tilläggspensionering,

3) motionerna I: 461 och II: 579, vilka avsåge vidgad valfrihet inom tilläggspensioneringen och vidgade möjligheter för företagens kapitalförsörjning genom användning av pensionsmedel,

4) motionerna I: 74 och II: 94, vilka avsåge borttagande av regeln att, vid

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

beräkningen av pensionsgrundande inkomst, inkomst av annat förvärvsarbete skulle reduceras med en tredjedel i den mån den överstege dubbla basbeloppet,

5) motionerna I: 457 och II: 557, vilka avsåge ändrade regler för beräkning på grundval av korttidsanställning av avgifter till pensioneringen och av pensionsgrundande inkomst,

6) motionerna I: 448 och II: 551, vilka avsåge liberalare regler för återlån av pensionsmedel, samt

7) motionerna I: 462 och II: 549, vilka avsåge förbättrade möjligheter för småföretagare till återlån av pensionsmedel, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits
Vid utskottets hemställan under 1)

av herrar *Birke* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

A) i anledning av motionerna I: 450 och II: 565 besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till 1961 års vårriksdag om de åtgärder, som kunde anses erforderliga för en lösning av tilläggstrygghetens problem byggd på den personliga frivillighetens och valfrihetens grund — så att lagen om obligatorisk tilläggspensionering med tillhörande följdförfattningar kunde upphöra att gälla med utgången av kalenderåret 1961 — varvid följande huvudprinciper borde beaktas:

1. den enskilde skulle ha rätt att själv bestämma arten och omfattningen av sin egen ålders- och familjetrygghet utöver folkpensionen,

2. envar betalade fullt ut med sin egen arbetsförtjänst sin tilläggspensionering, alltså utan överkompensation, d. v. s. utan kostnadsöverbältring på ungdomen,

3. statens insats koncentrerades på samlade, effektiva och planmässiga åtgärder för att underlätta och stimulera frivilligt sparande för äldre dar och för familjens trygghet — exempelvis genom

skattebefrielse för olika former av sådant sparande — samt för att göra det möjligt att det som hopsparats under arbetsåren kunde anbringas på sådant sätt att det behölle sitt värde,

4. hopsamling av medel till statliga fonder skulle icke äga rum;

B) med bifall till motionerna I: 450 och II: 565, såvitt här vore i fråga, för sin del antaga följande

Förslag

till

Förordning

angående avgifter, som skola erläggas jämte förordningen den 18 december 1959 (nr 552) angående uppbörd av avgifter enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension m. m.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

De avgifter, som jämlikt förordningen den 18 december 1959 (nr 552) angående uppbörd av avgifter enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m., skola inbetalas, skola i stället reserveras på ett betryggande sätt i företagen eller eljest för deras räkning, för vilka de erlagts. I den mån avgifter hunnit erläggas, skola dessa utan dröjsmål återbetalas och överföras till sådan förvaltning.

2 §.

Staten och dess affärsdrivande verk skola icke göra någon inbetalning av avgifter enligt förenämnda förordning.

Denna förordning träder i kraft dagen efter det den utkommit av trycket i Svensk författningssamling.

Vid utskottets hemställan under 2)

av herrar *Thorsten Larsson* och *Wahlund*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 446 och II: 560 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning och förslag angående anordningar för underlättande av personligt frivilligt tilläggspensionering, avsedd att från och med den 1 juli 1961

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ersätta nu gällande lagfästa tilläggspensionering.

Vid utskottets hemställan under 3)

av herr *Sunne*, fru *Hamrin-Thorell*, herr *Jacobsson* i Tobo och fru *Sandström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 461 och II: 579 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga,

att utformningen av bestämmelser som utvidgade valfriheten inom det allmänna tilläggspensionssystemet skyndsamt utreddes,

att vidgade möjligheter för företagens kapitalförsörjning genom användning av premiemedel, bland annat återlånarätt och avgiftens erläggande genom revers under för de försäkrade betryggande former samt i övrigt i enlighet med vad som i motionerna förordats, skyndsamt utreddes,

samt att 1961 års riksdag förelades förslag i angivna avseenden.

Vid utskottets hemställan under 4)

I. av herrar *Birke* och *Björkman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 74 och II: 94 måtte för sin del antaga följande

*Förslag
till
Lag*

angående ändring av 8 § lagen den 28 maj 1959 (nr 291) om försäkring för allmän tilläggspension

Häri genom förordnas, att 8 § lagen den 28 maj 1959 (nr 291) om försäkring för allmän tilläggspension skall erhålla följande ändrade lydelse.

8 §.

Pensionsgrundande inkomst utgöres av summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger det i 10 § omnämnda, vid årets ingång gällande basbeloppet. Basbeloppet avräknas i första hand mot inkomsten av anställning.

Vid beräkning — — — annat förvärvsarbete.

Inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete avrundas till närmast lägre hundratal kronor.

Denna lag träder i kraft dagen efter det den utkommit av trycket i Svensk författningssamling.

II. av herr *Sunne*, fru *Hamrin-Thorell*, herr *Jacobsson* i Tobo och fru *Sandström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 74 och II: 94 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning och förslag till 1961 års riksdag angående förbättring av företagarnas ställning i tilläggspensionssystemet i vad gällde reglerna om beräkning av pensionsgrundande inkomst.

III. av herrar *Thorsten Larsson* och *Wahlund*, utan angivet yrkande.

Vid utskottets hemställan under 5)

I. av herrar *Birke* och *Björkman*, vilka, under åberopande av vad de anfört i reservation I vid utskottets hemställan under 4), ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 457 och II: 557 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om skyndsamt utredning, syftande till att lagen om försäkring för allmän tilläggspension ändrades i fråga om korttidsanställningar antingen så, att arbetsgivaravgift inte behövde erläggas för utgivet vederlag, som inte bleve pensionsgrundande inkomst, eller så, att inkomsten bleve pensionsgrundande i den mån arbetsgivaravgift erlagts för densamma.

II. av herrar *Thorsten Larsson* och *Wahlund*, vilka, under åberopande av i denna reservation anförd motivering, ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen — — — (lika med reservation I.) — — — för densamma.

Vid utskottets hemställan under 6) och 7)

av herrar *Birke*, *Thorsten Larsson*,

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Wahlund och *Björkman*, vilka — herrar *Birke* och *Björkman* för den händelse att riksdagen icke bifölle vad som yrkats i den reservation som fogats vid utskottets hemställan under 1) och under återopande av vad som hemställts i motionerna I: 448 och II: 551 samt I: 462 och II: 549, samt herrar *Thorsten Larsson* och *Wahlund* under återopande av vad som anförts i reservationen II till utskottets hemställan under 5) — ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 448 och II: 551 samt I: 462 och II: 549 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om utredning och förslag till 1961 års riksdag om liberalisering av reglerna för återlån av avgifter, som inbetalats enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension, därvid småföretagarnas problem på förevarande område borde särskilt beaktas.

Vid utlåtagandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar *Thorsten Larsson* och *Wahlund*, vilka framhållit att de ej kunnat biträda de i motionerna I: 461 och II: 579 framställda yrkandena, när dessa byggde på principen om obligatorisk tilläggspensionering.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **BJÖRKMAN** (h):

Herr talman! Ingen fråga har under de senaste åren varit föremål för så ingående och långvariga debatter här i riksdagen som tilläggspensioneringen. Motsättningarna har inte gällt om man skulle åstadkomma en tilläggstrygghet utöver folkpensionen utan *hur* denna skulle ordnas — på frivillig väg eller genom lagstiftning. Argumenten för och emot den ena och den andra linjen är sålunda väl kända för kammarens ledamöter. Jag kan därför begränsa mitt anförande. Först vill jag erinra om några fakta som bakgrund till den diskussion som allttjämt äger rum om tilläggspensioneringen.

I folkomröstningen 1957 erhöll den obligatoriska linjen 45,8 procent av rösterna. De som ville en lösning efter andra linjer samlade 54,2 procent av rösterna. Enbart de två förslag, som ville en lösning efter frivilliga linjer erhöll 50,3 procent av rösterna. 3,9 procent röstade blankt. Folkomröstningen gav alltså majoritet för frivillighet.

I pensionsvalet den 1 juni 1958 erhöll de borgerliga partierna, som valt frivilliglinjen, 50,4 procent av rösterna medan socialdemokrater och kommunister, som stödde obligatoriet, erhöll 49,6 procent. Det var närmast en sinkadus att de socialistiska partierna tillsammans erhöll en rösts majoritet i andra kammaren. I en del valkretsar stödde kommunisterna den socialdemokratiska listan. Med ytterligare endast 23 folktopiröster i en av dessa hade det i stället blivit borgerlig majoritet i andra kammaren.

Pensionslagen beslöts vid förra årets vårriksdag. En enda nedlagd röst gjorde att frågan icke gick till avgörande genom lottning. Obligatoriet gick igenom med en rösts övervikt.

Riksdagsbeslutet vilar sålunda på bräckligast tänkbara underlag. Det står inte i överensstämmelse med god demokrati att den ena hälften av riksdagen i en fråga, där uppfattningarna är så starkt kontroversiella, påtvingar den andra en ordning med så oöverskådlig räckvidd.

Många gånger under denna långvariga pensionsstrid har jag erinrat mig några ord som förre engelske labourledaren, numera lord Attlee, yttrade efter sin stora valseger över de konservativa på sommaren 1945: »Demokrati betyder icke att majoriteten bara regerar och dikterar, det betyder också hänsyn till minoritetens önskemål och intressen.» Det är kloka ord, som regeringen ständigt borde ha i minnet.

I pensionsfrågan har någon hänsyn icke tagits till uppfattningen hos en minoritet i riksdagen, som är i det när-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

maste lika stor som majoriteten. Jag behöver inte erinra regeringspartiet om att sex år efter Attlees valseger gjorde folket i val den tidigare konservativa minoriteten till majoritet, först i mandat och några år senare även i röstetal.

Våra sakligt grundade invändningar mot obligatoriet kvarstår: det bygger på orättvis grund, det privilegierar vissa åldersgrupper, det övervältrar kostnaderna på ungdomen, det inkräktar på människornas fria dispositionsrätt över inkomsterna, det är förknippat med tvångssparande i statliga fonder, det förhandsintecknar framtida arbetsförtjänster om vilkas storlek och säkerhet vi ingenting vet och det finns ingen civilrättslig garanti för pensionerna.

En enda rösts majoritet i denna kamrare *för* lagen kan självfallet icke rycka undan grunden för dessa var för sig tillräckligt avgörande skäl *mot* obligatoriet. Därför, herr talman, vidhåller vi i högerpartiet vår uppfattning.

Stor enighet har rått mellan de demokratiska partierna om ålderstrygghetens ordnande i form av en allmän medborgerlig grundpension, folkpensionen, och om de kostnader vi måste ta på oss härför. Om några veckor kommer riksdagen att fatta beslut om nästa etapp i uppbyggnaden av detta grundskydd och i fråga om familjetryggheten. Visserligen kommer vi inte att ta det stora steg som pensionsberedningen förordade — det tillåter inte statsfinanserna — men det blir dock en väsentlig förbättring. Detta kommer att kosta pengar — mycket pengar i skatter och avgifter. Att utöver detta genom lag ålägga medborgarna att avstå ytterligare en del — och med varje år stigande del — av sina arbetsförtjänster till en enda form för tilläggstryggheten kan icke vara förnuftigt.

En av våra väsentligaste invändningar mot detta obligatoriska system är, att de som nu är i medelåldern och däröver blir befriade från att betala en betydande del av sina egna pensionskostnader.

De som i dag är unga, och morgondagens ungdom, ålägges att betala inte bara sina egna utan även en väsentlig del av våra pensionskostnader, pensionskostnader för oss som nu är något äldre. Kan ett sådant system hålla i längden?

I den proposition om förbättring av folkpensionen, som riksdagen snart skall ta ställning till, gör departementschefen ett uttalande, som jag skall be att få återge: »Då lagstiftningen om allmän tilläggspension vid årsskiftet trätt i kraft har alla förvärsarbetande svenska medborgare nått en grad av social trygghet inför framtiden, som radikalt skiljer sig från vad föregående generationer åtnjutit.»

Vad grundar sig denna trygghet på? Helt enkelt på att nuvarande riksdagsmajoritet förutsätter att kommande generationer och riksdagsmajoriteter skall vara villiga att besluta så höga avgifter att de räcker till betalning av de utlovade pensionerna. Dagens riksdagsmajoritet kan över huvud icke binda framtida riksdagsmajoriteter.

Hur stora blir avgifterna framöver? Riksdagens beslut gäller för de fem första åren — 3, 4, 5, 6, 7 procent av den pensionsgrundande inkomsten. Och sedan, för nästa femårsperiod och för nästa efter den? I andra lagutskottets här föreliggande utlåtande återges ett uttalande om avgiften av departementschefen i förra årets pensionsproposition: »Det har förutsatts att arbetsgivaravgiften framdeles inte kommer att överstiga 10 procent av den totala lönesumman.» Det vore av största intresse att få ta del av de beräkningar, som ligger till grund för denna förutsättning. Vi för vår del är övertygade om att avgiften icke kommer att stanna vid 10 procent. Det är högst väsentligt att människorna får reda på vad de har att vänta sig i fråga om avgifter i framtiden.

För att hålla avgiften vid maximalt 10 procent fordras en ständig, jämn

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

standardstegring — utan några svackor — av en omfattning som varken vi eller något annat land upplevat.

Man blir en smula undrande när man tar del av uttalandena i finansieringsfrågan.

I pensionspropositionen förra året hette det så här: »Sedan länge har vi i vårt land haft en lagstiftning om folkpensionering. Tack vare lagstiftningen kan folkpensioneringen finansieras genom ett fördelningssystem.»

I den aktuella propositionen om folkpensionsförbättringarna, som jag tidigare nämnt, heter det så här: »Folkpensioneringen är i verkligheten helt skattefinansierad, om också en del av kostnaderna bestrides genom en specialskatt, som har formen av en avgift.»

Det förefaller mig vara en åsikt för mycket — ingen av dem är riktig. Men jag skall inte dra några slutsatser om var eventuellt felande belopp för obligatoriets pensioner kan vara att hämta. Kostnaderna, de verkliga kostnaderna, för pensionerna kan man inte trola bort ens om man stiftar lag och säger att alla kan få rätt till pension av i lagen bestämd storlek. Till en tid kan man rulla pensionsskulden framför sig som en snöboll. Men inte hur länge som helst.

Vad vill vi då sätta i stället för obligatoriet? Vi grundar vår uppfattning på förtroende för människorna, på att de känner ansvar för sin egen och sin familjs framtid. Därför kan man räkna med att steg för steg en allt allmänare frivillig tilläggspensionering växer fram — i takt med inkomstökningen. Huvudprinciperna skall vara:

1) Den enskilde skall ha rätt att själv bestämma hurudan tilläggspension han vill ha, hur stor den skall vara utöver folkpensionen och vid vilken ålder han vill ha den.

2) Han skall själv betala helt och fullt ur sin egen arbetsförtjänst vad pensionen kostar utan att kostnaderna vältras över på de unga.

3) Statens insats skall koncentreras på åtgärder för att stimulera och underlätta frivilligt sparande för ålderns dar och för familjens trygghet. Det kan ske genom skattebefrielse för olika former av sparande: bostadssparande, egna hemssparande, aktiesparande och pensionsparande inom jordbruk och småföretag. Samtidigt bör en värdesäker placering av sparmedlen möjliggöras.

Vi vill alltså omvandla obligatoriet till en personligt frivillig och valfri pensionering.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de vid andra lagutskottets utlåtande nr 6 under punkterna 1, 4, 5, 6 och 7 fogade reservationerna med Birke som första namn.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Låt mig först slå fast en sak omedelbart, så att det inte skall råda den minsta tvekan. Centerpartiets inställning i pensionsfrågan är oförändrad. Vi står orubbligt fast vid den ståndpunkt som vi och *endast vi* från början lanserade och som vi vid 1957 års folkomröstning gav beteckningen »den personliga frivilliglinjen», linje 2. Andra partier, som från år till år har ändrat sin ståndpunkt i pensionsfrågan, kan ha behov av att vid ett tillfälle som detta redovisa sin *nuvarande* ståndpunkt. En motsvarande redogörelse från centerpartiets sida skulle bara innebära ett återupprepande av vad vi tidigare sagt i riksdagsdebatterna och i våra motioner. Vi i centerpartiet känner inget behov av att ge någon detaljerad redogörelse för vår inställning. Den är bekant för alla.

Herr Björkman presenterade en lång lista över nackdelarna i obligatoriet. Jag skulle också kunna göra det, men det skulle bara innebära en repetition av vad vi sagt i tidigare debatter. Jag skall, herr talman, försöka hålla mig till vad som är för dagen nytt eller kanske vad som är för året nytt i pensionsfrågan.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Den viktigaste parlamentariska förändring som ägt rum är att folkpartiet resignerat. Jag får väl kalla det så, herr Svensson i Ljungkile. Jag vill försäkra att det ingalunda är min avsikt att blanda in inflammatoriska ord i debatten. Folkpartiet vill i dag inte avskaffa den i fjol med minsta möjliga majoritet beslutade lagfästa tilläggspensioneringen. Folkpartiet försöker i stället leta fram de mycket begränsade möjligheter till personlig valfrihet som kan förekomma i ett lagbundet pensionssystem enligt fördelningsmetoden.

Också en annan sak har hänt sedan vi sist behandlade pensionsfrågan här i kammaren. Systemet med lagfäst obligatorisk tilläggspensionering har fått kontakt med den praktiska verkligheten, inte minst under de sista veckorna i samband med avtalsuppgörelsen mellan Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen.

Det tycks i dag råda ett mycket gott förhållande mellan socialministern och Arbetsgivareföreningen. Herodes och Pilatus har blivit vänner. Herr Torsten Nilsson höll i söndags ett föredrag i Karlstad, där han enligt tidningsreferat gav Arbetsgivareföreningen de bästa lovord. Arbetsgivarna har gjort »en nykter bedömning» av pensionsfrågan, förklarade socialministern. Jag kan inte låta bli att tänka på den tid för knappt tre år sedan, då herr Torsten Nilsson och jag från olika utgångspunkter angrep Arbetsgivareföreningen och dess avtalslinje, den linje som en smula upp-piffad — eller kanske uppiffad benämndes linje 3 i folkomröstningskampanjen, den linje som numera är övergiven av sina tillskyndare.

Men, som sagt, i dag är socialministern tillfredsställd med arbetsgivarna. Varför? Jo, Arbetsgivareföreningen har gått med på att inte dra av pensionsavgiften på lönerna. Jag förstår mycket väl socialministerns tillfredsställelse. Det skulle se någonting ut, om arbetstagaren i avlöningskuvertet skulle få

uppgift om sin verkliga bruttolön och om det skulle antecknas avdrag för pensionsavgiften och endast nettolönen skulle finnas kvar i kuvertet. Då skulle arbetstagaren direkt och öppet få upplysning om att en del av hans egna berättigade avlöningspengar inte står till hans fria disposition utan tvångsmässigt reserveras för pensionsändamål. Nej, då är det bättre för socialministern och socialdemokraterna att veta, att vi i vårt land har en arbetsgivarförening som är villig att nöja sig med att debitera avgifterna för tilläggspensioneringen i företagens vanliga bokföring. Den obligatoriska tilläggspensioneringens intrång på lönepengarna blir på så sätt inte så påtagligt för den enskilde löntagaren. Men det är ju ett faktum, som inte har med bokföringsmetoderna att göra och som inte går att bestrida, att de pengar som arbetsgivarna nu enligt lag skall inbetala till pensionsfonden representerar pengar som annars — jag säger annars, herr talman — skulle ha betalats ut kontant till arbetarna i form av en högre lön. Det skulle innebära ett underbetyg till Landsorganisationens skickliga förhandlare att påstå något annat.

Vi kommer här in på en av centralpunkterna i vad vi i centerpartiet kallat »den personliga frivilliglinjen». Varje svensk medborgare, det må vara en industriarbetare som berörs av det just ingångna avtalet eller någon annan, skall ha rätt att själv bestämma över de pengar som blir över sedan han betalat skatten. Vill folk använda dessa, låt mig kalla dem »fria» pengar till en frivillig tilläggspensionering över folkpensionen, så är detta någonting högst rekommendabelt, men vill folk använda dessa pengar till något annat, så skall de också få göra det.

Centerpartiets inställning i denna fråga innebär alltså ingen negativism. Centerpartiets inställning innebär inte ens att vi är negativa till lagfästa pensioner, ty folkpensionen är en lagfäst

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

pension. Men vad vi i centerpartiet går emot är, att lagstiftningen skall tas till hjälp för att framtinga dyra tilläggspensioner, som den enskilda människan kanske inte alls anser sig ha råd med. En tilläggspension på exempelvis 3 600 kronor för en tiotusenkronorsman och på 15 600 kronor för en trettiotusenkronorsman — det kan inte finnas någon socialpolitisk motivering för att staten genom lag skall framtinga en sådan ordning.

Jag upprepar: centerpartiet företräder ingen negativism i pensionsfrågan. Det kommer vi att visa med den motion vi för ett par minuter sedan avlämnade angående folkpensioneringen. Vi anser folkpensioneringen med dess familjestöd vara det viktiga i pensionsfrågan. Folkpensioneringen representerar låglönegruppernas pension.

Så långt om centerpartiets principinställning. Det återstår att redovisa hur vi på vårt håll i dagens situation vill föra ut dessa principer i praktiskt riksdagsarbete.

Låt mig då, herr talman, genast säga ifrån att centern inte vill hemfalla till någon meningslös och sakfrämmande politik. Vi vet fuller väl att i dagens situation varje krav om avskaffande av den obligatoriska tilläggspensionen kan stoppas och kommer att stoppas av socialdemokraterna i riksdagen. Härvidlag behöver regeringspartiet inte ens kommunisternas hjälp på grund av den eftersläpande socialdemokratiska förstakammarmajoriteten. Därtill kommer folkpartiets förändrade inställning, vilken vi centerpartister åtminstone hade på känn redan då vi skrev vår partimotion.

Vi vet alltså att det i dagens läge helt enkelt inte går att få majoritet i riksdagen för centerpartiets personliga frivilliglinje. Men riksdagens sammansättning kan ändras.

Vi har tid på oss alltså och kan ta oss en funderare över hur det skall gå till att omvandla det i fjol beslutade

lagfästa tilläggspensioneringssystemet med dess fördelningsmetod till något som vi anser förnuftigt, nämligen en frivillig pensionering med premiere-servsystem. Vi yrkar i vår partimotion på utredning i ämnet, men vi måste naturligtvis räkna med att centerpartiets motion härvidlag blir avslagen — liksom så mycket annat förnuftigt som kommer från centerpartiets håll. Och i den situationen får vi väl försöka att med våra små partiresurser göra en undersökning själva.

Tills vidare har vi i utskottet — och jag kommer nu till de andra motionerna i ämnet — utan att göra avkall på vår principiella inställning kunnat biträda vissa motionsvis framförda förslag till förändringar av ATP, förändringar avsedda att lindra det i fjol beslutade systemets orättvisor mot småföretagare och korttidsanställda. Dessa motioner kommer, i den mån de är framförda från centerhåll, att motiveras av vederbörande motionärer. Den enda kommentar som jag vill göra är denna: vi centerpartister är fullt på det klara med att man ur rättvisesynpunkt eller låt mig säga ur jämlikhetssynpunkt inte kan åstadkomma så värst mycket genom ändringar i det allmänna tilläggspensioneringssystemet så länge man inte angriper systemet i dess rot. De verkligt stora avstegen från principen om allas likhet inför lagen, orättvisorna mot ungdomen, mot de hemmaarbetande kvinnorna, mot låglönegrupperna, mot de korttidsanställda, mot småföretagarna kommer att bestå så länge det lagfästa tilläggspensioneringssystemet består.

Herr talman! Jag övergår nu till våra yrkanden.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation som vid utskottets hemställan under punkten 2 avgivits av herr Thorsten Larsson och mig.

Beträffande utskottets hemställan under punkten 3 kommer vi i centerpartiet

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

att avstå i voteringen, och jag hänvisar här till vårt särskilda yttrande.

Vid utskottets hemställan under punkten 4 avgav vi centerpartirepresentanter i utskottet en blank reservation. Den riktade sig mot den motivering som fanns i ifrågavarande motion. Men nu finner vi att herrar Birke och Björkman i sin reservation tagit in följande sats: »Oaktat utskottets ställningstagande till frågan om obligatoriets fortbestånd finner sig utskottet böra tillstyrka en sådan ändring för den tid obligatoriet består.» Eftersom vi centerpartister i sak har samma inställning som herrar Birke och Björkman kan vi nu biträda denna reservation, och jag yrkar alltså bifall till den.

Vid utskottets hemställan under punkten 5 yrkar jag bifall till den av herr Thorsten Larsson och mig avgivna, med II betecknade reservationen. Vad gäller utskottets hemställan under punkterna 6 och 7 yrkar jag bifall till reservationen av herrar Birke, Thorsten Larsson, Björkman och mig.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! I reservationer till andra lagutskottets utlåtande nr 6 under punkterna 3 och 4 har jag jämte herr Sunne, fru Hamrin-Thorell och fru Sandström anfört några synpunkter på den av riksdagen beslutade allmänna tilläggspensioneringen. Vi understryker först värdet av en ålderstrygghet även som av skydd för invalider, för änkor och för barn. Vi vill inte att pensionsfrågan skall kastas ut i en stor politisk strid, något som skulle medföra den otrygghet som reformarbetet just är avsett att avhjälpa. Arbetsmarknadens parter har redan börjat genomföra en besvärlig anpassning av sina avtal enligt den rådande lagstiftningen, och då skulle ett framtida beslut om upprivande av denna lagstiftning leda till nya och stora svårigheter. Redan dessförinnan skulle risk uppkomma för ökade motsättningar på arbetsmarknaden, om

pensionsfrågan behandlades på detta sätt.

Vi reservanter anser att det med hänsyn till dessa förhållanden är verklighetsfrämmande och icke motiverat att nu föranstalta om en utredning i syfte att utbyta denna lagstiftning mot en på andra principer vilande ordning. Vi vill sålunda inte vara med om att tillstyrka motionerna från högern och centerpartiet om utredning för att upphäva det fattade beslutet om allmän tilläggspensionering.

Enligt vår mening lider dock lagstiftningen om den allmänna tilläggspensioneringen av allvarliga brister. Vi vill erinra om att den pensionsordning som folkpartiet föreslog grundades på valfrihet för den enskilde och organisationerna att ordna sina pensionsförhållanden med hänsyn till de skiftande omständigheter som råder inom olika sektorer av arbetslivet. Folkpartiets förslag medgav också en naturlig utveckling av de förekommande pensionssystemen och skulle ha möjliggjort en snabb och harmonisk tillväxt av nya sådana utan besvärande samordningssvårigheter. Detta säkrade dessutom möjligheterna för näringslivet att erhålla en betryggande kapitalförsörjning.

Vi framhåller i reservationen att med hänsyn till de nämnda omständigheterna bör slutsatsen bli, att den av riksdagen antagna lagstiftningen icke bör upphävas, men att reformer bör genomföras inom lagstiftningens ram. Tryggheten för pensionsrätten bör alltså bevaras men utrymme beredas för den valfrihet som är möjlig inom det använda systemet, t. ex. beträffande pensionsåldern. Dessutom bör näringslivets kapitalförsörjning underlättas och rättvisare villkor för företagares pensionering skapas. I fråga om kapitalförsörjningen vill vi särskilt hänvisa till vidgade möjligheter för arbetsgivarna att få återlåna premiemedel. Vi förordar också ändring av reglerna för pensionsfondernas förvaltning.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Angående valfriheten må anföras att 1958 års socialförsäkringskommitté visserligen har att pröva frågan om variationer i pensionsåldern, men dess uppdrag är begränsat till att gälla möjligheterna att skapa sådan valfrihet inom folkpensioneringens ram — och där inom reglerna för invalidpensioneringen. Den i folkpartiets motioner resta frågan gäller möjligheten att ordna sådan valfrihet inom ramen för den allmänna tilläggspensioneringens regler på ett mera tillfredsställande sätt än vad de antagna bestämmelserna nu medger. Den frågan anser vi bör utredas.

I motionerna har framhållits behovet av vidgade möjligheter för användning av premiemedlen inom företagen genom att rätt till återlån införes. Denna fråga bör omprövas enligt de i motionen angivna riktlinjerna.

I reservationen vid punkt 4 i utskottets utlåtande har framförts vissa synpunkter på företagarnas ställning inom det beslutade pensionssystemet. Bestämmelserna bör enligt vår mening omarbetas i syfte att skapa en mera rättvis ställning för företagare inom pensionssystemet.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till reservationen under punkt 3 i utskottets hemställan av herr Sunne m. fl. och likaså till reservationen under punkt 4 av samma reseranter.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Andra lagutskottets utlåtande nr 6 redovisar också behandlingen av motionerna nr I: 457 och II: 557, och i egenskap av motionär skall jag be att få säga några ord i denna fråga.

Rent principiellt är vi motionärer av den uppfattningen, att skapandet av ålderdomstrygghet ovanför folkpensionens ram skall ordnas på grundval av personlig frivillighet. I centerpartiets gruppmotion, liksom i de reservationer som centerpartiets ledamöter i utskot-

tet har fogat till utskottets utlåtande och av professor Wahlunds deklaration här nyss, till vilken jag vill ansluta mig, framgår klart denna principiella uppfattning. Men detta förhållande får inte hindra att de mest uppenbara orättvisorna i den gällande lagen om allmän tilläggspension tas upp till prövning.

Vi har i de två nämnda motionerna tagit upp de orättvisor som drabbar de korttidsanställda med lagens nuvarande utformning. Vi har pekat på att arbetsgivarna vid inbetalning av arbetsgivaravgiften har att lägga samman olika korttidsanställningar till heltidsanställningar och betala in avgifter på grundval därav. Denna regel kan ofta få den konsekvensen, att de anställda inte får pensioner som svarar mot inbetalda avgifter och i många fall ingen pension alls. Jag skall med ett exempel visa hurudan verkan av den allmänna tilläggspensionen kan bli för vissa grupper i vårt samhälle. Jag kan mycket väl använda samma exempel som utskottet har anfört.

En person har såsom arbetsinkomst dels 4 000 kronor på grund av verksamhet i egen rörelse, dels 4 000 kronor på grund av tre månaders anställning. För den sistnämnda inkomsten erlägger arbetsgivaren s. k. arbetsgivaravgift, och den beräknas på lönen minskad med en fjärdedel av basbeloppet, eftersom den anställda har arbetat hos honom endast ett kvartal. Om vi förutsätter att basbeloppet är 4 000 kronor skall avgiften betalas för 3 000 kronor. När systemet är utbyggt kan arbetsgivaravgiften beräknas uppgå till 450 kronor enligt det procenttal, som angavs i princippropositionen år 1958. Men den försäkrade har också att själv betala in premier för tilläggspensioneringen för de inkomster han har av sin rörelse. Enligt gällande regler skall avdraget för basbeloppet i första hand göras på den inkomst vederbörande har av anställning. I detta fall utgör denna inkomst 4 000 kronor eller lika med basbeloppet. Därest ve-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

derbörande icke begär utträde ur systemet vad avser hans inkomster av rörelse, skall han personligen erlägga premier för hela sin inkomst av rörelsen. Resultatet blir i detta fall — såsom utskottet har konstaterat — att avgifter levereras in för inkomster som ligger inom basbeloppet och som inte får någon motsvarighet i pensionspoäng för den försäkrade. För den heltidsanställda betalas inga avgifter för motsvarande inkomster. För den som har inkomst av egen rörelse kvarstår emellertid samma orättvisa vare sig han kvarstår i systemet eller inte med den inkomst som faller på den egna rörelsen.

Utskottsmajoriteten, som ju består av lagens upphovsmän, socialdemokraterna, och lagens nya försvarare, folkpartisterna, nöjer sig med att konstatera för det första, att dessa regler var kända vid lagens genomförande, för det andra att föredragande departementschefen vid avlämnande av propositionen vid lagens genomförande framhöll, att det efter ytterligare utredning borde övervägas att ändra dessa regler och för det tredje att någon sådan utredning inte kommit till stånd.

Efter dessa konstateranden har utskottsmajoriteten att ta ställning till vårt motionskrav om en utredning av dessa spörsmål, och då finner sig utskottsmajoriteten icke ha anledning att bifalla detta krav, då inga erfarenheter hunnit vinnas av nuvarande bestämmelsers tillämpning i praktiken. Men, herr talman, kan utskottsmajoriteten verkligen känna något behov av att uppleva denna orättvisa omsatt i svidande verklighet för att kunna förmå sig att medverka till en ändring? Konsekvenserna står ju klara redan nu. Om jag fortfarande använder samma exempel och förutsätter att vederbörande — som mycket väl kan vara en småbrukare från mina egna norrländska bygder — vid sidan av sitt lilla jordbruk utför skogsarbete för annans räkning under ett kvartal varje år och därvid tjänar 4 000 kronor och fort-

sätter med detta till dess han närmar sig pensionsåldern, så är det väldiga belopp som tas ifrån honom. Låt oss säga att han haft detta skogsarbete som en absolut nödvändig biinkomst under 40 år. Ingen kan väl bestrida, att premiekostnaderna för den anställda av arbetsgivaren betraktas som en del av lönekostnaden. Småbrukarens skogsarbetarförtjänst minskas därför med 450 kronor varje år, när systemet är helt utbyggt. En årlig avsättning med detta belopp som får växa med ränta på ränta med nuvarande räntefot för kapital-samlingsräkning — och den räntan kan man mycket väl räkna med efter den senaste tidens erfarenheter beträffande räntan och med hänsyn tagen till att utlåning av pensionsfondernas medel får ske endast mot en ränta som är en halv procent högre än den som för tillfället gäller såsom högsta inlåningsränta — skulle skapa ett kapitaltillgodohavande på noga räknat 57 858 kronor. Trots att han genom sin egen produktiva insats skapat detta belopp i den jättefond, som ATP:s anhängare vill skapa, så kommer han den dag han uppnår pensionsåldern *inte att få någon tilläggspension*; detta därför att han aldrig uppnått den pensionsgrundande inkomsten. Detta blir fallet, därest han icke har ansett sig orka med att kvarstå i systemet och betala avgifter för sina inkomster av sitt småbruk. Precis lika mycket — 57 858 kronor — går han miste om, även om han stått kvar i systemet och betalat premier för sina inkomster av sitt lilla jordbruk.

Nej, herr talman, det vore orimligt att låta omsätta ett sådant system i praktiken. Inte bara den stora kategori småbrukare som regelmässigt skaffar sig dessa biinkomster som huggare eller körare drabbas av denna upprörande orättvisa. I samma situation kommer i princip alla korttidsanställda.

I regel är de människor som kommer att drabbas av detta att finna bland låglönegruppernas folk, bland de små i

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

samhället. Och då ligger det nära till hands att påminna om de paroller, under vilka den nya lagens tillskyndare gick fram. Bland annat hette det, att man genom solidaritet olika befolkningsgrupper emellan skulle skapa garantier för en tryggad ålderdom åt alla och att man skulle riva den sista sociala skranken, så att även de små skulle få komma i åtnjutande av förmåner, som bara var förbehållna vissa grupper i samhället. Vi i centerpartiet har hela tiden hävdat och hävdar fortfarande, att det inte finns något säkrare sätt att ordna ålderdomstryggheten för framför allt människor med små inkomster än att sluta upp kring folkpensionen. Det finns väl ingen som på allvar vill göra gällande att den ordning som jag beskrivit med utskottets eget exempel är något uttryck för solidaritet eller någon väg att riva ned sociala skrankor. Det är väl i stället att diskriminera vissa grupper i vårt samhälle.

I våra motioner har vi krävt en utredning, som skall föreslå ändringar i lagen antingen så, att arbetsgivaravgift inte behöver erläggas för inkomster som inte blir pensionsgrundande, eller så, att inkomsten blir pensionsgrundande i den mån avgifter erlagts.

Detta krav har följts upp i reservation till utskottets utlåtande, och jag ber därför att få instämma i de yrkanden herr Wahlund har ställt.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Utskottets behandling av dessa 14 motioner har varit begränsad, och det är fullt naturligt. Förra året granskades ju motioner av liknande slag ingående i det särskilda utskottet, och de synpunkter som förts fram i motionerna har därför redan varit föremål för en noggrann behandling. Under två hela majdygn diskuterade också kamrarna de olika ståndpunkterna i pensionsfrågan. Det var därför inte väntat att något nytt skulle kunna utvinas ur ämnet.

Om man tar hänsyn till de anföranden som hållits här tidigare, hade det emellertid tydligen inte skadat med en något utförligare överläggning i utskottet. En del missförstånd skulle ha kunnat klaras upp inom utskottet och inte behövt komma upp här i kammaren.

Från utskottsbehandlingen är två intressanta saker att förtälja. Först och främst deklarerade folkpartiets talesman att partiet har accepterat fördelningssystemet. Man säger sig sålunda acceptera de förslag man så frenetiskt bekämpat under en lång följd av år med kulmen de två majdygnen förra året. Man måste naturligtvis förstå den något tveksamma attityden från pensionsreformens anhängare gentemot folkpartiet i denna fråga. Ekot har ju knappast tystnat från alla ropen om olyckor som skulle drabba svenska folket, om regeringsförslaget genomfördes. Regeringsförslaget recenserades ungefär så: det ger inga säkra rättsliga garantier, och det utmärks, enligt folkpartisterna, av rättslig ekonomisk löslighet. Man har inte heller glömt alla påståenden som gjordes, att beslutet vilar på bräcklig grund. De uttalandena innehöll sannernigen inga löften om att folkpartiet ämnade stötta upp reformen för framtiden. Det är alltså mot den bakgrunden man skall se denna förklarliga tveksamhet.

Den andra intressanta saken i utskottet var att se hur högerpartiet försökte formulera sitt nej i samma ord som centerpartiet och samtidigt ge akt på hur centerpartiet manligen värjde sig för att komma ifrån dessa närmanden. Båda partierna vill ju nej, men de vill det ett halvår olika.

Det är alltså 14 motioner som behandlats, och jag skall här bara kommentera en del av vad som sagts i reservationerna. Det mest anmärkningsvärda är väl att högerpartiet fortfarande kör med att tilläggspensionen ställer till oro på löne- och arbetsmarknaden. Man anser sig, som det heter i reservationen, nödsakad att hänvisa till den oro som upp-

Lagen om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

stått på löne marknaden, ej minst som en följd av lagstiftningen om obligatorisk tilläggs pension, samt de krav på kompensation som denna framkallat och framkallar. Under hela pensionsdebatten har ju detta argument spelat en framträdande roll. Det är ödets sällsamma ironi att den av högerreservanterna befarade oron på löne marknaden stillades praktiskt taget innan högerreservationen blev känd för kammarens ledamöter. Genom denna uppgörelse har utvecklingen obönhörligen fört åt sidan ett tidigare mycket anlitat argument. I själva verket förhåller det sig så, att lagen om tilläggs pensionering i stället för att skapa oro på arbetsmarknaden varit ägnad att skapa stabilitet. Det är vad vi hävdade hela tiden, och utvecklingen har alltså givit oss rätt.

Får jag sedan säga några ord om företagarnas pensionering. Flertalet företagare anser sig självfallet ha samma behov som löntagare av att få sin pensionsfråga ordnad. Därför skall tillfälle beredas företagarna att vara med i systemet. Men de skall också ha möjlighet att mäla sig ur kollektivet, om de önskar det.

Man har varit fullständigt ense om att kapitalavkastning inte skall grunda pensionsrätt. Kapitalavkastningen påverkas ju inte av att ägaren blir gammal eller sjuk. Att i varje enskilt fall klara ut hur stor del av inkomsten som härleder från i rörelsen nedlagt kapital ställer sig synnerligen svårt. Den saken är uppenbar för alla.

För att lätt klara av den saken har man valt en mycket enkel metod; man utgår helt enkelt ifrån att en viss del av företagarinkomsten kommer från i rörelsen nedlagt kapital. Emellertid kan man förutsätta, att en företagare, som deklarerar en begränsad inkomst, som regel inte har något nämnvärt kapital i rörelsen. Med hänsyn härtill föreslog regeringen, att en hantverkare eller annan företagare, som deklarerade för 8 400 kronor, med hänsyn till dagens basbe-

lopp i pensionshänseende skulle behandlas precis som en löntagare i samma inkomstgrupp. Företagarinkomst överskjutande denna summa betraktas endast till en tredjedel härleda sig från kapital. Denna tredjedel ger ingen pension, men naturligtvis påföres man inte heller någon avgift för denna del av inkomsten.

En uppskattning av detta slag stämmer naturligtvis inte alltid med de faktiska förhållandena i det enskilda fallet. Det är ju så med alla schablonmetoder att det för en del blir för mycket och för andra för litet.

Låt mig emellertid illustrera den praktiska innebörden av denna schablonmetod. Låt oss ta en hantverkare som deklarerar för 12 000 kronor. Vi anser alltså beträffande en sådan man, att 1 000 kronor av hans inkomst härleder från kapital. För denna del av inkomsten får han inte pension och han blir inte heller skyldig att erlägga avgift för den. Han har alltså denna avgift i sin hand och kan göra som han vill med den. Han kan sätta in pengarna i sitt eget hem eller sin rörelse, om han så finner lämpligt, och om han vill skaffa sig en frivillig pensionsförsäkring, står också den möjligheten öppen. Slutligen bör än en gång framhållas att företagaren äger rätt att stå utanför tilläggs pensioneringen med hela sin inkomst, om han så önskar.

Nu vet vi ju ännu inte, hur företagarna kommer att ställa sig till tilläggs pensioneringen. Vi vet inte heller vad denna grupp anser om den beslutade avvägningen av deras pensionsgrundande inkomst. Om företagarna skulle låta sig påverkas av den beskrivning som oppositionen tidigare lämnat av reformen, skulle väl hela gruppen helt sönika ställa sig utanför. Nu anser man emellertid tydligen på oppositionshåll att reformen är synnerligen förnämlig och att det är en orättvisa att inte hela företagarinkomsten ger pension. Av de uppgifter, som hittills lämnats, verkar

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

det också som om damernas och herrarnas skräckmålningar varit tämligen ineffektiva, ty hittills har bara ett tretiototal företagare i landet målt sig ut ur försäkringskollektivet.

Vi menar att kapitalavkastningen i en rörelse är högst varierande från fall till fall och att frågan inte är i alla delar slutgiltigt löst. Vi anser därför att man bör vänta och se, hur intresserade företagarna är av saken.

Jag vill, herr talman, säga några ord om den fråga som herr Fälldin tog upp, nämligen frågan om hur man skall förfara med blandade inkomster. Detta är ett utomordentligt invecklat tekniskt problem, och den som inte tidigare är inne i saken får nog inte ut så mycket vare sig av vad herr Fälldin anfört eller av vad jag kommer att säga. Men vi kanske i alla fall kunde komma så långt att de eventuella lyssnarna säger som den gamla gumman som hade varit med på en civilförsvarskurs: »Egentligen vet man inte mer än tidigare, men man vet det hela på en högre nivå.»

Vid blandade inkomster skall inkomsten av anställning avräknas mot basbeloppet före inkomst av egen rörelse. Basbeloppet ger som bekant ingen tilläggspension, och om den uppburna inkomsten av anställning uppgår till ungefär 4 000 kronor ger inte denna inkomst tilläggspension, men arbetsgivaren har erlagt viss avgift till tilläggspensioneringen. Nu får man emellertid inte glömma att tilläggspensioneringen för de anställdas del finansieras genom kollektiva arbetsgivaravgifter, precis såsom sker med yrkesskadeförsäkring, sjukförsäkring och moderskapsförsäkring. Något exakt samband råder inte mellan avgiften och pensionen för en viss enskild person. Den anställda får pension efter den pensionsgrundande inkomst som han är påförd, även om arbetsgivaren eller arbetsgivarna i fråga underlåtit att betala avgift.

Den här speciella frågan om blandade inkomster har, såsom framgår av

utskottsutlåtandets recit, varit föremål för behandling. Herr Fälldin säger, under hänvisning till utskottets utlåtande, att någon särskild utredning av denna fråga inte har skett. Det är riktigt så till vida att någon särskild parlamentarisk sammansatt utredning inte har utsetts. Denna och många andra frågor behandlas emellertid för närvarande — det hade säkerligen framkommit, om man inom utskottet hade utförligare diskuterat saken — inom socialdepartementet i samband med den tekniska översyn och överarbetning som sker vid sidan av de utredningar och överväganden som 1958 års socialförsäkringskommitté och administrationsnämnden håller på med i syfte att få till stånd en i alla avseenden slutgiltig och samlad lagstiftning för folk- och tilläggspensionerna. För att t. ex. ta lantbrukare, vilka har deltidsarbete såsom skogskörare, alltså den grupp som herr Fälldin pekade på, så är problemet under utredning, men naturligtvis vågar jag inte på något sätt garantera att det är möjligt att lösa frågan.

I den folkpartireservation, som är knuten till utlåtandet, vill man inom den lagfästa pensioneringens ram bereda möjlighet till individuella och kollektiva variationer i fråga om pensionsåldern och i samband härmed pensionsnivån, varvid det kan bli nödvändigt att öppna vägar för en differentiering av avgifterna, givetvis under förutsättning att det träffas överenskommelse härom gruppvis eller individuellt.

Jag vill gärna fråga andra lagutskottets, av oss alla vördade vice ordförande, om han skulle gå med i en utredning som finge sig denna uppgift förelagd. Man säger ju att man har accepterat fördelningssystemet och vill utgå därifrån. Att i detta system införa differentierade, individuellt avpassade avgifter låter sig inte så lätt göra.

I folkpartireservationen finns det ett påstående som herr Jacobsson i Tobo här på nytt framförde, nämligen att den

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Strandska kommittén, d. v. s. 1958 års socialförsäkringskommitté, endast skall pröva frågan om varierande ålder inom folkpensioneringen. Detta påstående är felaktigt, och hade det framförts i utskottet, skulle saken säkert ha rättats till, eftersom ordföranden i 1958 års socialförsäkringskommitté tillika är ordförande i utskottet. För att undvika varje misstag på denna punkt har jag tagit med mig en avskrift av det kungl. brev, där kommittén får sig uppgiften anförtrodd. Detta skedde den 28 maj 1959, och frågan ligger alltså nu hos 1958 års socialförsäkringskommitté.

Högern och folkpartiet vill alltså ha bort tilläggspensioneringen. Man tycker att det räcker att erbjuda människorna grundtrygghet eller bottentrygghet, som man säger. Jag är precis lika förvånad denna gång som alla andra gånger när man har fört fram detta påstående. Vi har ändå alla under till synes stor enighet varit med om att utforma socialförsäkringarna och andra sociala lagar enligt den s. k. inkomstbortfallsprincipen. Låt mig nämna — som jag gjort så många gånger tidigare — semesterlagen, sjukförsäkringslagen, yrkesskadeförsäkringslagen, arbetslöshetsförsäkringen och moderskapsförsäkringen. Centerpartiet har ett stort ansvar för i varje fall vissa av dessa lagar, eftersom det deltog i regeringsarbetet, då de utformades på detta sätt, men även högerpartiet har enligt min mening anslutit sig till principen. Det förhöll sig väl ändå så, när sjukförsäkringen utformades år 1953, att högerpartiet sade *ja* till utformningen av reformen men sade *nej* till dess genomförande av ett annat skäl. Högern ansåg, att vi inte hade råd. Man talade om »mera pengar för egen del» och om att »inte byta varandras inkomster», men inkomstbortfallsprincipen var man anhängare av. Det var samma sak året därpå — år 1954 — när högerpartiet liksom nu ville upphäva ett fattat beslut.

För anhängarna av tilläggspensione-

ringen är den socialpolitiska utformningen med bevarad levnadsnivå fullt naturlig. När folkpensionsreformen år 1946 kom till, var den ett mycket stort framsteg, då den garanterade en bottentrygghet i åldersförsörjningen, som inte hade funnits tidigare. Det är först efter år 1948 som man kan tala om att grundtrygghet och bottentrygghet garanteras genom pensioneringen. Nu är vi alltså anhängare av principen om bevarad levnadsnivå. För denna princip och vår inställning till den har vi många gånger tidigare redovisat. Jag vill endast erinra om den. Många människor i detta land har under de senaste åren frågat, hur det egentligen kan komma sig, att de människor, som med så starkt eftertryck hävdar, att samhället med socialpolitiska medel endast skall garantera bottentrygghet vid ålderdom, invaliditet eller försörjarens frånfälle, för egen del långt ifrån nöjer sig med någon bottentrygghet utan finner sig väl till rätta med den »ofrihet», som ligger i att vara garanterad sin uppnådda levnadsnivå även under pensionsstadiet och under andra oförvällade inkomstlösa perioder. För alla andra innebär en sådan ordning stor ofrihet. Tryggheten kan alltså endast förenas med frihet, om vardagsmänniskorna nöjer sig med bottentrygghet.

Pensionsreformen är som alla andra mänskliga verk behäftad med svagheter, som så småningom upptäcks, när reformen provas mot verkligheten. Hur skickliga och erfarna de entreprenörer än är, som har sysslat med den tekniska utformningen, blir resultatet sådant. Vi får därför räkna med att lagarna undan för undan måste justeras. Det framhölls också av departementschefen vid fjolårets riksdag och underströks av särskilda utskottet. Att nu med ledning av den till utskottsutlåtandet fogade reservationen företa en ändring kan dock knappast vara av behovet påkallat.

Jag vill, herr talman, med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Herr FÄLLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg påstår, att det problem jag tog upp är av så komplicerad teknisk natur att det är svårt att diskutera det. Frågan är emellertid om man kan komma ifrån problemet bara genom att hänvisa till att det är tekniskt besvärligt. Det får enligt min mening vara hur tekniskt svårt som helst; man har ändå skyldighet att ge sig på problemet, när det uppenbarligen kan medföra sådana konsekvenser som jag visat med mitt exempel.

Sedan säger herr Bengtsson, att vad man vänder sig mot är detta med en parlamentarisk utredning och att det, om debatten hade blivit livligare i utskottet, säkerligen skulle ha framgått av utlåtandet, att just dessa problem för närvarande är föremål för någon form av teknisk översyn i departementet. Det är gott och väl, men såvitt jag kan finna står det ingenting i reservationen om hurudan utredningen skall vara.

Jag tycker nog, att detta sätt att peka på frågans svåra tekniska natur samtidigt som man hänvisar till att huvudprincipen för hela lagen är, att det skall vara kollektiva arbetsgivaravgifter, ger besked om att huvudsaken är att få till stånd sådana regler, att man så effektivt som möjligt kan plocka åt sig avgifter och premier. Om pensionsförmånerna sedan slår rättvist eller inte eller t. o. m. om det utgår några pensioner eller inte, det får bli en andrahandsfråga.

Herr förste vice talmannen övertog förhandlingarnas ledning.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag får göra min ärade vän herr Bengtsson i Varberg uppmärksam på att vårt yrkande naturligtvis begränsar sig till ramen för det nuvarande systemet. Han använde benämningen fördelningssystem, men vi är

nog eniga om att det här inte gäller ett fördelningssystem i egentlig mening utan någonting blandat, delvis på grund av att man har denna fondbildning; men vi kanske inte skall gå in på en diskussion om dessa ting. Jag förklarade alltså, att det är rätt små möjligheter till variationer inom det obligatoriska systemet. Vad vi velat är att man skulle undersöka vilka möjligheter till variationer som finns inom systemet. Om herr Bengtsson anser att jag skulle vara rädd att betros med uppdraget att ingå i en utredningskommitté med uppgift att utreda detta, vill jag förklara att jag inte fruktar för en sådan eventualitet.

Vad beträffar tolkningen av direktiven till 1958 års socialförsäkringskommitté vill jag säga, att om vi nu har tolkat dem fel, så är vårt önskemål tillgodosett om herr Bengtsson har tolkat dem rätt.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag lade märke till att herr Bengtsson i Varberg inte med ett ord kritiserade vad jag sade i mitt anförande och inte heller vad som står i våra reservationer. Bara på en punkt redovisade han en motsättning. Den gäller närmast hans jämförelse med sjukförsäkringen. Han sade att vi har varit med om att genomföra sjukförsäkringen. Det har vi. Vi har varit med också om dess utformning, och vi skall inte undandra oss ansvaret härvidlag. Men det är en viss skillnad mellan sjukförsäkringsreformen och pensionsreformen. Vi kan godtaga inkomstbortfallsprincipen, då det gäller att ge compensation vid ett hastigt uppkommet inkomstbortfall, men pensionering för ålderdomen är något annat. Vi vet alla att om vi lever kommer vi att bli gamla. Det är något som obönhörligen kommer. Där har vi den stora principskillnaden mellan sjukförsäkring och pensionering.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Jag skulle, herr talman, kunna stanna vid detta och säga att detta argument räcker, men jag skall vara fullt ärlig och erkänna att det finns en viss parallellitet, om också inte så fullständig som herr Bengtsson i Varberg tror. Vi i centerpartiet har mycket diskuterat möjligheten till en annan utformning av sjukförsäkringen. Jag tog personligen, helt kort visserligen, upp den frågan i årets remissdebatt. Det är alltså inte något nytt som jag drar fram just nu.

Herr BJÖRKMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg gjorde några uttalanden här, som jag ber att få bemöta.

Herr Bengtsson beskrev högerpartiets inställning så, att vardagsmänniskorna skall nöja sig med bara bottentryggheten. Denna i grunden oriktiga uppfattning får stå för hans räkning. Något sådant har vi aldrig sagt. Jag sade tvärtom i mitt inledningsanförande, att motsättningen hela tiden har gällt *hur* vi skall ordna tilläggstryggheten, huruvida människorna skall ha inflytande på den själva eller om det skall ske genom lagstiftning. Vi vill inte på något sätt hindra människor att ordna sin tilläggstrygghet. Att detta skall ske endast på det alldeles bestämda sätt — genom obligatoriet — som herr Bengtsson så målande beskriver, det anser vi inte riktigt.

Herr Bengtsson åberopar att stats-tjänstemännen har denna tilläggstrygghet, och eftersom det är bra för dem borde det vara det också för andra. Visst är den bra för dem, men man kan inte förneka det faktum att detta är den form av tilläggstrygghet de har ansett vara bäst för sin räkning. De har i direkta förhandlingar med civildepartementet kommit överens om den ordning som är fastslagen i pensionsreglementet. Detta reglemente har sedan konfirmerats av riksdagen, naturligt nog eftersom riksdagen har att anvisa de pengar som behövs till pensionerna.

Herr Bengtsson uppehöll sig ganska mycket vid företagarnas pensionering. Han framhöll bl. a., hur förträffligt företagarna måste anse detta system vara eftersom i hela landet bara omkring 30 av dem har anmält utträde ur detta system. Detta system har, det skall vi till att börja med komma ihåg, ännu inte varit i kraft längre än knappt tre månader. Kunskaperna om hur det verkar i olika grupper är nog synnerligen bristfälliga. Vidare är det inte så underligt om företagarna är med nu i början, när det är så lönsamt att vara med. Frågan är hur det kommer att gå i fortsättning. Ätskilliga företagare tycker säkert att det är förmånligare att kunna investera i sin egen rörelse vad som motsvarar de avgifter de nu skall betala till obligatoriet.

När pensionsberedningen behandlade de självständiga företagarnas frihet att vara med eller utträda, uttalade den sig så, att om möjligheterna till frivillig påbyggnad av bottenpensionerna »inte skulle komma att utnyttjas i behövlig omfattning, torde frågan om införande av samtliga företagare eller vissa grupper företagare i den obligatoriska pensioneringen framdeles få tas till förnyat övervägande». Om nu företagarna alltså så småningom upptäcker att avgifterna blir för stora i förhållande till de förmåner de kommer att få, vad inträffar då? Naturligtvis kommer de att utträda, om de fortfarande har rätt till det. Den förlust, som kommer att uppstå på grund av dessa »gåvor» till den nu aktuella generationen av självständiga yrkesutövare, kommer att få betalas av framtidens arbetsgivare och deras anställda. Herr Bengtsson skall inte vara så säker på att inte många företagare kommer att utträda, då pensionssystemet inte längre lönar sig för dem. Då aktualiseras den nämnda satsen i pensionsberedningens uttalande, att det får upptas till förnyat övervägande om de inte ska tvingas att stå kvar i systemet.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag var ganska försiktig i mitt anförande när jag talade om antalet företagare, som kommer att lämna systemet. Jag sade, att vi ännu inte vet hur den gruppen kommer att ställa sig och att hittills er propaganda inte lett till annat än att ett 30-tal gått ur. Herrarna har ju ännu tid på sig att beskriva systemet. Vi får se nästa år när ni kommer med samma motion. Då har vi bättre möjligheter att bedöma hur många företagare som lämnat systemet.

Sedan har det säkert blivit ett missförstånd mellan herr Fälldin och mig. Jag sade att det där med »blandade inkomster» är så invecklat att förklara från talarstolen, att t. o. m. det mycket väl utformade anförande, som herr Fälldin höll, inte gav full klarhet åt dem som inte tidigare begrep saken. Det var det jag ville ha sagt. Därefter framhöll jag att problemet är under utredning inom socialdepartementet — inte av någon parlamentariskt sammansatt kommitté utan av departements-tjänstemän i samband med andra utredningar. Frågan håller alltså på att utredas. Jag sade emellertid att jag inte har någon möjlighet att lämna några garantier för utredningsresultatet. Det får vi se när saken är klar.

Herr Jacobsson i Tobo är en djärv man, som inte är rädd för att gå in i en utredning med uppdrag att utreda varierande individuella avgifter i ett fördelningssystem. Detta tycker jag han skall hållas räkning för.

Sedan är det glädjande att vi fick klarhet i vad 1958 års socialförsäkringskommitté håller på att syssla med. Det bekymmer man hade inom folkpartiet när man författade sin reservation hade man sluppit ifrån om frågan hade tagits upp i utskottet.

Till sist några ord om herr Wahlunds deklaration att man inom centerpartiet fortfarande är av den uppfattning-

en, att man för kortare perioder av inkomstbortfall skall tillämpa inkomstbortfallsprincipen. Detta skulle alltså vara en riktig princip vid kortare perioder — men inte för längre perioder. Med »kortare perioder» måste man då mena två år, eftersom det är den tid för vilken sjukförsäkringen lämnar ersättning. En person som råkar ut för sjukdom skall alltså under två år vara tillförsäkrad en ersättning, som gör det möjligt för honom att behålla sin uppnådda levnadsstandard. Därefter skall han emellertid anpassa sig efter sin nya situation. Det måste vara bakgrunden till Ert resonemang. Man skall inte tvinga på människor en ersättning för inkomstbortfallet under en längre period. Då tvingar man på människorna ett element av ofrihet, enligt herr Wahlunds vokabulär, eftersom ju »trygghet skall förenas med frihet». Trygghet och frihet är själva mottot, men detta skall man inte tillämpa då det gäller längre perioder av inkomstbortfall. Då får man nöja sig med bottentryggheten; annars skulle det bli trygghet med ofrihet!

Herr FÄLLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig säga att det finns tillfällen då man kan bli överraskad. Först läser jag på s. 18 i utlåtandet: *»Den av departementschefen omnämnda utredningen har inte kommit till stånd.»* Jag vet inte när detta utlåtande skickades till trycket, men inte särskilt många dagar efteråt kommer nu en av utskottets ledamöter och försäkrar, att *utredningen är i gång.*

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Det är något besynnerligt, när människor säger så här: »Socialdemokraterna har under ett antal år framöver majoritet i riksdagens första kammare. Denna majoritet kan visserligen komma i motsättning till flertalet av landets röstberättigade medborgare, men den finns där och den kom-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

mer att hindra varje försök att genomföra de reformer, som behövs för att ersätta obligatoriet med en riktigare, rättvisare och hållbarare ordning för människornas tilläggspensionering. Alltså avstår jag från att hävda dessa reformers nödvändighet. Jag accepterar — nu och för framtiden — obligatoriet.»

Kärnan i hela detta resonemang låter sig reduceras till den ur demokratiska synpunkter orimliga tesen: socialdemokraterna har rätt, eftersom de förmår *skaffa sig rätt*.

Varken i princip eller i detta särskilda fall godtar vi i högerpartiet denna tes. Vi godtar inte de fakta socialdemokraterna etablerar, bara därför att de förefaller *vara* fakta. För oss är det realpolitik att öppet redovisa vår uppfattning, att framställa de konkreta förslag som den leder till, att resonera med människorna om dessa förslag oberoende av hur vindarna tycks blåsa för ögonblicket och att oavbrutet konfrontera dem, som bestämmer för stunden, med våra alternativ. Vi hävdar att i en demokrati har oppositionen just till uppgift att söka göra det till synes omöjliga möjligt. En knapp förstakamarmajoritet varken kan eller får hindra detta.

Högerpartiets ståndpunkt i pensionsfrågan är alltså klar och entydig. Människorna har rätt till trygghet på äldre dar, rätt till familjeskydd. Det får i detta avseende inte finnas någon kategoriklyvning. Deras pensionsrätt ingår som en del i deras arbetsförtjänst. Den skapas och växer sig stark därför att arbetsförtjänsten har utrymme för den. Pensionen är alltså ingen gåva, vare sig av regering eller arbetsgivare. Den är ett sätt att ta ut arbetsersättning.

Från våra allmänna utgångspunkter är det därför omöjligt och orimligt att binda pensionsrätten, som är och måste vara en personlig rätt, vid ett obligatorium, och därför driver vi också den

personliga frivillighetens linje i pensionsfrågan.

En frivillig pensionering kan aldrig bli allmän, heter det. Påståendet betyder, att man misstror och underkänner människornas intresse för en tryggare ålderdom och för familjeskydd och att man därför lagstiftar. Man utgår alltså från att flertalet av dagens medborgare inte skulle vara beredda att disponera sina arbetsförtjänster på ett ansvarsmedvetet sätt och ersätter därför deras dispositionsrätt med åläggande. Förutsättningen är ohållbar, slutsatsen är ohållbar. Det är inte myndigheterna utan människorna som visat sig kunna sköta pengar med hänsyn till framtiden.

Den ståndpunkt i pensionsfrågan, som vi i högerpartiet intagit alltsedan detta väsentliga spørsmål fick politisk aktualitet, är alltså vårt ståndpunkt. Det framstår nu, när obligatoriets reella innebörd och konsekvenser fått fastare konturer, som än mer nödvändigt, än mer som något av en samvetssak att prestera ett alternativ, som ger oss rätt att säga: Ingen skall fräntas sin pensionsrätt, sin egen rätt till pension, men obligatoriet varken kan eller vill vi ha kvar. Det skall omvandlas till och ersättas av frivillig pensionering med okränkbara pensioner och möjligheter till värdesäkert placerade sparmedel.

Det är alldeles naturligt, att organisationer och enskilda inrättar sig efter den pensionslagstiftning som gäller så länge den gäller. Det är lika naturligt att det behövs tid för omställning och anpassning till ett frivilligssystem. Den tiden skall självfallet ställas till förfogande. Men att föreställa sig att behovet av en övergångstid skulle göra förra vårens med knapp majoritet fattade pensionsbeslut för alla tider bindande är verklighetsfrämmande.

Man skapar ingen pensionsrätt genom att lagstifta om pension, men vissa grupper löntagare kan mot bakgrunden av obligatoriets stora löften föranledas

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

att i kontantlön ta ut också delar av arbetsförtjänsten som nu går till pension. Att det rör sig om löntagarnas pengar är odiskutabelt. Att löntagarna har rätt att förfoga över dem som de vill är också odiskutabelt, liksom att vi politiskt verksamma bör avhålla oss från att blanda oss i vad arbetsmarknadens parter gör.

Men särskilt efter vad socialministern haft att anföra i saken finns det skäl att ställa sig frågan: Är det verkligen klokt att i förlitan på en lös kalkyl i ett obligatorium förvandla skattefritt pensionssparande till marginalbeskattad kontantinkomst? Det är inte vi i riksdagen som fattar beslutet — det gör de som saken gäller — men vad vi här i huset under alla förhållanden kunde och borde göra är att genom konkreta åtgärder motverka riskerna för ett eljest hotande sparandebortfall. Det kan vi endast göra genom att omedelbart genomföra de skattereformer som ger olika slag av frivilligt sparande förmåga att engagera människorna.

Hela den nu aktuella frågeställningen kastar emellertid ett strålkastarljus över hur det socialdemokratiska obligatoriet är konstruerat. Jag kan uttrycka detta med ett konkret exempel, som utmynnar i en direkt fråga till socialministern, en fråga som jag verkligen skall be att få svar på.

Två människor har båda nyss fyllt t. ex. 60 år. Den ene har 10 000 kronor i pensionsgrundande inkomst, den andre precis dubbelt så mycket. Han med den lägre arbetsinkomsten får 1 500 kronor om året i pension från obligatoriet för pensionsavgifter som sammanlagt uppgår till 2 500 kronor. 20 000-kronorsmannen får dubbelt så hög pension för dubbelt så höga pensionsavgifter. Men han som har den lägre inkomsten har under året satt in tillhoppa 2 500 kronor i den statliga pensionsstyrelsens frivilliga försäkring. Vad är det nu som hindrar att dessa pengar flyttas över från den ena statliga

kassan till den andra? Det skulle ge honom 1 500 kronor till i pension från obligatoriet — då skulle han få samma pension som 20 000-kronorsmannen, d. v. s. 3 000 kronor; från pensionsstyrelsen får han bara 286 kronor, en femtedel av utdelningen i obligatoriet. Är det nu så, herr socialminister, att enligt socialdemokratisk uppfattning en människa med lägre inkomst skall ha lägre pension bara därför att hon har lägre inkomst, även om hon är beredd att betala samma avgifter som en med högre inkomster. Det är ju inte alls fråga om någon risk för överförsäkring.

Skenbart kan obligatoriet alltså öka lönerna för vissa grupper löntagare högst väsentligt. Jag säger skenbart. En kontantlön som stiger därför att mindre av arbetsförtjänsten sättes undan för äldre dagar återspeglar inte en växande arbetsförtjänst, men denna skenbara förändring är den som faller i ögonen. Alltför många genomskådar inte sammanhangen utan fäster sig vid det antal kronor och ören, som — efter vad de hör — utbetalas till andra men inte till dem själva. Det må vara hur irrationellt som helst, men det psykologiska underlaget för en betydande löneglidning är därmed givet. Vi måste räkna med följderna härav för oss alla, för de företag med smala marginaler, som har att möta en hårdnande internationell konkurrens, och för de grupper som inte förmår hävda sig och sina intressen i en löneglidningsprocess.

Att hindra marknadens allmänna löneläge att förr eller senare slå igenom för de stats- och kommunalanställda är omöjligt. Deras kontant utgående löner är avvägda med hänsyn till deras pensionsförmåner. Om — som det har sagts i den offentliga debatten — stora grupper löntagare i enskild tjänst till följd av obligatoriet skulle förvandla ett belopp, som motsvarar någonting mellan 8 och 12 procent av kontantlönen, från pensionssparande till kontantersättning,

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

måste detta få starka återverkningar för stat och kommun. Det finns då skäl att erinra om att 7 procent löneökning för de statsanställda motsvarar 25 procents höjning av den allmänna omsättnings-skatt som nu utgår.

Den stabilitet på löne marknaden, som obligatoriet skulle skapa och varom herr Bengtsson i Varberg talade, lär nog vara lika illusorisk som tryggheten i obligatoriet som sådant.

Den pensionslagstiftning — som vi vill ersätta med ett realistiskt frivillig-alternativ — skapar inte endast ett obligatorium utan ett ohållbart obligatorium. Denna lagstiftning utgår nämligen från den ohållbara förutsättningen, att de som i dag bestämmer skulle kunna binda morgondagens människor vid en skyldighet att erlagga pensionsavgifter, som inte står i rimligt förhållande till den pensionsrätt dessa avgifter skapar. Det är möjligt men ingalunda säkert, att man för en tid kan skjuta framför sig denna de ungas och yngstas skattskyldighet mot oss, men räkningen måste en gång betalas och betalas av dem, som varken gjort beställningen eller får del av det beställ-da. Solidariteten mellan generationerna betyder mycket, men solidariteten skall — om den skall ha något innehåll — ha formen av ett åtagande, inte av ett åläggande. Om vi åtar oss förpliktelser mot dem som nu är gamla, uttrycker vi vår solidaritet med dem. Det gör vi inte, om vi ålägger dem som nu är unga, så unga att de inte kan göra sin röst hörd, förpliktelser mot oss. Det håller inte — lika litet som annan orättfärdighet. Det ger oss skenet av trygghet, inte trygghet.

Men — får inte människor i allmänhet framöver sådana inkomster, att det inte betyder så mycket om obligatorieavgifterna är för höga? Därom vet vi ingenting. Vi kan gissa och hoppas. Låt oss säga att en ung man går ut i arbetslivet nu och startar med en så begränsad inkomst som 8 000 kronor

om året. Om 15, 16 år har han kommit upp i 15 000. Han är då gift, och familjen skall leva på denna inkomst. Vi räknar med ett oförändrat penningvärde och nuvarande skatter och avgifter men med en obligatorieavgift, som då är 10 procent. I skatter och avgifter går då bort 40 procent av arbetsersättning-en. Kvar för egna utgifter och eget sparande finns 9 000 kronor om året — efter 15 års välståndsutveckling. Är det någon som vill påstå, att det för människor i 30—35 års ålder, som vill ordna det för sig, är av mindre betydelse om de förutom sina egna också skall vara med om att betala andras pensionsavgifter, att det skulle spela mindre roll för dem att vara tvungna att se mot en framtid, där en stigande andel av arbetsersättningen är bunden av statliga ålägganden?

Är det inte tvärtom alldeles uppenbart, att när den andel som det allmänna tar hand om börjar närma sig hälften av den verkliga inkomsten, så får varje hundralapp och varje tia ett högt värde, ett marginalvärde. Människorna kommer inte att finna sig i sådant. De tar saken i egna händer — och det gör de rätt i.

Obligatoriet är nämligen ett pensions-system utan ordentligt redovisade kalkyler. Detta påståande kan socialministern omedelbart dementera — men bara på ett sätt: genom att omedelbart redovisa kalkylerna. Det räcker inte att hänvisa till anonyma experter. För att regeringens lösa löften skall hålla, måste den medelinkomst på cirka 11 000 kronor som socialministern i dag utgår från på 5 å 6 decennier stiga till 100 000 kronor. Jag sade medelinkomst. Och jag sade 100 000 kronor i fast penningvärde.

För oss i högerpartiet är det omöjligt att medverka i en politik, som berövar människor med vanliga inkomster den personliga bestämmanderätten över hälften av deras arbetsförtjänster. Det samhälle vi strävar efter funge-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

rar inte under den förutsättningen. Vi har ingen anledning betvivla, att socialdemokraterna menar allvar när de kräver oavbrutet ökade statliga resurser och inte heller att de är beredda att ta konsekvenserna av sin målsättning, antingen de nu framträder som anspråk på en oavbrutet växande omsättningsskatt eller i ett krav på att pensionsfrågan skall lösas med ett obligatorium och inte får klaras på frivillig grund. Vi erkänner att detta är ett alternativ, men det är ett från våra utgångspunkter omöjligt alternativ, något som måste mötas inte bara med kritik utan med ett klart motalternativ, vilket självfallet också det har sina konsekvenser, även av mindre angenämt slag.

Herr talman! Varken vi som sitter i riksdagen i dag eller de som sitter där efter höstens val har det verkliga avgörandet i pensionsfrågan. Det tillkommer dem som kommer efter oss, dem som då skall göra avvägningen mellan människornas personliga anspråk och myndigheternas krav, inte bara för pensionens del utan sammanlagt. Att frivilliglinjen faller i dag betyder därför inte att den har fallit. Den återkommer och återkommer — därom är vi övertygade — med allt större styrka. Det kommer ungdomen att svara för.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! I likhet med flera föregående talare — för att inte säga alla — skall jag försöka att begränsa mitt anförande. Jag vill bara försöka klargöra, eller rättare sagt upprepa vårt klargörande, hur vi ser på denna fråga i dagens läge.

Låt mig då först säga, att det från början har stått klart för folkpartiets ledning och ledare, att pensionsfrågan måste få en positiv lösning. Den utveckling vårt samhälle har undergått och undergår, och som bland annat innebär att tjänstemannagrupperna relativt sett väger tyngre för varje år i förhållande

till andra arbetstagare, gör att man inte kan tänka sig att i det långa loppet behandla arbetare och tjänstemän olika. Den höjda standarden, arbetsfördelningen, den växande tätortsbildningen o. s. v. — allt det som gör att så många människor på ålderns dagar är beroende av en fortlöpande penninginkomst — har gjort att vi ansett att pensionsfrågan måste få en positiv lösning på ett eller annat sätt.

När denna fråga en gång förts in i det politiska kraftfältet och och efter hand aktualiserats alltmera, så var det lika omöjligt att avföra den därifrån som det på sin tid skulle ha varit att avföra kravet på allmän rösträtt och åtta timmars arbetsdag från det politiska arbetsprogrammet.

Det är självklart att man från folkpartiets sida i de olika faserna av denna pensionsstrid har velat eftersträva dels en positiv lösning, dels en lösning som inrymmer så mycket som möjligt av det vi från våra bedömningar anser önskvärt. Jag tror att den som mot denna allmänna bakgrund vill se vad som gjorts skall kunna erkänna att det har varit en målmedveten hållning.

Men nu har avgörandet fallit; det skedde i fjol. Riksdagen har fattat ett beslut. När det har kämpats länge kring en stor reformfråga, när väljarna uttalat sig — visserligen var utslaget i detta fall inte starkt markerat — när riksdagen har tagit ställning och avgörandet har fallit, då väger detta mycket tungt när det gäller att bedöma en politisk situation och den framtida utvecklingen. Varje människa, som aldrig så litet gjort sig förtrogen med politisk historia, vet ju att det förhåller sig så, och varje parti kan i sin egen historia finna många andra exempel därpå.

Detta gäller väl i alldeles särskilt hög grad vid en fråga av sådan storleksordning som denna pensionsreform med dess på samhällslivets olika områden ingripande lagstiftning, vilken snabbt förankras i förvaltning och näringsliv

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

på olika sätt. När det alltså i en sådan fråga fattas ett beslut, som kommer att sättas i kraft på grund av det parlamentariska läge vi har och kommer att ha ett par, tre år framåt under alla omständigheter, då är det väl ändå en alldeles självklar och naturlig sak, att varje politiskt parti omprövar sin fortsatta hållning utifrån det politiska läge som har skapats.

Jag kan alltså inte dela den uppfattning, som har framförts från högerhåll, både här och i pressen, att vi skulle ha en förpliktelse emot väljarna såsom våra uppdragsgivare att bara blunda och vandra vidare utan någon omprövning. Det finns så mycket mindre skäl att göra något sådant gällande, som vi i år under alla omständigheter inte kan göra någonting i sak utöver vad som här framförts. När vi träffas nästa år, har ju vår ståndpunkt varit underställd väljarnas bedömning. Efter det som har hänt är det alltså inte så mycket fråga om att fullgöra väljarnas **uppdrag som** att skaffa sig fullmakt för den fortsatta hållningen.

Jag ber att få stryka under, att jag för detta resonemang helt allmänt, och den slutsats jag kommer till är alltså bara den, att det föreligger inte endast en rätt utan en plikt för varje politisk riktning att ompröva en dylik situation med beaktande av de nya förhållanden som situationen inrymmer.

Därmed är ju ingenting sagt om vilket resultat en sådan omprövning skall ge. Det ligger i sakens natur att det beror på vem som prövar, hur han mäter och väger olika faktorer. Resultatet kommer väl att växla från fråga till fråga allteftersom den politiska utvecklingen går vidare.

När vi från folkpartiets sida tog under övervägande den situation, som förelåg vid början av 1960 års riksdag, låg alltså däri inte någonting uppseendeväckande eller från vanligt politiskt arbete avvikande. Det resultat vi kom till — om det resultatet var vi helt över-

ens inom folkpartiets riksdagsgrupp — var, att de faktiska förhållandena i förvaltningen och på arbetsmarknaden samt det parlamentariska läget gjorde, att vårt parti, som från början varit övertygat om att en lösning av ett eller annat slag ändå måste komma till stånd, utifrån sina utgångspunkter inte hade anledning att börja en strid för att riva upp denna lagstiftning. Även om man inom sig själv beklagar att det inte blev på ett annat sätt — det är en sak för sig — får man politiskt acceptera lagstiftningen och söka göra förbättringar på den grund som lagts, förbättringar som är politiskt möjliga och som överensstämmer med vad vi från början sökt eftersträva.

Vad det är för förbättringar vi i första hand tänkt på har här tidigare redovisats. Jag skall inte uppehålla mig vid det. Jag förmodar att man även inom högerpartiet har omprövat situationen vid innevarande riksdags början. Man har kommit till ett annat resultat. Det kan jag förstå — ehuru jag inte kan gilla det — ty det är väl rätt naturligt att det är just i ett läge som detta, när en stor reform har beslutats och det är fråga om att reagera med hänsyn till det politiska läget, som ett konservativt och ett liberalt parti — jag kan nästan säga i enlighet med sin natur — reagerar olika. Ett framstegsvänligt liberalt parti har andra viker i vågskålen när det prövar en sådan situation än ett konservativt parti har. Jag vet inte så mycket om det konservativa partiets sätt att arbeta, men min allmänna uppfattning om politiska förhållanden säger mig att det bör vara så. Det stämmer också så innerligt väl överens med vad som hänt tidigare i svensk historia. När vi hade genomfört normalarbetsdagen, den allmänna rösträtten och den nya undervisningsplanen för folkskolan, allt i ett svep efter första världskriget, ville högerpartiet ha en grundlig revision av alltsammans och slogs år efter år för att

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

få det. Det fick man naturligtvis inte! Men det är som sagt inte ägnat att förvåna, att man nu intar denna attityd.

Nu har det onekligen hänt en del i vinter beträffande högerns ståndpunkt. Vi är ju mycket snälla mot varandra i dag — gärna för mig, jag skall inte börja knivkastningen — men nog var väl det som hände den 8 februari och en tid framöver en rätt uppseendeväckande uppvisning omkring högerns ståndpunkt. Mig förefaller det alltså, som om den allmänna resonansbotten nu är litet annorlunda än för 40 år sedan. Och det är ju bra det!

Jag skulle kanske kunna uttrycka det så, att det hos den svenska arbetsmarknadens parter finns för mycket av salt-sjöbadsanda för att man skulle vara road av en reaktionär linje i en sådan här fråga. Man är nog på det klara med att det inte är praktisk politik. Man gagnar egentligen i sak inte någon genom att engagera sig så hårt på den linjen. Men det svarar naturligtvis högern själv för. Jag har bara helt allmänt velat förklara, att en omprövning är naturlig. Att olika partier därvid kan komma till olika resultat är också naturligt.

I och med att folkpartiet har intagit den ståndpunkt, som deklarerades i remissdebatten, som klargjorts i vår motion och i en rad uttalanden och som jag nu försöker upprepa, tror jag nog att striden om tjänstepensionens vara eller icke vara i sak och i stort sett är avgjord. Det är väl inte att beklaga. Vi står inför en dynamisk utveckling, där många andra uppgifter väntar dem som skall svara för detta lands öden. Vi har större anledning att förbruka våra krafter på framtidsyftande strävanden än att söka riva upp denna lagstiftning.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! När min ärade vän herr Svensson i Ljungskile gav oss i högerpartiet en salva för att vi alltjämt vidhåller vår ståndpunkt i pensionsfrågan, rann mig i minnet en liten solskensbe-

rättelse, som jag häromdagen fick höra från ett av läroverken i Stockholm.

Man skulle undervisa i samhällsorientering, och det gick bl. a. till på det sättet, att några av eleverna fick i uppdrag att redogöra för de olika partiernas program. En pojke fick i uppdrag att redogöra för folkpartiets program. Han vände sig till partiets huvudbyrå — det var i februari månad i år — och fick också mycket vänligt programmet översänt därifrån. Så talade han i klassen, och bl. a. talade han med stor aplomb för frivilliglinjen i pensionsfrågan. Då mörknade magisterns ansikte och han sade till sist till pojken: »Detta, min vän, är ju inte samhällsorientering, det här är brist på samhällsorientering.» Pojken blev djupt indignerad, och så läste han klart och tydligt upp vad som står i programmet: »Folkpension som utgör ett tillräckligt grundskydd — därutöver en frivillig och valfritt utformad tjänstepension på försäkringsmässig grund.»

Härtill hade magistern endast den lilla anmärkningen, att formuleringen tydligen berodde på att folkpartiet ännu inte hunnit trycka årets ståndpunkt.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den lilla historia som herr Hjalmarson berättade och det han ville säga med den behöver jag inte svara på, eftersom repliken givits i vad jag redan sagt. Men tänk om en skolpojke finge herr Hjalmarsons intervjuuttalande i Svenska Dagbladet i vintras, därefter Svenska Dagbladets ledare den 8 februari och därefter herr Hjalmarsons framträdande i radio den 9 februari plus hans anförande här i dag. Då skulle han förvisso inte kunna orientera någon om någonting.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag rusade fram till talarstolen sam-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

tidigt som herr Svensson i Ljungskile. Min avsikt var egentligen att efter herr Svenssons senaste anförande sjunga en duett tillsammans med honom.

(Herr *Svensson* i Ljungskile: Jag har så dålig sångröst.)

Jag kunde fördra hans röst trots allt, när han höll sitt senaste anförande.

Herr talman! Jag skall börja med att upprepa det citat ur någon av mina propositioner i denna fråga som herr Björkman använde: »När nu lagstiftningen om allmän tilläggspension har trätt i kraft, har alla förvärvsarbetande i vårt land fått lagstadgad rätt till en grad av social trygghet inför framtiden för sig själva och sina familjer, som radikalt skiljer sig från vad föregående generationer har åtnjutit.» Det är ett faktum som är ostridigt och som jag därför tar mig friheten att upprepa.

Vad som nu närmast förestår är en genomgripande reform på folkpensioneringens område, en reform som ger väsentligt bättre levnadsvillkor åt dem som redan är pensionärer, åt efterlevande änkor och barn. Dessa grupper har ju ingen tilläggspension att vänta, och det är därför naturligt att vi genom tillägg till folkpensionärerna låter också dem få del av förbättringarna. Den reform inom folkpensioneringen som vi snart kommer att besluta är sålunda ett led i den stora pensionsreformen. Jag vet att den av regeringen föreslagna förbättringen av folkpensionerna inte kommer att möta något motstånd i riksdagen. Den delen av pensionsreformen är tryggad.

Men då det gäller den andra delen, den allmänna tilläggspensioneringen, får jag nöja mig med att uttrycka förhoppningen, att flertalet av vårt folk skall slå vakt om vad som har vunnits och medverka i det fortsatta arbetet på trygghetens förbättring. Uppenbart är nämligen att den allmänna tilläggspensioneringen inte ännu är definitivt förankrad. De borgerliga partierna har under pensionsstridens år undervisat oss

om att en lag kan avskaffas. Vi socialdemokrater har uttalat vår förvissning, att den allmänna tilläggspensioneringen så småningom skulle vinna en sådan anslutning också i det borgerliga lägre, att det inte skulle vara någon risk för den enskilde att sätta sin lit till lagen. Och vi tror fortfarande att den dagen kommer. Om den redan har kommit, är jag inte alldeles säker på, men mina förhoppningar har ökat ytterligare efter herr Svenssons i Ljungskile senaste anförande.

Flertalet av partierna har nämligen hittills i år intagit en klar ståndpunkt. Socialdemokraterna har formulerat utskottets ståndpunkt så att man kan se att de står bakom den antagna lagen. Lika enigt och fast uppträder högern och centerpartiet med sina 77 mandat i denna kammare mot en allmän tilläggspensionering, d. v. s. för dess avskaffande.

Detta har vi fått klara belägg för i dag. Högern har visserligen frångått sitt krav i motionerna från januari på en omedelbar lagstiftning om upphävande av den allmänna tilläggspensioneringen. Men i sak är det ingen ändring: tilläggspensioneringen skall enligt högerns mening avskaffas från och med 1962. Det är en klar linje. Högern är i detta avseende ett parti att lita på.

Centern står väl — om jag fattade herr Wahlund rätt — ungefär på samma linje som högern — om det är en tvåa eller en trea får väl herrarna göra upp inbördes. I varje fall är det två partier på den linjen — två som efter vad jag kan förstå fortfarande försöker att värva ett tredje. Centern räknar med ett upphävande av den allmänna tilläggspensioneringen ett halvår tidigare än högern: den 1 juli 1961. Det skall som bekant vara överbud i år från centerpartiet.

Detta var de klara ståndpunkternas partier. Beträffande folkpartiet har läget, i varje fall hittills, varit mera oklart. Folkpartiet klargör för oss att

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

lagen om den allmänna tilläggspensioneringen är en dålig lag, i varje fall sägs detta i dess reservation. Men som läget är kan den inte avskaffas nu, heter det, och därför får man nöja sig med att förbättra den.

Jag skulle kanske också, eftersom det har skett tidigare i debatten, för några ögonblick rikta min uppmärksamhet på en annan grupp av intressenter; jag åsyftar inte partiernas utan arbetsmarknadsparternas ståndpunkt. Den just träffade överenskommelsen mellan Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen om lönerna för de båda närmaste åren innebär att arbetsgivarna betalar pensionsavgifterna utöver löneökningarna. Jag erkänner att jag fann detta vara en ur många synpunkter angående nyhet. Herr Wahlund sade att jag numera står på synnerligen vänskaplig fot med Arbetsgivareföreningen, och det skall jag inte dölja. Herr Wahlund ansåg att Herodes och Pilatus hade funnit varandra. Låt vara! Jag accepterar hans uttryckssätt. Men jag måste säga att jag inte som Pilatus anser mig behöva två mina händer. När jag nämligen fick besked om att man hade träffat en överenskommelse under de betingelser som hade skett, kunde jag inte låta bli att göra reflexionen att nu är det ju bara Stockholms spårvägar som har kvar linje 3. Men i förra veckan beslöt också de att lägga ned den linjen. Man måste väl dra den slutsatsen att siffran 3 har kommit i vanrykte efter folkomröstningskampanjen. Arbetsmarknadens parter har med andra ord upphört att diskutera den allmänna tilläggspensioneringens vara eller icke vara. De bygger sitt handlande på dess existens, punkt och slut.

Egentligen skulle jag inte ha ägnat mig mera åt folkpartiets ståndpunkter i den här frågan efter herr Svenssons anförande, men det har riktats en del anklagelser mot socialdemokratien för att vi anser oss sväva i tvivelsmål om vad folkpartiet egentligen vill. Det är

med anledning av angrepp framför allt i pressen som kammaren får ursäktas några ord av erinran från min sida mot folkpartiets pensionsvandring.

För korthetens skull begränsar jag historieskrivningen till 1950-talet och 1960.

Åren 1952—1954 förklarade folkpartiet i två valmanifest att det sade ja till allmän pensionsförsäkring för alla folkgrupper, d. v. s. en allmän tjänstepensionering.

1955 intog folkpartiet en ny ståndpunkt. Den allmänna tilläggspensionen blev ett diskussionsalternativ, som man uttryckte det. Detta får väl ses mot bakgrunden av att Arbetsgivareföreningen 1954 hade lagt fram sitt förslag om bolagspensioner i stället för lagpensioner.

1956 finner vi folkpartiet på frivilliglinjen som talesman för en frivillig försäkring med statlig medverkan. Det innebar nej till varje obligatorium.

1957 ser linje 3 födas: frivilliga överenskommelser utan statlig medverkan — ingen ekonomisk förpliktelse för arbetsgivarna, det är folkpartiets linje den gången.

1958 — efter folkomröstningen men före extravalet — visade folkpartiet en helt ny sida: man krävde en lagfäst garanti för tilläggspension åt löntagarna. — I mars lovade man en garanti för 60 procent av inkomsten i pension enligt premiereservmetoden. Den garantien var ohållbar, och jag vågade döpa förslaget till »fantaspensionen» i stället för »garantipensionen». I april 1958 lovade folkpartiet en garantipension utan angivande av något procenttal.

Den femte ståndpunkten från 1958 får väl sägas också vara 1959 års folkpartilinjé. Hela partiet krävde lagfästa pensioner — liksom 1958. Men vad som än hände: absolut inte tilläggspensioner av den allmänna tilläggspensionens modell. I slutomgången stod hela partiet fast vid denna linje — men en ledamot vägrade som bekant att rösta, och

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

så gick den allmänna tilläggspensioneringen igenom.

Så kommer vi till folkpartiets ståndpunkt 1960, då man säger: Det är ingen idé att försöka upphäva den allmänna tilläggspensioneringen nu men, fortsätter folkpartiet, »lagstiftningen lider av allvarliga brister». Den bör reformeras i olika avseenden, bl. a. så att utrymme beredes för valfrihet.

Det är väl under dessa förhållanden inte så underligt att vi ställer frågan: De som omfattas av den allmänna tilläggspensioneringen — kan de verkligen sätta sin lit till folkpartiet? Svenska folket har hittills kunnat lita på folkpartiet i pensionsfrågan så till vida att partiet alltid gått emot socialdemokraterna.

Det har varit litet överraskande för oss — det skall jag erkänna — att folkpartiet nu intar den ståndpunkt som herr Svensson i Ljungskile gav uttryck åt. Jag vill understryka, att hade herr Svenssons anförande kommit tidigare eller hade man förut från folkpartiets sida uttryckt sig så klart som i dag skedde och t. o. m., som herr Svensson nyss, sagt att det var reaktionärt att motsätta sig att den klyfta verkligen skyfflades igen, som i pensionshänseende funnits mellan olika samhällsgrupper, då skulle inte så starka misstankar ha riktats mot folkpartiet som nu blivit fallet.

I anslutning till vad herr Svensson sade om att man bör finna sig i det beslut, som fattats i riksdagen, vill jag citera en passus ur herr Ohlins anförande, när beslutet skulle fattas här i kammaren. Det är det enda citat jag skall tillgripa från honom, eftersom herr Ohlin inte själv är närvarande — annars finns det en guldgruva att ösa ur. Herr Ohlin yttrade: »Det är och förblir en illusion att tro att Sveriges folk i längden skulle finna sig i att respektera en lösning, som eventuellt skulle kunna trumfas igenom av 50,5 procent av Sveriges folk, när de 49,5 procenten har en annan uppfattning.» Då jag upp-

fattade detta som ett hot om upphävande av tilläggspensioneringen sedan den en gång blivit beslutad, frågade herr Ohlin, varför i all världens dar inte en ny majoritet skulle få ändra ett pensionsbeslut, och han betecknade min argumentation som »en ren olyckshändelse».

Herr Svensson får förlåta oss om vi efter detta kategoriska uttalande av folkpartiledaren inte hade räknat med att herr Svensson i dag skulle deklarerera en sådan kategorisk omvändelse som jag vill lägga in i hans uttalande.

Om jag i några få satser summerar vad som skett kommer jag till följande:

Folkpartiet anser fortfarande, i varje fall enligt reservationen till utskottsutlåtandet, att den allmänna tilläggspensioneringen är en dålig lösning av pensionsfrågan.

Folkpartiet har sagt sig alltid vilja vara liberalt, men den allmänna tilläggspensioneringen är enligt partiets tidigare deklarerade ståndpunkt uppenbarligen socialistisk.

Folkpartiet vill alltid finna samförståndslösningar, och den allmänna tilläggspensioneringen har enligt dess mening tidigare trumfats igenom mot folkflertalets vilja.

Folkpartiet anser att man inte har skäl — i varje fall har man ansett det tidigare — att respektera ett beslut som fattats av en knapp majoritet.

Folkpartiet säger sig fortfarande eftersträva ett regimskifte som innebär att socialdemokraterna får överlämna regeringsmakten till den nuvarande borgerliga oppositionen — inom vilken folkpartiet självt endast utgör en tredjedel.

Jag har — det försäkrar jag herr Svensson — ingen invändning mot att partiet intagit dessa ståndpunkter. Men jag kan inte finna det så orimligt som man har velat göra i den folkpartistiska pressen, att vi inte anser oss kunna betrakta partiet som någon absolut garant för tilläggspensioneringens bestånd. Vi

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

hoppas att folkpartiet skall medverka i garantien, men många av oss fruktar att partiets ståndpunkt i dag skall kunna visa sig vara ett hus med två utgångar. Och vi säger, att det måste ändå vara i huvudsak på socialdemokratiens styrka i riksdagen som det beror, om reformen skall bestå.

Sedan säger herr Svensson i Ljungkile att beslutet står fast. Jag inkasserar detta med stor tillfredsställelse men säger mig ändå med hänsyn till folkpartiets föregående att ju starkare socialdemokratien blir, desto större blir möjligheten att folkpartiet står fast vid sin senast intagna ståndpunkt.

Detta om detta. Och nu några ord om högers reservationer och de synpunkter som framfördes av bl. a. herr Hjalmarson här i dag. Herr Hjalmarson var som tidigare inne på talet om överkompensation, och det kan föranleda en kommentar. I högers motion sägs att man gjort rimliga antaganden om utvecklingen av inkomsterna m. m. och kommit till att den allmänna tilläggspensioneringen betyder en kostnadsöverskott på 40—50 miljarder kronor — att vi med andra ord skjuter kostnaderna framför oss när det gäller pensionerna. Hur högers räknemästare gått till väga får vi väl egentligen aldrig reda på.

I sitt anförande försmådde herr Hjalmarson inte heller denna gång tårgasen. Han talar ständigt om att vi övervältrar en enorm börda på de unga. Ett motiv för att motsätta sig denna s. k. övervältring vore att vi i denna generation inte utförde någon motsvarande prestation till förmån för dem som nu är gamla. Hur förhåller det sig i verkligheten med den nuvarande generationens insatser för våra gamla? Under de senaste tolv åren har vi kunnat förbättra folkpensionerna som aldrig tidigare, och nu står vi som bekant inför nya kraftiga höjningar. Vi brukar inte anse att våra åldringar inte gjort sig förtjänta av detta. Tvärtom brukar vi be-

tyga — åtminstone från socialdemokratiskt håll men också från annat håll — att vi anser att generationerna har en solidaritetsförpliktelse mot varandra, som de bör axla utan knot. Om man tillämpar högers resonemang är det en skam för folkpensionärerna att ta emot sina pensioner. Och hur många miljarder i s. k. överkompensation får man med högers räknemetoder fram för statstjänstemännens pensioner? Högers kanske vill avskaffa de statsanställdas pensioner också?

I själva verket är saken ganska enkel. Den allmänna tilläggspensioneringen vilar som bekant liksom folkpensioneringen och statstjänstemännens pensioner på ett fördelningssystem och inte på ett premiereservsystem. Och märk detta: även om man skulle räkna på högers sätt, d. v. s. enligt SPP-metoden, får våra ungdomar vid en ganska blygsam inkomstutveckling minst lika mycket i tilläggspension som vad som motsvarar de för dem inbetalda avgifterna. Detta är värt att hålla i minnet, ty det ställer alla högers beskyllningar om ungdomsskatt o. s. v. på huvudet.

Om högern fortsätter med sitt tal måste vi utgå från att den räknar med lönestopp åtminstone för återstoden av detta sekel. Högern säger sig ju ha gjort rimliga antaganden om utvecklingen av inkomsterna. Vad som ur högers synpunkt är rimligt är svårt för en utomstående att bedöma. Kanske anser den att ett lönestopp under 40—50 år är rimligt, men i så fall bör den också tala om detta.

Nu har högers propaganda mot tjänstepensionen alltid, det anser jag fortfarande, varit av det mera ogenerade slaget. Herr Hjalmarson tog här ett exempel, där han startade med 8 000 kronor och sedan kom upp till 15 000 kronor, varvid han gjorde gällande att vi om några år skulle ta ut 40 procent av lönen. Jag skulle vilja titta närmare på detta exempel för att se om herr Hjalmarson i detta 40-procentiga av-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

drag för skatter och avgifter har räknat in avgifter för tilläggspensionen, som nu enligt arbetsmarknadens parter ligger utanför det belopp man får i lönehöjning. I så fall måste jag säga att högern varit sin vana trogen och när lejonhuden inte räckt till skarvat med rävsinn. Vi minns mycket väl annonskampanjen mot linje 1 i pensionsfrågan. »De skall dra av 20 procent av din lön», hette det från högern och folkpartiet den gången. Hur har det blivit? Den lagfästa tilläggspensioneringen har trätt i kraft från 1960, och vi har fått en lönerörelse för 1960 och 1961. Där står ingenting om löneavdraget. Högerns och folkpartiets såpbubbla sprack vid första kontakten med verkligheten. Talet om 40 miljarder i ungdomsskatt är kanske av samma halt som talet om de 20 procenten.

Herr talman! Jag kan säga som herr Svensson i Ljungskile att jag knappast tycker det är någon större idé att fortsätta knivkastningen omkring detta problem. Det enda jag vill tillägga är att socialdemokratien nu, sedan den verkligen lyckats att i praktisk verklighet omsätta sina principer, envetet kommer att i framtiden kämpa för tjänstepensionen, oavsett vilken utgången blir beträffande den parlamentariska sammansättningen i den svenska riksdagen.

Herr WAHLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var avsett att herr Hedlund skulle företräda oss i denna debatt, men det har blivit omöjligt för honom på grund av svår heshet.

Jag talade om Herodes och Pilatus med tanke på Torsten Nilsson och Arbetsgivareföreningen — jag hade nog tänkt mig Torsten Nilsson som Herodes i detta sammanhang, men det är kanske en smaksak.

Jag skall inte lägga mig i diskussionen om folkpartiets och högerns ändrade inställning i denna fråga. Jag vill likaså Torsten Nilsson säga, att linje tre

ju är borta ur bilden. Frid över dess minne!

Jag skulle tro att bakgrunden till att Torsten Nilsson och jag aldrig brukat några hårda ord mot varandra vid diskussioner i dessa frågor, trots att vi ofta diskuterat dem, är den, att visserligen är våra åsikter så olika som eld och vatten, men vi vet var vi har varandra, och då är det inte så mycket att diskutera om.

Det var en tid för mycket länge sedan, då åtminstone jag trodde, att vi skulle kunna komma överens med socialdemokraterna i pensionsfrågan. Det var kanske för tio år sedan ungefär. Vi höll ju då som nu på att folkpensionen var det väsentliga i pensionssystemet. Kammarens ärade ledamöter kommer säkert ihåg, att vi väckte en partimotion, enligt vilken folkpensionen skulle höjas till 6 000 kronor för äkta makar och motsvarande för ensamstående; för att det inte skall bli något missförstånd vill jag genast säga, att vi inte kommer att frånträda kompromissen om nedsättning av detta belopp till 5 400 kronor.

Bakgrunden till vårt förslag om 6 000 kronor var följande. På den tiden sade man att 60 procent av inkomsten skulle vara en rimlig pensionsnivå. 60 procent av en 10 000 kronor-inkomst blir 6 000 kronor. Enligt inkomststatistiken skulle man alltså därmed klara en fullgod pensionering för de flesta svenska medborgare vilka har nämnda inkomst eller lägre inkomst. Även de som hade högre inkomst finge ett hyggligt grundbelopp i pension; och om de sedan ville tilläggspensionera sig frivilligt finge de själva betala det. Det visade sig emellertid att vi inte fick socialdemokraterna med på denna linje. Vi diskuterade detta under regeringssamverkan med socialdemokraterna, men vi kunde som sagt inte komma överens om en dylik »folkpensionslinje». Då var det ingenting att göra åt det.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Centerpartiets representanter gick där-
för ur regeringen.

Vi vidhåller vår linje här, och det har
redan nu från centern lämnats in en
partimotion i folkpensionsfrågan på
kammarens bord. Jag vill säga att för
oss är den debatt som kommer beträff-
ande folkpensionen än viktigare än
den vi för här i dag.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Det var inte utan en viss
möda som socialministern lyckades
komma över till den repetitionskurs,
som han tydligen var beredd på. Jag
skall inte gå över till den nu. Jag har
i stället anmält mig för att senare litet
lugnare svara på en del frågor. Jag
kanske då också i händelsernas ström
kan hitta några flata stenar att kasta
tillbaka. Jag vill nu bara säga ett par
saker.

Socialministern säger, att om jag
hade hållit mitt anförande i fjol — eller
kanske det var i förfjol — hade jag
sagt si eller så. Ja, jag kunde inte kom-
mentera denna dags situation i fjol.
Det gick inte. Nästa år kan jag natur-
ligtvis göra det, men då har det ju
förlorat sin aktualitet. I ett politiskt läge
kan man bara tala om det som då före-
ligger.

Vidare säger socialministern, att vi all-
tid gått tvärt emot socialdemokraterna i
denna fråga. Ja, herr Ohlin satt ju och
förhandlade tillsammans med socialde-
mokraterna mycket länge. Att vi slut-
ligen hamnade i olika ståndpunkter var
ju ömsesidigt. Man kan ju lika gärna
vända på saken och säga, att socialde-
mokraterna har tyvärr alltid gått emot
folkpartiet.

Herr statsrådet säger vidare, att jag
skulle ha deklarerat en kategorisk om-
vändelse. Med anledning därav vill jag
framhålla, att det inte finns någon sak-
lig skillnad mellan vad som står i vår
motion, remissdebattens deklARATIONER,

utskottsutlåtandet och vad jag här har
sagt. Jag har inte gjort det uttalandet,
att vi skulle vara så förtjusta över att
beslutet blev som det blev. Det har vi
ingen anledning eller skyldighet att
vara. Men vi har bedömt det realpoli-
tiska läget sådant som det nu föreligger,
och med den utgångspunkten har vi att
ta ståndpunkt.

Herr talman! Med hänsyn till att jag
talar så sakta, skall jag be att få åter-
komma. Det kan ju hända att ett för-
djupat historiskt studium skulle kunna
ge ett och annat.

Herr HJALMARSON (h) kort gen-
mäle:

Herr talman! Mina beräkningar om
överkompensationens storlek bygger,
herr socialminister, på de principer som
gäller i den nuvarande svenska försäk-
ringslagstiftningen, antagen och genom-
förd i den sittande regeringens regi. In-
nebörden av obligatoriet är, med till-
lämpning av dessa principer, att vi i
den nuvarande aktiva generationen skul-
le skicka ut våra barn i förvärvsarbete,
vart och ett med en skuld på 20 000—
30 000 kronor — det är vad de får att
starta med i livet. Förutsättningarna för
att de i sin tur skall kunna — såsom
socialministern tycktes vara inne på —
använda vårt knep att rulla över skul-
den på sina barn, det är att standarden
under decennier framåt varje år stiger
med 3,5 å 4 procent, att vidare hela den
statliga fonden placeras i realvärden och
slutligen att 30 000-kronorstaket i obli-
gatoriet undan för undan höjs.

Dessa förutsättningar är fullkomligt
orealistiska.

Hur systemet verkar under ett något
rimligare antagande kanske jag får be-
lysa genom att än en gång återkomma
till 8 000-kronorexemplet. Låt oss ta en
16-åring med 8 000 kronor i lön, som nu
inträder i obligatoriet, och låt oss vi-
dare utgå ifrån att lönestegringen varje
år kommer att vara 2,5 procent. Hans

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ålderspension blir då cirka 11 000 kronor. Sedan tar vi en 45-åring, som också i dag inträder i obligatoriet och som även han får en pension på 11 000 kronor. Denne 45-åring får betala 20 000 kronor för sin pension, medan 16-åringen får betala hela 30 000 kronor för exakt samma pension. Ett sådant system är, herr talman, ohållbart och orättfärdigt.

Om inkomststandarden, herr socialminister, stiger, så att 8 000 kronor i dag är 15 000 kronor om t. ex. 15 år, då skall enligt socialministerns eget besked ATP-avgiften tas ur den allmänna inkomststegringen. Den är alltså inte någonting som så att säga ligger vid sidan om, någonting som arbetsgivaren betalar.

Jag fick inte, herr talman, något svar på den enda fråga jag ställde till herr socialministern, men jag skall verkligen be att få ett sådant svar, ty det gäller en mycket väsentlig fråga.

Varför skall, herr socialminister, enligt den socialdemokratiska ordningen en människa med lägre inkomst ha lägre pension, bara därför att han har en lägre inkomst. Med andra ord, varför skall han inte kunna få betala högre avgift för att få litet högre pension, dock utan att pensionen överskrider de 60 procent av inkomsten som är normen i obligatoriet? Varför, herr socialminister, skall det vara på det sättet? Ge mig ett svar på den frågan!

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Vad beträffar det räkneexempel, som herr Hjalmarson gav mig, kan jag inte utan vidare säga, om det stämmer — jag har inte någon elektronhjärna. Men om jag får tillfälle att närmare granska hans beräkningar, skall jag nog kunna ge honom ett tillfredsställande svar.

När man kommer med detta tal om överkompensation och dessa påståenden

om de 40 eller 50 miljarderna, kan det också vara av ett visst värde att erinra om ett litet räkneexperiment som de svenska försäkringsbolagens riksförbund har gjort. När detta förbund yttrade sig över pensionsberedningens förslag gjordes en jämförelse mellan det s. k. obligatoriet och SPP-systemet. Man undersökte bl. a. hur det skulle ställa sig för en 20-åring med 10 000 kronor i lön, om inkomsten steg med 1,5 procent om året — det är ju inte så stor stegring och vi får väl hoppas att vi skall kunna uppleva åtminstone en sådan inkomstutveckling i fortsättningen. Man utgick vidare ifrån att avgifter betalades för honom under 45 år fr. o. m. år 1960. Det visade sig då att den s. k. obligatoriepensionen blev 8 procent billigare än SPP-pensionen.

Jag vill självfallet inte ta något ansvar för försäkringsbolagens beräkningar, men inte tyder dessa siffror på att ungdomen skulle få bära någon extra börda, utan snarare tvärtom, om man gör en jämförelse med det system herr Hjalmarson förordar.

Herr Hjalmarson ville absolut ha ett svar på frågan, varför en inkomsttagare med lägre inkomst nödvändigtvis skall ha en lägre pension än en inkomsttagare med högre inkomst. Ja, den saken är rätt enkel, herr Hjalmarson. Hittills har det varit så, att en inkomsttagare med lägre inkomst inte har haft någon tilläggspension alls utöver folkpensionen, medan en inkomsttagare med högre inkomst har kunnat skaffa den privatförsäkring som behövs för att han skulle kunna tillgodogöra sig en ökad pension. Och vi bör inte, herr Hjalmarson, göra en jämförelse mellan vad som i framtiden gäller för högre och lägre inkomsttagare, utan vi skall i stället göra en jämförelse med det tillstånd, varifrån vi nu avlägsnar oss, då den lägre inkomsttagaren inte får någon pension alls utöver folkpensionen, medan den högre inkomsttagaren alltid har kunnat säkra sin ålderdomsförsörjning.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Sedan bara några korta kommentarer till vad herr Wahlund och herr Svensson i Ljungskile nyss anförde! Herr Wahlund sade något om att vi aldrig hade använt hårda ord mot varandra och att det kunde bero på att vi visste var vi hade varandra. Det kan ligga något i detta. Jag kan också medge, att jag alltid vet var jag har herr Hjalmarson, men det har ändå blivit hårda ord oss emellan, vad det kan bero på. Kanske både herr Hjalmarson och jag ser litet ilsknare ut än vi egentligen är.

Om jag fattade herr Wahlund rätt, yttrade han något om att han inte hade tänkt, att jag skulle vara Pilatus i denna situation mellan herr Kugelberg och mig, utan närmast Herodes. Detta får jag väl tolka på det sättet att han anser, att det är herr Kugelberg som skall två sina händer.

Herr Svensson i Ljungskile uppsköt kommentarerna till den kommentar, som jag har givit beträffande — jag höll på att säga den flygande holländarens framfart i pensionsfrågan; då tänkte jag på folkpartiet. Han sade, att han egentligen inte kunde göra någon kommentar för ett år sedan till dagens situation. Nej, det skall jag villigt medge, men det skulle varit intressant att höra en folkpartist för ett år sedan kommentera den ståndpunkt, som folkpartiet intar i dag. Det skulle verkligen intresserat mig och troligen även andra av kammarens ledamöter.

För övrigt har jag ingen anledning att fortsätta polemiken mot herr Svensson med utgångspunkt från den charmoffensiv mot socialdemokratien, som han har inlett i dag. Denna kan jag på sätt och vis endast inkassera med tillfredsställelse. När han säger, att han skall återkomma och kommentera den historiskskrivning som jag har gjort nyss beträffande folkpartiets många olika ståndpunkter i tilläggspensionsfrågan, skulle jag emellertid vilja tillropa honom vad en hustru tillropade sin man, när han kom hem sent på kvällen och skulle för-

klara sig. Hon sade: »Förklara dig inte, Charlie; det blir bara värre!»

Herr talmannen tog åter ledningen av förhandlingarna.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Visst skall herr socialministern få titta på mina beräkningar, om jag också kan få den glädjen att se de beräkningar, som gjorts av herr socialministerns anonyma experter. Då tror jag, att vi skulle kunna få ett mycket givande meningsutbyte.

Om, herr socialminister, inkomsten stiger med 1,5 procent om året — som den gjorde i det exempel som socialministern anförde — blir pensionsavgiften inte några 10 procent; den blir minst 15 procent efter 15 à 20 år, och efter ytterligare ett antal år blir den 20 procent.

Socialministern sade, att det väsentliga när vi diskuterar pensionsfrågan ändå är att låga inkomstagare, som förut inte haft någon tilläggspension, i framtiden skall få det. Men, herr socialminister, det var inte den frågan jag ställde! Det finns många människor med låga inkomster som har sparat en slant i statens frivilliga pensionsförsäkring. Vad jag frågade, herr socialminister, var: Varför skulle inte dessa människor kunna få använda sina pengar eller en del av dem för att i obligatoriet förstärka sin nya pension? Vilken är förklaringen, herr socialminister?

Eftersom socialministern inte själv vill ut med svaret skall jag förklara för honom precis hur saken ligger till. Obligatoriet säljer helt enkelt förmåner för mellan 12 och 20 procent av vad de verkligen kostar åt de privilegierade åldersskikten. Man säljer t. ex. för 200 kronor en förmån, vars verkliga värde är 1 000 kronor. Det är ett slags statlig jätterealisation som socialministern har satt i gång. Naturligtvis kan han inte göra det utan att införa ransonering,

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

men vad som än må sägas om Torsten Nilssons ransonering, inte kan den betecknas som social. Den är nämligen konstruerad så, att ju högre inkomst folk har, desto större ranson skall de få ut av obligatoriet. Varför kan inte människor, som har betalat in ett litet belopp i statens frivilliga pensionsförsäkring, få ut samma pension där, herr socialminister, som de får ut i obligatoriet för samma pengar? Orsaken är den att då skulle generaldirektören och chefen för pensionsstyrelsen få träda i häkte för brott mot lagen om försäkring. Denna lag har nämligen tillkommit för att garantera vederhäftighet i försäkringsväsendet. Regeringen har fått stifta en särskild lag — lagen om obligatoriet — för att själv kunna bryta mot försäkringslagen. Jag vill, herr talman, ogärna begagna några kraftiga uttrycksätt och skall inte heller göra det nu; jag skulle bara vilja formulera min uppfattning ungefär så här: Ebberöds bank är en utomordentligt sund affär i jämförelse med Torsten Nilssons obligatorium.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Beträffande det exempel, som jag anförde här, var det de svenska försäkringsbolagens riksförbund som hade räknat ut det, och — som jag sade i mitt förra anförande — jag går inte i god för de beräkningar, som har gjorts inom denna organisation. Eftersom jag av erfarenhet visste att herr Hjalmarson har väldigt stor respekt för vad man säger från det hållet, trodde jag att han skulle vara tillfredsställd. Nu har han underkänt deras beräkning, efter vad jag kan förstå. Det säger mig att man tydligen inte som herr Hjalmarson ofta gjort kan förlita sig på vad denna sammanslutning säger. Men jag tror ändå att de beräkningar den nu gjort innehåller något av sanning, när den — med det intresse

den har som inte sammanfaller med mitt — om än motvilligt har måst medge att resultatet blir det den kommit fram till när man jämför SPP-metoden med vårt obligatoriska system.

Ebberöds bank drar herr Hjalmarson ofta in i resonemanget när han talar om socialdemokratiens politik här i landet. Men när han så hårt kritiserar de frivilliga försäkringar som går i pensionsstyrelsens egen regi, då underkänner han ju sin egen premiereservmetod. Om vi inte får det stora kollektiv som obligatoriet innebär, kan vi inte använda fördelningsmetoden, det begriper väl var och en. Men herr Hjalmarson har ju ingenting emot kollektivet när det gäller en annan del av försäkringen, folkpensionerna. De förmåner som utgår där motsvaras inte heller av de insatser våra folkpensionärer själva har gjort. De insatser vi gör i det sammanhanget kallar vi ingalunda för en affär av samma slag som Ebberöds bank, utan dem uppfattar vi som utslag av vår solidaritet med de äldre generationerna, vilkas insatser i arbetslivet har gjort att vi nu kan leva på den standard vi har. Det är den solidariteten som gör att vi är beredda att göra vad som i ekonomiskt avseende behövs för att garantera folkpensionärerna en tryggad ålderdom.

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Jag skall inte ta upp de principiella frågor som har samband med obligatoriet och inte heller överkompensationen, som ju innebär att vi pensionerar oss själva och låter våra efterkommande betala. Jag skall begränsa mig till det spørsmål, som herr Nordgren och jag berört i motion nr 551, nämligen återläningsrätten.

Först vill jag understryka det orimliga i att staten genom de obligatoriska avgifterna drar till sig dessa enorma kapitalresurser. Den socialistiska tendensen i en sådan åtgärd är alltför uppenbar för att behöva diskuteras. Samtidigt

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

som herrar programmakare i regeringspartiet går ifrån en del extrema socialistiska tankegångar och presenterar programmet i en något ljusare färgskala, får vi här vara med om den största socialiseringsaktionen i modern tid. Under sken av att enbart tänka på löntagarnas ålderdomstrygghet socialiseras en väsentlig del av kapitalmarknaden, vilket innebär att statsmakterna i fortsättningen på ett oroväckande sätt kommer att dirigera kapitalets användning och därmed också dirigera företagen. Detta erkändes också av herr Hagnell den 14 maj i fjol i ATP-debatten.

Företagarna skall först avstå från nödvändigt kapital för investeringar och rationaliseringar och sedan stå med hatten i hand för att få återlåna högst 50 procent av vad de avstått. För att de över huvud taget skall få dessa pengar måste de prestera fullgod banksäkerhet. Genom det sätt på vilket återlåningen är organiserad tar staten hand om kapitalet, men låter de vanliga kreditinstituten ombesörja utlåningen. Om inte socialiseringstanken vore så uppenbar skulle man kunna använda det gamla uttrycket: Jag känner inte regeringens motiv, men jag måste ogilla dem.

Så som systemet är upplagt skulle man som företagare lika gärna kunna gå direkt till banken och låna, eftersom full bankmässig säkerhet måste föreligga. Men det hela är så uträknat att alltmör kapital kommer att finnas i de statliga fonderna och företagen är därför tvingade att via bankerna vända sig dit.

I det här sammanhanget måste jag påtala den brist på konsekvens som präglar regeringspolitiken. Först gör man ansträngningar för att få till stånd en friare europamarknad i medvetande om vad detta kräver av vårt näringsliv i form av kapital för ny- och reinvesteringar. Sedan drar man samtidigt bort kapital från näringslivet när det är så uppenbart att det är just kapital som behövs för att klara anpassningssvårig-

heterna. Hur har regeringen egentligen tänkt att den ekvationen skall gå ihop? För många småföretagare gäller inte återlåningsrätten under de närmaste och betydelsefullaste åren under 1960-talet, därför att den årliga premieavgiften för många av dessa småföretagare inte uppgår till 1 000 kronor. Man kan uppskattningsvis räkna med att småföretagsamheten på detta sätt under 1960—1961 kommer att avtappas på ett belopp av cirka 100 miljoner kronor årligen. Det är mer än 10 procent av det årliga kreditbehovet för småföretagsamheten. Efter några år är man också uppe i betydligt större siffror. Vad skall dessa pengar tas när det allmänna lägger beslag på kapitalmarknaden? Hur skall den nödvändiga omställningen till europamarknaden kunna ske när företagarna lider brist på kapital?

Här talas vackra ord om hur småföretagsamheten måste gå in för specialisering, men detta fordrar investeringar. Det är tyvärr så att regeringen har väldigt litet till övers för den insats som just denna del av näringslivet står för. Det tycks också vara med klar blick för utvecklingen, som den här medvetna diskrimineringen drivs, om man skall döma av ett uttalande som LO-ekonomen Gösta Rehn gjorde den 9 december 1959. Han menade, att »framtidens hjul kommer att gå över söndermalda företag». Är det möjligen så att herr Erlander tänker sig en framtid som kvarnmästartare?

Det är nödvändigt om obligatoriet skall fortsätta, att återlåningsrätten liberaliseras. För småföretagare kan många gånger de ekonomiska förutsättningarna vara goda trots svårigheter att prestera bankmässiga säkerheter; företagen kan vara solventa trots brist på likvida medel. Det krävs helt enkelt att återlån skall få ske även i form av företroendekrediter. Det är ju ändå fråga om att återlåna inbetalda avgifter. Det måste också ordnas så att pengarna får stanna i företagen. Om så skulle få ske bort-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

faller hela krånglet med återlåning, och det är mycket lätt att genom en riskpremie medelst försäkringsinrättning eller en kollektiv borgen av samtliga företagare ordna en form av säkerhet för de lånebelopp det blir fråga om. Det viktigaste är att vi får ha kapitalet kvar i företagen och produktionen så att det därigenom kan göra sin tjänst för trygghet av inte bara vår försörjning på ålderdomen utan också under vår aktiva tid.

Jag kan inte, herr talman, acceptera den utformning dessa bestämmelser fått och jag yrkar bifall till reservationen vid utskottets hemställan under 6) och 7) av herr Birke m. fl.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Intresset för denna debatt tycks vara på upphållningen i kamraren. Därför inskränker jag mig i stort sett till att försöka framföra några synpunkter på en speciell fråga.

Innan jag gör det vill jag understryka, att jag helt ansluter mig till utskottets yttrande vad det gäller avslag på de motionsyrkanden som framförts. Att nu, som högern och centern vill, riva upp denna sociala reform, som vi efter mer än 20 års diskussioner och 10 års utredande äntligen lyckats föra i hamn, skulle vara det mest olyckliga som skulle kunna ske.

Nu säger högern i sin reservation, att pensionsförslaget har vållat oro på arbetsmarknaden. Jag medger att högern gjort vad den kunnat för att skapa orostämning här. Man har dock inte lyckats bättre än att arbetsmarknadens parter kunnat träffa en tvåårig avtalsöverenskommelse och att pensionsavgifterna skall inbetalas av arbetsgivarna utan löneavdrag. Tror man nu att det skulle vålla mindre oro om man skulle riva upp ATP? Jag tror det inte. Det är naivt att tro, att de pensionslösa inte skulle reagera inför ett sådant beslut. Jag är övertygad om att det skulle verka

upplösande och demoraliserande. Det skulle inte gagna någon, allra minst näringslivet. Det verkar faktiskt som om högern ändå inte riktigt företräder det mera realistiska tänkande, som ändå brukar prägla näringslivets män.

Nu har folkpartiet accepterat ATP och det är ju glädjande. Man önskar nu åstadkomma vissa förändringar — eller förbättringar, som man säger. Det är svårt att veta vad deras förslag skulle innebära — om det skulle bli förbättringar eller försämringar. Jag tror emellertid att det är rätt svårt att tillmötesgå alla de önskemål i fråga om bl. a. individuell pensionsålder, fritt in- och utträde och olika variationer i avgifterna som i olika sammanhang har förts fram från folkpartihåll. I gällande pensionssystem har det hittills inte visat sig vara möjligt. Men det är klart att om man kan finna på förbättringar, så bör den saken kunna diskuteras. Ett bra pensionssystem bör, helt naturligt, vara så smidigt som möjligt. Lika naturligt är, att det måste ha ett bestämt mått av fasthet.

Det är en väsentlig skillnad om man kräver ändring i pensionsåldern för en väl avgränsad och enhetlig grupp, som t. ex. gruvarbetarna. För en sådan bestämd kategori arbetstagare bör det visst finnas möjligheter att göra undantag.

Det är om gruvarbetarnas krav på lägre pensionsålder som jag nu, herr talman, sedan jag gjort dessa mycket korta allmänna kommentarer, vill göra några erinringar. För att vi skall kunna se denna fråga i dess, låt mig säga historiska perspektiv, måste jag tyvärr upprepa något av vad jag tidigare sagt i denna sak.

Kravet på lägre pensionsålder för gruvarbetare under jord är av gammalt datum. Det har inte tillkommit först i och med ATP:s tillkomst, men det är först genom denna som frågan på fullt allvar aktualiserats. ATP har skapat förutsättningar för att lösa den och ingivit gruvarbetarna nytt hopp om ett

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

snart tillgodoseende av det gamla kravet.

Det har ofta anförts att dylika särkrav är typiska för de ting som bör lösas genom förhandlingar. Men det är inte så enkelt. Det är inte lätt att vinna gehör för pensionskrav, i varje fall inte utan uppslitande strider. Detta har inte till dags dato varit möjligt, och jag tror det skulle vara lyckligast om man inom lagstiftningens ram kan lösa även denna fråga.

Vårt gamla krav var full pension vid 60 års ålder efter 20 års arbete under jord. Nu har vi efter moget övervägande frångått båda dessa gränstal. I ATP är undre gränsen för erhållande av pension med oreducerat belopp fastställt till 63 års ålder. Vi har sagt oss: Låt gå för det, kan det underlätta skall vi inte ta upp någon strid på den punkten utan acceptera en pensionsålder på 63 år. Vi godtar således 63-årsgränsen. Men vad vi måste hålla på är kravet på oreducerad pension ifrån denna ålder. Men vi menar naturligtvis inte att någon bara för att han är underjordsarbetare vid pensionstillfället eller för att han har varit det kanske några år skall erhålla pension vid 63 år. Alla måste kvalificera sig härför genom ett visst antal tjänsteår under jord. Vi har nu också efter moget övervägande och, låt mig också säga, allvarliga betänkligheter släppt det gamla kravet på 20 års tjänstetid under jord och accepterat ATP:s regler om 30 års anställning för erhållande av full pension. Därmed är kraven väsentligt modifierade och därför enligt mitt tycke också mycket moderata. Ingen kan väl påstå att det är för mycket begärt, att en person som arbetat 30 år under jord, erhåller oreducerad pension vid uppnådda 63 år. Har man en kortare tjänstetid, t. ex. 25 år, kan man ju tänka sig den regeln att han får pension vid 64 års ålder och så vidare. Nog har vår högt utvecklade gruvindustri — eller om man skulle komma till den slutsatsen för att göra det hela

enklare, att hela industrien skall bära kostnaderna — råd att pensionera våra 6 000—7 000 gruvarbetare några år tidigare än andra. Det är en försvinnande liten grupp i förhållande till antalet lönearbetare, och kostnaderna blir därför inte särskilt stora, allra helst som man räknar med att hela näringslivet skall bära dem. Det kan också anföras att enligt de uppgifter jag inhämtat beträffande pensionsåldern i en hel del andra länder för gruvarbetarna visar att man där har betydligt tidigare pensionsålder än vi har föreslagit. Lägsta pensionsåldern har man i Frankrike och Bulgarien, i Frankrike vid 50 års ålder och efter 20 års arbete under jord och 30 års anställning, i Bulgarien också vid 50 års ålder och efter 15 års arbete under jord. I Belgien, Tjeckoslovakien, Nederländerna och Polen är pensionsåldern 55 år. I Sydwalet är pensionsåldern 60 år efter 20 år under jord, i USA 60 år efter 20 år under jord, vari inräknas militärtjänst. I England är pensionsåldern 65 år och full pension utgår efter 16 år under jord. Västtyskland har 65 år, men efter 300 månaders tjänst utgår dock viss pension redan vid 50 års ålder. Full avlöning utgår också om vederbörande fortsätter arbetet.

Jag skall också villigt erkänna att såväl departementschefen som särskilda utskottet vid sin behandling av den här frågan förra året uttalade sig mycket positivt om önskemålen. Uttalandet citeras också i andra lagutskottets uttalande. Reservanterna i utskottet till vilkas uttalande riksdagen anslöt sig, sade bl. a. med anledning av min motion, vari föreslogs att förslag till lag om sänkt personsålder för gruvarbetare skulle föreläggas riksdagen snarast möjligt samt att pensionsåldern därvid skulle fastställas till 63 år vid 30 års arbete under jord eller i dagbrott norr om polcirkeln följande: »Utskottet har förståelse för de önskemål som framförts om att möjligheter bör förefinnas för yrkesgrupper som har behov härav att komma i

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

åtnjutande av oreducerad ålderspension från en tidigare tidpunkt än 67 års-åldern.»

Efter att ha åberopat departementschefens i propositionen gjorda positiva uttalande, som jag här inte skall citera, tillstyrktes motionerna på det sättet, att en utredning föreslogs beträffande möjligheterna för yrkesgrupper med tungt och hälsofarligt arbete att erhålla oreducerad ålderspension före 67 års ålder. Enligt reservanternas förslag beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning rörande vissa frågor avseende tilläggspensioneringen i enlighet med vad utskottet anfört.

Nu har enligt vad som meddelats i andra lagutskottets utlåtande frågan hänskjutits till 1958 års socialförsäkringskommitté för beaktande. Jag är övertygad om att frågan har kommit i goda händer. Det finns en stor samlad sakkunskap i den kommittén då det gäller de här frågorna, i varje fall om man skall gå in bara för en teknisk utredning. Det är inte tu tal om annat än att kommittén är väl skickad för detta, men jag tycker att orden »för beaktande» verkar för vaga. Jag hoppas verkligen att socialförsäkringskommittén inte bara skall »beakta» frågan, utan att den verkligen på fullt allvar skall ta sig an problemet, och naturligtvis hoppas jag också att kommitténs slutliga ställningstagande skall bli positivt.

Nu är det emellertid så att denna kommitté har sig ålagt att utreda en mängd andra hithörande problem. Man kan därför befara att tidsutdräkten skall bli alltför stor, att inte den skyndsamma utredning som riksdagen har hemställt om skall bli verklighet. Kanske skulle det därför ha varit lyckligt om en särskild kommitté tillsatts för detta speciella problem, i varje fall om kommittén sakligt skall pröva frågan huruvida det föreligger verkliga skäl för en tidigare pensionsålder för gruvarbetare. Jag tror att det hade varit lyck-

ligt om sakkunniginslaget i så fall kraftigare hade kunnat accentueras. Jag är nämligen av den meningen, att man bort avgränsa den här frågan och skilja ut den från övriga hithörande problemställningar och framlägga ett särskilt förslag. Jag har tidigare tillåtit mig att säga, att man borde kunna ta ställning till frågan om gruvarbetarnas pensionsålder utan alltför vidlyftiga utredningar, eftersom behovet är väl dokumenterat. Jag stöder mig därvid inte på vad gruvarbetarna själva säger, jag stöder mig inte heller på vad Gruvarbetareförbundet framhållit vid sina många uppvaktningar i ärendet och inte heller på min egen erfarenhet som gruvarbetare, utan jag stöder mig på tidigare utredningar.

Jag skall inte trötta med långa citat. Låt mig bara erinra om vad 1942 års semesterkommitté anfört: »Sammanfattningsvis kan semesterkommittén anses ha påvisat, dels en viss översjuklighet hos gruvarbetare och dels att dessa måste anses ha ett mera pressande arbete och till följd därav ett större rekreatiionsbehov än arbetare i genomsnitt.»

1947 års arbetstidsutredning, som hade att framlägga förslag om en arbetstidsförkortning för gruvarbetare, underströk vad semesterkommittén anfört samt anförde vidare: »Genom såväl semesterkommitténs undersökningar som vad utredningen själv under sitt arbete kunnat inhämta finner utredningen det klarlagt att gruvarbetare under jord till följd av sina arbetsförhållanden är i behov av att — utöver den förlängda semestern — komma i åtnjutande av jämväl en förkortning av arbetstiden.»

Nu har gruvarbetarna inte mera längre semester än andra grupper sedan vi fått tre veckors allmän semester. Den allmänna arbetstidsförkortningen har medfört en betydande utjämning även vad arbetstiden beträffar. Det är ju i och för sig tacknämligt att även andra grupper har fått kortare arbetstid, men jag vill understryka att de argument som jag nyss återgav beträffande beho-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

vet av längre semester och kortare arbetstid kan anföras också för en lägre pensionsålder. Visst har betydande förbättringar skett i våra gruvor, men rationaliseringar som medfört att det tunga kroppsarbetet undan för undan tas bort är ju inte förbehållna gruvorna utan sker också på arbetslivets övriga områden. Underjordsarbete är emellertid och förblir underjordsarbete; det kommer man aldrig ifrån. Att gruvarbetarna har att arbeta i mörker och dimma, i damm och oljeblandad luft kommer man inte heller ifrån. Silikosen är fortfarande en realitet att räkna med, trots allt vad som görs för att bekämpa dammbildningen. Vissa undersökningar visar att silikosproblemet ingalunda har lösts. Man får i fortsättningen räkna med att många gruvarbetare fortfarande kommer att få denna fruktansvärda yrkessjukdom, och de som en gång har fått den kan aldrig bli den kvitt.

Jag anser således att man bör kunna inskränka utredningsarbetet till en kortare utredning av i huvudsak teknisk art. Behovet av lägre pensionsålder för gruvarbetare bör anses dokumenterat genom tidigare utredningar och erfarenheter.

Vad jag slutligen vill komma till är, herr talman, ett önskemål om att socialförsäkringskommittén skall ta sig an de här föreliggande problemen och avgränsa underjordsarbetarna från andra grupper, om detta är nödvändigt för att komma fram med ett förslag i så god tid, att riksdagen hinner fatta beslut innan tilläggspensionerna skall börja utbetalas år 1963.

Jag är väl medveten om att det finns andra grupper inom vårt arbetsliv som med berättigande kan resa samma krav — jag tänker exempelvis på våra skogsarbetare med deras utslitna ryggar och även andra grupper — men eftersom dessa grupper antagligen är i varje fall svårare att avgränsa än gruvarbetarna är, kan det farvas tidsödande utredningar innan man kan komma fram till

en godtagbar avvägning. Gör som man gjorde när det gällde tre veckors allmän semester och när det gällde arbetsförlängningen: låt gruvarbetarna bli den grupp som först erhåller laglig tilläggspension vid 63 års ålder!

Jag har, herr talman, velat framföra de här synpunkterna därför att jag är angelägen om att de skall uppmärksammas av 1958 års socialförsäkringskommitté.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Låt mig allra först säga till herr Fredriksson, att det gjorde ett mycket gott intryck på mig när jag hörde honom öppet och ärligt i sitt inlägg använda uttrycket »arbetsgivaren inbetalar» och inte det uttryck som vi fick höra så mycket i propagandan vid folkomröstningen: »arbetsgivaren betalar». »Arbetsgivaren inbetalar» — det är just det som sker men som man så envist har försökt att förneka i syfte att göra obligatoriet mera smakligt.

Herr Björkman tog på förmiddagen upp en intressant fråga — jag har inte hört om han har fått ett ordentligt svar på den. Han påpekade att många företagare, kanske de flesta, som ansluter sig till obligatoriet, vilket är naturligt, eftersom det är lönsamt för dem att göra det — de får vara med om den överkompensation som här skall utgå. Men så frågade herr Björkman hur det blir längre fram, när överkompensationens glada tid är slut och den tid kommer när man skall betala räkningen. Då blir det nämligen billigare för nya generationer företagare att stå utanför obligatoriet än att vara med. De kan helt enkelt ta ett prospekt från ett ömsesidigt försäkringsbolag eller från SPP och se vad det kostar att teckna en pensionsförsäkring i de företagen och vad motsvarande försäkring kostar i ATP. Om de lägger kalkylerna bredvid varandra, så finner de att de förlorar på att vara med i ATP och tjänar på att gå

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ut ur den. Då frågar jag liksom herr Björkman gjorde — och någon vill kanske vara vänlig att vidarebefordra frågan till socialministern: Hur tänker man på ATP-håll bära sig åt för att hålla kvar dessa företagare, för vilka det skulle vara förmånligare att inte vara med? Tänker man kedja fast dem med lagbestämmelser, eller lämnar man dem frihet att kesa ut i hagarna som de själva vill?

Man behöver inte vara någon fader Brown, lord Peter eller mästardetektiven Blomkvist för att förstå varför man på socialdemokratiskt håll ibland har varit så angelägen att dra paralleller mellan folkpensionen och den obligatoriska tilläggspensioneringen. Folkpensionen är djupt förankrad hos oss alla, och alla partier är ense. Här står ingen politisk strid. Det kan då vara fördelaktigt, resonerar man, att presentera den obligatoriska tilläggspensionen som en yngre broder i folkpensionsfamiljen och på det sättet låta obligatoriet få del av den äldre broderns popularitet och allmänna uppskattning.

Men låt oss slå fast att alla dessa paralleller är falska. De håller inte i verkligheten. Och vad värre är, de skapar begreppsförvirring. Diskussionen om vad som är rätt och rimligt att lagstiftningssvägen ålägga människorna att göra för sin pensionering och vad som går över det rimligas och rättas gräns blir snedvriden. Det är därför angeläget att försöka hålla begreppen klara och distinkta. Det är angeläget för att vi i verkligheten skall veta vad vi talar om och för att vi inte skall riskera en sammanblandning, som kan leda till svåra konsekvenser i framtiden — och alldeles särskilt därför att vi under år framöver kommer att få räkna med konkurrens mellan det nya obligatoriet och folkpensioneringen.

Socialstyrelsen anförde i sitt yttrande över förslaget om obligatoriet bl. a.: »Mot bakgrunden av folkpensioneringens avgörande betydelse för de sämst

ställda medborgarna vill socialstyrelsen varna för en utveckling, varigenom ytterligare skäligena förbättringar av folkpensioneringen hindras till följd av obligatoriets belastning på samhällsekonomin.»

Vi i högerpartiet slår ännu en gång fast att vi helhjärtat accepterar grundtanken bakom folkpensioneringen och att vi är beredda att genomföra förbättringar av denna pensionering både när det gäller ålderspensionerna och i fråga om familjeskyddet. Men — märk väl! — i den takt sådana förbättringar blir ekonomiskt möjliga. Och samtidigt vill vi klart och entydigt säga ifrån att vår accept gäller folkpensionen som självständigt institut. De obligatoriets vänner som leker med tanken att låta folkpensionen försvinna och upplukas av ett allt omfattande obligatorium bör veta att detta är en farlig lek. Den dag sådana tankar förvandlas till allvarliga och konkreta förslag är enigheten bruten.

Genom folkpensionen ligger grunden fast och säker för allt vad människorna därutöver vill göra för att trygga sin egen ålderdom och sina efterlevande. Just genom att vi kan räkna med denna fasta och trygga grund kan vi hävda frivilligheten. Det betyder att vi i högerpartiet är beredda att lämna åt människorna själva att utan inblandning från statens sida själva avgöra vilken form av tilläggstrygghet som passar var och en bäst.

Både folkpensionen och obligatoriet bygger sin finansiering på fördelningsprincipen, säger man, och därav drar man slutsatsen att bägge systemen är lika hållbara. Men förutsättningen är endast till hälften sann. Obligatoriet bygger på en kompromiss mellan fördelningssystem och premiererservsystem. Folkpensioneringen tillämpar ett renodlat fördelningssystem. Men vad som ger rättssäkerheten och säkerheten för att de förpliktelser vi där iklätt oss verkligen blir honorerade är inte fördel-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

ningssystemet utan den omständigheten att statens beskattningsmakt får och kan användas för att svara för utbetalningarna enligt folkpensionslagen.

I själva verket har socialministern själv helt nyligen på ett nästan drastiskt sätt givit uttryck åt detta. Statsrådet säger i sin proposition om folkpensionsreformen: »Folkpensioneringen är i verkligheten helt skattefinansierad, om också en del av kostnaden bestrides genom en specialskatt som har formen av en avgift.»

Vi har ingen anledning i detta sammanhang diskutera frågan om avgiftsfinansiering eller skattefinansiering av folkpensionen. Det enda som behöver konstateras är, att den likhet mellan folkpensionen och pensionsobligatoriet, som regeringen vid lämpliga tillfällen påstår existerar, enligt samma regerings uppfattning vid andra tillfällen inte alls är för handen. Folkpensionen är enligt socialministern helt skattefinansierad. För tilläggspensioneringen skall, fortfarande enligt regeringen, under inga förhållanden några som helst skattemedel tagas i anspråk.

Att vi — såvitt jag vet — från alla meningsriktningars sida medger att statens beskattningsrätt får användas för att täcka folkpensioneringskostnader beror ingalunda på fördelningssystemet utan på den omständigheten att folkpensionen är en allmän medborgerlig och solidarisk grundpension. Denna solidaritet grundar sig i sin tur på sociala hänsyn. Vi är överens om att alla människor måste få den grundläggande tryggheten för ålderdomen och för sina efterlevande — detta alldeles oavsett hur det har gått för dem under arbetslivet och hur de har lyckats betala sina försäkringspremier. När förmånerna höjs kan man inte ta ut retroaktiva avgifter, och därför får folkpensionärerna liksom deras änkor och efterlevande barn förmåner som inte har betalats med avgifter, men även detta accepteras av oss

alla — fortfarande på grund av solidariteten och den sociala känslan.

Denna solidaritet och denna sociala känsla är emellertid betingade av två förutsättningar. Den ena är att det är fråga om att garantera människor vad som hör till livets nödtorft, hur nu det uttrycket i framtiden kommer att uppfattas. Den andra är att det gäller att behandla alla människor lika, garantera dem samma förmåner. Någon motsvarighet härtil finns inte i den obligatoriska tilläggspensioneringen, där det i stället blir fråga om att garantera människor en viss levnadsstandard och en levnadsstandard som är olika för olika människor. För sådana ändamål, herr talman, står inte solidariteten till buds.

Nu säger man, att också folkpensionen innebär en överkompensation för vissa grupper. Ja, men låt oss hålla klart för oss vilka det är som överkompenseras i dag och vilka det är som betalar denna överkompensation. De överkomparerade, det är i dag den äldre generationen, som nu är gammal och sliten men som har gjort sitt dagsverke, och — som socialministern så vackert brukar uttrycka det — har lagt grunden till det välstånd vi yngre nu har att glädja oss åt. Det är dessa människor vi ger ett handtag — människor som genom obligatoriet icke får ett enda öre. Och vilka är det då som betalar överkompensationen? Jo, det är vi själva. Lägg, ärade kammarledamöter, märke till den utomordentligt markanta olikheten i förhållande till den obligatoriska tjänstepensionen! Med den obligatoriska tjänstepensionen är det vi — vi som nu sitter här i kammaren och beslutar — som krasar åt oss själva och åt våra jämnåriga förmåner och gör det på bekostnad av de ungdomar och de barn, vilkas rätt vi borde känna det som en bjudande plikt att slå vakt om.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag anmälde mig till denna debatt endast för att framföra

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

några synpunkter på § 8 i lagen om allmän tilläggspension. Innan jag gör det, vill jag emellertid framföra några synpunkter med anledning av vad som sades i debatten i första kammaren i onsdags och vad som står att läsa i vissa av gårdagens tidningar, där man i varje fall får den uppfattningen, att företagarna och hantverkarna ger lagen om allmän tjänstepension »fint betyg».

Jag kan under inga förhållanden dela den uppfattningen; detta är ett typiskt exempel på hur ett anförande kan miss-tolkas. Med anledning därav kan jag inte underlåta att erinra om att Sveriges Hantverks- och Småindustriorganisation liksom samtliga näringsorganisationer bestämt tagit avstånd från ATP och rekommenderat en lösning av ålderstryggheten på helt andra vägar. Min värderade företrädare här i kammaren, riksdagsman Gerhard Nilsson, har också tydligt understrukt detta. Jag skall inte trötta kammaren med att erinra om vad som då sades.

Lagen genomfördes emellertid som bekant mot majoriteten av svenska folket och med hjälp av en enda nedlagd röst i denna kammare. Vårt ställningstagande har inte ändrats, tvärtom stärkts, när vi nu sett vad detta kostar såväl den enskilde som oss företagare och när vi dessutom sett vilka orättvisor lagen medför.

Lagen är emellertid just nu och tills vidare ett faktum. I lagens § 8 stadgas, att för det fall inkomsten av annat förvärvsarbete än anställning är högre än dubbla basbeloppet, skall den över-skjutande delen endast tas i beräkning till två tredjedelar. I motion nr 94 i denna kammare har jag påtalat att den bestämmelsen innebär en begränsning i pensionsmöjligheterna för enskilda företagare inom hantverk, småindustri, handel, jordbruk, fiske o. s. v. Detta förhållande torde inte kunna bestridas. Man kanske snarare rent av kan tala om en diskriminering. Hur det än skall bli med den obligatoriska tilläggspen-

sionens vara eller icke vara, borde vi kunna bli överens om att denna paragraf innebär en begränsning just för de angivna kategorierna.

Det är naturligt att jag från mina utgångspunkter helst ser att hela lagen ersättes med ett frivilligt, bättre och rättvisare system. Med den sammansättningen riksdagen nu har och efter de deklarationer som från skilda håll avgivits torde det emellertid vara föga sannolikt att så kommer att ske inom den närmaste framtiden. Det är med hänsyn härtill, herr talman, jag starkt vill understryka angelägenheten av en ändring på denna punkt. Man måste som enskild företagare ställa sig frågande inför anledningen till att just de mindre företagarna, som i regel driver sina rörelser som enskilda företag, åter skall ställas i särklass, i strykklasse. Det brukar inte saknas försäkringar om den mindre företagsamhetens betydelse i vårt samhälle. Det saknades heller inte en sådan försäkras i första kammaren i onsdags, då finansminister Sträng vid diskussionen om lagen om förlustutjämning underströk att det är angeläget att stimulera den mindre företagsamheten, alldeles speciellt den nystartade företagsamheten.

Verkligheten överensstämmer inte med de fagra orden. Så som pensionsbestämmelserna är utformade får man lätt den uppfattningen att det arbete som den enskilde företagaren utför är mindre värt än den anställdes som står vid hans sida vid arbetsbänken eller i verkstaden. Är det dessutom fråga om en duktig anställd, som arbetar för att bli sin egen, klassas han ned i pensions-hänseende så snart han startar eget. Detta är inte att stimulera ungdomen till framåtanda. Vi behöver stärka viljan till företagande i stället för att lägga hinder i vägen.

Drivs en rörelse i aktiebolagsform, slipper vederbörande den reduktion av tilläggspensioneringen som de nuvarande bestämmelserna medför. Detta för-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

hållande är orimligt. Företagsformen får inte och bör inte vara avgörande för ägarens möjlighet att trygga sin ålderdom i detta avseende.

Den enskilde företagaren bör åtminstone inom detta för oss alla kostnads- och arbetskrävande system ha full likställighet med övriga medborgare. Vart tar annars den vackra demokratiska tesen om allas likställighet inför lagen vägen? Varje gång en företagare skall inbetala eller rättare sagt inleverera pensionsavgifterna — ingen tror väl numera att företagen ska betala dem ur egna kassor, och denna inleverering inträffar ju varannan månad så länge vederbörande driver ett företag — får han en påminnelse om att han trots besväret, ansvaret och kostnaderna med avgiftsinbetalningen ändå på något sätt är mindervärdig. Så länge detta pensionssystem skall gälla är det minsta man kan begära att det blir rättvist olika folk- och yrkesgrupper emellan. Det bör också vara så att en driftig ung anställd, som startar ett eget företag, skall kunna göra detta utan att för den skull bli sämre ställd i pensionshänseende.

Jag ber, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till reservationen nr I a) och b) under utskottets hemställan nr 4.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat till de inlägg som gjorts inte minst från centerpartiets och högerns sida, ty jag hade hoppats att under denna debatt få en förklaring på hur de förslag, som framläggs i de båda partiernas reservationer, egentligen skall kunna genomföras. Detta intresse har inte minst riktat sig mot centerpartiet, ty centerpartiet säger sig i sin reservation, att med den sammansättning som riksdagen för närvarande har, finner utskottet det inte förenligt med praktisk politik att yrka på upphävande av lagen om obligatorisk tilläggspensionering.

Efter detta, som jag tycker, riktiga påpekande slutar emellertid centerpartisterna med en kläm, som innebär att obligatoriet skall avskaffas och ersättas med en frivillig tilläggspensionering fr. o. m. den 1 juli 1961.

Nu har vi visserligen innan dess ett andrakammarval, vilket ju innebär att denna kammare kan få en annan sammansättning. Men första kammaren kommer att behålla sin sammansättning i det närmaste oförändrad till dess, och man har nog rätt att fråga centerpartiet: Kan det anses förenligt med praktisk politik att tro, att det skall finnas möjligheter att få första kammaren att gå med på att avskaffa obligatoriet och gå in för en frivillig tilläggspensionering den 1 juli 1961?

Herr Hjalmarson försökte ge en förklaring och sade, att partiernas uppgift är att göra det till synes omöjliga möjligt. Att få bort obligatoriet och att få fram en frivillig pensionering till årsskiftet 1961/62 är till synes omöjligt, och det skulle nu alltså vara detta som högern skall göra möjligt! Det är nog nödvändigt att få litet klarhet i, hur man tänker sig att detta skall gå till. I dag har det huvudsakligen varit allmänna deklarationer om pensionsbeslutet, men någon förklaring hur man över huvud taget menar att den förändring, som man nu begär, skall komma till stånd har vi inte fått.

Socialministern har i denna debatt på samma sätt som tidigare i en rad föredrag påstått, att folkpartiet inte är pålitligt, att dess uttalanden om att det skall slå vakt om tilläggspensionen inte är mycket värda och att enda möjligheten att få säkerhet för att vi skall få behålla tilläggspensioneringen är att ge socialdemokraterna ett ökat stöd. Han var kanske litet mera lägmäld i dag än han varit i sina föredrag de senaste veckorna, men han spelade i alla fall på samma melodi. Han har emellertid även gjort uttalanden, som gått i något annan riktning.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Vid en facklig konferens i slutet av februari sade socialministern: »Herr Ohlin säger att han vill slå vakt om tjänstepensionen och menar den tjänstepension, som socialdemokraterna föreslagit och genomfört. Från den gjorda deklarationen finns det mänskligt att döma ingen väg tillbaka.» Statsminister Erlander gjorde också i slutet av februari ett liknande uttalande. Han sade: »Nu har folkpartiledaren äntligen avpressats ett besked, som tycks binda honom vid den lösning av pensionsfrågan, som han enträget bekämpade så sent som vid 1959 års riksdag. Denna folkpartiets nya linje måste hälsas med största tillfredsställelse.»

Sedan har både statsministern och socialministern gjort en rad uttalanden som går i direkt motsatt riktning, men vid dessa tillfällen var de tydligen av den uppfattningen, att man kunde ta folkpartiets deklaration för gott. Det kan förtjäna påpekas, att dessa uttalanden gjordes samma dag, närmare bestämt den 29 februari. Jag har gått igenom alla TT-referat av statsrådets tal sedan dess, och det är rätt många statsråd — ungefär två i veckan — som varit ute och försäkrat, att de är oroliga för tilläggspensioneringens bestånd och att de misstror folkpartiet. Jag har emellertid inte kunnat finna något mer uttalande, där det varit någon skymt av tilltro till vad folkpartiet säger. Den generositet som visades varade alltså bara en dag. Sedan kom man ganska snabbt underfund med att man var i färd med att förstöra möjligheten att säga, att tilläggspensioneringen är hotad och att man behöver folkets stöd för att klara den.

För kuriositetens skull har vi emellertid anledning att anteckna, att den 29 februari, då litade regeringen på folkpartiet i pensionsfrågan. Jag vet inte om det är symtomatiskt, att herr Erlander och Torsten Nilsson, när de nu skulle vara en smula generösa mot en politisk motståndare, valt att

vara det på ett datum, som endast förekommer en gång vart fjärde år.

I ett föredrag i Karlstad sade socialministern, att han var orolig för folkpartiets inställning i pensionsfrågan, därför att folkpartiet inte givit uttryck för någon sympati för det genomförda systemet. Om socialministern med detta menade inte bara sympatier för att tilläggspensioneringen blir löst för dem som inte har pensionsrätt utan också sympatier för den konstruktion av pensionsförslaget som regeringen genomfört, så är det nog litet svårt att tillfredsställa honom. Vi har ju bestämt förklarat, att vi i valet mellan fördelningssystem och ett premiereservsystem föredrar det senare. Det har visserligen den nackdelen, att det inte kan byggas upp fullt så snabbt som fördelningssystemet, men i stället medger det ju, att man ger enskilda och grupper en mycket stor valfrihet beträffande utformningen av de förmåner som de intjänat. Det ger också möjlighet att göra lagstiftningen verkligt dispositiv, d. v. s. att ge arbetsmarknadens parter hela inflytandet över utformningen, under förutsättning att de kan enas. Alltså: om fördelningsmetoden och premiereservmetoden så att säga får konkurrera på lika villkor föredrar vi avgjort premiereservmetoden.

Men sedan vi diskuterade pensionsfrågan i denna kammare i maj i fjol har det tillkommit en sak, som vid en realistisk bedömning ger fördelningsmetoden ett klart försteg, och det är att den redan är införd. I motsats till i fjol har vi i år att välja mellan å ena sidan ett fördelningssystem som redan är i gång, som inte kan avskaffas förrän tidigast 1963 och vid det laget är så inarbetat att det inte går att avskaffa, och å andra sidan ett premiereservsystem, som kan införas tidigast 1963.

Lägger man här till att det inte torde vara några större svårigheter förenade med att övergå från premiereservmetoden till fördelningssystemet men att det

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

förefaller ganska omöjligt att göra motsatsen, måste resultatet bli att man accepterar fjolårsbeslutet som ett faktum som man finner sig i och försöker göra det bästa möjliga av. Att man kommer till en annan ståndpunkt ett år, när man har att ta ställning till ett redan genomfört system som är i full gång, än man gjorde när så inte var fallet, borde betraktas som självklart. Det vore fullständigt orealistiskt att som läget nu är tala om att riva upp pensionsbeslutet och införa en ny pensionslag med premiereservsystemet som grund, liksom att tala om att den 1 juli 1961 eller vid årsskiftet 1961—1962 övergå till ett frivilligsystem. Detta tal om att nu ersätta lagstiftningen med ett frivilligsystem är ju bara en låtslek.

Vi har från vår sida sagt att vi vill reformera ATP. Vi anser att näringslivets kapitalförsörjning bör underlättas, att rättvisa villkor bör skapas för företagarnas pensionering, att möjligheterna till återlånning skall vidgas, inte minst för de mindre företagarna, och vi vill ha större möjligheter till valfrihet inom pensionssystemets ram.

Herr Strand yttrade i första kammaren i förrgår att vi när det gäller valfriheten tydligen vill ha reformer som inte går att genomföra inom fördelningssystemets ram. Men det är ganska överflödigt att föra en debatt om den saken. När vi säger att vi accepterar ATP, innebär detta självfallet att vi får nöja oss med de förändringar som går att genomföra inom ramen för systemet. Hur stora förändringar som är möjliga och vilken valfrihet som kan ges kan man måhända ha delade meningar om. För egen del tror jag inte att möjligheterna är så särskilt stora.

Under pensionsdebatten i fjol framhöll jag dels att om man nu genomförde regeringens pensionssystem och sedan i framtiden ville ha ålderstryggheten ordnad på ett annat sätt, så går inte systemet att avveckla, dels att det är svårt att ändra på viktiga punkter. Mot

detta opponerade sig herr Kellgren. Han sade, att det är ett fullkomligt missförstånd att det i fördelningssystemet inte skulle finnas möjligheter till valfrihet. Det är t. o. m. lättare att genomföra olika modifikationer i ett fördelningssystem, menade herr Kellgren.

Häri har han säkerligen fel. Men däremot tror jag han har rätt om han menar att socialministern inte utnyttjade alla möjligheter som finns till valfrihet inom ett fördelningssystem, när socialministern, som det föreföll rätt motvilligt, gjorde pensionsåldern inom vissa gränser valfri. Vi tror inte att socialministern bottenskrapade möjligheterna att åstadkomma en viss valfrihet inom systemets ram. De som är med i systemet har ju intjänat ett visst antal pensionspoäng — även om de inte som i premiereservsystemet har någon egen fond — pensionspoäng som efter 67 års ålder ger en viss pension. Det bör ju inte vara omöjligt att räkna ut vad dessa pensionspoäng ger om de tas ut vid annan ålder. Vill man ta ut mer av ATP-åren före folkpensionsåldern, borde inte heller detta vara uteslutet.

Jag är emellertid inte ense med herr Kellgren om att det är lättare att modifiera ett fördelningssystem än ett premiereservsystem. Däremot fällde herr Kellgren under pensionsdebatten i fjol ett annat yttrande som jag vill ta fasta på.

Herr Kellgren sade att han var mycket intresserad av ökad valfrihet inom pensionssystemet och framhöll bl. a.: »Jag välkomnar hela den borgerliga oppositionen att, när reformen väl är beslutad, bidra till att genomföra de olika modifikationer som vi kan ena oss om.» Ja, där är vi nu, men särskilt välkomna har vi inte känt oss under dessa veckor.

Efter herr Kellgrens anförande var det någon från oppositionen som uttryckte farhågor för rättssäkerheten inom systemet, om det nu var så lätt att ändra. Men det tyckte herr Kellgren var att misstro svensk demokrati. Går man till-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

baka i vår reform- och socialhistoria skall man finna att det praktiskt taget aldrig gjorts några försämringar av genomförda reformer, menade han. Jag slutar med att uttala förhoppningen att herr Kellgren bland sina partivänner måtte sprida både intresset för ökad valfrihet inom det nuvarande pensions-systemet och denna tilltro till svensk demokrati.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Ehuru det vore berättigat att moralisera över de borgerliga attackerna mot tjänstepensioneringen och andra sociala förmåner tror jag inte att detta skulle tjäna mycket till. Dessa attacker har nämligen ytterst litet med moral att skaffa. I verkligheten är det krassa ekonomiska klassintressen som ligger till grund för de borgerligas angrepp på socialpolitiken, främst tjänstepensioneringen. Det är uppenbart att de borgerligas hållning i tjänstepensionsfrågan bottnar i intresset att försvara de besuttnas privilegier och förhindra att dessa får avstå någonting av betydelse till fördel för den stora massan löntagare. Under pensionsstriden kom det klart till synes att det var fråga om en klassindelning, där å ena sidan stod löntagare med små- och medelstora inkomster och å den andra sidan bolagen och de större inkomsttagarna tillsammans med sådana som antingen hade sin pensionsfråga ordnad eller låtit lura sig av den borgerliga demagogien i fråga om finansieringen av tjänstepensioneringen.

Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla att många tiotusentals stats- och kommunalanställda och andra löntagare som hade sin pensionsfråga ordnad, bekände sig till solidaritetens bud och medverkade till lösningen av övriga löntagares pensionsfråga.

Man tycker att de borgerliga efter utgången av nyvalet, där den överväldigande majoriteten av landets löntagare gav sitt votum för en lösning av tjänste-

pensionsfrågan enligt sociala linjer och riksdagens beslut i frågan, skulle böja sig för folkviljan och låta detta vara detta.

Men den som känner till vilka intressen de borgerliga partierna företräder blir inte förvånad över deras fortsatta kamp mot tjänstepensioneringen. Det är det förhållandet att arbetsgivarna får svara för kostnaderna för tilläggspensioneringen som ligger till grund för de borgerligas motstånd. Det är för att klara arbetsgivarna undan ansvaret för sina anställdas trygghet på ålderns dagar som de borgerliga intar sin anti-sociala attityd i denna fråga. Här bör man verkligen för en gångs skull ställa spørsmålet: Vem är det som skall svara för de anställdas försörjning efter slutat arbete i produktionens tjänst? För varje löntagare, och man tycker också för övriga, bör det framstå som en naturlig sak att arbetsgivarna, som utnyttjat och profiterat på löntagarna under deras produktiva tid, omöjligen kan dra sig undan ansvaret för löntagarnas försörjning på ålderns dagar.

Den som inte godkänner denna princip behärskas otvivelaktigt av krassa materiella motiv och betraktar löntagarna, sedan deras produktiva tid är slut, som i stort sett utan intresse för arbetsgivarna.

Om de borgerliga tycker att detta resonemang inte stämmer med verkligheten, vill jag erinra om att hela pensionsstriden gav klart belägg för att de hyste denna uppfattning. Och detta är för övrigt ingen nyhet. Ingen enda borgerlig ledamot av denna kammare har mig veterligen reagerat mot det upprörande förhållandet att arbetsgivarna vid driftinskränkningar eller driftnedläggelser betraktar det som en naturlig sak att samhället står berett att ta hela ansvaret för försörjningen av de anställda och deras familjer. Arbetsgivarna tar inget ansvar i den vägen, inte ens om arbetslösheten förorsakats av deras ständiga jakt efter ökad profit.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Det är helt naturligt att de borgerliga partierna inte öppet tillkännager vad de i verkligheten har i sinnet i denna fråga. De söker maskera sina syften efter fattig förmåga. Ett mycket gouterat argument är att det här gäller en strid om friheten, att frågan om tjänstepension ytterst skulle vara en fråga om frihet. Därvid söker de borgerliga framställa sig som de verkliga förespråkarna för demokrati och frihet. Men vad är det för frihetsintresse de borgerliga företräder i denna fråga? Det kan inte vara ett frihetsintresse till förmån för löntagarna, ty dessa har själva uttalat sig för det s. k. tvång som en tjänstepensionering på arbetsgivarnas bekostnad innebär. Det kan inte heller vara hustruns och barnens frihet de företräder. Det är nämligen uppenbart att frihet för mannen att själv bestämma om han vill ordna sin pensionsfråga eller ej kan leda till högsta grad av ofrihet för hustru och barn, som vid mannens död kan ställas på bar backe. Dessutom kostar friheten i det här fallet pengar, som löntagare i allmänhet inte kan avstå av sina knappa löner, medan den s. k. tvångspensioneringen bekostas — som helt naturligt är — av arbetsgivarna.

Här avslöjas åter att det är arbetsgivarnas frihet det gäller, inte löntagarnas och deras familjers frihet. Talet om frihet i samband med försöken att beröva löntagarna trygghet på ålderns dagar är ett billigt kamouflage för de verkliga avsikterna.

Herr Wahlund försöker skilja ut centerpartiet från de andra borgerliga partierna med förklaringen att centerpartiet ingenting har emot en viss tvångspensionering, om det bara gäller grundskyddet d. v. s. folkpensionen. Men vad därutöver är kränker friheten. I många vändningar framhålles detta också i centerns reservation.

Herr Wahlunds resonemang om frihet och tvång i detta sammanhang borde egentligen göras till föremål för en skämtsam kritik. Var går egentligen en-

ligt herr Wahlunds och centerpartiets mening gränsen mellan frihet och tvång? Ja, om en ensamstående genom »tvångspensionering» får 3 600 kronor om året — som ju enligt vad man nu kan se är slutmålet — och två makar 5 400 kronor, då kränkes inte friheten och naturligtvis inte heller om centerpartiets ursprungliga förslag på 4 000 respektive 6 000 kronor går igenom. Vilket man skall beteckna som gräns mellan frihet och tvång i det sammanhanget är naturligtvis svårt att avgöra. Men om de får en högre pension via tjänstepensioneringen, där inte staten utan arbetsgivarna skall betala, då är friheten i fara. Man måste säga att denna gräns mellan tvång och frihet är synnerligen precist avvägd. Centerpartiet har verkligen gjort en grandios matematisk prestation när det i siffror så exakt kunnat ange gränsen mellan frihet och tvång.

Men när man är i den position som centerpartiet är, så förstår jag, att man måste anstränga sig över hövan för att få litet konsekvens i ställningstagandet. Under folkomröstningskampanjen tog herr Wahlund ansvaret för en affisch, där det ironiserades över dem som ville sitta i »farbror statens knä». Men centerpartiet självt har som bekant en mycket rymlig plats i »farbror statens knä». Jordbruksstödet kan väl ändå inte vara präglad av en så förnäm avskildhet från andra stödåtgärder att man inte med fog kan tala om att centerpartiet sitter i »farbror statens knä».

När centerpartiet i sin reservation anför att tjänstepensioneringen innebär »ett hårt ingrepp i medborgarnas frihet», återstår för partiet att närmare klara ut vilken eller vilka medborgare som får sin frihet kränkt genom att de blir pensionerade på arbetsgivarnas bekostnad. Uppenbart är att ingen av dem som kommer i åtnjutande av pensionerna känner sin frihetskänsla kränkt.

Om centerpartiet menar allvar med

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

sina försök att framställa sig som ett s. k. renhårigt politiskt parti, må det i rimlighetens namn erkänna, att den frihet det ömmar för är en frihet för arbetsgivarna som innebär, att de kommer undan kostnaderna för pensioneringen av sina anställda.

Folkpartiet å sin sida missbrukar också frihetsbegreppet men har dämpat ner tonen åtskilligt efter sitt haveri i nyvalet. Det söker nu rädda sig från katastrof genom att kryssa mellan Scylla och Charybdis, en kryssning utan kompass och utan att någon utomstående kan gissa sig till vart färden bär. Ingen behöver emellertid stanna i tvivelsmål om att folkpartiet i verkligheten är lika deciderad motståndare till tjänstepensioneringen som de andra borgerliga partierna, och när man har framhållit att folkpartiet inte är att lita på i denna fråga, instämmer jag helt och hållet, och då tänker jag närmast på vad som skulle inträffa, om den olyckan skulle ske, att folkpartiet kom i regeringsställning tillsammans med högern och centerpartiet. De många virriga manövrerna i frågan från folkpartiet förmår inte dölja det faktum, att man inte vet, var man har folkpartiet.

Högern gör inga ansträngningar längre för att maskera sin reaktionära fysionomi. Dess socialpolitiska målsättning saknar nu alla progressiva drag.

Högern har vid årets riksdag presenterat sin linje i ett antal motioner, där huvudstöten betecknande nog riktas mot samhällets stöd åt åldringarna, barnfamiljerna, de sjuka och arbetslösa. Det är följaktligen bara en given konsekvens av dess allmänna socialfientliga inställning att högern nu också utmanar hela den svenska arbetarklassen genom att försöka riva upp beslutet i fråga om tilläggspensionen.

Jag studerade häromdagen riksdagstrycket från andra hälften av 1800-talet. Jag fann därvid att högern av i dag endast till graden skiljer sig från den tidens värsta bakåtsträvarer. Naturligt-

vis är formen något olika, men innehållet i högerns politik är i sak det samma.

Den tidens bakåtsträvarer ville inte veta av några som helst sociala reformer. De ansåg liksom våra dagars höger, att sparsamhet och gudfruktighet utgjorde lösningen på de fattigas problem. När socialdemokratien framträdde med krav på reformer, så stämplades den som en gudlös rörelse som lögnaktigt påstod, att de stora massorna hade det dåligt ställt, och som inte aktade för rov att ha särskilt anställda ombudsmän med enda uppgift att sprida villolärar och reta upp folket mot den lagliga myndigheten.

Högern av i dag skiljer sig i sak inte så värst mycket från bakåtsträvarerna under förra seklets mitt. Den vill nu vrida klockan tillbaka på praktiskt taget alla områden. Den spekulerar i att vinna valet tillsammans med de andra borgerliga partierna. Främst tror den att dess linje i pensionsfrågan skall ge politisk profit.

Såväl högern som de andra borgerliga partierna spekulerar säkerligen fel. Den svenska arbetarklassen står enig i denna fråga, även om den har delade meningar i andra frågor. Den valcirkus som nu uppföres i pensionsfrågan kommer att inför den svenska arbetarklassen framstå som en utmaning från borgerligheten mot arbetarklassen. Valet kommer därför utan tvivel att få en annan utgång än den som de borgerliga partierna väntar sig. Den svenska arbetarklassen är för övrigt stark nog att under *alla* förhållanden slå tillbaka försöken att beröva den dess kanske värdefullaste socialpolitiska tillgång.

Herr talman! Jag ber att med det sagda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på vare sig ekonomiska eller teoretiska spekulationer. Jag endast beklagar att de borgerliga fortsätter sin kamp mot

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

tjänstepensionen — låt vara att de stämt sina instrument i olika tonarter.

Herr Wahlund sade att det råder ett gott förhållande mellan socialministern och arbetsgivarna. Jag anser att båda parter har anledning att vara glada däröver, socialministern därför att denna tjänstepension är en av de största sociala reformer vi genomfört och arbetsgivarna därför att de — om de har sinne för realiteter — måste erkänna att ATP innebär att svenskt näringsliv tillföres en av de största produktiva faktorerna under senare tid.

Jag begriper inte hur man från hantverkar- och arbetsgivarhåll kan ge uttryck åt sådana tankar som herr Nordgren framförde för en stund sedan. Han borde veta att om vi inte inom industri- och annan företagsamhet löser denna fråga, kommer dessa produktiva faktorer inte näringslivet till godo. Andra socialpolitiska åtgärder har visat vägen i det avseendet.

Jag ställer mig onekligen litet frågande inför vissa glidningar från folkparti- och centerpartihåll. Däremot förstår jag mycket väl att för högern, med dess reaktionära inställning, är denna sociala och kulturella omdaning ett ont, och det är givet att högern måste bekämpa den. För högern måste mödrahjälp, barnbidrag, sjukförsäkring, bostadspolitik m. m. vara av ondo, ty detta för lägre inkomstskikt upp till en tryggare tillvaro än de har haft. Det är naturligtvis svårt att göra om högern i det avseendet.

Jag är förvånad över herr Hjalmarsons sätt att diskutera om tvång m. m. Jag vet inte om herr Hjalmarson är försäkringsdirektör till gagnet. Han kanske är det till namnet och i fråga om inkomsten, men jag vet inte om han är det reellt. Om han vore det skulle jag vilja fråga: Är det tvång, ifall en människa har en livförsäkring? Innebär denna ATP mera tvång än när man tar en livförsäkring eller sätter in pengar i ett bolag eller dylikt? Jag tror det är

ett orimligt resonemang. Vad beträffar skillnaden mellan SPP och ATP vill jag säga, att skillnaden mellan dem är bara, att i ATP kan vi för lägre kostnader försäkra samtliga inom ett företag. Jag tycker det är orimligt att gå emot detta.

Jag begärde ordet närmast för att ta upp en fråga som gäller folkpartiet. Visserligen vädjade herr Gustafsson i Skellefteå till socialdemokraterna att vara generösa. Han uttalade att han känner sig ovälkommen, när han anammat denna nya linje. Det var emellertid en annan fråga som togs upp i samband med den debatt vi hade den 13 maj förra året. En av kammarens ledamöter blev mycket bryskt behandlad av sin partiledare, och denne ledamot utsattes jämväl hemma i sin valkrets för en behandling, som icke har, såvitt jag rätt känner till det politiska livet i vår tid, kommit någon annan riksdagsman till del.

Vid behandlingen av ATP-frågan här i riksdagen gjordes av ledaren för folkpartiet följande uttalande: »Liksom övriga folkpartiledamöter valdes herr Königson på ett program som innebar full anslutning till folkpartiets pensionsförslag och bestämt motstånd mot regeringsförslaget. Folkpartiets representanter vid valet utfäste sig alltså inför sina väljare att verka för en lösning i folkpartiförslagets anda. Folkpartiets organisation i Göteborg har redan konstaterat att herr Königsons deklarerade hållning vid den kommande riksdagsvoteringen strider mot de förpliktelser han har iklätt sig mot sina väljare. Riksdagsgruppen delar denna uppfattning och vill inte genom tystnad ådra sig något medansvar i fråga om ett uppträdande från en gruppmedlems sida, vilket gruppen anser strida mot väsentliga demokratiska tankegångar.»

Det är en oerhört hård bannbulla, som inkräktar även på den integritet som en riksdagsman åtnjuter. Jag vill nu bara, eftersom man åter diskuterar fallet nere i Göteborg, ställa den frågan:

Lagen om försäkring för allmän tilläggs pension, m. m.

Innebär den förändrade hållning, som intagits av exempelvis herr Ohlin och herr von Friesen, vilka förra året höll i skaffet och var trumpetare nere i Göteborg, att folkpartigruppen i övrigt och valmanskåren säger, att man icke vill se herr Ohlin och herr von Friesen som företrädare för partiet?

Om man inte ifrån folkpartiets sida tar avstånd från det som en enskild riksdagsman inom dess grupp blev utsatt för, har folkpartiet kommit i en situation, som ur olika synpunkter måste anses vara ganska penibel. Jag förstår mer än väl, att folkpartiets herr vice ordförande, som — om jag inte tar fel — var ganska moderat i sina uttalanden och sin uppfattning i fråga om tjänstepensionen under föregående år, får föra folkpartiets talan i dag, och det är givet, att han inte skall stå till svars. Bland annat ur riksdagens synpunkt borde det emellertid vara rimligt, att folkpartiet kunde göra en deklaration om huruvida det menar att både dess partiledare och ledaren för aktionen i Göteborg nu skall avgå, ty mig veterligen har vi icke haft något nyval sedan föregående år, och därför måste samma förpliktelser gälla nu som då. Det är också anledning för oss allesammans att fråga folkpartisterna, hur ni kan kräva att vi skall tro er, som snurrar så fort, att det är mera en slump om snurran stannar rätt nästa gång. Därför, herr talman, tycker jag att det kunde vara skönt, om vi i framtiden sluppe alla dessa demonstrationer mot ATP men jämväl att man nu speciellt inom folkpartiet städade efter den underliga tillstökning i partiet, som man åstadkom under föregående år.

Herr talman! Jag har velat ge uttryck åt detta samtidigt som jag vill yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Om den föregående talarens anförande vill jag bara säga att jag i enlighet med regeringens eget höga föredöme tänker lämna herr Lundbergs

interpellationer obesvarade. Jag har inte heller begärt ordet för att komma med någon längre utläggning, men jag tyckte att en replik inte räckte för att beröra några saker som kunde vara av intresse i detta sammanhang.

Såsom jag i mitt första anförande erinrade om har vi från folkpartiets sida haft en alldeles bestämd uppfattning om vad vi vill åstadkomma, nämligen en positiv lösning med så mycket av liberala inslag som möjligt. Under en lång och seg strid, där olika parter har manövrerat var och en på sitt sätt, har naturligtvis villkoren för oss alla varit rätt hårda.

När man nu insinuerar att vi inom folkpartiet inte skulle ha hållit en rak linje, vill jag också understryka att det inte kan vara något fel att ett demokratiskt parti tar hänsyn till en folkomröstning. Om man inte skall ta någon hänsyn till en folkomröstning, varför skall man då över huvud taget ha detta institut — jag talar nu om en rådgivande folkomröstning? Om partierna låser fast sina ståndpunkter så att inte någon ändring är möjlig, då är det ju bara skoj att ställa till med en rådgivande folkomröstning.

Jag anser således att ett visst hänsynstagande till en sådan folkomröstning inte kan läggas till grund för några anklagelser för brist på fast hållning.

Nu är emellertid förslaget genomfört och man har, inte minst bland arbetsmarknadens parter redan börjat anpassa sig efter den nya lagstiftningen. Innan det i bästa fall kan föreligga parlamentariska möjligheter att ändra denna lagstiftning, har man hunnit få tre års uppgörelser bakom sig.

Socialministern var i sin citatjakt även inne på vad herr Ohlin hade sagt, och det är klart att ett och annat kan verka mycket bestickande, om man klipper samman det på sitt eget lilla vis. I det sammanhang, som socialministern närmast berörde, hade herr Ohlin tänkt sig in i motståndarens ställe

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

och yttrade sedan: »Jag tror inte — det visar herr statsrådets argumentering — att Ni, om vårt förslag bifölles, kommer att säga: 'Då lägger vi definitivt ned vår talan, då är det beslutat och då skall det förbli så för all tid.' Nej, jag tror att Ni i stället kommer att ändra Er och förbättra förslaget. Skulle inte då vi ha samma rätt?» Det är just detta som vi anser, och det är förbättringar av förslaget som vi nu vill göra.

Nu förstår jag mycket väl, att man från socialdemokratisk sida ute i den allmänna debatten — det visar ju vad som redan har förekommit liksom tidigare erfarenheter — kommer att göra vad man kan just av detta tema, som socialministern var inne på. Det var egentligen därför jag menade, att det kunde vara hälsosamt om socialministern breddade sina historiska studier och även sin förkunnelse i fråga om de politiska partiernas villkor.

Jag skall be att få föreslå ett par, tre studieämnen. Läs vad Herman Lindqvist yttrade om skiljedom i rättstvister redan år 1917! Det var ganska positivt. Läs vad som sedan anfördes bl. a. av Gustav Möller år 1926 och vad som skrevs i Ny Tid ännu på våren 1928, då Per Albin Hansson stod som dess redaktör! Jämför så riksdagsdebatten, som visar hur man skärpte sin negativa hållning undan för undan, tills den var så negativ som över huvud taget någon ting kan vara inför en lagstiftning, med vad som sedan hände, när fakta låg på bordet? Det går an att fortsätta med Arthur Engbergs artiklar i Social-Demokraten år 1930, när det frisinna partiet hade gått med på inmalningstvång och andra åtgärder för att bemästra jordbrukskrisen. Då förklarade Engberg i ledare efter ledare med oerhört patos, att det skulle bli socialdemokraternas framtida uppgift att ensamma förvalta frihandels tunga arv, ty de andra hade ju helt svikit. Studera vidare herr Skölds valbroschyr om jordbrukspolitiken år 1932, där han på punkt efter punkt de-

klarerade att »detta kan vi aldrig vara med om», varefter han var med om alltsammans och en del därutöver.

Jag skall inte ta upp lång tid med historiska återblickar; jag kunde ha nämnt ytterligare ett och annat, men låt mig sluta med omsättningsskatten! Den är ju det sista provet. Var har det socialdemokratiska partiet väljarnas fullmakt att besluta något som står i rak strid mot ert program? Vad sade ni i valrörelserna 1956 och 1958 om att ni skulle införa en omsättningsskatt? Vad sade hans excellens över huvud taget om höjda skatter inför valet 1958? Det var tre månader senare som man förklarade att nu måste man ha en halv eller en hel miljard till. Och finansministern gav under sin sommarturné — som jag nämnt tidigare, jag tror det var under remissdebatten — en teckning av det ekonomiska läget som låg åtskilligt vid sidan om vad som redan då kunde fastställas vara verklighet och ännu mera kommer att skilja sig från den verklighet vi får senare i år.

Nu säger en talare här att det har förekommit glidningar i folkpartiets hållning. Jag vill inte förneka att det har gjort det i viss mån. Vi har tagit viss hänsyn till folkomröstningen. På grund av de arbetsvillkor som alltid finns i politiska sammanhang har vi eftersträvat en riksdagsmajoritet för en lösning som låg så nära våra önskemål som möjligt. Att man gör det — och det gör ju alla i motsvarande situationer — kan inte rimligen uttolkas såsom bristande fasthet i den personliga hållningen eller ge anledning till att måla ut herr Ohlin som en herre som inte vet vad han vill. För det vet ni allesammans som suttit och förhandlat med honom i veckor och månader, att han vet vad han vill.

Jag har velat göra dessa erinringar för att få litet balans i debatten. Jag konstaterar än en gång att vi har från början velat ha ett positivt beslut. Vi har eftersträvat en lösning som inneburit så mycket som möjligt av våra liberala

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

önskemål. Nu vill vi inte riva upp de fattade besluten, men vi vill utnyttja de möjligheter som kan visa sig att få förbättringar i de riktningar vi anser vara önskvärda. Vi har, herr talman, gjort erfarenheten att denna hållning vunnit sympati långt utöver folkpartiets egna gränser. Vårt folk är nämligen så pass politiskt skolad att det kan skilja på politiska realiteter och lyktgubbar.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Om jag inte tar alldeles fel riktade jag min fråga våren 1959 till justitieministern. Om inte justitieministern uppdragit åt herr Svensson att svara på interpellationen, skulle det vara överraskande om jag i dag skulle få svar av herr Svensson.

Här har talats om skiljedom i rättstvister. Jag tog upp det som skedde förra året därför att herr Ohlin och ni andra som då var ganska hårda i omdömet och i era metoder i dag har gått längre, vida längre än vad herr Königson gjorde förra året. Var står nu folkpartiets valmän när de skall bedöma herrar Ohlin och von Friesen och ta ställning i valen? Skall herrar Ohlin och von Friesen kanske nu framföra en vanlig hederlig anhängan om ursäkt till den som blev förorättad förra året?

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Vi har kanske inte anledning att i alltför hög grad fördjupa oss i vilka frontförändringar det ena eller andra partiet har gjort sig skyldigt till vid olika tidpunkter och i olika frågor. Vad som för mig i dag är väsentligt — och jag försöker på allt sätt förmå folkpartiet att stanna kvar vid den ståndpunkt partiet därvidlag i dag intar — är ett fastslående av att folkpartiet *har* ändrat ståndpunkt. Detta har nu herr Svensson medgivit. Det hade kanske inte varit lika lätt att förmå folkpartiledaren att göra en så klar deklaration

som herrar Svensson och Gustafsson gjort i det avseendet.

Låt oss ta ett exempel som herr Svensson gav på socialdemokratiens s. k. frontförändring. Vad beträffar den indirekta beskattningen, kan jag meddela herr Svensson att vi under år har bedrivit en målmedveten upplysningsverksamhet både inom våra organisationer och utanför, syftande till att klarlägga att vi i dag med hänsyn till inkomstutvecklingen ser på den indirekta beskattningen på annat sätt än tidigare. Vi har inte heller så oförbehållsamt som herr Svensson och andra folkpartister deklarerat, att man måste ha väljarnas fullmakt när man framställer ett förslag. Som herr Lundberg påpekade fick en folkpartimedlem i fjol en admonition för att han utan fullmakt från väljarna tog ståndpunkt, ingalunda för socialdemokraternas förslag men så, att han lade ned sin röst. I dag tar folkpartiet, av herr Svenssons och herr Gustafssons anföranden att döma, ståndpunkt direkt till förmån för vårt system. De accepterar det utan vidare, utan annan fullmakt såvitt jag kan förstå än den herr Königson hade i fjol.

Nu är det inte jag som i dag anklagar folkpartiet för att ha ändrat ståndpunkt därhän att folkpartiet slår vakt om den reform som socialdemokratien har genomfört. Det är väl snarare bröderna i oppositionen som anklagar folkpartiet för detta.

När herr Svensson säger att vi som har förhandlat med herr Ohlin bör veta, att han visste vad han ville när han satt och förhandlade, då skall jag medge att han visste det då. Det var egentligen rätt olyckligt, eftersom vi redan vid den tidpunkten sade, att det borde finnas möjligheter till en uppgörelse mellan folkpartiet och socialdemokratien, en vänstersamverkan för att garantera denna tilläggspension. Om han då åtminstone i någon mån haft en liknande syn på frågan som partiet har i dag, då skulle vi förvisso ha kunnat uppnå en uppgörelse. Därigenom hade inte

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

folkpartiet placerat sig utanför hela denna reform, vilket i själva verket har skett nu.

Slutligen säger herr Svensson i Ljungkile att man bör ta hänsyn till resultatet av en folkomröstning även om den är rådgivande. Det skulle han ha tänkt på i fjol då han — och folkpartiet med honom — inte alls var beredd att ta hänsyn till denna rådgivande omröstning. När beslutet fattades hade denna omröstning redan ägt rum — men då var det bara herr Königson i hela folkpartiet som i någon mån tog hänsyn till resultatet av folkomröstningen. Av vad herr Svensson i Ljungkile senast sade kan man ändå se, att man inom folkpartiet fäster avseende vid vad som rör sig i folkhavet. Det är det som har blivit avgörande för folkpartiets ståndpunkt, och det bestyrker bara vad jag sade tidigare under debatten, nämligen att en stark socialdemokrati är det bästa stödet för folkpartiet för att det äntligen skall stanna vid den ståndpunkt som det nu intar.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr statsrådet här säger om den indirekta beskattningen, det bekräftar bara att man i de inre cirkelarna under flera år har förberett en övergång till mera indirekt beskattning — utan att presentera saken för väljarna. Jag ber att få tacka herr statsrådet för upplysningen!

På tal om frågan hur man skall bruka en fullmakt — i år och i fjol — är det väl ändå rätt naturligt att man vill följa väljarnas intentioner i en fråga så långt de parlamentariska resurserna räcker. När man gjort det, när ett beslut har fattats och ett nytt politiskt lägeskapats, då får man — som vi gjort — pröva det uppkomna läget. Den rådgivande folkomröstningen gav ju ingen majoritet för det socialdemokratiska förslaget. Ett hänsynstagande till denna omröstning skulle väl ha motiverat li-

tet större samarbetsvilja. Jag tror att tongångarna endast bekräftar att socialdemokraterna, med statsrådet i spetsen, kommer att fortsätta att göra vad de kan för att sätta i fråga ärligheten i vår ståndpunkt och hållbarheten i vad vi säger. Vi har ju knappast väntat oss någonting annat. Vi har varit med om åtskilligt under de sista 40 åren och jag får säga som Arnulf Överland: »Vi överlever alt.»

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Socialministern säger, att vi nu har accepterat systemet utan att ha väljarnas fullmakt till det. Han jämför därmed vår situation nu med herr Königsons i fjol. Jag påpekade emellertid i mitt förra inlägg, att vi nu står inför ett helt annat läge än i fjol. Vi har nu att ta ställning till ett pensionssystem som är genomfört och på grund av parlamentariska skäl över huvud taget inte kan avskaffas. Om socialministern inte inser skillnaden mellan läget i år och läget i fjol, då är all diskussion på denna punkt fullständigt omöjlig.

Jag vill påpeka ytterligare en sak. Pensionssystemet genomfördes i fjol med en mycket svag majoritet. Det vågade alldeles jämnt. Folkpartiet har nu sagt ifrån, att som situationen nu gestaltat sig kommer det att stödja systemet. Då skulle man vänta sig att en socialminister, som är angelägen om pensionsfrågans lösning, skulle konstatera detta med tillfredsställelse. Men vad har socialministern gjort? Jo, han har i en rad föredrag — med en ganska bedrövlig advokatyr — försökt göra gällande, att folkpartiets deklARATIONER är värdelösa och att ATP är hotad. När jag har läst dessa referat, har jag ibland undrat om inte socialministern vid de där tillfällena ändå har känt sig en smula vemodig när han har lyssnat till sig själv.

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag kan fatta mig kort.

Till herr Svensson vill jag bara säga att jag, när jag nämnde detta om folkomröstning, knöt an till någonting som herr Svensson sagt i sitt föregående anförande. Det var herr Svensson som åberopade folkomröstningen för att motivera folkpartiets ståndpunktstagande i dag. Jag bara knöt an till det, men jag kunde inte underlåta att göra den reflexionen att folkomröstningen ju hade ägt rum redan innan beslutet fattats i riksdagen.

Vad beträffar den indirekta beskattningen har väl vi socialdemokrater inte dolt att det finns argument som enligt vår mening talar för att man bör lägga om beskattningen med hänsyn till den inkomstutveckling som har ägt rum här i landet. Det finns även liberala kretsar som är anhängare till en omläggning av beskattningssystemet. Jag vill inte profetera. Jag profeterade när det gällde opinionsförskjutningen beträffande tilläggspensionen, och där har jag fått rätt, därest herrar Svensson och Gustafsson är representativa för folkpartiet i dag. Men jag betraktar det inte som helt uteslutet att herrarna om några år ansluter sig till vad socialdemokratien i dag anser angående en omläggning av beskattningen.

Herr Gustafsson tycker att det är märkligt att jag nu uppträder som jag gör — jag borde ju egentligen vara tacksam för att folkpartiet har intagit den ståndpunkt det har förklarat sig inta i dag. Jag medger att jag egentligen är tacksam för det, men på grund av den sicksackvandring i pensionsfrågan som folkpartiet har bedrivit under de år som gått är jag angelägen om att i fortsättningen medverka till att ni får göra upprepade klara deklarationer, så att ni bindes vid den ståndpunkt ni har i dag. Jag vet nämligen vilka frestelser ni kan bli utsatta för, eftersom ni är så angelägna att få ett borgerligt al-

ternativ för en kommande regering. Om ni försättes i det läget att ni skulle bilda en sådan regering och ni fortfarande bara utgör en tredjedel av den borgerliga oppositionen, vet jag vilka frestelser ni kommer att utsättas för. Med den erfarenhet jag har av er tidigare ståndpunkt vet jag också att ni inte är främmande för att falla för frestelsen. Ju mer ni binder er vid den ståndpunkt ni har deklarerat i dag och ju oftare det sker, desto tacknämligare är det från socialdemokratisk synpunkt. En stark socialdemokrati är den bästa garantien för att ni skall stå fast vid er ståndpunkt.

Herr SVENSSON i Lungskile (fp):

Herr talman! När jag hörde socialministerns ivriga bedyranden och försäkringar om allt vad han vet, erinrade jag mig vad Job sade till sina vänner: »Med er kommer visheten att dö ut!»

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag hade tänkt säga några ord utan att vara långrandig, men jag skall ytterligare inskränka mig, eftersom jag förstår att kammaren vill ha slut på debatten.

Jag hade tänkt ta upp speciellt företagsamhetens angelägna intresse av att det blir en ändring i bestämmelserna för återlåning. Jag är besviken över att utskottet inte har kunnat gå med på de rimliga ståndpunkter som har framförts av folkpartiet i form av förslag om en utredning för att få bättre bestämmelser inom detta område. Jag vill kraftigt understryka vikten av att företagsamheten verkligen får den bättre tillgång till kapital som skulle vara möjlig enligt det förslag som har framlagts av folkpartiet.

Jag kan inte underlåta att säga några ord beträffande socialministerns yttrande för en stund sedan här i kammaren, där han med tillfredsställelse konstaterade att Arbetsgivareföreningen hade

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

gått med på höjda löner utan att säga ett enda ord om ATP. Jag tar socialministerns yttrande till intäkt för den meningen, att arbetsgivarna nu betalar avgifterna och att man alltså kan fortsätta att säga, att de anställda inte behöver betala avgifterna. Ja, fortsatt gärna att säga på det sättet, herr socialminister, vi företagare vet att vi måste räkna med den sammanlagda ökning av kostnaderna som vi får. Även om det inte säges i avtalsuppgörelsen, vet vi att vi måste betala 1,9 procent till ATP. Om sedan lönerna efter särskilda förhandlingar inom de olika facken höjs med 3,5 procent, betyder det att vi får med 5,4 procent ökade kostnader. Det är precis detsamma som om det hade stått i avtalsuppgörelsen, att löneökningen skulle vara 5,4 procent, och att arbetarna själva skulle betala sina avgifter.

Är nu socialministern glad över att konstatera, att arbetarna bara fick 3,5 procent, eftersom han då kan fortsätta att säga, att det är arbetsgivarna som betalar avgifterna, så à la bonne heure. Vi kan förstå honom om han vill ha möjlighet att fortsätta att driva propaganda. Inte tror jag det är många förnuftiga svenskar som faller för det talet i längden — man begriper nog, att om vi inte haft bestämmelserna om ATP, hade man fått en större ökning av lönerna.

Jag vill kraftigt understryka, att när näringslivet får högre kostnader, måste det ha möjlighet att rationalisera, och för att rationalisera måste det ha mer kapital, och det får man inte genom att tillämpa de stränga regler beträffande återlåningsrätten som för närvarande gäller. Jag skulle med största tillfredsställelse hälsa, att man kunde få till stånd en ändring av dessa förhållanden, och jag yrkar bifall till folkpartiets reservation.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag har aldrig bestritt att de avgifter som utgår för tilläggspensioneringen skall betalas av produktionen. Om herr Löfgren hade lyssnat till mitt tidigare anförande, skulle han ha uppfattat att jag sade, att man genom uppgörelsen har erhållit löneökningen utöver de pensionsavgifter som arbetsgivarna får betala för tjänstepensioneringen.

Med den kännedom jag har om underhandlingar vill jag dock säga till herr Löfgren, att det ingalunda är säkert att de anställda i den uppgörelse som har träffats skulle ha fått 5,4 procents löneökning i stället för de 3,5 procenten som de nu har erhållit, om tilläggspensionen inte hade beslutats. Samma sak har vi sagt tidigare t. ex. beträffande semester och annat för vilket arbetsgivarna betalar kostnaderna. Om vi inte haft treveckorssemestern, är det inte säkert att de pengar som nu går åt för denna hade legat i de anställdas lönekuvert — det vet herr Löfgren lika bra som jag.

Sedan förstår jag inte varför herr Löfgren är så upprörd — han och hela folkpartiet skall ju slå vakt om den reform som vi har genomfört.

Herr LÖFGREN (fp):

Jag tackar herr socialministern för medgivandet — så småningom kommer det ena efter det andra. Tidigare har man sagt att det var arbetsgivarna som skulle betala och att avgifterna inte skulle tas av lönerna. Nu säger man återigen, att avgifterna skall tas av produktionen.

Jag skall gärna erkänna att det inte är säkert att löneökningen skulle ha blivit 5,4 procent, om tilläggspensioneringen inte hade beslutats — det kan tänkas att det blivit någon liten bagatellskillnad — men socialministern vet att om buden vid löneförhandlingarna drivs så högt, att arbetsgivarna tvingas höja priserna i högre grad än som annars skulle ha varit nödvändigt, på grund av att

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

lönehöjningarna går över de möjligheter som den ökade produktionen medger, får arbetarna betala skillnaden i form av ökade priser.

Vi skulle kunna föra en lång debatt om detta, men jag är glad över att vi i varje fall har fått fastslaget, att de propagandametoder socialministern och andra socialdemokrater vid många tillfällen använt inte kan fortsätta och att socialdemokraterna även i riksdagsdebatter börjar erkänna, att man inte kan säga att arbetsgivarna betalar premierna, utan att arbetarna betalar dem.

Jag kan inte förstå att socialministern tycker att jag är upprörd. Det kan hända att jag ansträngde mig för att få sagt så mycket som möjligt på så få sekunder som möjligt, eftersom kammaren är otålig och gärna vill ha slut på debatten och jag råkade stå sist på talarlistan. Jag sade inte ett ord om pålitligheten i folkpartiets inställning till ATP, eftersom jag inte har anledning att inta någon annan ståndpunkt än den som har redovisats av våra huvudtalare i förevarande läge. Jag kan inte se annat än att jag har uttryckt mig tydligt i det fallet.

Härmed var överläggningen slutad

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid momentet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid momentet fogade reservationen av herrar Birke och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 46 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid detta moment fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wahlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid momentet fogade reservationen av herrar Thorsten Larsson och Wahlund.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

Wahlund begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 121 ja och 21 nej, varjämte 44 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid momentet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid momentet fogade reservationen av herr Sunne m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Jacobsson i Tobo begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 94 ja och 27 nej, varjämte 67 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herrar Birke och Björkman avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Sunne m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jacobsson i Tobo begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade dock herr Jacobsson i Tobo votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 4) i andra lagutskottets utlåtande nr 6 antager det förslag, som innefattas i den av herrar Birke och Björkman avgivna, med I) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen II) av herr Sunne m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 65 ja och 31 nej, varjämte 92 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontrapro-

Lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

position i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid momentet fogade reservationen I) av herrar Birke och Björkman

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 93 ja och 67 nej, varjämte 28 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de vid momentet fogade reservationerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wahlund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. 5) i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de vid momentet fogade reservationerna I) av herrar Birke och Björkman och II) av herrar Thorsten Larsson och Wahlund.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wahlund begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 97 ja och 68 nej, varjämte 23 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 6 och 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till vad utskottet hemställt, dels ock på bifall till den vid dessa moment fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herrar Wahlund och Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller vad andra lagutskottet hemställt i mom. 6) och 7) i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid momenten fogade reservationen av herr Birke m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herrar Wahlund och Björkman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 93 ja och 89 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Ändring i familjebidragsförordningen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 30 december 1959 dagtecknad proposition, nr 33 år 1960, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

Om propositionens huvudsakliga innehåll anförde utskottet:

I propositionen föreslås att maximibeloppen för familjepenning enligt 6 § familjebidragsförordningen med hänsyn till allmän standardhöjning under de senaste åren skall höjas med omkring tio procent. Bidragen, som nu utgår med sex kronor, tre kronor 60 öre och två kronor 40 öre, föreslås skola höjas till sex kronor 60 öre, tre kronor 95 öre och två kronor 65 öre. Begravningsbidragen föreslås skola höjas till 600 kronor för hustru (nu 500 kronor) och 300 kronor för barn eller adoptiv-

Ändring i familjebidragsförordningen

barn (nu 250 kronor). Det föreslås att begravningsbidrag skall kunna utgå även till värnpliktig, som icke uppbär familjepenning för familjemedlem eller åtnjuter näringsbidrag. Bestämmelserna om statsbidrag för sådana kostnader, som icke till fullo ersättes av statsmedel, föreslås skola förenklas. Sådana statsbidrag utgår för närvarande med olika procentsatser, 95, 90 och 80 procent. I propositionen föreslås att dessa statsbidrag skall utgå efter en enhetlig procentsats om 88 procent. Bestämmelserna om familjebidragsnämnds organisation och arbetsformer har i propositionen anpassats till bestämmelserna i kommunallagen. I övrigt föreslås bland annat en klarare utformning av stadgandet om behörighet att fullfölja talan mot beslut rörande familjebidrag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna nr 523 i första kammaren av herr *Gustavsson, Bengt, m. fl.* och nr 650 i andra kammaren av herr *Lindahl m. fl.*,

de likalydande motionerna nr 524 i första kammaren av herr *Carlsson, Eric, m. fl.* och nr 651 i andra kammaren av herr *Svensson i Ljungskile m. fl.* samt

de likalydande motionerna nr 525 i första kammaren av herr *Stefanson* och nr 652 i andra kammaren av herr *Darlin m. fl.*

I motionerna I: 523 och II: 650 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att familjepennings belopp skulle höjas med 20 % och att därför 6 § familjebidragsförordningen skulle erhålla i motionen angiven lydelse.

I motionerna I: 524 och II: 651 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring i »Anvisningar till 1946 års familjebidragsförfattningar» att den s. k. tolfte delningsmetoden vid normerad be-

Ändring i familjebidragsförordningen

hovsprövning tillämpades på så sätt att man schablonmässigt räknade med att inkomsten från näring eller rörelse under företagarens militärtjänstgöring per månad räknat utgjorde en halv tolfte del av inkomsten föregående år samt att normerad behovsprövning tillämpades å denna andel i enlighet med vad som gällde för hustrus arbetsinkomst. I motionerna hade vidare hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga att vid översynen av familjebidrag m. m. näringsbidragets utformning måtte prövas i enlighet med vad i motionerna närmare anförts.

*(Kungl. Maj:ts förslag)***6 §**

Familjepenning utgår — — — för dag: Kronor

- 1) För hustru — — — — 16 år 6: 60
- 2) För annan — — — — under 1) 3: 95
- 3) För annan — — — — under 1) 2: 65

När synnerliga skäl därtill äro må efter särskilt medgivande, enligt vad i 39 § stadgas, familjepenning för värnpliktigs moder, som förestår hans hem utgå med högst 6 kronor 60 öre för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

B. att riksdagen i anledning av motionerna I: 524 och II: 651 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anförat angående normerna vid beräkning av familjebidrag åt rörelseidkare;

C. att riksdagen i anledning av motionerna I: 524 och II: 651 samt motionerna I: 525 och II: 652 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om en översyn av bestämmelserna angående näringsbidragets utformning; samt

D. att motionerna I: 524 och II: 651 samt motionerna I: 525 och II: 652, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I motionerna I: 525 och II: 652 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta »sådan uppräknings av inom familjebidragsförordningen utgående näringsbidrag som svarar mot för övriga bidragstyper föreslagen uppräknings».

Utskottet hemställde

A. att riksdagen — med förklaring att förslaget till förordning om ändring i familjebidragsförordningen icke kunnat helt bifallas samt med bifall till motionerna I: 523 och II: 650 — måtte för sin del antaga förslaget med den ändringen att 6 § erhöles följande, såsom utskottets förslag betecknade, lydelse:

*(Utskottets förslag)***6 §**

Familjepenning utgår — — — för dag: Kronor

- 1) För hustru — — — — 16 år 7: 20
- 2) För annan — — — — under 1) 4: 30
- 3) För annan — — — — under 1) 2: 90

När synnerliga skäl därtill äro må efter särskilt medgivande, enligt vad i 39 § stadgas, familjepenning för värnpliktigs moder, som förestår hans hem, utgå med högst 7 kronor 20 öre för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

I. av herrar *Eric Carlsson* och *Gustavsson* i Alvesta, utan angivet yrkande;

II. beträffande utskottets hemställan under A. av herrar *Sunne* och *Birke*, fru *Hamrin-Thorell*, herr *Jacobsson* i Tobo, fru *Sandström* och herr *Hamilton*, vilka ansett att utskottet under A. bort hemställa, att riksdagen med avslag å motionerna I: 523 och II: 650 måtte bifalla förevarande proposition nr 33.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag vill endast i korthet lämna en motivering till min blanka reservation.

De bestämmelser som nu ligger till

grund för familjebidragen är inte tillfredsställande. Avsikten i de motioner som väckts med anledning av propositionen har varit att få bestämmelserna ändrade så, att egna företagare icke kommer i en ogynnsammare ställning än löntagare i fråga om möjligheten att erhålla familjebidrag. Nog bör det finnas möjligheter att på lämpliga vägar nå likformighet på detta område mellan de olika kategorierna. Hur reglerna på bästa sätt skall utformas har emellertid utskottet inte ansett sig kunna ta ställning till. Utskottet har dock i sin skrivning givit klart uttryck åt sin uppfattning om nödvändigheten av att få större rättvisa och likformighet mellan de olika kategorierna av inkallade.

Utskottet har även haft att behandla en motion rörande höjning av familjebidraget utöver vad som föreslagits av departementschefen. Jag har anslutit mig till denna motion därför att jag har den uppfattningen, att vi stärker vårt försvar om de inkallade och deras familjer så långt det är möjligt bereds ekonomisk trygghet under inkallelsetiden.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Eliasson* i Sundborn (cp).

Herr HAMILTON (h):

Herr talman! Det finns även till detta utlåtande fogad en reservation nr II, som jag vill fästa uppmärksamheten på. Vi reservanter menar, att den avvägning departementschefen gjort i fråga om höjning av familjepennningen inom försvarsöverenskommelsens ram kan accepteras. Att som utskottet gjort gå längre finner vi av statsfinansiella skäl olämpligt. Skall man åstadkomma tillräckliga besparingsresultat i budgeten, besparingar som räcker till bl. a. för omsättningsskattens avskaffande, måste man tyvärr spara även på sådana här i och för sig högst behjärtansvärda områden. Det förtjänar i detta samman-

Ändring i familjebidragsförordningen

hang understrykas, att familjepennningen sedan 1946 höjts med över 100 procent, medan näringsbidraget bara uppjusterats med 50 procent under samma tid. Utskottet trycker också på önskvärdheten av att detta förhållande tas upp vid den kommande översynen av detta område. Detta är mera angeläget än att ytterligare höja familjepennningen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation nr II.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag vågar trots den långt framskridna tiden komma med en kommentar, dock avpassad efter stämningen i kammaren just nu, d. v. s. ytterligt koncentrerad.

Först vill vi motionärer tacka andra lagutskottet för den positiva behandlingen av vår motion om en höjning av familjebidragen med 20 procent, även om vi naturligtvis helst skulle ha sett, att ett enhälligt utskott i enlighet med 1954 års värnpliktsavlöningsutredning velat föreslå denna höjning.

Reservanterna har avstyrkt den av motionärerna och utskottet föreslagna höjningen under åberopande av det statsfinansiella läget. Det måste, efter vad jag kan förstå, innebära att man missförstått förslagets innebörd. Vi har inte ansett att merkostnaden på 2 miljoner skall medföra en uppräknings av försvarsanslagets sammanlagda summa. Motsvarande besparing måste göras på annat anslag. Departementschefen har klart framhållit, att höjning av familjepennningen för anpassning till standardstegringen icke är av den naturen, att den kan jämföras med pris- och lönestegringar, för vilka compensation skall utgå. Det gäller vare sig höjningen blir 10 eller 20 procent. Att räkna upp den av Kungl. Maj:t föreslagna ramen för försvarsanslagen för budgetåret 1960/61 med 2 miljoner kronor vore att introducera en ny princip för försvarsanslagens beräkning och skulle innebära ett avsteg från försvarsöverenskommel-

Besparingar inom den allmänna sjukförsäkringen, m. m.

sen, som jag inte tror att riksdagen är beredd att göra. Reservanternas åberopande av det statsfinansiella läget saknar alltså i detta fall all grund.

Jag vill starkt betona att denna grupp — de inkallade och deras familjer — inte får glömmas bort. Det ligger nära till hands att glömma dem, ty de kan inte organisera sig och inte göra sig hörda på samma sätt som många andra grupper i vårt samhälle. Varje år är det nya värnpliktiga och nya familjer, som under inkallelsetiden drabbas av ekonomiska bekymmer. Riksdagen bör handla så, att dessa ej känner sig undanskuffade. Vi som sitter i riksdagen har på denna punkt ett klart ansvar. Även om de värnpliktiga och deras familjer sällan kommer till oss med sina bekymmer, måste vi likväl ta oss an deras viktiga sak. Det är en enkel gärd av rättvisa.

Högern och folkpartiet har reservationsvis pliktskyldigast hänvisat till det statsfinansiella läget, vilket i och för sig i detta sammanhang är felaktigt. För min del anser jag, att vi borde över partigränserna under stor enighet kunna fatta ett positivt beslut i motionens anda till glädje för de unga familjerna.

Bifall till utskottets hemställan!

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Sedan motionären genom sitt anförande har avlastat mig början att tala för utskottets förslag kan jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan. Motiveringen för utskottets ståndpunktstagande — vi har ju gått något längre än Kungl. Maj:t — återfinns ju i utskottets utlåtande.

Vad herr Gustavsson i Alvesta anförde om behovet av gemensamma normer för beräkning av familjebidrag till rörelseidkare fattade jag endast som ett understrykande av utskottets skrivning, eftersom utskottet föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om översyn av normerna vid beräkning av såväl rörelse- som näringsbidrag.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Sunne m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hamilton begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen II) av herr Sunne m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hamilton begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 103 ja och 65 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B—D

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Besparingar inom den allmänna sjukförsäkringen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta mo-

Besparingar inom den allmänna sjukförsäkringen, m. m.

tioner om besparingar inom den allmänna sjukförsäkringen, m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehått fem inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 445 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 562 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*,

dels de likalydande motionerna nr 468 i första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* och nr 577 i andra kammaren av herr *Nordgren m. fl.*,

dels ock motionen nr 576 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Tvärålund m. fl.

I motionerna I: 445 och II: 562 hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta

dels att slopa medlemsbidraget till de allmänna sjukkassorna från den 1 juli 1960 utom för kassorna i de fyra nordligaste länen, där ett bidrag av 0: 50 kr. per medlem alltså må utgå,

dels att med verkan från 1 juli 1960 statsbidrag till de ändamål, till vilka statsbidrag nu utgår med 50 procent, må utgå med 25 procent av kostnaderna för sjukkassorna, dock att bidraget till kassornas kostnader för bidrag till resor till och från läkare, tandläkare, sjukhus och förlossningsanstalter må utgå oförändrat med 50 procent».

I motionerna I: 468 och II: 577 hade hemställts, att riksdagen måtte med verkan från och med den 1 januari 1961 antaga i motionerna angivna ändringar i lagen om allmän sjukförsäkring, lagen om moderskapshjälp, lagen om yrkesskadeförsäkring och förordningen angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel. De föreslagna ändringarna innebure i huvudsak följande:

1) Karenstiden i fråga om sjukpenningförsäkringen förlängdes från tre till sju dagar, dock ej inom yrkesskadeförsäkringen.

2) Karenstiden inom yrkesskadeförsäkringen ändrades, så att yrkesskadad,

vilkens sjukdom varade mer än tre dagar, erhöles sjukpenning från sjukkassan fr. o. m. den första dagen.

3) Statsbidraget till sjukkassorna i form av sjukhjälpbidrag sänktes till 30 procent, såvitt detta avsåg grundsjukpenning, grundhempenning, grundpenning, läkarvård och tandläkarvård.

4) Statsbidraget till sjukkassorna i form av medlemsbidrag slopades.

5) Karensbeloppet vid läkemedelsrabatteringen höjdes från tre till fem kronor.

6) Statsbidraget till läkemedelsrabatteringen slopades.

I motionen II: 576 hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att sjukersättning för olycksfall i arbetet skall lämnas redan från och med den dag då olyckan inträffade, förutsatt att anmälan om denna i vanlig ordning ingivits samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderliga ändringar i berörda författningstexter».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner,

1) I: 445 och II: 562,

2) I: 468 och II: 577 samt

3) II: 576,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

Vid utskottets hemställan under 1) av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 445 och II: 562 måtte för sin del antaga i reservationen inlagda förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring;

2) lag angående ändrad lydelse av 13 § lagen den 21 maj 1954 (nr 266) om moderskapshjälp.

Vid utskottets hemställan under 2) av herr *Birke* och fröken *Wetterström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna

Besparingar inom den allmänna sjukförsäkringen, m. m.

I: 468 och II: 577 måtte för sin del antaga i denna reservation intagna förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring;

2) lag angående ändrad lydelse av 13 § lagen den 21 maj 1954 (nr 266) om moderskapshjälp;

3) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring;

4) förordning angående ändring i Kungl. Maj:ts förordning den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

Vid utlåtandet hade fogats särskilda yttranden

i anledning av utskottets hemställan under 1) och 2) av herrar Åkesson, Edström och Jacobsson i Tobo samt fröken Höjer;

i anledning av utskottets hemställan under 3) av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! De förslag som lagts fram från högerhåll i år beträffande ändring av lagen om den allmänna sjukförsäkringen är desamma som tidigare, varför jag tror det är fullständigt onödigt att jag går in på dem. Det gäller alltså en utökning av karenstiden i fråga om sjukpenningförsäkringen från tre till sju dagar, medan vid yrkesskada sjukpenning skall utgå från första dagen. Vi vill vidare att karenobeloppet i fråga om läkemedelsrabatteringen skall höjas från 3 till 5 kronor. Detta skulle totalt innebära besparingar för helt budgetår med 125 miljoner kronor.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets hemställan under 2) fogade reservationen av herr Birke och mig.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Jag inskränker mig till att med hänvisning till vår motivering yrka bifall till den vid utskottets hemställan under 1) fogade reservationen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Med hänvisning till debatten den 21 maj i fjol i denna kammare ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan. De motioner som ligger till grund för reservationerna har inte blivit bättre därför att de är ett år äldre.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid detta moment fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid momentet fogade reservationen av herrar Thorsten Larsson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Utredning i syfte att förverkliga den fulla sysselsättningen m. m.**Mom. 2**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid momentet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid momentet fogade reservationen av herr Birke och fröken Wetterström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 118 ja och 40 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Föredrogs vart efter annat

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207), dels ock i ämnet väckt motion, och

6 — Andra kammarens protokoll 1960. Nr 10

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i livsmedelsstadgan den 21 december 1951 (nr 824);

tredje lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen, m. m.; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om vidgad svensk frimärksutgivning, och

nr 8, i anledning av väckta motioner dels angående enhetligt bensinpris för hela landet och dels angående levnads- och produktionskostnaderna i Norrland.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14**Utredning i syfte att förverkliga den fulla sysselsättningen m. m.**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att förverkliga den fulla sysselsättningen m. m.

I de likalydande till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 499 av herrar *Öhman* och *Persson, Helmer*, och II: 617 av herr *Hagberg m. fl.* yrkades, att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställde om en skyndsamt utredning av i motionerna angivna problem i syfte att under 60-talet förverkliga den fulla sysselsättningen, en betydande allmän standardhöjning, likvideringen av bostadsbristen, kvinnornas likaberättigande på samhällslivets olika områden och allmän övergång till 40 timmars arbetsvecka.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 499 och II: 617 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Utredning i syfte att förverkliga den fulla sysselsättningen m. m.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Utskottet vill inte vara med på de åtgärder vi föreslagit, därför att de enligt utskottets mening skulle bli så omfattande och kostnadskrävande. Ja visst handlar det om omfattande åtgärder, men frågan är ju också av den utomordentliga vikt, att det finns anledning att vidta omfattande åtgärder och även ta de kostnader som är förknäpade därmed, så mycket mer som dessa investeringar kommer att bära sig mångfaldigt. Vi vill nämligen att samhället skall skaffa sig ett bättre inflytande inom näringslivet och tillse, att privatkapitalistiska intressen inte får hindra ett vettigt utnyttjande av arbetskraft, naturtillgångar och de väldiga resurser, som nu ytterligare kommer att ställas till vårt förfogande genom utvecklingen av vetenskap och teknik. Allt tyder på att det är sagolika perspektiv som nu öppnar sig. Experterna förespår oss att det i en nära framtid praktiskt taget inte skall finnas några gränser för produktionskapacitet och energiutveckling. Det kommer självfallet att få mycket påtagliga återverkningar på allt i samhället.

Nu bör man också kunna se fram mot en nära framtid, där den väldiga mängd av arbetskraft och materiella resurser som används för militära ändamål skall omställas för fredliga syften. Vi tror inte att denna nya situation kan bemästras med det system som är dominerande i vårt ekonomiska liv. Samhället måste ta ledningen.

Redan förut har rationaliseringsåtgärder av privatkapitalistisk modell lett till mycket stor arbetslöshet och andra skadeverkningar. Och då har det ju ändå skett relativt små förändringar jämfört med vad som väntar oss i elektronikens och atomkraftens epok.

De föreslagna åtgärderna är särskilt angelägna, därför att vi redan nu dras med svårigheter som beror på att vårt näringsliv styrs efter privatkapitalistiska principer, där man inte tar hän-

syn till de ekonomiska faktorer man borde beakta. Jag kan belysa det med exempel från ett av de områden vi omnämner i motionen, nämligen frågan om kvinnornas likaberättigande på samhällslivets alla områden. Vanligen diskuteras frågan bara i samband med likalönsproblemet, sambeskattningen och utbildningen, som alltsammans är mycket viktiga frågor. Men till denna fråga hör också allt som har att göra med den kvinnliga arbetskraftens roll. Arbetskrafttillgången är trots allt produktionens avgörande faktor, och vid högtidliga tillfällen gör man också bugningar åt det håll, där den väldiga kvinnliga arbetskraftsreserven finns. Men varje dag pratar man om att vi har full sysselsättning, trots att många 10 000-tals kvinnor är arbetslösa i den meningen, att de vill ha förvärvsarbete och kan ta förvärvsarbete samt även är beroende av det för sin och familjens försörjning men att de inte kan få det. År efter år avstår samhället på det sättet från det tillskott av värden som skulle kunna erhållas från arbetsområdet, där denna väldiga här av kvinnlig arbetskraft skulle kunna sättas in.

Varför sker inte detta? Jo, därför att privatkapitalisterna bara i begränsad omfattning är intresserade av att använda kvinnlig arbetskraft och därför att samhället inte gör något åt saken. På detta område framträder också alldeles särskilt markant, hur samhälls-ekonomiskt allvarligt det är att man inte har någon plan för en effektivushållning.

Jag skall ta ett exempel, som vi f. ö. har haft nära inpå oss de senaste åren. Om man skall anlägga ett järnverk eller öppna en ny gruva eller starta en pappersmassefabrik med t. ex. 3 000 anställda, ger det upphov till en samhällsbildning på ungefär 15 000—20 000 personer. På en sådan plats kommer det att behövas massor av nya bostäder, skolor, serviceföretag av alla slag, gator och andra kommunikationer. I anlägg-

Utredning i syfte att förverkliga den fulla sysselsättningen m. m.

ningar av det slag jag nämnde blir det nästan uteslutande manlig arbetskraft. Men i samhället kring anläggningen finns det massor av kvinnor som vill ha arbete. De är arbetslösa i den mening jag nyss nämnde. Men det ingår inte i järnbruksägarens eller gruvägarens planer och intresse att anlägga någon industri för att utnyttja den där befintliga kvinnliga arbetskraften.

Staten har all anledning att se nanorlunda på problemet, se det från den samhällsekonomiska sidan. Först och främst gäller det förstås — för att det verkligen skall bli full sysselsättning — att sörja för att också kvinnorna skall ha en faktisk och inte bara en teoretisk rätt att få arbete, även om de av familjeförhållanden eller andra skäl är bundna till en viss bostadsplats. Men dessutom handlar det om viktiga ekonomiska samhällsintressen. Om man i ett gruvsamhälle eller på en järnbruksort av den typ jag talat om anlägger en fabrik eller något annat företag, avsett att utnyttja kvinnlig arbetskraft, behöver man fördenskull inte vidtaga de omfattande samhällsbyggnadsåtgärder som man behöver göra i de fall jag nyss skildrade. Man behöver inte bygga massor av nya bostäder, skolor, gator o. s. v., därför att den kvinnliga arbetskraften redan finns på platsen. Det är följaktligen ur samhällsekonomsisk synpunkt t. o. m. mycket mer lönande än anläggningar av den andra typen. Men sådana skäl ingår aldrig i en privatkapitalistisk kalkyl, ty där ser man uteslutande till bolagets intressen och inte till de samhällsekonomiska intressena.

Vi har i många motioner påtalat, att man också i övrigt avstår från att utnyttja arbetskraft och naturtillgångar på ett förnuftigt sätt — t. ex. den väldiga fond av dold arbetskraft som finns bland småbönder med otillräcklig sysselsättning, bland massor av ungdomar som under studieförlopp o. s. v. skulle behöva få arbete.

Utskottet vill som sagt inte animera

statsmakterna att göra något ytterligare för att få till stånd en bättre ordning och för att möta de problem, som vi kommer att ställas inför genom den nya tekniken och de nya vetenskapliga rön. Utskottet har som enda motivering för en sådan avvisande standpunkt och efter en för övrigt mycket summarisk behandling av vår motion hänvisat till vissa utredningar som pågår. Och det finns en del beröringspunkter mellan de utredningarna och vårt förslag. Men det är en stark överdrift när utskottet faktiskt gör gällande, att önskemålen i vår motion egentligen blivit tillgodosedda genom de utredningar som nu pågår. Det skulle självfallet inte falla mig in att förringa värdet av exempelvis bostadsbyggnadsutredningen, som utskottet hänvisat till. Vi har själva i en motion till årets riksdag ägnat den delen av produktionslivet stort intresse. Men även om den pågående utredningen skulle komma att gå mer i vår riktning än i regeringens, innebär inte detta att den kan utgöra någon ersättning för de ingripanden vi har föreslagit. Bostadsproduktionen är en viktig del av den ekonomiska politiken men trots allt bara en del. För att komma till rätta med de problem vi fört på tal i vår motion måste man på mycket bredare front attackera såväl den ekonomiska organisationen som de egendomsförhållanden som numera är allvarliga hinder för en tidsenlig utveckling.

Det grundläggande felet är att samhällsintressena i alltför ringa grad får göra sig gällande gentemot privatintressena med makten koncentrerad hos en handfull människor och utan minsta hänsyn till samhällsekonomiska och andra samhällsintressen, som jag här har försökt redovisa.

Det är klart att sådana resonemang som vi för i vår motion pekar i riktning mot en socialistisk planhushållning. Men för dagen gäller det i vårt land mycket blygsammare åtgärder. Det handlar om att åstadkomma åtmins-

Ökad utbildning av personal vid körskolor

tone ett minimum av kontrollerande och planerande åtgärder, så att de ökade produktionsresurserna utnyttjas på ett effektivt och demokratiskt sätt. Vi kan inte finna att ens detta minimum av planmässig hushållning har ställts i utsikt genom direktiven till de utredningar, som utskottet har hänvisat till, och inte heller i den allmänna attityden hos arbetsmarknadsstyrelsen, som det i detta sammanhang också skulle vara av intresse att gå in på men som jag avstår från.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till motionen nr 617 i denna kammar.

Herr **EKSTRÖM** i Björkvik (s):

Herr talman! Det är inte bara så, som herr Holmberg säger, att det är den omständigheten, att det blir en kostnadskrävande utredning, som gjort att utskottet avstyrkt att en utredning kommer till stånd. Det förhåller sig såsom sagts i yttrande av arbetsmarknadsstyrelsen i stället så, att det mesta av det som berörs i denna motion är föremål för utredning, nämligen av stabiliseringsutredningen, 1959 års långtidsutredning och bostadsbyggnadsutredningen. Det är därför utskottet ej funnit anledning att förorda en ny stor utredning, som skulle täcka hela fältet. Därför har utskottet avstyrkt motionen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Jag har redan nämnt, hur det härvidlag förhåller sig med bostadsbyggnadsutredningen. Beträffande de två andra utredningar, som utskottets talesman hänvisar till, förhåller det sig inte alls så, att de täcker de önskemål vi framfört i motionen. Det är delvis helt andra frågor och i mycket ringa grad de frågor vi velat ha utredda, som behandlas av dessa utredningar.

Herr **EKSTRÖM** i Björkvik (s):

Herr talman! I det avseendet delar utskottet arbetsmarknadsstyrelsens uppfattning. Att dessa utredningar sysslar med detta är redovisat från arbetsmarknadsstyrelsen. Det är inte enbart utskottets uppfattning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om utredning rörande Tornedalens kommunikationsproblem.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16**Ökad utbildning av personal vid körskolor**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om ökad utbildning av personal vid körskolor.

I en inom andra kammaren väckt och till allmänna beredningsutskottet hänvisad motion, II: 175, av herr *von Seth m. fl.* yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa att skyndsamt låta verkställa utredning rörande ökad utbildning av instruktörer och lärare vid körskolor.

Utskottet hemställde, att motionen II: 175 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr **VON SETH** (h):

Herr talman! Jag skall inte belasta kammarens tid med något längre anförande, ehuru jag som motionär skulle kunnat ha en del att säga i denna ur

Ändrade grundavgifter vid elabonnemang för mindre industrier — Interpellation ang. yrkesutbildning för fiskare

trafiksäkerhetssynpunkt viktiga fråga. Utskottet säger emellertid på s. 5: »Statens trafiksäkerhetsråd hänvisar likaledes till att organisationskommittén för trafiksäkerhet 1958 redan upptagit frågan till utredning.» Här slutar citatet, men jag har en avskrift av yttrandet från statens trafiksäkerhetsråd, varav framgår att fortsättningen lyder: »På grund därav synes annan åtgärd ej påkallad än att motionen överlämnas till kommittén.»

Jag skulle också vilja erinra kammaren om att Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande, som är en ur trafiksäkerhetssynpunkt mycket viktig institution, yrkar bifall till motionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen och avslag på utskottets hemställan.

Herr EKSTRÖM i Björkvik (s):

Herr talman! Det är en mycket god regel här i riksdagen, att utskottet inte tillstyrker motioner i frågor där utredningar pågår. I detta fall har man för avsikt att från organisationskommittén för trafiksäkerhet framlägga ett förslag om en central utbildningsanstalt för körskoleföreståndare. Det finns också utbildning genom kurser ute i landet för instruktörer. Detta har vi från utskottets sida ansett vara tillräckligt för att vi skall kunna avvakta vad som kommer att hända på detta område.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17**Ändrade grundavgifter vid elabonnemang för mindre industrier**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av

väckta motioner angående ändrade grundavgifter vid elabonnemang för mindre industrier.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att uttala min tillfredsställelse över den förändring som i år skett i fråga om inställningen till småföretagens eltaxor. Särskilt glädjande är den sinnesändring som synes ha inträffat hos Svenska elverksföreningen, vilken nu i sitt remissyttrande genom kommerskollegium låtit förstå, att den kommer med ett förslag till ny eltaxa för småindustrien. Med hänsyn härtill har jag som motionär, herr talman, intet yrkande utan vill endast uttala min förhoppning, att det under detta år skall komma en sådan taxa, som tillgodoser just småindustriens intresse, om en billigare och rättvisare eltaxa.

Vidare anfördes ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18**Interpellation ang. yrkesutbildning för fiskare**

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Stenkyrka (cp), som anförde:

Herr talman! Behovet av en god yrkesutbildning erkännes numera allmänt. Under senare år har yrkesutbildningen i vårt land också utbyggts i betydande omfattning. För de flesta yrkesområden har utbildning i olika former organiserats, även om den i kvantitativt hänseende ännu är otillräcklig på många håll. För vissa yrken saknas dock möjligheter till utbildning i detta ords verkliga betydelse. Ett sådant yrke är fisket, vilket dock ger försörjning åt ett stort antal människor och har en betydande samhällsekonomisk betydelse.

Interpellation ang. yrkesutbildning för fiskare

se. Visserligen minskar antalet yrkesfiskare, men genom användning av större, modernare och mera ändamålsenliga fiskefartyg och genom bättre fångstmetoder ökar det relativa ekonomiska utbytet av fisket.

Den enda form av yrkesutbildning för fiskare, som nu förekommer, är de undervisningskurser jämte studieresor för fiskare, som organiseras av hushållningssällskapen i kustlänen och till vilka statsbidrag utgår från ett anslag under nionde huvudtiteln. Dessa kurser är i och för sig värdefulla och har omfattats med stort intresse av fiskarna, men någon egentlig yrkesutbildning kan de ju inte ge. Framför allt ger de ingen grundutbildning för blivande fiskare; de får uppfattas som ett slags fortbildning av redan yrkesverkssamma fiskare. Flera förslag om yrkesutbildning av fiskare har framlagts såväl av sakkunnigkommittéer som av tillsynsmyndigheten för fisket, förut lantbruksstyrelsen och numera fiskeristyrelsen, men dessa förslag har icke lett till några resultat. I en proposition till 1950 års riksdag uttalade dåvarande jordbruksministern att yrkesutbildning för fiskare borde komma till stånd, men under de tio år som förflutit sedan dess har inga initiativ i detta hänseende tagits.

Om behovet av yrkesutbildning för fiskare redan då var stort har det sannoligen inte minskats sedan dess. Tvärtom måste behovet av dylik yrkesutbildning i dag betraktas som en trängande nödvändighet. Utvecklingen och omställningen av fiskemetoderna går mycket snabbt och anskaffningen av större och värdefullare båtar blir allt vanligare och nödvändigare, därför att fisket allt mer och mer kommit att bedrivas på vatten, som ligger långt bort från den egna kusten. En grundlig yrkesutbildning är fördenskull mycket starkt motiverad. De blivande fiskarna måste få möjlighet lära sig behärska de moderna fiskemetoderna samt lära

sig sköta och rätt använda den moderna båtmaterielen. De måste erhålla goda kunskaper såväl rörande själva fisket som i fråga om navigation samt helst även i fråga om fiskerinäringens ekonomiska förhållanden. Hur yrkesutbildningen i organisatoriskt avseende bör läggas upp kan diskuteras. Man kan tänka sig inrättandet av särskilda fiskareskolor eller också en samordning av utbildningen för fiskare med utbildningen vid sjömannsskolorna. Det väsentliga är att frågan om fiskareutbildningen utredes fortast möjligt och att åtgärder därefter vidtages för att organisera en dylik utbildning.

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att snarast möjligt vidtaga åtgärder i syfte att få till stånd egentlig yrkesutbildning för fiskare?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning dels av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandels-sammanslutningen, m. m., dels ock av motioner väckta i anslutning till sagda proposition;

konstitutionsutskottets utlåtande:

nr 7, i anledning av väckta motioner om viss ändring av 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen,

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1961—1964,

nr 9, i anledning av väckta motioner om sänkning av rösträttsåldern,

nr 10, i anledning av väckta motioner om vissa förtydliganden och ändringar

i vallagarna rörande beskaflenheten av valsedlar m. m., och

nr 11, i anledning av väckta motioner om skydd för partibeteckning;

statsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1960/61 till regeringsrätten,

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1960/61 till vattendomstolarna,

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1960/61 till Allmänna barnbidrag, Ersättning till postverket för utbetalning av allmänna barnbidrag och Bidrag till sjukkassor m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till internationell hjälpverksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, i anledning av väckta motioner angående avdrag vid beskattningen för kostnader för bil i tjänsten, m. m.,

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om avvikelser från tulltaxan m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 31, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt att åtnjuta det från

inkomst av kapital medgivna s. k. sparavdraget,

nr 37, i anledning av väckta motioner angående värdering av varulager vid beskattningen, och

nr 39, i anledning av väckta motioner angående vissa s. k. schablonavdrag vid inkomstbeskattningen, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner om sänkning av riksbankens diskonton, och

nr 13, i anledning av väckt motion angående utformningen av en planerad internationell finansieringsinstitution, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av väckta motioner angående rösträttsåldern, m. m. i vad motionerna hänvisats till lagutskott,

nr 21, i anledning av väckta motioner om viss utredning rörande befrielse från utländskt medborgarskap, och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 10, i anledning av väckta motioner angående dispens för sjukkasse att utgiva ersättning för kostnad för sjukgymnastisk behandling,

nr 11, i anledning av väckta motioner om viss ändring av sjukförsäkringslagens bestämmelser rörande ersättning för resa,

nr 12, i anledning av väckt motion om viss ändring i arbetarskyddslagen,

nr 14, i anledning av väckta motioner om viss ändring i sjukförsäkringslagen, och

nr 15, i anledning av väckt motion om sänkning av värnpliktsåldern;

tredje lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motion om viss ändring i lagen om rätt till jakt;

jordbruksutskottets memorial nr 16, föranlett av första kammarens beslut att till jordbruksutskottet återremittera punkten 9 i utskottets utlåtande nr 1 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner om en allmän översyn av familjepolitiken,

nr 14, i anledning av väckta motioner angående förutsättningarna för ett förbättrat samarbete mellan polis och allmänhet, och

nr 15, i anledning av väckta motioner angående företagares skyldighet att inleverera källskatt, m. m.

§ 20

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde m. m.;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Maj-Britt Nyström m. fl.;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till arkiv, bibliotek och museer, kyrkliga ändamål samt akademier m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende eck-

lesiastikdepartementets verksamhetsområde;

från bevillningsutskottet:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om rätt till förlustutjämnning vid taxering för inkomst, m. m.; och

nr 132, i anledning av väckta motioner rörande ortsgrupperingen inom beskattningen;

från första lagutskottet:

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.; och

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition dels angående godkännande av protokoll innebärande ändring av konvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om internationell luftbefordran, dels ock med förslag till lag om ändring i luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297); samt

från jordbruksutskottet:

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till institutionen å Balsgård för växtförädling av frukt och bär; och

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till särskilt stöd åt det mindre jordbruket jämte i ämnet väckta motioner.

§ 21

Tillkännagavs, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., motionerna:

nr 709 och 710, av herr *Senander m. fl.*,

nr 711, av herr *Svensson* i Ljungskile och fröken *Elmén*,

nr 712, av fröken *Karlsson*,

nr 713 och 714, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 715, av herr *Jansson* i Benestad *m. fl.*,

nr 716, av herr andre vice talmannen *Malmborg m. fl.*,

nr 717, av fru *Kristensson m. fl.*,

nr 718, av herr *Hjalmarson m. fl.*,
samt

nr 719, av herrar *Fälldin* och *Nilsson* i Tvärålund; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 89, angående anslag för budgetåret 1960/61 till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter, statens lånepfond för universitetsstudier samt allmänna studielånefonden, motionen nr 720, av herr *Edlund*.

Dessa motioner bordlades.

§ 22

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.05.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 29 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 22 och den 23 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr *Wedén*, som vid kammarens sammanträde den 1 mars med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan och läkarintyg:

Riksdagens andra kammare

Med stöd av närslutna läkarutlåtande anhåller jag om fortsatt ledighet från mina riksdagsgöromål från den 1 april 1960 tills vidare.

Nyadal den 25 mars 1960

Erik Norén

Riksdagsman herr *Erik Werner Norén*, född den 1 aug. 1899, vårdas intagen på Länslasarettets i Härnösand kir. avdelning. Han kommer med största sannolikhet ej att kunna bli friskskriven förrän den 15 maj 1960, och är på grund härav förhindrad att delta i riksdagens sammanträden. Intygas.

Länslasarettet i Härnösand den 25 mars 1960

Werner Sagmeister

t. f. 2:e underläk., kir. avd.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Svar på fråga ang. tullbefrielse för gåvor

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *STRÄNG*, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat mig om möjligheterna att befria varor, som utan samband med resa in-

Svar på fråga ang. tullbefrielse för gåvor

föres till landet som ren gåva, från tull och annan beskattning vid importen.

Som svar får jag meddela följande.

Proposition med förslag till ny tulltaxeförordning lämnades häromdagen till riksdagen. Enligt förslaget skall tullfrihet kunna åtnjutas för införda varor, bl. a. då fråga är om gåva. Denna tullfrihet är inte anknuten till att varan införes i samband med resa.

Den närmare regleringen av tullfriheten — t. ex. värdegränserna — ankommer på Kungl. Maj:t. Åtnjutes tullfrihet i den särskilda ordning som förslaget sålunda förutsätter, blir varan också fri från andra skatter och avgifter vid importen.

Med det anförda, herr talman, får frågan anses besvarad.

Härefter anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt uppriktiga tack för svaret på denna enkla fråga. Jag tackar också för det positiva innehållet. Det är inte så vanligt att vi får ett så positivt svar från herr finansministern.

Anledningen till min fråga var det »missförstånd» som inträffade vid det amerikanska flottbesöket härstädes nyligen. Vi tar ju emot ett flertal flottbesök årligen. Likaså sänder vi örlogsfartyg på besök till andra nationer. Bortsett från att dessa kryssningar ingår som ett led i utbildningen har de ett godwillskapande syfte. När vi tar emot utländska flottbesök är vi mycket angelägna om att gästerna får ett så gott intryck av vårt land och vårt folk som möjligt. Det framgår också av det program som vid varje tillfälle görs upp. Jag har i min hand programmet för det aktuella flottbesöket och skall man därav finna att mycket arbete lagts ned på att presentera landet och huvudstaden. Vår gästfrihet vid det tillfället lämnade heller inte något övrigt att önska. De

besökande var nationens gäster och all vederbörlig gästfrihet visades. Men vad saken nu gäller är de små gåvor som gästerna hade för avsikt att presentera sitt värdfolk.

Det hör till att gåvor lämnas vid flottbesöken. Från svensk sida brukar också skänkas gåvor dels för att visa tacksamhet, dels i reklamsyfte för svensk exportprodukt. Helst väljs då gåvor som har anknytning till svensk industri, svenskt näringsliv. Vid ett flottbesök i Amerika skänktes t. ex. tändstickor i stor utsträckning bort.

Örlogsskeppet Northampton hade med sig grammofonskivor som skulle ges bort här i Sverige. De var naturligtvis utmärkta att ha med som gåvor och skulle ha blivit kärkomna presenter för dem som fått dem. Men här stötte gästerna på svenska tull- och skattebestämmelser. Grammofonskivorna fick inte skänkas bort. Jag antar det mesta av det arbete som hade lagts ned på att skapa goodwill därigenom spolierats.

Någon anmärkning mot de svenska tullmyndigheterna kan självklart inte göras eftersom de gjort sin skyldighet och följt givna bestämmelser. Jag beklagar bara att bestämmelserna var så utformade att de inte medgav en smidig tillämpning. Det rörde sig ju inte om medvetna försök att kringgå de svenska bestämmelserna utan endast om missförstånd.

Syftet med min enkla fråga var att rikta uppmärksamheten på det inträffade och eventuellt göra ett smidigare tillvägagångssätt möjligt till en annan gång. Vi bör ta vara på alla möjligheter att skapa goodwill för vårt land och våra produkter, och de utmärkta tillfällen till detta som vi har i bl. a. flottbesöken bör inte få störas av sådana osmidigheter som förekom i detta fall.

Av finansministerns svar framgår att den nya tulltaxan ger tullfrihet åt införda varor då det är fråga om gåva. Därmed får saken anses vara klar. Med stor tillfredsställelse och tacksamhet

Svar på fråga ang. tolkningen av vissa statsbidragsbestämmelser avseende det allmänna skolväsendet

kan jag alltså konstatera att vi inte behöver riskera sådana impopulära åtgärder i fortsättningen som vid det nämnda tillfället.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Jag begärde ordet närmast därför att jag tyckte att interpellanten i sin tacksamhet kanske drog litet för stora växlar på mitt svar.

Interpellanten började med att beklaga missförståndet men fortsatte med att säga att missförståndet inte låg hos de svenska tullmyndigheterna. Detta är jag också angelägen att understryka. I det här fallet gav gällande lag och författning vare sig tullmyndigheter eller Kungl. Maj:t möjligheter att göra några speciella eftergifter. Det rörde sig om att en amerikansk grammofonskiveproducent i reklamsyfte hade skickat med 20 000 grammofonskivor, som de här flottisterna skulle dela ut i de skandinaviska huvudstäderna. De 5 000 skivor som skulle delas ut i Stockholm representerade ett tullvärde av ungefär 6 000 kronor, och det är inte mycket i och för sig. Jag medger att goodwillen väl kan ha varit värd detta belopp. Men det finns ändå någonting av enskilt affärsintresse bakom den här gåvan, som inte har med det goda förhållandet mellan Sverige och Amerika att göra eller mellan den svenska och den amerikanska flottan eller mellan de amerikanska flottisterna och de svenska flickorna. De amerikanska flottisterna skulle fungera som reklamombud för en speciell firma. Jag skulle inte ha sagt så mycket om det hade varit flera grammofonskiveproducenter som hade hållit sig framme och bett att få just sina speciella produkter utdelade i Skandinavien. Då hade det varit något mera av fri konkurrens över det hela och kanske mindre att fästa sig vid.

Jag har bara velat säga detta för att man inte skall dra den förhastade slut-

satsen att vid ett liknande tillfälle kommer det att vara grönt ljus. Det är inte alldeles säkert att det blir så. Man får bedöma varje fall för sig. Men i den nya tulltaxeförordning, som nu ligger på riksdagens bord, ges det möjligheter — dock med den inskränkningen att Kungl. Maj:t har förbehållit sig rätten att fixera värdegränserna — att när en sådan här gåva skall delas ut, bevilja tullfrihet.

Det kunde vara intressant att föra det här resonemanget mycket längre. Då det är fråga om gåva brukar det i allmänhet på förhand finnas vissa förbindelser mellan givaren och mottagaren. Sådana förbindelser finns inte i det här fallet. En gåva ter sig också litet originell om t. ex. 700 eller 800 flottister kommit på precis samma idé, nämligen att skänka en grammofonskiva till en svensk flicka. Det är otänkbart att en sådan »uniform» i tänkesättet skulle existera inom den amerikanska marinen.

Med detta lilla inlägg har jag bara velat ha sagt att man får prova varje särskilt fall och att vi nu har större möjligheter till ett generöst bedömande än de nuvarande författningarna medger.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. tolkningen av vissa statsbidragsbestämmelser avseende det allmänna skolväsendet**

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Pettersson i Dahl har frågat dels om jag observerat att till följd av olika tolkningar av övergångsbestämmelserna till kungörelsen om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet kommuner av länsstyrelse återkrävs redan utbetalat belopp, vilket kan förorsaka förluster för vederbörande kommuner, dels

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

om jag är villig att skapa klarhet om hur ifrågavarande författningsbestämmelser skall tolkas, så att inte förluster för kommunerna uppkommer.

Av inhämtade upplysningar framgår, att vederbörande länsstyrelse vid den slutliga bidragsutbetalningen för redovisningsåret 1958/59 inte gjort ett i gällande övergångsbestämmelser föreskrivet avdrag. Att så ej skett beror inte på tolkningssvårigheter utan är, enligt vad som upplysts att hänföra till ett rent förbiseende. Sedan man inom länsstyrelsen observerat misstaget med de för höga utbetalningarna, har det för mycket utbetalda beloppet återkrävts. Det synes vara detta krav på återbetalning, som herr Pettersson åsyftar.

Jag vill understryka, att det alltså är fråga om återbetalning av belopp, som kommit att utbetalas i strid mot gällande bestämmelser och således överskjutit vad som skall utgå vid bidragsgivning i föreskriven omfattning. Det kan följaktligen inte göras gällande att kommunerna lider någon förlust vid återbetalningen. Vid de förfrågningar som kommunerna gjort hos länsstyrelsen har dessa förhållanden klarlagts, och någon tvekan om bestämmelsernas rätta innebörd torde numera inte föreligga. Återbetalning har också i flertalet fall redan verkställts.

Jag vill slutligen framhålla, att övergångsskedet med utgången av detta budgetår har passerats. Därefter skall utbetalningarna ske enligt för hela driftbidraget enhetliga regler, som såväl länsstyrelserna som kommunerna sedan länge är väl bekanta med. Jag anser därför, att några särskilda åtgärder från min sida inte är påkallade.

Härpå anförde

Herr PETTERSSON i Dahl (cp):

Herr talman! Jag vill tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för att han har svarat på min fråga.

Frågan ställdes, såsom statsrådet har sagt, därför att kommunerna krävdes på återbetalning av driftbidraget till övningslärarnas löner. Detta återkrävande väckte både undran och oro, och jag tror det var en bestämd uppfattning hos kommunerna att de på detta sätt skulle lida förlust. Nu säger statsrådet bestämt, att det inte kan göras gällande att kommunerna lider någon förlust. Jag hoppas verkligen att statsrådet har rätt, men kommunerna har som sagt haft en bestämd uppfattning, att de skulle komma att lida förlust.

Jag vill sluta med att säga, att man får väl avvakta händelserna. Om det som herr statsrådet här har sagt inte stämmer riktigt, får man väl göra som andra gör: man får återkomma.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Lassinantti frågat om vilka möjligheter statsmakterna har att bereda arbete åt de vid Hjalmar Nilssons Träförädling AB, Morjärv, tidigare anställda arbetarna och tjänstemännen samt om det finns några möjligheter att undvika eller lindra den ekonomiska ruin de exceptionella borgensåtagandena hotar vålla de anställda. Interpellanten frågar även om det finns några grundade förhoppningar om en ljusning på arbetsmarknaden för Töre kommun.

Vidare har herr Larsson i Hedenäset framställt en enkel fråga om jag har observerat de olika problem som aktualiserats i samband med att nämnda fö-

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

retag försatts i konkurs och vilka åtgärder som överväges från regeringens sida för att i görlig utsträckning trygga en fortsatt försörjning åt de i företaget anställda samt även begränsa de förluster som enskilda och småföretag med begränsade resurser torde åsamkas i samband med den aktuella företagskrisen.

Jag har funnit det ändamålsenligt att lämna ett för interpellationen och den enkla frågan gemensamt svar.

Stora sysselsättningssvårigheter har sedan flera år varit rådande i Töre kommun, där Morjärv är en av huvudorterna. Dessa svårigheter torde vara väl kända för kammarens ledamöter bland annat genom de debatter som riksdagen vid olika tillfällen hållit i frågan. Någon redogörelse för hur svårigheterna uppkommit anser jag därför inte vara påkallad. Beträffande det aktuella arbetsmarknadsläget vill jag emellertid nämna att i början av mars 120 personer var arbetslösa i kommunen. Samtidigt sysselsattes 175 personer i beredskapsarbete i Töre kommun. Dessa siffror bör ses mot bakgrunden av att hela befolkningen i arbetsför ålder i Töre kommun utgör inte fullt 3 000 personer.

På grund av att Hjalmar Nilssons träförädling AB för en tid sedan försatts i konkurs kan arbetsmarknadsläget i kommunen komma att bli ännu sämre. Detta företag har under senare år på förslag av den år 1953 tillkallade s. k. Töre-utredningen kunnat utbyggas genom att det erhållit samhällets stöd. Åtgärderna har inneburit ett betydande finansiellt engagemang i företaget från staten och landstinget. Det allmännas insatser i företaget uppgår f. n. till i runt tal 1,5 milj. kronor och har gjorts i form av lånegaranti samt av lån förmedlade av företagarföreningen. Orsaken till den stora kreditgivningen har i första hand varit att det ur sysselsättningssynpunkt befunnits angeläget att söka vidmakthålla och stabilisera före-

taget. Därvid har särskilt beaktats att företaget för rationell drift ansetts behöva upprätthålla en relativt betydande produktion. Med hänsyn bl. a. till säsongvariationerna inom branschen kräver detta betydande kapital.

Antalet anställda vid företaget var i slutet av januari månad innevarande år 66 personer. Personalstyrkan har emellertid varit betydligt större. Sålunda nådde antalet anställda när det var som högst under 1959 upp till 220 personer. Av dessa var emellertid ett 90-tal sysselsatta i den verksamhet företaget bedrivit som entreprenör i byggnadsbranschen på olika orter i länet.

Sedan företaget försatts i konkurs har företagarföreningen erhållit konkursförvaltningens tillstånd att arrendera industriområdet för att fullgöra en leverans till vattenfallsstyrelsen, vilken ger full sysselsättning åt 33 personer under ytterligare en kort tid.

Konkursförvaltningen har utannonserat företaget till försäljning. Avsikten är att i första hand försöka finna köpare, som kan bedriva liknande tillverkning som tidigare. Företagarföreningen har tagit ett flertal kontakter med företag inom branschen, och intresserade spekulanter finns. Med hänsyn till kapaciteten hos den befintliga anläggningen borde man kunna räkna med att åtminstone ett 40-tal man skulle kunna beredas stadigvarande sysselsättning om försäljningen lyckas. Härutöver borde företaget säsongvis kunna ge betydligt större sysselsättning.

Jag övergår så till att behandla de förluster som konkursen vid Hjalmar Nilssons Träförädling AB kan komma att vålla bland annat de anställda. Fastställda kvarvarande borgensansvarigheter gäller till största delen ansvarighet mot tre statliga bolag, nämligen LKAB, NJA och ASSI. Sex personer har tecknat borgen för leveranser från ASSI. Dessa personer har i skrivelse till bolaget begärt befrielse från borgensåtagan-

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

det. Liknande framställningar till LKAB och NJA förberedes från de berörda borgensmännen. Jag har anledning att räkna med, att framställningarna till de statliga bolagen kommer att behandlas välvilligt. Borgensansvarigheten i övrigt är uppdelad på fem borgensmän. Det högsta belopp som i dessa fall kan komma att utkrävas av en enskild person är 3 000 kronor.

Härutöver föreligger från två personer ett borgensåtagande, som avser byggeskap i Luleå. Förhandlingar pågår om åtgärder i avsikt att häva ifrågasvarande leveranskontrakt och därmed borgensförbindelserna.

Prioriterade lönefordringar uppgår till drygt 350 000 kronor. Man bör kunna förvänta att dessa fordringar kommer att täckas av köpesumman vid eventuell försäljning. Det finns vid sidan härom vissa äldre lönefordringar som inte har prioritet. Det mesta härav ligger flera år tillbaka i tiden.

De enskilda borgenärerna hos Hjalmar Nilssons Träförädlings konkursbo utgöres till övervägande delen av företaget med solid ekonomi. Flertalet av de största borgenärerna är handelsföretag inom byggnadsmaterialbranschen. Såvitt nu är känt bedömes fem småindustri- och hantverksföretag få större ekonomiska svårigheter med anledning av den inträffade konkursen. Jag är väl medveten om den svåra situationen men finner det inte vara möjligt för staten att ersätta förluster uppkomna vid ett enskilt företags konkurs.

Vad så gäller de framtida sysselsättningsmöjligheterna i Töre vill jag särskilt hänvisa till det energiska arbete som länsstyrelsen och företagarföreningen bedriver för att tillföra kommunen nya arbetstillfällen. Ett flertal uppslag för nya tillverkningar har bearbetats, och utredningar pågår för närvarande i avsikt att fastställa lönsamheten hos några av dem.

Relativt stora investeringar kräves

för projektens realiserande. Avsikten är att söka uppbringa erforderligt enskilt kapital. Huruvida detta kan lyckas är dock ännu mycket ovisst. Erfarenheten visar, att det är synnerligen svårt att erhålla enskilt riskvilligt kapital för investeringar inom Töre kommun. Om sådant inte kan anskaffas kan företagsbildning endast komma till stånd genom direkt statliga åtgärder. De statliga insatser som därvid kan bli aktuella blir beroende av förhållandena i det enskilda fallet.

Det bör vidare nämnas att länsarbetsnämnden har för avsikt att i samråd med arbetsmarknadsparterna ordna kurser för fortbildning av arbetslösa i området. Detta sker dels med tanke på kommande behov av yrkeskunniga arbetare inom snickeribranschen, dels för att möta en väntad stigande efterfrågan på byggnadsarbetare i bl. a. Luleå och vid vattenfallsverkets arbeten i Luleälven.

Jag är medveten om att arbetsmarknadsläget i Töre kommer att ytterligare försämrats om Statens skogsindustrier lägger ner driften vid Törefors sågverk. Såvitt jag kan förstå är det med hänsyn till sågtimmertillgången för Statens skogsindustrier i övre Norrland och till de företagsekonomiska betingelserna för detta sågverk knappast möjligt att fortsätta driften med nuvarande inriktning under någon längre tid. Men självfallet har man från regeringens sida varit ytterst angelägen om att det definitiva nedläggandet uppskjutes, i varje fall så länge, att ytterligare rådrum skapas för att genomföra pågående utredningar om möjligheterna att tillföra orten nya bestående arbetstillfällen. Förutsättningarna för ett sådant uppskov har undersökts i handelsdepartementet i samråd med bolaget och domänstyrelsen. Från bolagets styrelse har meddelats att styrelsen fattat beslut om att efter sedvanligt semesteruppehåll i juli fortsätta driften vid Törefors såg-

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

verk samt planlägga för fortsatt drift tills vidare. Man siktar därvid på att upprätthålla driften till den 1 april 1961.

Vidare anförde:

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för det utförliga svaret på min interpellation. Jag vill också understryka att enligt min uppfattning är statsrådets inställning såsom den har kommit till uttryck i detta svar helt igenom positiv. I och för sig är inte detta någon överraskning mot bakgrunden av socialdepartementets och regeringens bemödanden att finna en lösning på sysselsättningsproblemet i Töre kommun.

Verkligheten i Töre kommun är emellertid fortfarande tyvärr präglad av så många osäkerhetsmoment, att detta interpellationssvar inte kan utstråla den optimism som vi alla — säkerligen statsrådet liksom Törebroarna och interpellanten — gärna såge som vår samfälliga egendom i dag. Men en sak är klar: om allt som är möjligt att göra i dag blir gjort, då blir morgondagens svårigheter lättare att bemästra.

Om jag till att börja med får ägna några ord åt händelserna i Morjärv, vill jag uttala min tillfredsställelse över att man på verkligt allvar går in för att undanröja de mest tragiska ekonomiska följderna av de anställdas borgensåtaganden. Att de anställda iklätt sig borgen för företagets verksamhet på det sätt som skett är ett nästan rörande bevis på med vilken omsorg och med vilken ängslan för det dagliga brödet man i en bygd som lidit av långvarig arbetslöshet slår vakt om det företag, från vilket man har sin utkomst. Statsrådets svar visar att man i fråga om dessa borgensåtaganden har gjort för de anställda vad som över huvud taget är möjligt att göra. Att de av statsrådet omnämnda stora industriföretagen i Norrbotten är beredda att med välvil-

lighet handlägga de anställdas framställningar om befrielse från borgensåtagandena skall här noteras med tacksamhet.

Beträffande sysselsättningen i Morjärv vill jag säga att det vore önskvärt att stabiliserade förhållanden snarast möjligt inträdde vid de företag det här är fråga om.

Länsstyrelsen i Norrbottens län och länets företagarförening har gjort sig förtjänta av ett uppriktigt tack för det sätt varpå de sökt reda ut problemen i Morjärv.

Även om vi inte har anledning att i detta sammanhang närmare ingå på bakgrunden till konkursen vid träförädlingsföretaget i Morjärv, vill jag ändå som en upplysning nämna att länets företagarförening liksom Töre kommun på olika sätt, dels genom rådgivande verksamhet, dels genom direkt kontroll, sökt hålla företaget i sund ekonomisk banor. Personligen har jag den uppfattningen att föreningen och kommunen saknat möjligheter att göra mer än vad de gjort i detta avseende.

Jag vill också deklarerat som min personliga uppfattning, att eftersom staten har ett direkt ansvar för att arbetslösa beredes sysselsättning, så bjuder en klok ekonomisk politik att samhällets stöd till företagets restauration — om så är erforderligt — hålles någorlunda inom ramen för de kostnader de anställdas sysselsättning i beredskapsarbete skulle komma att medföra. Hjälp till produktiva insatser är i hög grad också samhälleligt sett hjälp till självhjälp.

Att Aktiebolaget Statens skogsindustrier i nuvarande läget har tillmötesgått en framställning från regeringen om att fortsätta driften vid sågverket i Törefors är glädjande. Det visar att företaget tagit hänsyn till de svåra sociala följdverkningar som ett driftstopp i dagens läge skulle ha fått.

Men oron för morgondagen är trots allt stor i Töre kommun. Det är sju år

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

sedan den s. k. Töreutredningen tillsattes för att söka lösa sysselsättningskrisen inom kommunen. Orsaken här till var att de enskilda företagen, som ditills drivit sågverket och wallboardfabriken i Törefors, varslat om driftnedläggelse.

En tidning har i dag jämfört Töre kommun med fallet Chessman. Jag skall inte diskutera fallet Chessman, men jag frågar: Vad ont har Töre kommun gjort, när den på detta sätt marteras under detta Damoklessvärd? Det enda man kan lägga töreborna till last är att de är arbetsamma och i hög grad hedervärda medborgare i det svenska samhället. De har bosatt sig i ett samhälle, där man genom statliga insatser för 160 år sedan fick en industri, som ibland blomstrat och ibland gått under. Företagare har kommit och gått, från England, från Danmark och inte minst från Sverige. De har velat skära guld med täljkniv i den norrbottniska kolonien. De har misslyckats ofta, och befolkningen i bygden har fått bära följderna.

Staten var från början ytterst frikostig. Inte mindre än 27 000 tunnland ymnigt växande skog fick Samuel Gustav Hermelin 1799 dispositionsrätten till för att starta en industri i Törefors. Dessa skogar gick senare närmast som en förläning över i enskild ägo. Vid den stora industrikraschen i mitten på 1920-talet skildes töreindustrien liksom många andra industrier från sin egen råvara. Detta förhållande består alljämt och återopas t. ex. nu indirekt av Statens skogsindustrier, som säger sig lida av råvarubrist. Om det är så att äganderätten förpliktar, borde då inte industridomänerna inom kommunen lämna åtminstone något bidrag till råvaruleveranserna till Törefors? Jag vet att sådana reduktioner som gjordes under tidigare århundraden inte är genomförbara nu — fast de skulle behövas — men jag vädjar till egendoms-

ägarnas sociala samvete, dock utan att vänta alltför stort gehör.

Osäkerhetstillståndet i Töre kommun blev ytterst markant 1926, då driften vid sågen inställdes. Svårigheterna av i dag är nästan en mansålder gamla, och det är på tiden att man söker få en definitiv lösning på problemet. ASSI skall fortsätta driften åtminstone över nästa vinter.

I detta sammanhang måste man väl ha rätt att utgå ifrån att inget negativt får inträffa med driften förrän acceptabla ersättningsindustrier står till buds.

Jag vill också framhålla, att när ASSI övertog sågverket vid Törefors, så uppfattades detta bl. a. av kommunalmännen som en tämligen slutlig lösning. Denna uppfattning har bundit bl. a. kommunens ansvariga ledning till att ställa sig avvaktande till utvecklingen. I annat fall hade man där självfallet sökt aktualisera andra lösningar på sysselsättningsproblemet.

Herr talman! Jag vill göra ytterligare ett par reflexioner. Genom olika samhälleliga åtgärder, delvis beroende även på sysselsättningssvårigheterna, har Töre kommun i många hänseenden blivit något av en mönsterkommun. Nog har väl denna upprustning skett med tanke på att det skall bo andra än arbetslösa i denna mönsterkommun.

ASSI har ofta använts som en ambulans för att ta hand om kapsejsade enskilda företag. Töre har nog enligt min mening rätt att uppfatta Statens skogsindustriers senaste beslut inte bara som ett modus vivendi. Men hur är det med ASSI:s resurser? ASSI är ju sedan flera år föremål för en politisk kampanj, vilken syftar till att inskränka företagets verksamhet. Om dessa attacker lyckas, blir Törefors då det första offret igen? Det är frågan, som man i dag ställer sig i Töre kommun. Jag vill erinra om att kampanjen mot ASSI i hög grad har

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

gällt just verksamheten vid sågverken, vilken man velat minska.

Vi har i dag ett annat läge än i början av 1930-talet, när man skickade norrbottningar till AK-läger i Småland och betalade dem en krona eller en krona 50 öre om dagen. I dag kostar en beredskapsarbetare i runt tal 200 kronor om dagen, och 200 beredskapsarbetare under 250 dagar kostar samhället ungefär 10 miljoner kronor. Jag vill anföra detta som ett komplement till de siffror om de arbetslösa antal, som socialministern här anförde. Och även nu vill jag understryka det angelägna i att man med bortseende från gamla förlegade doktriner från samhällets sida ägnar uppmärksamhet åt nyskapandet av produktiva företag, som bereder varaktig sysselsättning.

Herr talman! Med dessa reflexioner ber jag att än en gång få tacka statsrådet för svaret på mina frågor.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Till socialministern uttalar jag ett tack för svaret på min fråga.

De problem, som aktualiserats genom företagskraschen i Morjärv, får sin mörka relief bl. a. mot bakgrunden av den arbetsmarknadssituation statsrådet redovisar. Att en kommun med nära 20 kronor i sammanlagd kommunal utdebitering och med omkring 10 procent av den arbetsföra befolkningen som arbetslösa eller i beredskapsarbeten sysselsatta skall få en sådan stjärnsmäll som Morjärvskonkursen utgör, detta är något som förvisso ingen kommunalman eller kommunmedlem vill råka ut för.

Hjalmar Nilssons Träförädling, som tidigare var ett företag med mera måttfulla proportioner, fick efter 1953 samhälleligt stöd för att efter ortens förhållanden bli ett storföretag. I slutet av februari detta år sprack bubblan. I min

målsättning i denna fråga ingår emellertid inte att efterspana boven i dramat, vem som kan göras ansvarig för vad som hänt, utan i stället att rikta intresset på vad som kan göras för att neutralisera skadeverkningarna och så långt möjligt undvika upprependen.

Herr talman! De problem, som här aktualiseras, kan sägas vara trenne var för sig viktiga detaljavnitt.

För det första gäller det att ernå fortsatt och tryggad försörjning åt de i företaget anställda och därmed även att bevara en grundförutsättning för att inom det aktuella området ge täckning åt uttrycket »en levande bygd». Jag är övertygad om att länsstyrelsen i Norrbotten och länets företagarförening gör helhjärtade insatser för att ernå en positiv lösning härvidlag. Min förhoppning är att deras ansträngningar må krönas med framgång.

För det andra gäller det att anställda, som av solidaritet med företaget gått i borgen, ej behöver drabbas av den dubbla sorgen att bli utan tryggad sysselsättning och samtidigt ställda på bar backe. Härvidlag andas statsrådets svar en betydande optimism. Detta noterar jag med tillfredsställelse.

För det tredje aktualiseras att borgensåtaganden i övrigt och leveransfordringar ej kan likvideras av konkursboet och härigenom orsakar svårigheter för fordringsägarna, vilket kan skapa nya sysselsättningsproblem. Tyvärr måste jag konstatera att statsrådets svar i detta hänseende är negativt. Statsrådet redovisar först att såvitt nu är känt fem småindustri- och hantverksföretag får större ekonomiska svårigheter med anledning av konkursen. Trots detta säger statsrådet att det inte är möjligt för staten att ersätta förluster uppkomna vid ett enskilt företags konkurs.

Herr statsråd! Bakgrunden till det här aktuella avsnittet av min fråga var den bedömningen att småindustriföre-

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

tag — främst i sin egenskap av leverantörer — kunde drabbas av ekonomiska svårigheter i samband med den aktuella konkursen. Detta bekräftas nu av statsrådet, som anger att fem småindustri- och hantverksföretag orsakas större ekonomiska svårigheter.

Jag har givetvis som enskild riksdagsman inte tillgång till det grundmaterial, som erfordras för bedömning om antalet — fem företag — är det relevanta. Jag konstaterar endast att ett antal småföretag kommer att orsakas större ekonomiska svårigheter. Detta kan i bästa fall begränsas till en tids likviditetssvårigheter. Oavsett graden härav kommer dock resultatet att bli negativt i fråga om dessa företags möjligheter att bereda tryggad och vidgad sysselsättning. Här är fråga om negativa kedjereaktioner, som inte får nonchaleras.

Då statsrådet anför att det är omöjligt för staten att ersätta förluster, uppkomna vid ett enskilt företags konkurs, har jag ur juridiska synpunkter intet att invända. Det bör dock noteras att då t. ex. en sågägare levererat virke till företaget, har han godtagit kredit utifrån det förhållandet att staten gett stöd och sanktion åt företagets expansion. Han har trott att statens ekonomiska insatser i företaget och kontroll av dess verksamhet innebar en garanti för en mera långsiktig drift. Nu står han där, »tämigen mager om bena». Då anställda, som tecknat borgen, så långt möjligt hålles skadeslösa, bör då inte vägar sökas för att småindustri- och hantverksföretag som har varufordringar inte skall drabbas av allt för stora likviditetssvårigheter? Jag hoppas att statsrådet kan ägna ytterligare uppmärksamhet åt denna fråga.

Herr talman! Herr Lassinantti har med stor tacksamhet noterat det uppskov med avrättningen av Törefors som styrelsen för Statens skogsindustrier beslutat. Även jag uppskattar den galgenfrist som Töre kommun och dess

innebyggare därigenom fått. Det synes mig i detta sammanhang vara angeläget att slå fast nödvändigheten av att detta uppskov utnyttjas till att på allvar söka utvägar för en mera långsiktig lösning av problemet. Jag är övertygad om att Töre kommun, länsstyrelsen i Norrbotten och länets företagarförening med största allvar eftersträvar en sådan lösning. Därutöver synes det mig vara nödvändigt, att alla som har förutsättningar att göra en positiv insats allvarligt prövar sina möjligheter att bidra till att lösa frågan om Töres sysselsättningsproblem.

Sälunda anser jag att ASSI på nytt bör pröva frågan. Den privata företagssektorn bör undersöka, om den har möjligheter att bidra till en mera långsiktig lösning. Även föreningsrörelsen bör undersöka, om den har förutsättningar att göra en insats. Den respittid som nu ges bör enligt min mening utnyttjas till att olika företagsformer ordentligt prövar sina möjligheter till en långsiktig lösning av Töres sysselsättningsproblem. Att en bygds dödsdom skall få fällas utan en sådan allvarlig prövning av alla som har förutsättningar att bidra till frågans lösning skulle jag närmast vilja beteckna som oansvarigt.

Herr talman! Jag upprepar mitt tack för svaret på min fråga.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag har tagit mig friheten att ta till orda i denna debatt för att på det principiella planet framföra några synpunkter på den argumentering som herr Lassinantti hade i sin interpellation.

Det händer alltför ofta att man i samband med olyckshändelser hos enskilda företag i förstuckna ordalag, i gliringar och halvkvädna visor vill påstå att svenskt näringsliv saknar sociala ambitioner och socialt intresse.

Töre är ett intressant fall. Där har

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

inträffat att ett enskilt företag blivit nedlagt, och det har förekommit hot om ett statligt företags nedläggning. Här finns sålunda möjligheter till en jämförelse. När herr Lassinantti framställde sin interpellation, gällde det ju bara det enskilda företags nedläggelse. I interpellationen säger herr Lassinantti, att statsmakterna av sociala skäl måste känna sig skyldiga att vidta åtgärder utöver beredskapens ram.

Det håller jag med om. I de fall där enskilda företag inte mäktar fortsätta sin verksamhet, där det är svårt att omplacera arbetskraften och där kommunerna inte förmår gripa in, där skall staten kunna inträda i första hand med tillfälliga beredskapsarbeten och under tiden söka vägarna till en långsiktig och lönsam arbetsplanering.

Härvidlag är det alltså tydligen ingen skillnad mellan herr Lassinantti och min och högerpartiets inställning i denna fråga. Skillnaden ligger i vår uppfattning om hur denna långsiktiga arbetsplanering skall ske. Här säger herr Lassinantti i sin interpellation med adress till den näringspolitiska syn jag företräder: »En ganska betydande opinion, som dock är lokaliserad helt utanför Norrbotten, kräver en avveckling av det statliga engagemanget i bl. a. det norrbottniska näringslivet. Om denna mening upphöjdes till praktisk politik, skulle statsmakternas roll huvudsakligen inskränka sig till administration av beredskapsarbeten på arbetsmarknaden, medan långsiktiga lösningar av sysselsättningsproblemen skulle vara statsmakterna likgiltiga. Ett sådant tillvägagångssätt måste betecknas som oförenligt med en modern social syn på arbetsmarknaden och med människornas moraliska rätt till arbete.»

Det är ingen modern social syn som staten tillämpar i Töre. Den saken berörs i ett ledarstick i dag i Stockholms-Tidningen under rubriken »På halster»:

»Törefors-fallet erinrar obehagligt om behandlingen av Chessman.» Är det riktigt att hålla ett samhälle och dess människor på sträckbänken eller invagga dem i förhoppningar, vilka inte kunna infrias?

Vi är medvetna om att det i olika sammanhang finns sociala aspekter att ta hänsyn till. Samgemenskapen fordrar ett stort socialt ansvar, och detta åvilar den enskilde, bolag och deras ledningar samt statsmakterna. Men, herr talman, den springande punkten i vår syn är att grundförutsättningen för upprätthållande av socialt ansvar är en sund ekonomi; det är att man planerar uppbyggnad och utbyggnad på ett sådant sätt, att det på längre sikt är ekonomiskt. Även om man först och främst ser på den sociala sidan, måste man, om man skall investera stora kapital på lång sikt, förstå att endast goda ekonomiska förutsättningar ger hållbar social hjälp.

Herr Lassinanttis fråga var bl. a. orsakad av att det största enskilda företaget i Morjärv i Töre gick i konkurs. Sedan dess har ASSI beslutat att dra sig tillbaka därför att driften inte lönade sig. Man har förebrått enskilt näringsliv för att det utan tanke på socialt ansvar lägger ned verksamheten när lönsamheten sviktar. Det är möjligt att det i en del fall kan vara berättigat. Det är oerhört svårt att bedöma en sådan sak. I de flesta fall är dock kritiken felaktig därför att just upprätthållandet av en olönsam sysselsättning i längden skapar ännu större problem för samhället och de anställda. Det enskilda näringslivets kritiker och förespråkarna för en statligt verksamhet har nu fått se hur ett statligt företag vill dra sig tillbaka. Jag kritiserar inte ASSI för att det gjort denna företagsekonomiska bedömning, men jag vågar kritisera både riksdagen, regeringen och ASSI för att man invaggat Töre kommun och dess människor i föreställning-

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

en att man skulle skapa trygga arbetsförhållanden. Det sades stora ord i riksdagen. Töreproblemet skulle lösas, vi skulle visa vårt ansvar där enskild industri sviktar, sade många talare, bl. a. sådana som står regeringen nära.

Hur har man gjort detta? Jo, man satsade pengar på ett företag som ledningen inom ASSI inte själv trodde på. Samtidigt invaggade man kommunen i säkerhet så att den började investera stora belopp för samhällets sanering. Människorna satte i gång att bygga egna hem. Töre kommun har skaffat sig stora skulder men också höga skattesatser. I stället för arbete skänker man alltså misströstan och sociala svårigheter. Det är inte jag som säger detta utan det är SIA och Aftonbladet i flera kommentarer till situationen i Töre.

Jag har, herr talman, velat framföra detta för att dämpa den överlägsenhet och den kritiklusta som ofta kommer till synes när enskild verksamhet på en ort måste läggas ner. Nu har Töre kommun fått ett löfte om ett handtag genom ASSI. Jag hoppas innerligt att det kommer att göras på ett sådant sätt att verksamheten blir ekonomiskt självbärande i framtiden. Blir den inte ekonomiskt självbärande, kommer både staten och ASSI att i längden tröttna på att subventionera den. Företagsledningen mister intresset för att satsa sin ambition i verksamheten, och arbetstagarna återfår sin oro för samhällets existens. Jag påstår, herr talman, att socialpolitikens grund ligger i rätt placerade, rätt skötta och försiktigt ekonomiserade företag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Om man försöker summera vad töreborna och andra som är berörda av törekrascherna nu har att hålla sig till, så blir det först och främst att det skall bli fortsatt drift i begränsad omfattning fram till den 1 april 1961.

Däremot vet man ännu ingenting bestämt om hur det kommer att bli i Morjärv. Konkursen får betydande ekonomiska konsekvenser för fem andra företag i länet. Enskilda borgenärer kommer möjligen att få en välvillig behandling när man prövar deras framställningar om att slippa betala, men det förefaller av svaret troligt att vissa av dessa borgenärer kommer att få betala upp till 3 000 kronor, vilket är kännbart eftersom det i många fall gäller arbetare. Man har, tycker jag, nödtorftigt sört för stunden, men om framtiden vet man ingenting alls.

Herr Lothigius betecknar vad som inträffat i Töre som olyckshändelser i det privata näringslivet. Där tror jag inte att vi kan hålla med honom. — När han likaledes säger att det inte är rätt att anklaga privata företag för bristande ansvars känsla i sådana här sammanhang, så vill jag för min del svara att det inte främst handlar om en moralisk bedömning. Det handlar bara om att privatkapitalismen och nuvarande egendomsförhållanden leder till sådant här och obönhörligen kommer att göra det, så länge detta tillstånd råder. Arbetarrörelsen har inte velat acceptera denna s. k. lagbundna ordning utan eftersträvar andra förhållanden. Den försöker göra det både i kraft av sitt inflytande på det politiska planet och i andra sammanhang. Där står en politisk kamp. Namnet Töre har i och för sig blivit ett politiskt och ekonomiskt begrepp. Det har funnits liknande fall även tidigare, och det har förekommit många sådana efter det att det egentliga törefallet uppstod.

Det handlar som sagt om att privata företag, som har en avgörande betydelse för en bygd, läggs ned av det ena eller det andra skälet eller flyttas till annan ort för att tillförsäkra sina ägare större vinster. Då uppstår alltid frågan vad en sådan bygd kan få i stället. Därvidlag får sådana här situationer i Norr-

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

botten en annan prägel än liknande situationer i andra delar av landet. Lång erfarenhet visar att när sådant här inträffar i Norrbotten finns det egentligen bara en utväg, nämligen att staten engagerar sig som industriföretagare. I andra delar av landet har vi ju sett hur nedläggandet av ett privat företag efter ganska kort tid kan leda till att något annat privat företag etablerar sig på platsen och ersätter det som kapsejsat eller flyttat därifrån.

Det är denna skillnad, som ju är politisk och principiell, som gör att törefallet i Norrbotten blivit så särskilt elakartat. Vi skall naturligtvis inte säga nej, om det mot all förmodan skulle anmäla sig någon privat företagare som kan lösa krisen i Töre. Men för min del säger jag som Relling. Jag anser därför att staten inte nu skall spilla ytterligare tid på sådana enligt min mening lönlösa försök. Jag vill understryka vad redan två talare sagt, nämligen att det enda självklara i denna sak tycks vara att Statens skogsindustrier griper in planmässigt och med sikte på att skapa ett bestående företag.

Det förefaller mig också som om Statens skogsindustrier därvidlag skulle ha de allra bästa förutsättningarna, då staten själv äger stora skogar och många företag inom träindustrin. Det borde därför kunna gå att skapa ett sådant samspel mellan de resurser staten äger på detta område, att man utan större svårigheter skulle kunna lösa dylika problem.

Jag skulle även vilja erinra om att törefrågan aktualiserar spörsmålet om bättre planmässighet över huvud taget i fråga om den statliga företagsamheten i Norrbotten. Som bekant äger staten praktiskt taget allt som har någon avgörande betydelse för ekonomiskt liv i denna landsända: alla industriföretag med undantag av ett enda, alla gruvfyndigheter, alla kraftverk, 60—65 procent av skogarna, så gott som alla kom-

munikationsmedel och dessutom mycken verksamhet som är besläktad med statens, som med andra ord är i kommunernas och landstingets ägo. Man kan med fog säga att minst hälften av Norrbottens befolkning får sin inkomst från företag som är antingen statliga eller kommunala. Vi har emellertid sett många exempel på bristande planmässighet och samordning av denna verksamhet, och för vår del har vi vid ett par tillfällen påtalat detta i riksdagen och även ställt konkreta förslag om åtgärder, som borde vidtagas för att åstadkomma sådan större planmässighet. Vi tror att detta skulle ge staten liksom befolkningen i Norrbotten många fördelar.

Som vi ser saken finns det stora möjligheter för staten att med det väldiga innehav av materiella resurser staten äger i Norrbotten åstadkomma en planmässig ekonomisk hushållning i denna landsdel, säkerligen också med resultat att man skulle kunna lösa törefrågor och andra liknande problem, som finns inom många kommuner i Norrbotten. Men det finns inte bara möjligheter, det föreligger enligt min mening också skyldighet för en företagare och egendomsägare av den storleksordning som staten är i Norrbotten att ingripa mer planmässigt och icke tillåta, att sådana här töreskandaler kan uppkomma i fortsättningen.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av det anförande som nyss hölls av herr Lothigius. Jag har funnit det angeläget att bemöta vissa av hans påståenden. Han tycks vilja göra gällande att vi där uppe i norr skulle vara hätskt inställda till den enskilda företagsamheten. Ingenting är mera felaktigt. Norrbottningarna är utomordentligt välvilligt inställda till all företagsamhet. Men nu förhåller det sig så, att en enskild företagare — åtminstone en som äger större företag — i regel

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

är något av en mycket sällsynt fågel där uppe i norr. Jag tror att om man skulle studera vad Norrbottens läns landsting och vad enskilda kommuner gjort för att stimulera exempelvis småföretagarverksamhet, skulle man komma till det resultatet, att herr Lothigius antydna inte skulle ha minsta fog för sig.

Herr Lothigius yttrade att vi nog är en smula överlägsna när vi talar om enskild företagsamhet, och det föreföll som om han trodde att vi vore skadeglada när ett enskilt företag misslyckades. Även detta är fullständigt felaktigt. Var gäller, för att ta ett exempel, den enskilde företagare, vilkens öde berörs under denna debatt, kan jag försäkra, att vi långt utanför Töre kommuns gränser kände uppriktigt vemod över att det hade gått som det hade. Däremot kan jag i detta sammanhang inte underlåta att påpeka, att man i vissa kretsar uppenbarligen var skadeglada, när det ryktades att Statens skogsindustrier skulle upphöra med sågverksdriften i Törefors. Jag vill inte här adressera mig personligen till herr Lothigius; det finns inte något underlag för ett utpekande av honom eller någon annan enskild här närvarande kammarledamot i detta sammanhang.

Låt mig göra ett par reflexioner om det dilemma, vari herr Lothigius och en hel del av hans partivänner har råkat. Herr Lothigius säger att samhället har rättighet, ja rent av skyldighet att ingripa när ett enskilt företag kapsejsar. Han hänvisar då till beredskapsarbeten. Detta innebär att herr Lothigius accepterar att man betalar 200 kronor per man och dag. Men sedan är han inte konsekvent. Han säger att man skall inte vara så aktiv utan liksom avvakta, att det återigen uppstår kontinuerlig sysselsättning. Jag tror att just detta resonemang ger något av högerns dilemma.

Det förefaller nämligen som om hö-

gern på sätt och vis levde kvar i den ekonomiska liberalismens blomstrande tidsålder, när man inte behövde ägna den sysslolöse — eller friställda, som det heter numera — någon uppmärksamhet eller någon social omsorg från samhällets sida. Detta skulle i varje fall gå mycket bättre ihop med herr Lothigius rekommendationer. Så mycket har emellertid vårt samhälle nu genomsyrats av en ny social syn, att även högermännen tycker att en arbetslös inte skall svälta ihjäl utan måste få hjälp genom beredskapsarbeten. Därmed har själva grunden för högerns gamla inställning även till samhällets engagemang på näringslivets område enligt mitt sätt att se fullständigt raserats. Om man anser att arbete skall beredas en arbetslös, måste man helt och fullt dra konsekvenserna av sin ståndpunkt och säga, att finns det inte arbete, måste samhället bereda sådant. Naturligtvis leder den sunda ekonomiska planläggningen herr Lothigius liksom mig till uppfattningen, att det då naturligtvis är bättre att bereda de arbetslösa sysselsättning vid produktiva företag, som samhället bygger upp, än vid ofrukt samma beredskapsarbeten.

Låt mig bara ta ett exempel, Norrbottens järnverk! Detta har ju inte alltid av talesmän för det parti, som herr Lothigius representerar, framställts som ett mönster av ekonomisk planläggning och förtänksamhet. Men företaget bereder i alla fall arbete i sådan utsträckning, att om man skulle hänvisa de anställda till beredskapsarbete i stället, så skulle samhället få punga ut med 125 å 150 miljoner kronor varje år.

Jag frågar herr Lothigius: När Norrbottens järnverk nu är i den situationen, att det med egna medel kan bygga ut sina anläggningar så att 300 å 400 människor ytterligare får sysselsättning där, varför gick högerpartiet under fjolårets vårriksdag emot förslaget att medge Norrbottens järnverk att göra denna

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

investering *med egna medel*? Det innebär ju att herr Lothigius hellre godtar, att 300 à 400 man kastas ut i beredskapsarbete, med allt vad detta betyder i utgifter för statskassan.

Och hur var det, herr Lothigius, när ni motsatte er att en del av LKAB:s egna pengar skulle överföras från statskassan för att möjliggöra de investeringar som LKAB nu gör? Herr Lothigius vill väl inte påstå att LKAB:s investeringsprogram för närvarande inte skulle uppfylla högt ställda krav på ekonomisk förtänksamhet i planläggningen?

Jag tror, att här var ni fångna i er gamla ideologi — ni vågade inte se klart. Men om de 100 miljonerna inte tillförts LKAB enligt regeringens förslag — och det var LKAB:s egna pengar — så hade några hundra man i Norrbotten kastats ut i beredskapsarbete och statsmakterna fått betala hundratals miljoner, dels i form av arbetslöshetsunderstöd, dels i form av utgifter för beredskapsarbeten.

Den mening, som herr Lothigius här hävdar, skall förvisso framstå som fullständigt ohållbar även för högermännen, om de underkastar sin inställning en penetrering. På detta område är herr Lothigius och hans meningsfränder som i villande skog — de kan inte riktigt ta vara på sig själva.

Låt mig säga några ord också om herr Lothigius vilsekommenhet när det gäller Norrbottens ekonomiska och sociala historia. Denna ger, herr Lothigius, bakgrunden till att vi norrbottningar har den inställning som vi har.

Norrbotten var ett tacksamt område för trävaruexploatörerna i slutet av 1800-talet och långt in på detta sekel. Sedan kom den stora industrikraschen, när Yttersfors-Munksund gick i konkurs 1924. Det innebar att hela den norrbottniska kustbygden höll på att bli ekonomiskt och socialt utarmad. Även Luleå järnverk nedlades, trots att

det bevisligen hade gått med vinst. Kreditinstitutionen, som hade hand om avvecklingen av konkursen, hade ingen känsla för de anställda. Jag skulle kunna citera högermän som reagerade mot den omänskliga behandlingen av exempelvis skogstjänstemännen — bl. a. skulle jag kunna åberopa en förutvarande ledamot av denna kammare som representerade det parti herr Lothigius företräder.

Det var i detta läge, när reaktionära röster höjdes t. o. m. för att inte ens »ruinerna» av industrierna skulle få stå till förfogande, om samhällseliga medel användes för återupptagandet av driften, som Carl Gustaf Ekman såsom statsminister var tvungen att gripa in. Han var ingen anhängare av statlig företagsamhet, men han hade i sin egen skap av statsminister ett socialt ansvar för människorna i detta land. Det var en blygsam början. Arbetet försvårdades mycket av Ekmans och hans partivänners ideologiska inställning, men det var dock en början, och från denna har vi den statliga företagsamheten inom skogsindustrin i Norrbotten. Men en ständig kamp har här fått föras mot högerpartiet i riksdagen, fränsett i regel högermännen från Norrbotten. Ett bevis för riktigheten av vad jag säger är att i år — fast inte tidigare — de båda högerrepresentanterna för Norrbotten fronderat mot sitt parti. Det hade ingen som helst betydelse för ärendets utgång, men det var ett tryck från opinionen i Norrbotten som tvingade de lokala högerrepresentanterna till denna reträtt och till denna demonstration mot sitt eget parti.

Jag skulle vilja rekommendera herr Lothigius att studera näringslivets utveckling i Norrbotten. Jag är övertygad om att han, när han tagit en kurs med lämpliga föreläsare — jag vill i första hand hänvisa honom till riksdagstrycket — kommer att ha full förståelse för vår inställning till dessa frågor.

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

Jag slutar med vad jag började med, nämligen att deklarerar att det knappast finns någon landsända där inställningen till enskild företagsamhet ute i bygderna är så välvillig som i Norrbotten. Men bitter erfarenhet har visat oss, att när den verkliga nöden kommer, då är det bara staten som har tillräcklig förståelse och tillräckligt socialt ansvar för att behjätta norrbottningarnas situation så, att det ger bestående resultat och tryggar åt norrbottningarna en hygglig levnadsstandard.

Herr LOTHIGIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! I denna diskussion har jag i mitt första anförande försökt framställa hur högern ser på denna fråga. Vi är bekymrade över töreproblemet och anser att om man skall kunna klara av det i längden, så måste man bygga upp en verksamhet på ekonomisk basis. Att detta är en förutsättning tror jag alla i denna kammare kan vara eniga om. ASSI har inte handlat på ett riktigt sätt, när bolaget så halvhjärtat gått in för denna verksamhet. Töre kommun har hållits på sträckbänken.

Jag har inte varit så många år i riksdagen, men jag har en tid suttit i en kommitté som behandlar skatteutjämningsarna mellan kommunerna i detta land och som i mycket stor utsträckning sysslar med Norrbottens kommuner. Jag har där fått en inblick i hur förhållandena är, och det är bland annat mot den bakgrunden som jag anser det så viktigt att vi, vad gäller Norrbottens förhållanden, noggrant går igenom de ekonomiska faktorerna.

Jag vet inte om jag i denna replik har tillfälle att gå in på hur vi inom högern betraktar själva ASSI-frågan. Vi vill att ASSI i Norrbotten skall byggas upp efter reella önskemål och att ett större och bättre sammanhang med de därstädes redan verkamma stora företagen skall etableras.

Herr LASSINANTTI (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att man kan säga att ASSI hållit Töre kommun på sträckbänken. Men till syvende og sidst var det endast ett företag, nämligen ASSI, som stod till buds när någonting skulle göras i Törefors. Det är jag mycket angelägen att understryka.

Herr Lothigius kom in på högerns inställning till aktiefrågan och nämnde därvid bland annat ASSI. Får jag göra högern ett konkret förslag: Bilda ett aktiebolag som tar hand om alla kapsejsade företag — jag tror inte staten kommer att konkurrera med er, om ni gör det effektivt och lika bra som staten — och sälj aktier i de företagen! Bjud ut folkaktier och andra aktier! Då tror jag att vi kan diskutera så att säga på samma våglängd, och då tror jag att jag kan intyga att högern visar ett verkligt socialt ansvar för att lösa de arbetslösas och kommunernas sysselsättningsproblem.

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Jag hade faktiskt inte räknat med att de olyckor som dragit fram över Töre kommun skulle utlösa en politisk debatt av den art som vi nu fått uppleva här. Jag tror inte att den på något sätt kan föra Törefrågan närmare dess lösning. Ur den synpunkten måste jag avge den deklarationen att jag känner mig litet obehaglig till mods. Jag är nämligen övertygad om att ASSI har sökt fullgöra vad bolaget fått sig ålagt av riksdagen och regeringen, nämligen dels att inlösa Törefors och dels att försöka skapa en industri som har framtiden för sig och kan ge sysselsättning åt befolkningen. Bolaget har hållit på sedan 1955 och fram till i dagarna med att försöka lösa dessa problem, men det har visat sig vara omöjligt att få fram en industri av den storleksordningen, att den skulle kunna ge sysselsättning åt alla arbetslösa i Töre och

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

samtidigt fylla de krav på företagarvinst, som framförts av bland andra herr Lothigius och som riksdagen tidigare uttalat ett bestämt önskemål om.

Jag vet inte om riksdagen gjorde rätt den gången, men det vill jag inte penetrera i dag, ty jag tycker det är bättre att vi sysselsätter oss med vad som är dagens stora fråga: Hur skall vi kunna få företagsamheten inom Töre på fötter, så att människorna som bor där kan få sysselsättning och känna trygghet inte bara för dagen utan också för framtiden? Statsrådet har varit inne på att törebroarna kan se fram mot en industriell företagsamhet fram till den 1 april nästa år. Längre kan regeringen inte gå för dagen, och det förstår vi fuller väl.

Det står ju strid om hur långt virkestillgången i Norrbotten räcker. Hittills är ingenting sagt, som tyder på att domänverket och Statens skogsindustrier inte har rätt, när de gör gällande, att viss överavverkning måste komma till stånd för att ge befolkningen i Töre sysselsättning, tills man har utrett andra möjligheter till arbetstillfällen. Jag tror inte heller att man skall säga, att det a priori måste vara Statens skogsindustrier som skall lösa frågan, i varje fall inte så länge riksdagen säger ifrån, att riksdagen inte är beredd att ställa medel till förfogande för Statens skogsindustrier, därest inte Statens skogsindustrier garanterar en vinst på denna verksamhet i Töre och Törefors.

Då har vi bara att falla tillbaka på de utredningar som pågår och hoppas på de ansträngningar man gör från länsstyrelsens sida och företagarsidan för att lösa problemet. Samtidigt kanske Statens skogsindustrier kan få uppslag på någon lämplig industri. Kan man hjälpa dem att utreda detta problem, tror jag inte de ställer sig avvisande, men det måste vara fråga om en tillräckligt stor företagsamhet för att Statens skogsindustrier skall kunna syssla

därmed. De kan inte börja med småföretag, ty det skulle nog bara hämna sig i fortsättningen. Vi skulle då i riksdagen få ytterligare debatter om den sociala hjälp Norrbotten behöver. Man skulle säga, att det är en landsända där det bor endast socialfall.

Norrbottens naturrikedomar är emellertid så stora att, om de skulle kunna friställas och vi där skulle kunna få tillräckliga medel att investera, så skulle förvisso inte den landsändan på något sätt komma att ligga i lä för andra delar av landet. Tvärtom tror jag, att ögonen då skulle öppnas mycket snart för Norrbottens betydelse i folkhushållet. Jag strävar alltså för min del efter att vi skall kunna komma därhän, att vi får bort den sociala skylt, som vi norrbottningar får bära på, på grund av att enskilda företag där har kapsejsat. De har flytt därifrån sedan de tjänat grova pengar i Norrbotten. Andra enskilda företag har därefter tagit vid, och sedan har utvecklingen gått fram mot en nedläggning av dessa industrier. Pengarna har inte räckt till för dessa enskilda företag, och staten har fått överta dem och har haft sina bekymmer. Det är dessa bekymmer Statens skogsindustrier inte gärna vill ta på sig utan att riksdagen helt och fullt är med på det.

Jag fäste mig vid att statsrådet sade, att här skall från statens sida göras vad som är möjligt för att få till stånd enskilda företag eller i sista hand företag genom Statens skogsindustrier med framtiden för sig. Morjärvsföretagets bankrutt har påverkat den ekonomiska ställningen inom Kalix och Töre kommuner för ett flertal företag — man har talat om fem eller sju, eller nio eller tio företag — på ett sätt som icke har kunnat redovisas tillfredsställande av statsrådet. Det är helt naturligt, ty det är en rad småföretag, kanske flera än fem, som sitter illa till. Dessa i sin tur har underleverantörer, som också

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

kommer att drabbas hårt av den ekonomiska utvecklingen i Morjärv.

Ur den synvinkeln tror jag att det är lyckligt att socialministern i dag har deklarerat sin vilja att försöka lösa problemen. Därigenom får kreditinstitutet möjlighet att liksom hålla dessa svaga patienter under armarna tills de tillfrisknat. Skulle kreditinstitutet nu driva in sina fordringar i känslan av att här kommer katastrofen, så skulle verkningarna bli långt värre än vad som varit möjligt att redovisa här i dag. Mot den bakgrunden är jag tacksam för att i och med det stöd som socialministern i dag förklarat att regeringen nu kan ge Töre också skapats förutsättningar för att de som har kommit in som leverantörer gentemot Morjärv får möjlighet att hos vederbörande kreditinstitut erhålla krediter tills de gått igenom den kris de för närvarande upplever. Vi skall komma ihåg att det bland dessa företagare finns en rad små nystartade företag, som ligger ute med penningbelopp, vilka närmar sig i något fall 200 000 och i andra fall 40 000 å 50 000 kronor. De har absolut ingenting att falla tillbaka på, därest sammanbrottet skulle komma nu. En förståelse från kreditinstitutens sida är sålunda nödvändig i detta fall.

För mig är det uppenbart att staten inte kan åta sig att soulagera dessa småföretagare. Det skulle leda in absurdum. Då skulle staten snart få skyldighet att ta hand om och lösa växlar för alla företag, som kommer på fall genom dåliga och olämpliga investeringar.

Jag hoppas sålunda att vi skall gå till verket här i känslan av att vi alla har ansvar för vad som har skett i Norrbottnen och att vi inte skall försöka lassa över ansvaret på någon, vare sig den ene eller den andre, och framför allt inte göra detta till en politisk stridsfråga. I stället måste vi se till att det här gäller att förhindra att en hel kommun råkar i ekonomisk misär.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag lovar både herr talmannen och herr statsrådet att jag inte skall uppta tiden så att ni inte, därest intresse finnes, hinner till det för er gemensamma gruppmötet.

Jag vill först för undvikande av allt missförstånd ha sagt ifrån, att det är med det allra största beklagande jag har konstaterat Morjärvskraschen. Jag vill konkretisera det med att understryka, att när företaget sedan år 1953 har kunnat ge sysselsättning till i runt tal 212 500 dagsverken, är det givetvis med ledsnad man ser, att det inte går att fortsätta.

Sedan måste jag be att få knyta några ord till herr Lothigius anförande. Jag skall försöka så långt som möjligt att inte vara polemisk. Herr Lothigius sade, att det är nödvändigt att ha en ekonomisk bas för att få en långsiktig lösning av töreproblemet. Jag vill instämma i detta, även om han, som jag tyckte, drog den slutsatsen att detta förhållande borde ha betytt, att bilan hade fallit för länge sedan. Jag hoppas, att den respittid som nu ges skall utnyttjas så, att olika företagsformer ordentligt prövar sina möjligheter till en långsiktig lösning av töreproblemet. Jag vill — med de kontakter jag hoppas och tror att herr Lothigius har — också uttala den blygsamma förhoppningen, att hans anförande inte betyder definitivt tummen ned i förväg i fråga om den privata sektorns intresse för en långsiktig lösning av törefrågan. Jag hoppas detta inte minst därför att jag tycker, att det vore synd, om herr Lothigius anförande innebure den bekräftelse, som herr Holmberg önskade för sin extrema linje.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Nej, det är inte på det viset som herr Larsson här säger, utan jag är fullt inställd på att det måste

Svar på interpellation ang. arbetsmarknaden inom Töre kommun och på fråga ang. sysselsättningsmöjligheterna m. m. i Morjärv

göras någonting för att klara upp situationen i Töre. Den anmärkning, som jag framställde, gick bara ut på att man inte hade gjort tillräckligt mycket i det ögonblick då det skulle göras någonting. Att så där till hälften uppehålla livet på en kommun som skall leva på löften, anser jag inte vara riktigt.

Jag kan inte i detta sammanhang låta bli att erinra om att när frågan om ASSI:s verksamhet senast diskuterades på grundval av de förutsättningar, som framlagts i statsverkspropositionen, så framhölls från vårt håll, att vi hela tiden varit betänksamma mot att man byggde ut verksamheten utan att det hade skett en ordentlig utredning i saken. Den 14 april 1958 erinrade t. ex. länsstyrelsen i Norrbottens län om den av kommerskollegium och skogsforskningsinstitutet på uppdrag av Kungl. Maj:t upprättade virkesbalansen i Norrbotten, och länsstyrelsen hemställde att det måtte ske en utredning genom särskilda sakkunniga för att undersöka de industriella möjligheterna. Den 19 juni anmälde ASSI att man var medveten om det överskott som fanns och att man övervägde ett industriprojekt. Den 10 september framlade sedan ASSI vissa riktlinjer för en utbyggnad. Den 28 november begärde Kungl. Maj:t att ASSI skulle göra en skyndsam utredning av saken. Den 9 december var denna utredning klar, och på grundval därav lade sedan handelsministern fram sin proposition. 12 dagar tog alltså denna utredning, som gällde investeringar på 120 miljoner kronor.

En sådan utredning anser vi inte vara till fyllest, när det gäller att bygga ut en verksamhet av detta slag, grundad på en riktig ekonomisk bas. Vi motsatte oss därför förslaget om ett anslag på 21 miljoner kronor och begärde att det i stället skulle företas en utredning om möjligheterna att t. ex. utbygga Karlsborgsverken på ett sådant sätt, att företaget kunde bedriva en större, ur inter-

nationella synpunkter konkurrenskraftig verksamhet.

Vad som kräves är alltså en långsiktig, men samtidigt noggrann undersökning om hur man skall kunna klara av situationen i Töre genom en verksamhet, byggd på en riktig ekonomisk bas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7

Föredrogos var för sig och hänvisades till behandling av lagutskott de å bordet liggande motionerna nr 709—713.

Vid härefter skedd föredragning av motionen nr 714, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., hänvisades motionen, såvitt angick de vid propositionen fogade lagförslagen, till behandling av lagutskott samt i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogos var för sig följande motioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionerna nr 715—719; och

till statsutskottet motionen nr 720.

§ 8

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 2, konstitutionsutskottets utlåtanden nr 7—11, statsutskottets utlåtanden nr 6, 43—45 och 47, bevillningsutskottets betänkanden nr 23, 30, 31, 37 och 39, bankoutskottets utlåtanden nr 12 och 13, första lagutskottets utlåtanden nr 20, 21 och 23, andra lagutskottets utlåtanden nr 5, 10—12, 14 och 15, tredje lagutskottets utlåtande nr 9, jordbruksutskottets memorial nr 16 och allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 13—15.

Interpellation ang. beivrande av vårdslös deklARATION — Interpellation ang. arbetskraftsbehovet i Norrbottens skogskommuner**§ 9**

Föredrogs den av herr *Svensson* i Stenkyrka vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående yrkesutbildning för fiskare.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10**Interpellation ang. beivrande av vårdslös deklARATION**

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARBELL (s), som anförde:

Herr talman! Enligt uppgifter i dagspressen har under senaste tiden ånyo inträffat att företagare, som underlåtit att uppta högst ansevärda belopp i intäkter och förmögenhet i sin deklARATION, klarat sig undan åtal för vårdslös deklARATION därigenom att de undanhållit sig och ej kunnat nås av delgivning innan den tvååriga preskriptionstiden utgått.

Som exempel på sådana fall kan här nämnas en fabrikör i Karlshamn, beträffande vilken det uppges att vederbörande, om han åtalats, skulle kunnat dömas till ca 440 000 kronors böter, och en fabrikör i Sollefteå, för vilken bötesbeloppet hade kunnat bli ca 32 500 kronor.

Det synes uppenbart att samhället icke i längden kan tolerera sådant försvårande och omöjliggörande av påföljden för de här ifrågavarande brotten.

Tydligt är den nuvarande preskriptionstiden för s. k. vårdslös deklARATION för kort. Brottet begås oftast under mars månad och först i slutet av påföljande år är ärendet klart från provningsnämndens sida. Därtill kommer att dessa ärenden även i fortsättningen är mycket besvärliga utredningsmässigt

sett, inte minst beroende på svåröverskådlig bokföring m. m. Det föreligger därigenom mycket ofta risk för att preskriptionstiden utlöper innan brottet hinner beivras.

Med hänvisning till vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få ställa följande fråga:

Avser herr statsrådet att vidtaga någon åtgärd som är ägnad att effektivare beivra s. k. vårdslös deklARATION?

Denna anhållan bordlades.

§ 11**Interpellation ang. arbetskraftsbehovet i Norrbottens skogskommuner**

Herr BERGLUND (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! De kommunala myndigheterna i Norrbottens skogskommuner har av domänverkets tjänstemän informerats om att behovet av arbetskraft i skogarna kommer att, enligt gjorda beräkningar, reduceras med 40 å 50 procent. För reviren i södra delen av Norrbottens län beräknas nedgången i genomsnitt till 41 procent. Reduceringen varierar med några procent upp eller ned mellan de berörda kommunerna. Den upprättade prognosen omfattar tidsperioden fram till år 1969.

Orsaken till denna minskning i arbetskraftsbehovet är en följd av den ständigt ökade övergången till maskinell drift, som genomföres i rationaliserings-syfte. En mindre del kan föränlidas av ett reducerat virkesuttag, som beräknats med ledning av domänverkets avverkningsplaner. Nedgången i virkesuttaget för norrbottensreviren av Skellefteå överjägmästardistrikt har angivits till cirka 18 procent.

Det är självklart att denna jobbspot förorsakat oro bland kommunalmännen i de berörda socknarna. Kan icke den

Interpellation ang. arbetskraftsbehovet i Norrbottens skogskommuner

befolkning, som för närvarande bor i skogskommunerna, erhålla arbete, tvingas den att söka sin utkomst inom annat yrke, vilket då ofta får ske i annan kommun. Därmed följer automatiskt en uttunning av befolkningsunderlaget i skogskommunerna. Det kan också med stor säkerhet göras gällande, att de utflyttande arbetarna i stor utsträckning kommer att finnas inom de yngre årsklasserna. Den äldre arbetskraften, som på grund av sin ålder rimligtvis icke kan omskolas, stannar kvar och får fortfarande, så länge den äger förmåga därtill, arbeta i skogen.

Med en befolkningsuttunning följer även minskat behov av tjänster från serviceindustriernas sida, vilket medför en minskad tillgång på beställningar och reducerade arbetstillfällen. Serviceindustrierna inom skogskommunerna är för närvarande i stor utsträckning den enda differentieringen av näringslivet. En utveckling i angiven riktning betyder för de berörda kommunerna ekonomiska svårigheter och kan leda till ett fullständigt sammanbrott.

I de berörda kommunerna pågår sedan flera år tillbaka omfattande investeringar av såväl statliga som kommunala medel för anläggande av vatten- och avloppsledningar liksom en sanering av bostadsbeståndet. I många kommuner har man börjat planera för enhetsskolans genomförande. Ovissheten om vad framtiden kan bära i sitt sköte beträffande befolkningsunderlaget medverkar till en spirande osäkerhet, och i många kommuner är kommunalmännen tveksamma om huruvida nya investeringar skall göras för skapande av ökad trivsel bland befolkningen.

Med stöd av det anförda hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1. Kan herr statsrådet vitsorda de uppgifter angående arbetskraftsbehovet, som domänverkets tjänstemän under

hand lämnat de kommunala myndigheterna i Norrbottens skogskommuner?

2. Om så är fallet, anser herr statsrådet, att åtgärder bör vidtagas för att trygga befolkningens försörjning och därmed motverka de ekonomiska svårigheter, som uppstår genom uttunning av befolkningen i skogskommunerna?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Till bordläggning anmäldes

utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner angående bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1960/61, och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1960/61 till avlöningar och omkostnader vid skolöverstyrelsen jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner om översyn av reglerna för uppskattning av naturaförmåner och om avdrag för bilkostnader i jordbruk,

nr 42, i anledning av väckt motion om avdrag för erlagd förmögenhetsskatt vid taxering till statlig inkomstskatt, och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående de tider då allmän fastighetstaxering skall äga rum; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner angående orsakerna till alkoholmissbruk bland ungdom,

nr 17, i anledning av väckt motion om vissa åtgärder till hjälp för rörelsehemmade och äldre personer,

nr 18, i anledning av väckta motioner om utredning rörande hälsoundersökning av unga kvinnor, och

nr 19, i anledning av väckt motion om tillämpning av upphandlingskungörelsen på landsting och primärkommuner.

§ 13

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer att på morgondagens föredragningslista dels bevillningsutskottets betänkande nr 30, utrikesutskottets utlåtande nr 3, som i dag bordlagts första gången och beträffande vilket utskottet hemställt att det måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning, samt statsutskottets utlåtande nr 47 måtte i angiven ordning uppföras närmast efter utrikesutskottets utlåtande nr 2, dels första lagutskottets utlåtande nr 20 måtte uppföras närmast efter konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, dels ock andra lagutskottets utlåtande nr 5 måtte uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan bifölls.

§ 14

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 136, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 133, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag m. m.

§ 15

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 114, angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 117, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 16

Anmäldes följande till herr talmannen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 79, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 21 december 1945 (nr 823) om nöjesskatt, m. m., motionerna:

nr 721—724, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*,

nr 725, av herr *Thapper m. fl.*, samt

nr 726 och 727, av herr *Kollberg m. fl.*, ävensom

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 81, med förslag till förordning om statsbidrag till väg- och gatuhållning i vissa städer och stadsliknande samhällen m. m., motionerna:

nr 728, av herr *Nelander m. fl.*,

nr 729, av herrar *Löfgren* och *Nihlfors*, samt

nr 730, av herr *Nihlfors m. fl.*

Vidare anmäldes följande motioner:

nr 731, av herr *Börjesson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84, angående vissa stödåtgärder i anledning av skadorna å 1959 års skörd,

nr 732, av herr *Wahrendorff*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84,

nr 733, av fru *Sjövall m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 86, angående anslag för budgetåret 1960/61 till Vissa byggnadsarbeten vid

statens vårdanstalt å Brotorp för alkoholmissbrukare,

nr 734, av fröken *Elmén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 89, angående anslag för budgetåret 1960/61 till naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter, statens lånefond för universitetsstudier samt allmänna studielånefonden,

nr 735, av herr *Gustafsson* i Kårby m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 90, angående riktlinjer för ordnande av utbildningen av lärare i vissa yrkesämnen samt anslag för budgetåret 1960/61 till denna utbildningsverksamhet,

nr 736, av herr *Börjesson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, angående vissa ändringar i lantbrukssty-

relsens och lantbruksnämndernas organisation, m. m.,

nr 737, av herr *Nelander m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 101, angående stiftskansliernas organisation m. m., och

nr 738, av herr *Nilsson* i Göteborg, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 103, med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 17

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.43.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 30 mars

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 114, angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter m. m. inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; och

till bevillningsutskottet propositionen nr 117, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, m. m.

§ 2

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner. Därvid remitterades

till bevillningsutskottet motionen nr 721; och

till statsutskottet motionerna nr 722—724.

Vid här efter skedd föredragning av motionen nr 725 hänvisades denna, så vitt angick de under 1) och 3) i propositionen nr 79 upptagna förordningsförslagen, till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogos var för sig följande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna nr 726 och 727;

till behandling av lagutskott motionerna nr 728—730;

till jordbruksutskottet motionerna nr 731 och 732;

till statsutskottet motionerna nr 733—735;

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

till jordbruksutskottet motionen nr 736;

till statsutskottet motionen nr 737; samt

till konstitutionsutskottet motionen nr 738.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 4, 46 och 48, bevillningsutskottets betänkanden nr 14, 42 och 44 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 16—19.

§ 4

Föredrogs den av herr *Carbell* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående beivrande av vårdslös deklaration.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs herr *Berglunds* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående arbetskraftsbehovet i Norrbottens skogskommuner.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6**Sveriges anslutning till EFTA, m. m.**

Föredrogs i ett sammanhang utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning dels av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m., dels ock av motioner väckta i anslutning till sagda proposition, och bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till för-

ordning angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om avvikelse från tulltaxan m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utrikesutskottets utlåtande nr 2

Genom en den 4 januari 1960 dagtecknad proposition, nr 25, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärendena samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna Sveriges anslutning till konventionen den 4 januari 1960 angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen;

dels godkänna ett protokoll den 4 januari 1960 rörande tillämpning av konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen i förhållande till Furstendömet Liechtenstein;

dels godkänna en överenskommelse den 4 januari 1960 mellan Sverige och Danmark angående samhandeln med jordbruksprodukter inom den Europeiska frihandelssammanslutningen;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för Sveriges del godkänna sådana ändringar i förenämnda konvention jämte till denna fogade bilagor, vilka borde ankomma på Kungl. Maj:ts ställningstagande och vilka icke krävde författningsändring av beskaffenhet att påkalla riksdagens medverkan;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga sådana ändringar i regleringsförfattningarna på jordbrukets och fiskets områden, vilka föranleddes av Sveriges anslutning till konventionen och vilka borde ankomma på Kungl. Maj:ts ställningstagande;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att till Danmark överföra de årliga belopp, som förutsattes enligt förenämnda svensk-danska överenskommelse, att utgå ur medel, som influtit såsom regleringsavgift och accis å fettvaror m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling jämväl före-

haft följande i anledning av propositionen väckta, till utskottet hänvisade motioner:

- inom första kammaren
nr 511 av herr *Bengtson m. fl.* (likalydande med II: 635),
nr 512 av herr *Boheman* (likalydande med II: 638),
nr 513 av herr *Eskilsson m. fl.* (likalydande med II: 643),
nr 514 av herr *Lundström m. fl.* (likalydande med II: 642),
nr 515 av herr *Nilsson, Ferdinand*, och herr *Carlsson, Eric*, (likalydande med II: 637),
nr 516 av herr *Stefanson m. fl.* (likalydande med II: 639), samt
nr 517 av herr *Sunne* och herr *Hansson, Per-Olof*, (likalydande med II: 640), ävensom
inom andra kammaren
nr 633 av herr *Hagberg m. fl.*,
nr 634 av herr *Johansson* i Öckerö *m. fl.*,
nr 635 av herr *Hedlund m. fl.*,
nr 636 av herr *Christenson* i Malmö,
nr 637 av herr *Elmwall m. fl.*,
nr 638 av herrar *Kollberg* och *Rydén*,
nr 639 av herr *Rimås m. fl.*,
nr 640 av herr *Boija m. fl.*,
nr 642 av herr *Ohlin m. fl.*,
nr 643 av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, samt
nr 645 av herr *Ohlin m. fl.*

Motionen II: 633 av herr *Hagberg m. fl.* utmynnade i en hemställan att riksdagen i skrivelse till regeringen fastslog som sin mening, att regeringen i sjustatsorganisationen ställde som uppgift att verka för

att förhindra att organisationens verksamhet utlöste eller befordrade ett handelskrig,

att hålla fast vid mest-gynnad-nations-klausulen i dess reella betydelse, när det gällde förhållandet till de makter, med vilka tidigare överenskommelse träffats på denna grund,

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

att bland annat genom en hänvändelse till samtliga europeiska regeringar ta initiativ till en internationell överenskommelse, i syfte att överallt rasera de bestämmelser och den konkreta politik, som hindrade en fri handel mellan länderna, och särskilt syftande till att i fredens och den ömsesidiga fördelens intresse befordra handeln mellan öst och väst, samt

att även i sjustatsorganisationen verka härför.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition,

1. dels godkänna Sveriges anslutning till konventionen den 4 januari 1960 angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen;

2. dels godkänna ett protokoll den 4 januari 1960 rörande tillämpning av konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen i förhållandet till Furstendömet Liechtenstein;

3. dels godkänna en överenskommelse den 4 januari 1960 mellan Sverige och Danmark angående samhandeln med jordbruksprodukter inom den Europeiska frihandelssammanslutningen;

4. dels bemyndiga Kungl. Maj:t att för Sveriges del godkänna sådana ändringar i förenämnda konvention jämte till denna fogade bilagor, vilka borde ankomma på Kungl. Maj:ts ställningstagande och vilka icke krävde författningsändring av beskaffenhet att påkalla riksdagens medverkan;

5. dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga sådana ändringar i regleringsförfattningarna på jordbrukets och fiskets områden, vilka föranleddes av Sveriges anslutning till konventionen och vilka borde ankomma på Kungl. Maj:ts ställningstagande;

6. dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att till Danmark överföra de årliga belopp, som förutsattes enligt förenämnda svensk-danska överenskommelse, att

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

utgå ur medel, som influtit såsom regleringsavgift och accis å fettvaror m. m.;

B) att motionerna

- 1) I: 511 och II: 635,
- 2) I: 512 och II: 638,
- 3) I: 513 och II: 643,
- 4) I: 514 och II: 642,
- 5) I: 515 och II: 637,
- 6) I: 516 och II: 639,
- 7) I: 517 och II: 640,
- 8) II: 633,
- 9) II: 634,
- 10) II: 636 samt
- 11) II: 645,

i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Bevillningsutskottets betänkande nr 30

I en den 4 januari 1960 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 32, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om avvikelse från tulltaxan m. m.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anförde utskottet:

I propositionen framlägges förslag beträffande de tullsänkningar som föranledes av Sveriges anslutning till konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA). Konventionen innebär i denna del i huvudsak att tullarna på varor som härrör från avtalsslutande länder skall avvecklas successivt under en tioårsperiod. Början göres med en 20-procentig tullsänkning den 1 juli 1960. Förslaget avser fullmakt för Konungen att för Sveriges del förordna om de avvikelser från tulltaxan som föranledes härav.

Till behandling i detta sammanhang

hade utskottet jämväl upptagit de i anledning av propositionen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motionerna I: 522 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 649 av herr *Hedlund m. fl.*, ävensom de i anledning av propositionen nr 25 väckta, till utskottet hänvisade likalydande motionerna I: 518 av herrar *Sunne* och *Per-Olof Hanson* samt II: 641 av herr *Boija m. fl.*

Utskottet hemställde

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 32, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om avvikelse från tulltaxan m. m.; samt

2) att de likalydande motionerna I: 522 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 649 av herr *Hedlund m. fl.* samt de likalydande motionerna I: 518 av herrar *Sunne* och *Per-Olof Hanson* samt II: 641 av herr *Boija m. fl.* måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Vad utskotten hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det är ett betydelsefullt steg som den svenska riksdagen går att ta i dag genom ratifikationen av överenskommelsen om Sveriges inträde i ett europeiskt frihandelsområde. Det måste väcka djup tillfredsställelse, att utrikesutskottet i full enighet har kunnat rekommendera detta steg. Trots de olägenheter det i vissa avseenden kan komma att medföra — olägenheter som ingen är blind för — framstår fördelarna som övervägande. En vidgning av marknaderna, särskilt för de små ländernas vidkommande, ter sig nämligen som en naturlig konsekvens av en oundviklig och i och för sig önskvärd utveckling. Den moderna tekniken gör, att de små marknaderna förlorar exi-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

stensberättigande och troligen successivt kommer att försvinna. De stora marknadsenheternas tid kommer.

När strävandena att skapa ett stort frihandelsområde för de 17 staterna i Väst- och Sydeuropa misslyckades framstod det som självklart, att huvudparten av de stater, som inte kunde och ville ingå i den gemensamma marknaden för »de sex», borde bilda en egen sammanslutning, ett eget frihandelsområde. Den snabbhet med vilken dessa planer slutförts och överenskommelser träffats vittnar utan tvivel om en betydande handlingskraft, vilket måste väcka tillfredsställelse — även om man beaktar att mycket förarbete i det större sammanhanget var undantaget. Jag vill gärna lyckönska handelsministern och hans medhjälpare till att ha spelat en betydande roll vid utförandet av detta viktiga och konstruktiva arbete. Att syftet med arbetet i och för sig redan från början föreföll självklart minskar naturligtvis inte på något sätt prestationens värde.

Att lägga fast en yttre ram är dock bara början, därom är säkert alla överens. Det gäller att fylla den med levande innehåll. Skall full nytta komma vårt folkhushåll till godo av marknadens vidgning, skall de ofrånkomliga olägenheterna och anpassningssvårigheterna bli så små som möjligt, då måste vår ekonomiska politik även inåt anpassas efter detta nya läge. Utskottet understryker, att det finns behov av en sådan anpassning av den inre politiken men går inte närmare in på frågan av vilken art denna anpassning kan väntas behöva bli. Jag tillåter mig att något mera preciserat framhålla, att en liberal yttre politik förutsätter, att även den inre ekonomiska politiken får väsentliga liberala drag, att man eftersträvar ökad smidighet i högre grad än tidigare, siktar på uppmuntran av näringslivet och stärkande av konkurrenskraften — bl. a. genom en lämplig skattepolitik. Det måste finnas konsekvens och samman-

hang mellan den yttre och den inre ekonomiska politiken. En friare handelspolitik utåt skulle illa rimma med försök till en detaljreglerad nationell s. k. planhushållning, innebärande en inre regleringspolitik och långt driven högskattepolitik. Jag uttrycker den förhoppningen, att den inre ekonomiska politiken här i landet under 1960-talet verkligen skall beakta vad som blir de naturliga konsekvenserna av Sveriges anslutning till frihandelsområdet.

Naturligtvis måste man ägna särskild uppmärksamhet åt kostnadsutvecklingen i vårt land jämfört med andra länder både inom och utom EFTA. Jag tillåter mig uppmana regeringen att därvidlag inte vänta till dess att verkningarna av en eventuellt för hög framtida kostnadsnivå inställer sig t. ex. i form av försvagad betalningsbalans utan i stället följa kostnadsutvecklingen i olika länder, inte bara lönestegringstakten utan även andra kostnader, och vidare naturligtvis effektivitetsstegringen, så att konkurrensförmågans utveckling blir belyst i *tid*.

Det faller sig också naturligt i detta sammanhang att betona behovet av vidgad samverkan för tryggnad av den fulla sysselsättningen, en samverkan som inom medlemsstaternas krets bör kunna bli lättare och i vissa fall drivas längre än på världsomfattande bas i GATT och måhända också längre än vad som är möjligt på allmän västeuropeisk grund. Det kan inte vara önskvärt att den fulla sysselsättningen hotas genom att det i vissa länder uppkommer depressionstendenser och i andra samtidigt överkonjunktur, varigenom spänningar i fråga om betalningsbalanserna framkallas. Detta skulle för övrigt hota inte endast den fulla sysselsättningen utan också den handelspolitik som överenskommelsen innebär. Det skulle leda till att de ofrånkomliga undantagsklausulerna bleve alltför ofta tagna i bruk.

Naturligtvis är det inte heller önsk-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

vårt att kostnadsutvecklingen blir så heterogen, att devalvering av valutorna aktualiseras. Det måste tvärtom vara angeläget att bevara yttre monetär stabilitet, vilket emellertid inte är oförenligt med något större flexibilitet hos valutakurserna än den vi har haft sedan gammalt. Jag tillhör dem som var kritiska mot att riksbanken för något år sedan spikade riksbankens valutakurser. Sedan har ju en något ökad rörlighet införts. Jag tror att man för framtiden inte bör låsa sig härvidlag utan räkna med möjligheten av ytterligare någon flexibilitet — givetvis med utgångspunkt från en fast valuta.

När jag talar om den ekonomiska politiken vill jag inte underlåta att erinra om att från vårt håll flera gånger under årens lopp i samband med dessa problem om västeuropeiskt samarbete har understrukits vikten av att vårt land uppmuntrar kapitalinströmning från utlandet. Vi kan komma i ett läge, där anspråken på den svenska kapitalförsörjningen blir mycket stora och där även vår önskan att hjälpa underutvecklade länder kan ställa krav på kapitalmarknaden. Det kan då medföra väsentliga fördelar även för den allmänna ekonomiska utvecklingen i vårt land, om en viss inströmning av utländskt kapital äger rum under olika former, innefattande även att man befrämjar inrättandet av utländska dotterföretag i Sverige.

Över huvud taget tror jag att friare kapitalrörelser är en väsentlig sak. Det nej som AB Volvo fick för några år sedan när det gällde ett utländskt lån torde med avseende på både beslutet och motiveringens art stå såsom ett monument för en politik som absolut inte bör föras i detta land.

Jag kan inte underlåta att göra den reflexionen, att det har varit något ointresserat över regeringens hållning till problemet om de utländska kapitalrörelserna, men jag hoppas att det därvidlag nu kommer att bli en mera positiv

och mera intresserad hållning. Sverige likaväl som andra länder är i behov av en god lösning av dessa problem.

Särskild uppmärksamhet kräver naturligtvis i framtiden avvägningen av de svenska tullarna för varor på olika förädlingsstadier. Endast utvecklingen kan visa vilken hänsyn som där kan behöva tas till konkurrensförhållandena, men det är ingalunda självklart, ja, det är till och med snarast osannolikt, att den avvägning som därvidlag har gjorts tidigare, när man såg frågan ur en mera inskränkt synvinkel eftersom Sverige inte var medlem av något frihandelsområde, skulle visa sig vara klok nu, under helt andra förhållanden.

Det kan väl inte bestridas, att danskarna med stor skicklighet har utnyttjat den handelsfrihet de fick av EFTA när de för inte fullt en månad sedan satte sin nya tulltaxa i kraft. De har därvid genomfört en avvägning mellan praktiskt taget tullfrihet för de flesta råvaror, låga tullar för en hel del halvfabrikat och väsentligt högre tullar för färdigvaror. Denna avvägning kommer att öka det danska näringslivets möjligheter att upparbeta industri i vissa branscher, där man måhända förut inte har varit så stark.

På tal om Danmark tillåter jag mig, herr talman, att göra den reflexionen, att den nya danska tulltariffen ju var avsedd att ersätta kvantitativa restriktioner som Danmark har tillämpat sedan lång tid, restriktioner som skulle avvecklas visserligen i vissa fall steg för steg men i snabb takt. Jag är inte riktigt säker på att man kan säga, att de beslut, som därvidlag har fattats i Danmark på senaste tiden, motsvarar detta tal om att det skulle ske en avveckling i snabb takt. Det finns väl en del svenska exportönskemål som här kan behöva särskilt bevakas, bland annat genom att man med Danmark diskuterar frågan om *tillräckliga* globalkontingenter i berörda fall.

Herr talman! Utrikesutskottet under-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

stryker, att i den mån som inträdet i EFTA kan komma att beröra jordbrukets inkomstförhållanden bör hänsyn tas härtill. Man bör undvika en försämring av jordbrukets läge — bakom detta uttalande står hela utskottet. Det förefaller vara en naturlig konsekvens av den jordbrukspolitiska uppgörelse som träffades i fjol.

Det är klart, att vår jordbrukspolitik kommer att fördyra råvaruförsörjningen för en del industrier, särskilt livsmedelsindustrien. Det är därför ytterst angeläget att statsmakterna vidtar åtgärder, som förhindrar att denna industri kommer i ett sämre läge än konkurrerande länders industri. Man kan fråga: Om detta uppenbarligen inte bör ske på jordbrukets bekostnad, på vems bekostnad skall man då se till att råvaruförsörjningen för livsmedelsindustrien inte fördyras utöver den internationella nivån? På detta vill jag svara: Inte på någons bekostnad alls. Det är ingalunda någon förlust för det svenska folkhushållet att vi sätter den svenska livsmedelsindustrien i stånd att exportera under rimliga konkurrensförhållanden. Det måste tvärtom vara en politik som bidrar till att öka nationalinkomsten här i Sverige. Om det ökar nationalinkomsten, bör det vara möjligt att ordna det så, att det inte medför nackdelar för någon.

Det är klart, att trädgårdsnäringen lika väl som jordbruket beröres av EFTA. Jag nöjer mig med att uttala önskemålet, att fortlöpande kontakter äger rum med företrädare för trädgårdsnäringen när det gäller praktiska tillämpningsproblem som har ganska betydande inflytande på näringens arbetsförhållanden.

Till de särskilda näringsproblemen hör naturligtvis också överenskommelsens inverkan på fisket och fiskarbefolkningens levnadsförhållanden. Herr Johansson i Öckerö kommer senare att tala, och jag vågar gissa att herr Johansson möjligen kommer att något beröra

fiskets problem. Detta gör att jag inte så mycket behöver gå in på de spörsmål som därvidlag uppkommer, men jag vill framhålla vikten av att det svenska fiskets arbetsförutsättningar inte försämrats. Det finns ju ett gammalt önskemål, som man tycker borde kunna lösas inom ramen för ett samarbete av nu aktuellt slag, nämligen att svenska fiskare får föra i land sina fångster i Danmark för vidare export till Tyskland. Från svensk sida har man gjort betydande tillmötesgåenden till Danmark även i fråga om den kontanta betalningen av vissa jordbruksavgifter, som måhända kommer att visa sig medföra formella svårigheter i GATT-sammanhang. Det vore inte onaturligt, om man från svensk sida med kraft hävdade, att det överensstämmer med EFTA-överenskommelsens anda och karaktär, att de svenska fiskarna får rätt att föra i land sina fångster i Danmark för export till andra länder.

En industri, som kommer att få särskild kännning av den ökade konkurrensen, är textilindustrien. Från vårt håll har tullfrihet på textilmaskiner föreslagits. Jag hoppas att en sådan skall bli genomförd, eftersom detta skulle medföra åtminstone någon kostnadsänkning.

I november frågade jag i denna kammarare handelsministern just med tanke på textilindustriens förhållanden, huruvida 50-procentsregeln rörande vad som är EFTA-varor eller inte alltid tar över processreglerna, och fick då till svar att det gjorde den. Detta var i och för sig lugnande därför att det skapade större likhet i konkurrensförhållandena mellan de olika ländernas textilindustri än vad jag trodde förelåg. Tyvärr har det visat sig, att den upplysning handelsministern där lämnade inte var riktig. Det vill jag nu inte klandra honom för; misstag kan vi allesammans göra.

Men det är beklagligt att det förefaller som om andra länders textilindustri, t. ex. den schweiziska, har kunnat få si-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

na exportintressen bättre tillgodosedda än vad den svenska textilindustrin har fått. Med tanke på vår relativt höga kostnadsnivå och med tanke på att vår textilexport är av ganska ringa omfång kan man endast göra den reflexionen, att det inte hade varit något så förfärligt påkostande medgivande från andra länders sida, om man därvidlag varit litet mera tillmötesgående. Nu förstår jag väl att vad som här blir bestämt eller inte blir bestämt är beroende av en förhandlingssituation och en uppgörelse, och det är knappast möjligt att fälla några omdömen här rörande hur en regering bör handla utan att man tar hänsyn till hela förhandlingssituationen.

Jag nämner därför de här anförda synpunkterna inte såsom någon direkt kritik mot vad som förevarit utan mera såsom uttryck för önskemål rörande den framtida politiken, som säkert kommer att innebära en hel del smärre justeringar av tidigare överenskommelser, varvid ju även vi från svensk sida bör överväga våra önskemål.

Det förefaller alldeles klart, att mindre företag behöver en särskild service från det allmännas sida för att kunna begagna sig av den större marknaden t. ex. för export, men låt oss säga i vissa fall även för import. Det finns olika konkreta önskemål, som det under kommande år blir angeläget för statsmakterna att ganska snart efterkomma. Jag tänker på utbildning i exportfrågor för den mindre företagsamhetens folk, ökad service när det gäller översättning, ett krav som framförts i motioner från vårt håll, bättre informationer som är direkt inriktade på den mindre företagsamheten.

Kreditproblemens betydelse har så många gånger berörts i detta sammanhang, att jag bara vill nämna dem i förbigående. Jag är inte övertygad om att exportkreditgarantisystemet ännu har funnit en sådan form, att man kan säga att det har tillräcklig smidighet och

anpassningsförmåga för att täcka alla här uppkommande behov.

När det gäller EFTA-överenskommelsen har vi anledning att särskilt tänka på möjligheterna att Finland blir medlem av eller på särskilda villkor associerat med EFTA. Jag instämmer därvidlag med handelsministerns uttalande, att vårt land givetvis bör inta en positiv hållning till önskemål från Finlands sida — en standpunkt som ju också utrikesutskottet understryker. Och att vi bör ha en hållning av samma allmänna karaktär när det gäller eventuella problem rörande Island är också självklart.

Den nordiska tullunionsplan, som i fjol förlorade aktualitet — åtminstone t. v. — finns det ingen anledning att i dag närmare diskutera. Däremot vill jag framhäva att det är angeläget att de nordiska samarbetsministrarna verkar på sådant sätt inom EFTA, att de underlättar ett nordiskt ekonomiskt samarbete både handelspolitiskt och i övrigt. Jag konstaterar med glädje att även utskottet ger uttryck för en uppfattning av denna art, och jag hoppas att samarbetsministrarna betraktar det som en huvuduppgift bland andra huvuduppgifter i sin kommande verksamhet.

Det nya och betydelsefulla med denna ministerkommitté är ju annars, att riksdagarna nu skall kunna utkräva ansvar av ministrarna för vad de gör eller inte gör. Det var ett glädjande regeeringsinitiativ med en ovanlig men därför så mycket mera välkommen touche. Jag vill därför säga till handelsministern, att jag inte skall underlåta att i framtiden begagna mig av detta privilegium.

Den problematik som i detta sammanhang är den mest intressanta — för att inte rent av säga spännande — är förhållandet till den gemensamma marknaden, till sexstaternas ekonomisk-politiska union. EFTA har redan från början tagit sikte på att uppnå ett frihan-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

delsområde omfattande hela Västeuropa men har mött ett bestämt motstånd från de i varje fall tills vidare dominerande kretsarna inom den gemensamma marknaden. Det är angeläget att ingenting underlåtes, som kan närma oss det mål som uppställdes vid EFTA:s tillkomst. Tyvärr kan man inte säga att det har lyckats att vinna någon större förstärkelse för dessa synpunkter, i varje fall inte tillräckliga i Förenta staterna, vars ställning kan bli avgörande. Ingen kan heller säga, att EFTA har lagt ner lika stor energi eller skicklighet som de sex när det gäller upplysningsverksamheten i Förenta staterna. Och utan amerikanskt stöd tror jag för min del inte, att det går att få till stånd någon samordning mellan de sex och de sju.

Man måste därför fråga sig: Vad var problemet i december förra året, när det blev fullt klart att man inom de sex var *mycket* motsträvig, alldeles särskilt då inom den Hallsteinska kommissionen men även i ledande politiska kretsar? Det var då fullt klart, att det gällde att vinna amerikansk good will och amerikanskt stöd för EFTA. Men vad var den fasta punkten i den amerikanska inställningen, den punkt man hade att utgå från i sin strävan att vinna amerikanarnas stöd? Jo, man kan säga att tre saker var så karakteristiska för Förenta staternas hållning, att man hade att utgå från dem.

Den första var, att Förenta staterna av politiska skäl ville hålla den gemensamma marknaden om ryggen i så måtto, att dess existens och utveckling inte skulle hotas.

Den andra och nyare var, att Förenta staterna ville i mesta möjliga mån undvika europeisk diskriminering av amerikanska varor, alltså undvika högre tullar på amerikanska varor på europamarknaden än på varor från Väst-europa.

Den tredje punkten var, att Förenta staterna ville sammankoppla dessa pro-

blem med stödet till de underutvecklade länderna.

Detta var fullständigt klart vid nyåret. Det förefaller mig, som om det hade varit naturligt att EFTA i detta läge hade bort försöka komma först, alltså före sexstaterna, med ett förslag om åtgärder för friare handel under de närmaste åren utan diskriminering mot Förenta staterna. Man borde ha lagt fram ett förslag av denna art. Det skulle ha varit en politik som motsvarat de amerikanska intressena, och den skulle ha väl överensstämt med Cordell Hulls och general Marshalls tidigare politik. I stället för att göra detta i januari har — åtminstone har jag fått det intrycket — några talesmän för EFTA och även den svenska regeringens talesman snarare försökt att i Paris pressa Förenta staterna till att inta en medlarställning mellan de sex och de sju och försökt antyda att vi inte kan göra något åt de underutvecklade länderna, om inte amerikanarna ville hjälpa till att stärka Västeuropas ekonomi genom att pressa de sex till en samordning mellan de sex och de sju. Jag befarar att predikotoner av denna art inte gör något som helst intryck på amerikanarna.

Jag har redan i början av januari uttryckt min uppfattning om problem-läget och har inte sedan dess ändrat mening. Jag räknade då med att EFTA skulle visa att det var mycket mera bestämt och villigt än de sex att gå amerikanarnas önskemål till mötes, att tillämpa en icke-diskriminerande politik. Men tyvärr gick det ett par dyrbara månader utan att detta blev fallet. EFTA avvaktade, och de sex kom först med Hallsteinplanen.

Hallsteinplanen är ju en mycket skicklig konstruktion. Den innehåller bland annat tanken att man skall sänka den framtida tullnivån för de sex med 20 procent. Det är emellertid bara att sänka det framtida målet — det har i och för sig endast ringa betydelse på

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

kort sikt. Men det var givetvis ett skickligt lockbete åt amerikanarna, att den framtida tullnivån skulle sänkas med 20 procent under Romtraktatens överenskomna nivå. Det såg alltså ut som en frihandelsoperation. Men i själva verket innebär ju planen, att man i en hastigare takt reducerar tullarna inom de sex, d. v. s. en ökad diskriminering mot varor från länder utanför de sex — visserligen inte ökad diskriminering i samtliga sexstater men i t. ex. Tyskland och Benelux.

Europarådets sekretariat har gjort en liten statistisk sammanställning. Denna finns i ett meddelande, som professor Heckscher har skickat till den ekonomiska kommittén, och jag förmodar att professor Heckscher själv kommer att gå in på den. Jag skall därför inte göra det i annan mån än att nämna en enda siffra i denna statistiska beräkning. Om man tar exemplet med bilarna, finner man t. ex. att enligt Romtraktaten skulle det i Tyskland nu den 1 juli inte ha blivit någon diskriminering alls mot utländska bilar. Men enligt Hallsteinplanen skulle tullen i Tyskland på medlemsstaternas bilar bli 11,9 procent och på utifrån kommande bilar 18,9 procent — alltså en diskriminering på 7 procent på en vara, som har visst intresse även för Amerika. I Benelux blir det likaså en viss ökning av diskrimineringen gentemot utanförstående.

Jag undrar om detta förhållande — att Hallsteinplanen innebär en sådan diskriminering — verkligen effektivt gjorts klart för världen av EFTA-staternas regeringar och sekretariat, gjorts klart för amerikanska politiker inte minst. De informationer jag har tyder på att det brutit en hel del i fråga om effektiviteten i denna upplysningsverksamhet, så att man på många håll i Amerika helt enkelt varit i god tro när man menat, att Hallsteinplanen även på kortare sikt var någon sorts rörelse för friare handel och icke en rörelse för ökad diskriminering.

Hade det från EFTA förelegat en plan om 20 procent tullreduktion utan diskriminering vid en tidpunkt innan Hallsteinplanen lagts fram, så skulle sedan Hallsteinplanens karaktär ha blivit fullt tydlig för alla och envar bland de intresserade. Då skulle det ha varit tydligt, att en dylik EFTA-plan var en plan mot diskriminering medan däremot Hallsteinplanen icke var det. Som det nu är har EFTA-ministrarna i Wien nyligen tagit ställning för en sådan 20 procents reduktion. Det hälsar jag med stor tillfredsställelse, och jag förmodar att denna plan framlagts vid förhandlingarna i Paris i går. Men nu verkar det som om detta kommer så att säga påtvingat — på grund av Hallsteinplanens framläggande måste EFTA-staterna göra någonting i samma stil med 20 procents reduktion. Därför har denna plan från EFTA inte den genomslagskraft som den eljest skulle ha fått.

Enligt min mening är det klokt om dessa problem av EFTA-staterna sammankopplas med hjälpen till de underutvecklade länderna, vilket jag emellertid inte nu skall närmare diskutera.

Herr talman! I vad mån EFTA:s passivitet under dessa viktiga månader beror på det ena eller det andra landets ställning inom EFTA kan jag inte bedöma. Det är omöjligt för en utomstående att säga, och det är kanske i och för sig begripligt om handelsministern vill iaktta en viss återhållsamhet i diskussioner om den saken. Men det förefaller klart — och det gagnar inte saken om man underlåter att säga ifrån detta — att EFTA i konkurrensen med de sex har förlorat även andra rondan.

Nu gäller det tredje rondan, och den har måhända den största betydelsen: hur skall EFTA vinna gehör, främst i Förenta Staterna men även i Kanada, för sin politik och därigenom skapa ett sådant läge, att Nordamerika finner det vara med sitt intresse förenligt att stödja en effektiv samordning mellan de sex och de sju och att icke i fortsätt-

ningen stödjade ett nej från de sex till en samordning med de sju?

Då hoppas jag för min del för det första, att EFTA-staterna kommer att med all tänkbar energi driva denna tanke på en icke diskriminerande behandling, givetvis under förutsättning av rimlig kompensation, och för det andra att EFTA kommer att lägga fram klara och konkreta bevis för att man icke är låst i fråga om Maudling-planens konstruktion för ett frihandelsområde för de sjutton utan är villig att på väsentliga punkter acceptera en annan konstruktion om det kan underlätta. Det har gjorts uttalanden rörande denna sista punkt som jag välkomnar, men jag tror att de behöver preciseras ytterligare i en nära framtid.

Herr talman! Till sist skall jag göra några reflexioner kring ett helt annat område av vår handelspolitik. Det gäller inte det multilaterala utan det bilaterala men en problematik som i högsta grad påverkas av stormarknadsplanerna. Jag tänker på förhållandet mellan Tyskland och Sverige. Om ingenting görs som avbryter den nu rätt hotande utvecklingen, så kan vi komma att få uppleva följande, nämligen att Hallstein-planen i någon form blir genomförd, att man därför i en relativt nära framtid får tull på svensk pappersmassa i Tyskland, att man får tullhöjningar av ganska betydande omfattning på industrivaror som Sverige exporterar söderut och vidare att jordbrukspolitiken inom de sex lägges så till rätta, att den nordiska livsmedelsexporten på Tyskland i ganska hastig takt inskränkes. Och vi kan också få vara med om att SAS berövas en mycken betydande del av sina arbetsmöjligheter i Tyskland och därmed i den internationella trafiken.

Det är naturligtvis alldeles klart, att vi i Sverige inte kan se en sådan utveckling med jämnmod och att vi inte kan underlåta att erinra om att vi har ett mycket betydande importöverskott av tyska varor i Sverige. Tar man hänsyn

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

endast till färdigvaror och räknar bort råvarorna, så är det ju ett fullständigt enormt överskott av import från Tyskland till Sverige i förhållande till den svenska exporten till Tyskland. Det måste väl då vara klart eller bli klart för de på högsta ort bestämmande i Tyskland, att man inte kan räkna med att vi i Sverige utan vidare skall vara benägna att acceptera en utveckling sådan som den jag nyss antydde. Jag utgår från att det svenska näringslivets företrädare är beredda att hjälpa både regeringen och opinionen i ansträngningarna att göra detta klart söderut.

Gränsdragningen mellan ett utbyte av varor å ena sidan och av tjänster å andra sidan är ju egentligen ganska artificiell, alltså den tyska tesen, att när det gäller utbyte av tjänster skall det vara sträng bilateralism, men att man när det gäller varor inte skall bry sig om att det ena landet har ett väldigt exportöverskott. Det står i dagens tidning i ett telegram från TT-Reuter, att en socialdemokratisk tysk tidning, Frankfurter Rundschau, skriver följande: »Ingen skulle ha något att invända mot att SAS-trafiken i Västtyskland behåller sin nuvarande omfattning om det bara vore möjligt att erbjuda Luft hansa en rimlig kompensation inom Skandinavien. Detta har dock varit omöjligt helt enkelt emedan Skandinavien inte erbjuder någon marknad för flygtrafik av större omfattning.» Tidningens slutsats är att SAS inte har någon rätt att kräva en förlängning av sina efterkrigsrättigheter att bedriva flygtrafik i Västtyskland. Man har till och med i tysk press försökt sig på moralisk indignation över att Sverige vill sammankoppla förhandlingarna om utbyte av varor med förhandlingarna om utbyte av tjänster.

Det förefaller i detta läge naturligt att man från svensk sida betonar, vilket jag räknar med att regeringens förhandlare i viss mån redan har gjort, att utbytet av varor och utbytet av tjänster

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

får ses i ett sammanhang. Kan man inte uppnå rimliga lösningar vid förhandlingar om den ena eller den andra frågan *för sig*, så är det väl nödvändigt att slå tillsammans förhandlingarna. Vi önskar i Sverige ingenting annat än goda och intima ekonomiska förbindelser med Tyskland. Man får hoppas att de önskemål av samma slag som det tyska näringslivet utan tvivel hyser delas av de politiskt bestämmande i Tyskland, men de måste i så fall visa det i handling mera än som skett under de senaste månaderna.

Dessa frågor har en stor räckvidd och betydelse på lång sikt. Det som sker och inte sker under det närmaste året kan komma att bli helt avgörande för ett årtionde framöver. Jag tvekar därför inte att säga, att om det inte går, herr handelsminister, att få en rimlig uppgörelse på annat sätt, så vill jag rekommendera förhandlingar på högsta nivå mellan utrikesministrarna, handelsministrarna, kommunikationsministrarna och gärna också finansministrarna från de båda länderna, naturligtvis i nära samförstånd med Danmarks och Norges regeringar. Detta är verkligen en fråga som är av så stor betydelse i förhållande till dem som ofta handläggs på ministernivå, att det inte gärna kan vara tvivel underkastat att man hellre än att acceptera en icke tillfredsställande uppgörelse bör föra upp detta spörsmål på ministernivån vid förhandlingarna mellan våra två länder.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! När riksdagen nu har att ta ställning till den föreliggande konventionen om den europeiska frihandelsammanslutningen, står den uppenbarligen inför ett av de större avgörandena under senare tid. Under sådana förhållanden är jag i likhet med den föregående talaren mycket tillfredsställd med att det föreligger ett enigt utskottsutlåtande i ämnet. Vad vi nu är beredda att företa oss är en konsekvens,

en nödvändig följd av vad andra har ordnat. Jag syftar naturligtvis då på tillkomsten av sexstatsunionen. Den har på ett radikalt sätt förändrat förutsättningarna för handeln, bl. a. för vårt land, och vi är alltså nödda och tvungna. Ibland kan det dock visa sig, att man efteråt är glad över att man varit nödd och tvungen, och det skulle inte förvåna mig om vi kommer att resonera på det sättet litet längre fram.

Vi har haft att ta vår ställning under omprövning, och det har väl ändå stått klart för de allra flesta att vi måste handla, att vi måste göra någonting. Att bara låta utvecklingen fortsätta utan att på något sätt försöka påverka den vore säkert det sämsta tänkbara.

En anslutning till sexstatsunionen — om vi nu över huvud taget kunnat vinna inträde där — har ju för vårt land varit utesluten bl. a. av allmänna utrikespolitiska skäl. Situationen hade naturligtvis varit en annan, om det enbart gällt en tullunion och om inte sexstatsunionen i själva verket varit att betrakta som ett första steg på vägen mot en federation.

Den nordiska tullunionen har i detta sammanhang inte så mycket diskuterats som ett alternativ. Skälet härtill är nog, att den som isolerad åtgärd inte väger tillräckligt tungt som motvikt. Ser man emellertid till de allmänna deklarationer som gjorts i frågan, inte minst sedan sjustatsöverenskommelsen började ta fast form, tycker man att det borde ha funnits goda förutsättningar för en nordisk tullunion. Men tydligen har näringsekonomiska intressen och motsättningar varit starkare. Frågan om en nordisk tullunion är åtminstone för tillfället avskriven på grund av att flertalet nordiska länder nu koncentrerar sig på arbetet inom sjustatsmarknaden. Detta får emellertid inte hindra, att vi håller dörren öppen för ett vidgat nordiskt samarbete. Utskottet understryker också detta. Men å andra sidan vill jag för min del starkt understryka, att vi inte

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

får se bort ifrån att smärre blockbildningar inom en större grupp lätt kan skapa svårigheter för samarbetet inom gruppen. Det måste vi också ta hänsyn till.

I praktiken kvarstår sålunda, sedan förhandlingarna om frihandel mellan OEEC-länderna tills vidare måst uppges, endast det mindre alternativet, nämligen sjustatsmarknaden. Det är inte svårt att ta ställning till denna sak, om man i likhet med mig menar att vi egentligen inte har något val.

EFTA-konventionens allmänna syften föranleder väl inte någon erinran från något håll. Bestämmelserna är ju här utomordentligt allmänt hållna; man talar om ekonomisk expansion, om full sysselsättning, om främjande av sunda konkurrensförhållanden mellan medlemsstaterna, om tillgång på råvaror o. s. v.

I fråga om beslutskompetensen tycker jag för min del, att konventionen i det avseendet har på ett tillfredsställande sätt lyckats ordna en så långt möjligt effektiv samverkan mellan fria, oberoende stater. Det har naturligtvis särskilt betydelse för vårt land, som ju är fast beslutet att vidmakthålla en klart alliansfri utrikespolitisk kurs.

Jag vill vid detta tillfälle uttala min tillfredsställelse över den handlingskraft, som från svensk sida ådagalagts när man gripit sig an med dessa problem.

Man skulle naturligtvis kunna önska sig vissa ändringar av detaljer i konventionen. Utvecklingen kommer säkert att visa, att utformningen i vissa delar borde ha varit en annan och att det finns behov av ändringar. Men det utesluter inte att man kan vara tillfreds med utformningen i stora drag. Vi i centerpartiet anser att EFTA-konventionen är sådan, att vi förordar en svensk anslutning.

Somliga av dem som i den offentliga debatten propagerat för en anslutning till sjustatsmarknaden har sagt, att den

nya och vidgade marknaden i och för sig är av tämligen tvivelaktigt värde. De sju länderna bildar ingen naturlig handelsenhet, och vore det så att man haft att ta ställning till den saken, skulle man snarare varit böjd att gå emot det hela. Men, har man sagt vidare, sjustatsmarknaden har en annan funktion att fylla, nämligen den att de sju kan bli en stark förhandlingspartner när det gäller att försöka få bättre handelsförbindelser med de sex.

Det är klart att det ligger åtskilligt i detta argument om det stora värdet av sju-staterna som förhandlingspart. Att de sju måste sträva efter ett samarbete på handelsn område med de sex är väl alla överens om. Kan inte ett resultat vinnas här, blir Europa delat i två läger — minst — till skada för både de sex och de sju och även, skulle jag tro, för de europeiska länder som står utanför dessa sammanslutningar.

Det talas så mycket vackert om frihandel för närvarande. Men man får ändå lov att konstatera, att det håller på att utvecklas en ganska långt gående protektionism i Europa, naturligtvis främst beroende på sexstaternas tullhöjningar i vissa avseenden och för vissa länder. Det kan faktiskt komma att utveckla sig på det sättet, att åtskilligt av vad som vunnits genom mödosamt arbete inom OEEC-organisationen kommer att gå förlorat.

Det bästa ur svensk synpunkt vore sannolikt ett frihandelsområde omfattande hela Västeuropa. De verkliga optimisterna vill ju ha en ännu längre gående frihandel, och är det bara fråga om att önska, så nog kan man väl instämma däri. Vår export till sexstatsunionens länder, som är nästan lika stor som vår export till sjustatsgruppen, skulle naturligtvis väsentligt underlätas om vi finge en förbindelse till sexstatsunionen. I stället kommer det nu att bli en betydande försämring, bl. a. genom tullhöjningar som Tyskland kommer att vidtaga.

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Vår uppfattning att Sverige bör ansluta sig till EFTA-konventionen innebär naturligtvis inte att vi tror att allt blir gott och väl genom en sådan anslutning — att det över huvud taget skulle vara bara fördelar förenade med den. Det finns nackdelar också, det måste vi vara medvetna om. Sjustatsmarknaden innebär fördelar för våra exportnäringar. Hemmaindustrien kommer emellertid att möta ökad konkurrens utifrån och måste nog räkna med betydande övergångssvårigheter. Men man får också ha i minnet att sexstatsunionen medför försämrade möjligheter för betydande delar av vår export till följd av det högre tullskydd, som delvis byggs upp kring sexstatsmarknaden. De näringar, som enligt EFTA-konventionen är undantagna från frihandeln — i stort sett jordbruk, trädgårdsskötsel och fiske — måste också räkna med svårigheter, främst på grund av att exporten till sexstatsmarknaden kan bli praktiskt taget omöjliggjord.

Vi skall komma ihåg, när vi bedömer de svårigheter vi kan möta i fråga om handeln, att det mesta säkert är en följd av sexstatsunionen och att sjustatsmarknaden avser att eliminera en del av dessa svårigheter. Jag tror att vi vid denna bedömning bör söka göra klart för oss, vilka svårigheter som är en följd av sexstatsmarknaden och vilka svårigheter vi får skriva på sjustatsmarknadens konto. En sak är klar: vi måste rusta upp vårt näringsliv och söka stärka det så mycket som möjligt. På vissa håll tycks man mena att en sådan inställning, i varje fall när det gäller speciellt företag med särskilda besvärligheter, närmast skulle strida mot hela frihandelstanken. Där resonerar man tydligen som så, att skall man frihandla så skall man frihandla — avlägsna tullarna och därmed basta, sedan får de ekonomiska krafternas fria spel sköta resten.

Vi i centerpartiet delar inte en sådan uppfattning. Sverige är som vi vet ett

låg tulland, men ändå har delar av vårt näringsliv vuxit upp i skydd av tullar. När nu dessa tullar successivt ändras och förutsättningarna därmed försämrass för vissa grenar av industrien, är det högst rimligt att staten skapar bästa möjliga betingelser för ifrågavarande företag att anpassa sig.

Jag tror att det ur alla synpunkter är bättre om vi försöker så långt det är möjligt att utnyttja den produktionsapparat vi redan har, i stället för att från första stund ge oss in på en alltför omfattande omställningspolitik.

Det stora problemet inom näringslivet i dag är säkerligen kapitalförsörjningen — den frågan inger betänkligheter inför den nya marknaden. Svårigheterna att få krediter är uppenbara. Särskilt gäller detta den mindre företagsamheten. Det höga ränteläget är naturligtvis också pressande. Enligt centerpartiets mening kan inte den höga statliga upplåningen i kombination med den omfattande kreditprioriteringen för bostadsbyggande få fortgå så länge våra kapitalresurser inte har större omfattning än för närvarande. Näringslivet måste få bättre investeringsmöjligheter, och vi har faktiskt inom centerpartiet sett oss nödsakade förorda, att prioriteringen för bostadsbyggandet minskas något, detta för att man skall kunna ställa ökad kapitalresurser till näringslivets förfogande. Vi måste slå vakt om det som utgör grunden för vårt välstånd både på bostadsområdet och i övrigt.

I det läge vi snart står inför måste vi försöka skaffa största möjliga kapitalresurser, och jag ställer frågan: Skulle det inte vara mycket lämpligt att i dagens läge försöka få ett utländskt lån för den upprustning inom näringslivet, som omställningen helt säkert kräver?

När man talar om nyttan av de ekonomiska krafternas fria spel, bör man nog något beakta hur olika de grundläggande förutsättningarna i detta fria spel ändå är. För stora och mer kapitalstar-

ka företagare och sammanslutningar kan det te sig bestickande med ett sådant de fria krafternas spel, men för de mindre och de små är det annorlunda; det är en kall och hård verklighet som möter. De små har i allmänhet ont om kapital och är hänvisade till att låna mer än andra — för närvarande på rätt oförmånliga villkor, om det över huvud taget går att låna. De är också utestängda från obligationsmarknaden med dess gynnsammare betingelser.

Enligt centerpartiets mening måste dessa omständigheter särskilt uppmärksammas. Det behövs speciella åtgärder för att tillgodose de mindre företagarernas och småföretagarnas behov av kapital och krediter. Småföretagarnas samverkan och organisationssträvanden i syfte att möta kommande svårigheter måste också främjas.

Inom centerpartiet har vi alltsedan sexstatsunionen beslutades — ja, till och med redan när dess planering började ta fastare former — hävdat att de övergångssvårigheter, som kan väntas för det svenska näringslivet, borde närmare utredas och att man i tid borde bygga upp en beredskap. Tyvärr har vi inte lyckats vinna mycket gehör i riksdagen för dessa tankegångar. Vi har därför måste återkomma och framställa krav i mera konkret form. De går bl. a. ut på att man borde tillsätta ett särskilt näringsråd med företrädare främst för näringsliv och arbetsmarknad men också för berörda statliga myndigheter.

Detta råd skulle ha till uppgift att i olika avseenden bereda och underlätta det svenska näringslivets anpassning till den nya näringspolitiska situationen. Vi har vidare krävt att den statliga kreditgarantiramen för hantverk och industri skall ökas med 100 miljoner kronor. Vidare har vi helt nyligen begärt att 100 miljoner kronor skall tillföras småföretagsamheten som lån. Detta har vi — det vill jag stryka under — ställt som villkor för vår medverkan i fråga om bibehållande av de s. k. kas-

sareservbestämmelserna på nuvarande nivå.

I detta sammanhang vill jag även stryka under att jag tror att de ändringar i bolagsbeskattningen, varom förslag nu föreligger, kommer att underlätta kapitalanskaffningen för näringslivet, och jag hoppas att detta förslag kommer att presenteras för riksdagen.

Till spørsmålet om näringsråd och vidgade kreditgarantier har utrikesutskottet intagit en position som väl närmast kan betecknas såsom välvilligt försiktig. Utskottet förutsätter en anpassning av statsmakternas ekonomiska politik till det skärpta konkurrensläge som anslutningen till EFTA kommer att innebära. I fråga om kreditgarantierna säger utskottet att ett annat utskott har att ta ställning till den frågan med anledning av andra motioner — för övrigt även de väckta av centerpartiet. Och i fråga om näringsrådet bör det tills vidare, enligt utrikesutskottet, räcka med den delegation som tillsatts av kommerskollegium.

Givetvis är möjligheterna för utrikesutskottet att ta ställning i dessa frågor begränsade. Utrikesutskottet bör sålunda knappast klandras för sin välvilligt försiktiga hållning. Den är fullt förklarlig. Däremot vill jag beklaga det ringa intresse vi i centerpartiet rönt i riksdagen för de åtgärder som bör komma till stånd. Som jag nämnde är det inte första gången vi nu tar upp dessa frågor. Men svaret har ständigt varit det samma: Man vill avvakta, se tiden an och inte binda sig för någon åtgärd. Vi i centerpartiet delar inte en sådan uppfattning. Det gäller ju ytterst frågan om beredskap mot företagsnedläggelse och arbetslöshet. De problem, som EFTA-anslutningen kommer att föra med sig för vissa delar av näringslivet brukar betecknas som anpassning, strukturalisering och liknande. Bakom de uttrycken kan emellertid dölja sig sådant som driftsinskränkningar, permit-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

teringar, företagsnedläggelser och arbetslöshet. Vi vet att EFTA-anslutningen medför ökade risker i detta avseende. Då duger det enligt vår mening inte att avvakta och se tiden an. Naturligtvis kan det inte vara fråga om att försöka hålla oräntabla företag i gång, men företagen måste hjälpas över tillfälliga svårigheter och får inte gå under i brist på krediter på sund bas. Den svenska livsmedelsindustriens förhållanden är ett exempel på speciella svårigheter som måste övervinnas. Över huvud taget behöver enligt vår mening den mindre företagsamheten en speciell service — för att använda den föregående talarens uttryck — i detta sammanhang.

Vi måste snarast öka beredskapen, förbättra förutsättningarna för näringslivet och i möjligaste mån stärka detta. Därvid spelar ju kapital- och kreditfrågorna en betydande roll. På något längre sikt är utbildning och forskning självfallet också av grundläggande betydelse.

När vi i centerpartiet hävdar angelägenheten av vad man brukar kalla ett näringsvänligt klimat — det har ju blivit så populärt nu att använda ordet vänlig i alla sammanhang, varför jag tillåter mig att använda det ordet även här, trots att jag tycker att det är ett i många avseenden missbrukat uttryck — beror det inte på att vi misströstar om den svenska företagsamhetens möjligheter. Det höga kostnadsläget innebär naturligtvis ett visst handikapp för det svenska näringslivet, men låt oss också komma ihåg att vi har en väl utvecklad produktionsapparat. Vi har yrkesskickligt folk och vi har helt säkert en frisk företagaranda. Men övergångssvårigheterna är oundvikliga och det är dem vi måste ta sikte på. Om vi gör det borde vi med tillförsikt kunna se framtiden an.

Livsmedelsområdet är till stor del undantaget från frihandel genom att jordbruk, fiske och trädgårdsområdet un-

dantagits praktiskt taget helt och hållet. Det står emellertid i konventionen att man skall pröva möjligheterna till en liberalisering av handeln även på dessa områden. Detta är ett avsnitt som kräver en alldeles speciell uppmärksamhet från svensk sida. Vår neutrala utrikespolitik kräver en viss ekonomisk beredskap. Livsmedelsförsörjningen är inte minst viktig i det sammanhanget. Här får vi under inga omständigheter ge oss in på några äventyrligheter som gör att vi kan stå blottställda i en avspärrningssituation.

Låt mig också framhålla att möjligheterna till en liberalisering på livsmedelsområdet enbart inom sjustatsmarknadens ram inte förefaller särskilt stora. Den mera betydande livsmedelskonsumenten i gruppen utgöres av England, som naturligtvis har att ta speciella hänsyn till samväldet och av den anledningen inte kan gå hur långt som helst. Därför skulle sannolikt bra litet vara att vinna på en liberalisering på jordbruksområdet inom sjustatsmarknadens ram. Det skulle kanske betyda att överskottskvantiteter skyfflas över mellan medlemsländerna med svårigheter för enskilda länders jordbruk, besvärigheter för beredskapen och för upprätthållandet av den jordbrukspolitiska målsättningen som följd.

Ser man till Västeuropa som helhet får man en annan bild av livsmedelssituationen. De överskottskvantiteter det kan vara fråga om är av temporär natur. Det hela är egentligen ett fördelningsproblem. I Västeuropa har vi ock en fördel som inte finns, om man ser till världen i dess helhet. I Västeuropa finns nämligen en köpkraft så fördelad, att det finns goda förutsättningar att lösa de fördelningsproblem jag antytt, men frågan om en västeuropeisk marknad är ju inte aktuell nu.

Även om vi hoppas att någon form av broslagning mellan de sju och de sex skall bli möjlig inom en nära framtid, är det realistiskt att räkna med att den

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

nuvarande ekonomiska delningen kan komma att bestå avsevärd tid. Vi måste därför ställa oss frågan vilken handlingslinje vi bör följa inför detta perspektiv.

Från sjustatssammanslutningens sida bör man naturligtvis undvika sådana åtgärder som kan försvåra etablerande av ett framtida samarbete med de sex. Huruvida man från sexstatsunionens sida är beredd att inta en liknande ståndpunkt förefaller minst sagt ovisst. På senare tid har väl förmärkts tecken på att man från sexstatsunionens sida snarare är beredd till åtgärder, som kan försvåra ett framtida samarbete. En s. k. dubbel tulländring inom sexstatsunionen, som skulle ha medfört påskyndandet av en höjning av tullmuren kring denna, synes inte nu aktuell. Vi bör emellertid vara beredda på att åtgärder av den typen kan komma att aktualiseras längre fram. I så fall får vi överväga att vad det gäller tullarna söka hålla samma avvecklingstakt som de sex. I det sammanhanget skulle det säkert också bli nödvändigt att söka neutralisera olägenheterna av en sådan forcering genom en liberalare tillämpning av konventionens bestämmelser om vissa undantag vid snedvridning av handeln och vid svårigheter inom särskilda sektorer eller geografiska områden. Även om det ur EFTA:s synpunkt vore lyckligast om vi kunde undgå ett sådant förfarande, måste vi ställa in oss på att det kan bli nödvändigt att anpassa oss till de nya förhållandena.

Emellertid förefaller det som om en uppdelning på lång sikt av Europa i handelsblock borde vara någonting uteslutet förnuftiga människor emellan, eftersom en sådan uppdelning helt säkert kommer att få skadeverkningar för hela Europas handel och vara till nackdel för alla Europas länder. Jag tillåter mig därför att ha den tron, att förr eller senare skall det bli något av en gemenskap, men låt oss inte räkna med att det blir alltför snart.

Det är väl inte alldeles obegripligt, om man från de sex' sida vill föra ett resonemang av den innebörden, att nu har vi givit oss in på ett stort och omfattande projekt genom denna tullunion och denna politiska samverkan. Låt oss smälta detta! Låt oss konsolidera ställningarna och låt oss sedan se efter huruvida vi, utan att inom de sex ge avkall på några politiska målsättningar, kan enbart för handelns vidkommande ordna någon vidare gemenskap inom Europa! Det skulle ingalunda förvåna mig, om man för ett sådant resonemang.

Tills vidare får vi väl ställa in oss på att vår export till sexstatsmarknaden kan komma att minska och att vår export till de sju kan komma att öka ävensom att importen från sexstatsländerna till oss i viss mån kan komma att skäras ned och att vi i stället får vända oss till andra länder.

Det är klart att ett litet land som vårt nog bör vara mycket försiktigt när det gäller att komma med några framstötter som kan få en anstrykning av represalier gentemot det ena eller andra landet. En annan sak är att vi naturligtvis är i vår fulla rätt, om vi själva ser om vårt hus, detta även om det får en diskriminerande effekt i förhållande till vissa andra länder.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag säga att enligt min uppfattning är EFTA det bästa vi har kunnat uppnå. Det är ett steg på den väg som vi får försöka vandra. Som saken nu ligger till, bör vi sträva att få till stånd ett så gott handelssamarbete som möjligt inom de sju, samtidigt som vi också bör göra vad på oss ankommer för att en utvidgning av frihandeln till att i varje fall omfatta hela Europa bör komma till stånd.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det föreliggande förslaget är, såsom redan sagts av herrar Ohlin och Hedlund, ett av de viktigaste som riksdagen haft att behandla sedan

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

andra världskriget. Det är mycket glädjande att vi i denna viktiga fråga har kunnat uppnå en sådan enighet som framgår av utskottsutlåtandet. Ett närmare studium av förteckningen över namnen under utlåtandet visar i själva verket att enigheten varit mer än hundraprocentig, eftersom det har tillagts en medlem utöver vad grundlagen föreskriver.

Denna enighet mellan utskottets medlemmar motsvarar nog en enighet också mellan de politiska partierna här i landet. Jag skulle i likhet med herrar Ohlin och Hedlund vilja säga att vi allesammans har fått mycket stor respekt för det sätt, varpå statsrådet Lange och hans kolleger skött de förhandlingar det här gäller. Jag skulle vilja tillägga att den enighet mellan de politiska partierna, som nu föreligger, grundar sig också på en nära kontakt, ett fortlöpande samarbete under de senaste två, tre årens förhandlingar. Vad som härvidlag förekommit utgör ett skolexempel på hur en regering — om den önskar det — kan uppnå enighet i utrikespolitiska frågor. Denna gång har regeringen önskat enighet, och denna gång har den lyckats mycket väl med att uppnå en sådan.

Det förefaller uppenbart att den ståndpunkt, som Sverige intagit vid förhandlingarna inte minst under det sista skedet, är den enda som varit möjlig för oss. Det har varit en ofrånkomlig nödvändighet för oss att gå in i sjustatsorganisationen och att ta på oss de förpliktelser som avtalet innebär. Detta avtal är också helt förenligt med den alliansfria politiken, vår utrikespolitiska huvudlinje, varom det, såsom utskottet framhåller, råder full enighet.

Vi får emellertid inte glömma bort att även ett avtal av denna natur i rätt betydande utsträckning begränsar vår handlingsfrihet, om också enbart på det ekonomiska området. De förpliktelser till samråd i ekonomiska frågor, som sjustaterna har åtagit sig, kan komma

att bli ett ganska betydelsefullt moment i de följande årens ekonomisk-politiska utveckling. Det är riktigt att avtalet på denna punkt är tämligen vagt formulerat. Det innebär en fri överenskommelse, ett slags gentlemen's agreement; men om fria överenskommelser av denna typ gäller just att när man har gått med på dem är man tvungen att göra litet mera än man uttryckligen har lovat, låt vara att det kanske ändå blir litet mindre än andra väntar att man skall göra. För min del har jag ingen invändning häremot, och jag tror att vi på högerhåll över huvud taget känner oss ganska glada åt att regeringen har givit sig in på ett samarbete av denna typ. Vi har t. ex. inte någon invändning, om avtalet innebär att den svenska regeringen blir tvungen att föra en ekonomisk politik som gör att tanken på devalvering får helt avföras från dagordningen i framtiden.

Men även om överenskommelsen var en ofrånkomlig nödvändighet, för den med sig vissa problem. Till stor del är det fråga om specialproblem för olika näringsgrenar, och under den fortsatta debatten kommer väl dessa problem att beröras av andra talare. Herr Ohlin höll det inte för osannolikt att herr Johansson i Öckerö skulle ha ett ord att säga om fisket. Jag föreställer mig att även herrar Staxäng och Nilsson i Båstekille kan ha en del kommentarer att göra på den punkten. Det är oundvikligt att det kommer att krävas en omställning inom en rad speciella områden av det svenska näringslivet, men man får ju inte någonting gratis här i världen. Skall man kunna vinna förmåner eller undgå olägenheter på ett område, blir konsekvensen att man får ta på sig förpliktelser och eventuella svårigheter på vissa andra områden. I viss utsträckning står här dessa svårigheter i rätt nära sammanhang med avvägningen mellan den del av produktionen, som avser industrivaror och för vilken frihandl efter hand skall komma att tilläm-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

pas, och den del som avser jordbruket och fisket. Uppenbart är också att det i stor utsträckning är de internordiska relationerna som har vållat särskilda bekymmer. Både när det gäller fisket och livsmedelsindustrien är det snarast på detta plan problemen ligger. Dessa svårigheter skulle alltså ha uppstått även om vi hade begränsat oss till en rent nordisk överenskommelse.

De största problemen beror emellertid inte på överenskommelsen som sådan, utan de sammanhänger, såsom herr Hedlund förut sade, med den situation som har gjort denna överenskommelse nödvändig: å ena sidan skapandet av sexstatsgruppen, å andra sidan misslyckandet åtminstone för närvarande att åstadkomma en vidare ekonomisk samverkan.

Om jag får börja med att säga några ord om sexstatsgruppen, är det alldeles klart, såsom här även framhållits av de båda föregående talarna, att Sverige inte kan överväga att söka inträde i denna organisation. Det är för övrigt mycket tvivelaktigt, om vi skulle ha blivit insläppta därest vi begärt ett sådant inträde. Två europeiska länder, Grekland och Turkiet, befinner sig för närvarande i förhandlingar med sexstatsgruppen om att få till stånd något slags association med denna, och såvitt man kan se är det inte bara fråga om att anmäla sitt intresse för anslutning och sedan bli mottagen med öppna armar. Det är tvärtom ganska invecklade förhandlingar som erfordras, förhandlingar som för Sveriges del säkerligen inte skulle ha blivit mindre komplicerade.

Samtidigt är det emellertid klart, att om vi nu för vår del inte vill gå in i sexstatsgruppen, hindrar det inte att den europeiska ekonomiska gemenskapen för sina egna medlemmar kan betyda den bästa lösningen av deras ekonomiska problem. Vi har anledning att respektera den och räkna med den som en naturlig organisation, sedd ur deras egen synpunkt. Inte heller bör vi över-

skatta de svårigheter, som för Sveriges del uppkommer genom ett underlättande av handeln inom sexstatsgruppen utan motsvarande förmåner för länder därutänför. Man talar så mycket för närvarande om den oerhörda betydelse, som diskriminationen i fråga om tullar kommer att medföra. Jag tror att man, om man ser litet närmare på tullsiffrorna för olika varor, skall finna, att det visserligen finns sådana svårigheter men att det är ett mycket begränsat antal produkter, beträffande vilka en tullskillnad på 10 eller 20 procent kan komma att få någon avgörande betydelse. Det är så många andra omständigheter — transportkostnader, kvaliteter, produktionskostnader — som inverkar på konkurrenskraften hos exportvarorna, att man inte får stirra sig blind på de svårigheter som tullskillnaderna kan föra med sig.

Till detta kommer att vi beträffande en hel del varor har möjlighet att på den engelska marknaden vinna lika mycket eller kanske till och med mera än vad vi förlorar på den tyska. Om man åter jämför tullnivåerna i olika länder finner man, att på en hel del för oss mycket intressanta områden den engelska tullnivån är tämligen hög. En sänkning av denna nivå, som kommer oss till godo men inte våra konkurrenter, bör i väsentlig mån kunna öka våra exportmöjligheter på den brittiska marknaden. Det finns ingen anledning att mot denna bakgrund se alltför mörkt på situationen ur speciell svensk synpunkt.

Jag tror, att vi i någon mån får säga detsamma också om de mångomtalade Hallstein-förslagen. Det är knappast någon överraskning att man inom sexstatsgruppen har givit sig in på att påskynda skapandet av den europeiska ekonomiska gemenskapens fulla sammanhållning. Naturligtvis är det inte ännu fråga om att omedelbart komma fram till detta resultat, men man gör det något snabbare än man hade beräknat. Det är en

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

rätt naturlig konsekvens av den framgång, som organisationen hittills har haft, att man önskar gå vidare. I och för sig är det knappast något oroande.

Vad som däremot otvivelaktigt är oroande och som vi har anledning att se på med stort allvar är att man från den europeiska ekonomiska gemenskapens sida icke visar något intresse för att i motsvarande grad påskynda också arbetet på att uppnå en vidare samverkan i Europa. Det hade eljest varit naturligt att man, om man påskyndar bildandet av den egna organisationen, samtidigt visade sig mera angelägen att inleda förhandlingar om något större, men det har ännu icke funnits några tecken på detta. Ur svensk synpunkt är det särskilt beklagligt att några sådana tecken inte har framträtt i Västtyskland. Detta land är dock en av våra allra mest betydelsefulla handelspartners, och Sverige importerar betydligt mera därifrån än vi exporterar dit. Fördenskull är det mer än förvånande att inte den tyska regeringen i detta avseende har övat något starkare tryck på sina kolleger inom sextatsgruppen för att nå fram till en godtagbar lösning av det vidare samarbetsproblemet.

Jag vill gärna tillägga, att om man alltså inte får överskatta de risker, som följer med Hallstein-förslagen, finns det dock en annan grupp av förslag — de som har utarbetats av kommissionsledamoten Mansholt — som är betydligt mera oroande. Dessa förslag avser jordbruket och skulle, om de genomfördes, för Danmark och även för Sverige kunna komma att få mycket allvarliga konsekvenser. Lyckligtvis tycks de emellertid inte befinna sig så nära ett förverkligande som vad fallet är med de planer, som bär professor Hallsteins signatur. Jag frågar mig också, om inte i själva verket de psykologiska verkningarna i många avseenden är av större betydelse än de direkta ekonomiska följderna, när det gäller vad som hit-

tills har skett och vad som kan ske under den närmaste tiden.

I detta läge framstår det som särskilt viktigt att vi undviker att låta locka oss in i ett konfliktläge. Ett s. k. handelskrig har den likheten med andra krig att där inte finns någon segrare utan bara förlorare, att det skadar båda de krigförande parterna. Detta utgör inte något hinder för oss att inta en bestämd ståndpunkt och kräva respekt för våra egna åtgärder, om vi gör det på ett försynt och försonligt sätt. Så har skett hittills, och det finns ingen anledning att på den punkten ändra vår politik.

Vi måste vidare hålla huvudet kallt; jag skulle i detta sammanhang gärna vilja framhålla att — såvitt jag förstår — de pessimistiska framtidsförutsägelser och alarmerande rykten, som nästan dagligen är i omlopp på detta område, är skadliga för de sju ländernas ställning under EFTA:s uppbyggnadsperiod och inte egentligen har någon grund i verkligheten. Man frågar sig, om inte dessa panikrykten utgår från någon propagandacentral, som sextatsgruppens vänner eventuellt kan ha upprättat exempelvis i Washington — så pass påtagligt är det att de inte kan tjäna några allmänna intressen. Det vore mycket önskvärt att vi här i landet försökte göra klart för oss, att den sortens panikrykten skall hänföras till propagandans område och inte har hemvist någon annanstans. Det är emellertid också utan vidare klart, att om vi någonsin hyst den förhoppningen att sjustatsöverenskommelsen skulle göra sig själv onödigt genom att det till följd av densamma skulle bli möjligt att uppnå ett vidare samarbete, då har vi misstagit oss. Vi måste nu visa att sjustatsgruppen kan stå på egna ben, och hittills har den visat mycket glädjande tecken på sammanhållning. Man får hoppas att dessa tecken kommer att stå kvar.

I det här sammanhanget vill jag för övrigt också gärna instämma med herr

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Ohlin, när han talar om vikten av att sjustatsländerna i Förenta staterna väl sörjer för sina public relations och att dessa länder över huvud taget presenterar sina ståndpunkter och förslag så att de icke förlorar initiativet. Däremot kan jag inte helt och hållet instämma med herr Ohlin när han i det sammanhanget vill skjuta undan frågan om de mindre utvecklade områdena i världen. Jag tror att den frågan inte är den minst betydelsefulla inför den amerikanska opinionen. Jag kanske missförstod herr Ohlin. Det är mycket angeläget, att sjustatsländerna framträder såsom initiativtagare till insatser på det området och att man knyter samman vår vilja till insatser där med den handelspolitiska verksamheten.

Här är det emellertid inte fråga om hjälpverksamhet i social mening. Det är i stället fråga om investeringar av betydande omfattning och på lång sikt. Vi har från svensk sida exempel på detta — LAMCO-företaget i Liberia. Det exemplet är, tror jag, av mycket stort intresse i detta sammanhang. Skall vi kunna åstadkomma någonting på detta område, måste både vi och de andra sjustaterna gå vidare fram. De stora problem som här föreligger blir betydelsefulla inte bara ur propagandasynpunkt och inte heller enbart ur humanitär synpunkt, utan framför allt så till vida att den handelsutveckling vi ser framför oss även måste innebära att vi kommer in på nya marknader.

De åtgärder vi är överens om på det yttre området medför emellertid mycket påtagliga konsekvenser för den inre ekonomiska politiken — här tror jag att herr Ohlin i början av sitt anförande uttalade en för alla de borgerliga partierna gemensam uppfattning. Utrikesutskottet har på den punkten — på sidorna 28 och 29 — inskränkt sig till några få uttalanden, som uttrycker utskottets gemensamma inställning. Det som inte är gemensamt i utskottets inställning har utskottet gått förbi. Man

kan nog konstatera att resultatet har blivit att man säger ganska litet. Nu kommer den frågan tillbaka i samband med ett utlåtande senare. Det bör dock understrykas redan här, att den hårdnande konkurrens som vi med eller utan EFTA-överenskommelsen — kanske alldeles särskilt utan denna överenskommelse — har anledning att räkna med, gör det nödvändigt att med stort allvar se på frågan om det svenska näringslivets kostnadsnivå. Det är inte längre tid att i förväg binda sig för framtiden och bestämma att man skall »ta ut så och så mycket av produktionen» för det och det ändamålet. I denna tid av hårdnande konkurrens är det inte längre givet hur mycket vi har att »ta ut av produktionen». Frågan är om inte produktionen i mycket hög grad kommer att bli beroende av om de pengar den kan tjäna ihop kan få arbetas in i företagen och användas för deras vidare utveckling.

På vissa håll blir det även fråga om att lägga om produktionen. Ur den synpunkten är det angeläget att minska belastningen från det allmännas sida på det företag som måste göra en sådan omläggning. Detta gäller för övrigt inte minst småföretagen, som i detta sammanhang kan förväntas stöta på särskilda svårigheter.

Det kommer att föreligga påtagliga behov av kapital för nyinvesteringar — inte bara sådana investeringar som innebär omläggning av produktionen utan också för moderniseringar av bestående företag och produktionsgrenar, för etablering av dotterföretag i utlandet och kanske särskilt för att komma in på de nya marknaderna. I detta sammanhang kommer det att vara speciellt angeläget att vi får en härkraftig svensk kapitalmarknad, där de direkt produktiva företagen kan få utrymme för sina kapitalbehov och få möjlighet att bedriva sin investeringsverksamhet.

För vi en politik av den typen, då har vi all anledning att med optimism

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

se mot den framtid som kan väntas för vår del i hägnet av denna överenskommelse och i förhoppningen om att man skall nå fram till en vidare samverkan. Inbillar vi oss däremot att situationen är likadan nu som i mitten på 1940-talet, då de svenska företagens enda problem var att hålla nere leveranstiderna så pass mycket att köparna kunde få varorna inom rimlig tid, då kommer vi inte att kunna klara oss lika bra. Det beror i mycket hög grad på oss själva om vi i dagens läge skall känna optimism eller pessimism. Att gnälla och beklaga sig över vad andra företar sig kan ibland vara motiverat, rent moraliskt sett, men har aldrig något som helst praktiskt värde. Det är våra egna insatser, vår egen framsynthet och vår egen förmåga att offra små fördelar för stora fördelar som blir avgörande för om det beslut, som i dag fattas, på lång sikt kommer att uppfattas som en positiv insats i efterkrigstidens ekonomiska politik. För min del vill jag allvarligt hoppas att så är fallet. Jag hoppas också att regeringen, som beträffande detta förhandlingsarbete och denna överenskommelse så intimt har samverkat med de andra demokratiska partierna, inte heller undandrar sig de konsekvenser på den inre ekonomiska politikens område som följer av den nya situationen.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Endast ett ord för att rätta herr Heckschers missförstånd. Han tycktes vilja tillvita mig uppfattningen, att frågan om förhållandet till de underutvecklade länderna inte skulle ha något intresse när det gäller de ekonomiska och handelspolitiska relationerna. Folkpartiet har, vilket väl är herr Heckscher väl bekant, framlagt en genomarbetad och mångsidig motion om just förhållandet till de underutvecklade länderna. Där finns även denna synpunkt behandlad. Den motionen kommer att tas upp till debatt här i

kammaren efter det spörsmål som nu debatteras. Jag inskjuter nu bara reflexionen att jag skulle ha varit glad om herr Heckscher vid behandlingen av den motionen hade sträckt sig längre i sitt stödjande av densamma.

Jag vill också erinra om att det är vi från vårt håll som år efter år har sammankopplat västeuropeisk handelspolitik med frågan om vidgade och intimare relationer i hjälpande syfte med de underutvecklade länderna. Vi fasthåller den positiva inställning som vi har haft och visat under många år, tidvis med föga stöd från den riktning herr Heckscher företräder.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte ofta som man blir så glad åt att kunna konstatera att man har missförstått en talare som jag i detta fall har blivit. Det var bra att herr Ohlins förklaring kom i detta sammanhang. Hans första yttrande kunde faktiskt ge anledning till missförstånd. Vad beträffar folkpartimotionen kanske herr Ohlin har observerat, att det i den del av utlåtandet som äger samband med handelspolitiken inte finns någon skillnad mellan folkparti-representanternas och min ståndpunkt. Den meningsskiljaktighet som föreligger avser helt andra frågor, som vi inte har någon anledning att diskutera i detta sammanhang. Avsikten är alltså att slå fast att frågan om investering m. m. i underutvecklade länder måste nära sammanknytas med den allmänna handelspolitiska verksamheten, och inte minst med tanke på den ståndpunkt som sjuländerna i dag skall inta är det angeläget att sammankoppla denna fråga med våra handelspolitiska önskemål.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! När jag tar till orda i

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

denna debatt är det först och främst för att ge uttryck åt den tillfredsställelse jag känner efter att ha tagit del av utskottets utlåtande i denna för vår land så utomordentligt viktiga fråga. Det är värt att än en gång understrykas att bakom den hemställan om godkännande av Sveriges anslutning till den europeiska frihandelssammanslutningen, vari utskottets utlåtande utmynnar, står ett enhälligt utskott. På alla punkter har utskottet ansett sig böra tillstyrka propositionen. Jag vill nu inte göra gällande att denna utgång av utskottsbehandlingen erbjuder någon överraskning. Mer än ett år har förflutit sedan de första kontakterna togs för att undersöka huruvida — sedan parisförhandlingarna om ett europeiskt frihandelsområde definitivt hade brutit samman — förutsättningar förelåg för de ekonomiskt mera framskridna OEEC-länderna utanför sexmaktsunionen att skapa en sammanslutning med syfte att avveckla tullar och andra hinder för handeln medlemmarna emellan. Sedan dess har de europeiska handelsfrågorna diskuterats vid åtskilliga tillfällen här i riksdagen och därjämte i utrikesnämnden och utrikesutskottet. Det har därvidlag klart ådagalagts att regeringens uppfattning om önskvärdheten av att få till stånd en frihandelssammanslutning mellan de s. k. yttre sju delades av en praktiskt taget enhällig riksdagsopinion. Naturligtvis har vi betraktat det som mycket glädjande. Enigheten inom den svenska riksdagen i denna fråga har i hög grad bidragit till att skänka de svenska framträdandena och insatserna vid de förberedande förhandlingarna en tyngd som kanske gör omdömet om Sverige såsom EFTA:s avantgarde inte helt oberättigat. Jag tror också att man häri får söka åtminstone en del av förklaringen till att dessa förhandlingar har kunnat föra till ett åtminstone för de flesta oväntat snabbt resultat. I begynnelseskedet trodde man sig i vissa kretsar, i varje fall utomlands, t. o. m.

kunna förutsäga projektets misslyckande.

Även om det sålunda knappast kan sägas vara oväntat att utskottet har enat sig är det dock ur vissa synpunkter anmärkningsvärt. I inte mindre än ett tiotal motioner har framställts en rad yrkanden som om de bifölles skulle innebära betydande modifikationer i de ståndpunkter i en rad speciella frågor i anslutning till konventionen som regeringen har intagit eller i fortsättningen avser att intaga i samband med tillämpningen efter konventionens ikraftträdande. Några yrkanden innebär också vissa begränsningar i de bemyndiganden, som Kungl. Maj:t nu begär, att vidtaga författningsändringar i anslutning till konventionen. Man behöver väl inte i och för sig sakna förståelse för de önskemål som framförts i vissa av motionerna och för den oro för framtiden som de i någon mån vittnar om. Jag tror att vi alla bör vara klart medvetna om att den stormarknad som sammanslutningen skall ge oss — samtidigt med förbättrade utvecklingsmöjligheter för den svenska exportindustrin — kan medföra skärpt konkurrens på den inhemska marknaden. Detta har understrukits i utskottets utlåtande och betonats av tidigare talare i denna debatt. Farhågor har sålunda yppats för att bl. a. textilindustrin kan komma att ställas inför nya och svårösta anpassningsproblem. Företrädare för fiskerinäringen har samtidigt varit bekymrade för de konsekvenser som de i anslutning till frihandelsfördraget träffade överenskommelserna om fiskets behandling kan leda till.

Utskottet har för sin del inte kunnat tillstyrka bifall till de mot denna bakgrund motionsvis framförda förslagen om ändringar i propositionen. Detta ställningstagande bottnar alldeles säkert i en realistisk bedömning av läget. EFTA-fördraget måste betraktas som en enhet och en helhet. Det utgör ett förhandlingsresultat, som kan antas

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

eller kan avvisas men icke i den nu föreliggande situationen ändras. För de fördelar som står att vinna för vårt land av samarbetet inom frihandelssammanslutningen måste vi vara beredda att betala ett pris. Det kan inte undvikas — vi måste finna oss i att offra någonting. Skulle svårigheterna på något område bli oss övermäktiga, så ger konventionsreglerna vissa möjligheter till uppskov med tullavvecklingen. Man kan med andra ord erhålla en tidsfrist, därest omställningsprocessen leder till svårartade ekonomiska eller sociala komplikationer på något område av näringslivet. Under dessa omständigheter har utskottet på — som jag finner — goda grunder inte velat ifrågasätta några ändringar i propositionen, utan varit beredd att tillstyrka de begärda fullmakterna för Kungl. Maj:t.

Innan jag övergår till det aktuella förhandlingsläget vill jag än en gång betona vad frihandelssammanslutningens syfte utgör. EFTA har inte kommit till för sin egen skull. Motivet har inte varit att just skapa ett yttre frihandelsområde — det har nödvändiggjorts av omständigheterna. Efter sammanbrottet av förhandlingarna om skapandet av ett frihandelsområde omfattande samtliga OEEC-länder och sedan sexmaktsunionen från den 1 januari för ett år sedan trädde ut i livet med sina första tullsänkningar och sina egna, omfattande institutioner, befann sig övriga, utanförstående länder i ett utomordentligt allvarligt läge. Vi stod utestängda från en stormarknad, nödvändig mot bakgrunden av de ekonomiska utvecklingstendenserna, som ändå alltjämt innebär ett ständigt förstärkande av stordriftens fördelar på de flesta områden av näringslivet. För de små länderna med sina mer begränsade inhemska avsättningsområden var detta naturligtvis särskilt bekymmersamt.

Det fanns då och finns alltjämt tecken på att inte ens det samarbete på handels- och betalningsområdet som

bedrivits med inte obetydlig framgång i OEEC i över tio år skulle komma att fortsätta.

Jag vill i det sammanhanget säga, att jag tror att herr Heckscher tog litet för lätt på frågan om vad tullskillnaderna kan betyda för exportmöjligheterna. En tioprocentig skillnad i tull är ändå ingen bagatell. Inom den marginalen ligger i allmänhet inte bara normala affärsvinster, utan mycket därutöver.

Vad kunde vi i det läge som förelåg i Europa göra för att stärka vår ställning? EFTA blev svaret. Ett handelspolitiskt samarbete som gav oss tillträde till en marknad omfattande 90 miljoner människor, en marknad fri från tullar och andra handelshinder, med ett visst mått av ömsesidigt hänsynstagande vid utformningen av den ekonomiska politiken till det gemensamma intresset — det var målet. Vi ville åstadkomma detta i så fria former som möjligt, utan övernationella organ och med bibehållen rätt för de samverkande länderna att utan andras inblandning bestämma över sin utrikespolitik, ja över sin politik över huvud taget.

Det kan sägas att EFTA har två syften: dels medför det i och för sig en större marknad för deltagarna, dels avser det att förbättra möjligheterna att komma till verkliga förhandlingar med de sex. Sedan EFTA-fördraget nu är i hamn är detta sista syfte den viktigaste aktuella uppgiften. För var och en av EFTA:s medlemsstater betyder det väl ändå redan något att vi genom EFTA efter en tidsperiod av högst tio år får en hemmamarknad på 90 miljoner människor. Det är en betydande utvidgning, som öppnar en rad nya möjligheter, om vi förstår att rätt tillgodogöra oss dem. Det medför också en skärpt konkurrens, men detta är som sagt det pris som man måste betala för de nya möjligheterna.

De sju EFTA-länderna har en större handel med andra länder än med varandra, och redan härav kan vi dra en

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

viktig slutsats: vi måste vara intresserade av en ännu större marknad än den EFTA erbjuder sina medlemsländer. Om man tar de sju länderna tillsammans, utgör samhandeln inte mer än en sjättedel av deras samlade utrikeshandel, och även om en ökning kan komma att inträda, vill väl inte någon av oss avstå från de fem andra sjättedelarna.

Man måste emellertid komma ihåg att handelsförbindelserna stater emellan aldrig är statiska. Varför skulle inte därför en viss omställning till förmån för EFTA-länderna uppstå när handelsförbindelserna mellan dessa länder efter några år vidare utvecklats och byggts ut tack vare de mellan dessa länder genomförda tullsänkningarna? Det är troligt. Men även om en väsentlig stegring av handeln mellan de sju EFTAländerna inträder, så önskar ingen av oss avstå från någon väsentlig del av den export som vi för närvarande har till den gemensamma marknaden. Det är viktigt att också hålla i minnet, att de sju köper 50 procent mer från de sex än från varandra. De sju köper 50 procent mer från sextatsgruppen än vad de sex köper från de sju. De sex har med andra ord ett betydande exportöverskott på de sju länderna.

Vi har från början förklarat oss vara intresserade av en broslagning, men borde under dessa förhållanden inte också de sex vara det? Borde de inte vara intresserade av att få behålla så goda kunder och i varje fall inte försvåra deras export till de sex? Det är frågor som vi med utgångspunkt från de handelsekonomiska förhållandena haft anledning att ställa oss många gånger.

Om man vidare ser till sammansättningen av handeln mellan de sex och de sju i EFTA, får man samma intryck bestyrkt. De sjus export på de sex består till icke ringa del av råvaror och halvfabrikat. Det gäller Sverige men också Österrike. Vår import från de sex är däremot till betydligt högre grad fär-

diga industrivaror. Det borde ju också ha en viss betydelse för det marknadspolitiska läget. Vi kan kanske i framtiden lättare köpa bilar och maskiner från England eller Schweiz än det är för de sex att klara sig utan trä, massa, järnmalm och metaller från Norden och från Österrike. Jag säger inte detta för att komma med hotelser och allra minst för att vinka med ett handelskrig, men det kan ändå finnas anledning till att man har utgångsläget klart för sig. Vi önskar för vår del en broslagning.

Håller vi oss till det ekonomiska området, finns talrika omständigheter som borde underlätta ett samgående. Låt mig bara som hastigast peka på några av de mest iögonenfallande.

För det första har vi för närvarande en välutbildad högkonjunktur. Det bör i hög grad vara ägnat att underlätta erforderlig anpassning. Tullsänkningar under en högkonjunktur kan vara mycket lämpliga till och med som inslag i en ekonomisk politik som syftar till att förebygga att en högkonjunktur urartar till inflation. I Västtyskland har man ju också, kanske med en viss framgång, faktiskt använt tullpolitiken i sådan riktning. Bevarandet av full sysselsättning och samordning av de ledande industriländernas gemensamma ansträngningar i den riktningen är ju över huvud taget en viktig förutsättning för att vi skall kunna komma vidare också med det handelspolitiska samarbetet.

För det andra har vi de senaste åren fått bevittna en utomordentligt ekonomisk återhämtning i Frankrike. Efter devalveringen i slutet av 1958 har fransk industri visat sig äga mycket större konkurrenskraft än vad man tidigare föreställt sig — ja, än man tidigare trodde till och med inom Frankrike. Den osäkerhet som tidigare gjort sig gällande borde därför vara på väg att försvinna, och kanske skulle man från fransk sida kunna visa större förståelse

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

för en liberal politik som bröt med de tidigare protektionistiska tendenserna.

För det tredje har sexmaktsunionen nu kommit i gång och konsoliderat sig. Det gjordes under parisförhandlingarna ofta gällande en oro från sexmaktssidan att ett allmänt frihandelsområde skulle medföra en upplösning eller en uppluckring av de sex' sammanhållning, vilket man av politiska skäl gärna ville undvika. Det var framför allt därför som man från fransk sida argumenterade för en förskjutning i tiden av ett allmänt frihandelsområde, ett »decalage», som det kallades, för att låta den gemensamma marknaden först komma i gång och stärka sin egen ställning. Men genom misslyckandet i Paris har redan en sådan tidsförskjutning inträtt. Oberoende av vilket berättigande det kan ha haft tidigare, är det allt svårare att hävda detta argument sedan de sex kommit i gång med sina egna institutioner och samarbetet mellan företag inom sexländerna kommit så långt som nu faktiskt har skett. Det måste i längden vara till fördel för produktionsapparatus utveckling inom sexmaktsunionens medlemsländer att även de får tillträde till en ännu större marknad. Det måste vara av betydelse för hela produktionsplaneringen.

Ekonomiska skäl talar därför klart för samarbete mellan de sex och de sju. Förklaringen till att vi trots allt inte kommit varandra närmare får sökas på det politiska planet, inte på det ekonomiska, och jag skall återkomma till det strax. Låt mig bara först här understryka att vi ju räknat med EFTAS tillkomst som en faktor som skall främja lösningen av problemet om förhållandet mellan de sex och de sju. Det fanns under parisförhandlingarna de som tvivlade på att frihandelsområdet skulle kunna utformas i praktiken och att ursprungsproblemen skulle kunna lösas. Nåväl, nu har vi i EFTA:s avtal på anmärkningsvärt kort tid kunnat enas om lösningen av de problemen, och vi

tror att den lösningen skall visa sig kunna fungera i praktiken utan alltför mycket administrativt krångel. Erfarenheterna av detta bör vara av värde för våra fortsatta diskussioner.

Jag säger inte detta här för att doktrinärt hålla fast vid det förslag om ett stort frihandelsområde, som vi hade för ögonen under parisförhandlingarna. Vi har all anledning att vara öppna för alla nya förslag — jag har betonat det tidigare och upprepar det nu.

Vad de fortsatta diskussionerna kan komma att röra sig om kan mycket väl skilja sig avsevärt från de tidigare planerna. För min del kan jag mycket väl tänka mig att man skulle kunna vara med om en harmonisering av tullar på speciella områden, om man därigenom kan lösa några praktiska problem — jag förutsätter då också att det ingår som ett led i en allmän uppgörelse och att enighet framför allt kan nås om en måttlig tullnivå. Det finns ytterligare element i helhetsbilden av det nuvarande läget som kanske kan ge anledning till vissa förhoppningar. Det har ju antytts eller i varje fall förberetts och inletts en förhandlingskontakt. Sedan sammanbrottet i december 1958 har ju förhandlingarna legat nere. Så kom i slutet av fjolåret på amerikanskt initiativ en inbjudan från de fyra storas stats- och regeringschefer möte i december till en ekonomisk konferens i Paris i januari. Vid det tillfället kom man överens om att tillsätta en ny handelskommitté med 21 medlemmar, och i mandatet till denna kommitté, vilken just i dagarna håller sitt första sammanträde, anges uttryckligen att man skall behandla relationerna mellan de sex och de sju. Det sägs vidare uttryckligen att denna fråga skall erhålla prioritet. Vi tolkar detta så, att man härigenom har skapat en plattform för diskussion av de allmänna problemen både på kort och på lång sikt.

Här måste jag göra en liten utvikning. I sitt i övrigt så positiva anförande rik-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

tade herr Ohlin skarpa förebråelser mot EFTA:s ministrar och svenska regeringen för en alltför långtgående passivitet. Man hade, menade herr Ohlin, försett tillfället att lägga fram ett konkret förslag till en samordning mellan de sex och de sju. Herr Ohlin uttryckte det så, att vi hade förlorat första ronden. Om jag uppfattade honom rätt, menade han också att vi hade förlorat även andra och tredje ronderna. Det var en liten överraskning för mig och säkert också för många andra kammarledamöter att herr Ohlin här visade sig vara en så framstående expert på boxningssporten. Jag måste väl vara honom tacksam för att han bedömde EFTA:s nederlag som ett nederlag på poäng och inte på knock out.

Nå, det där var en parentes. I verkligheten förhåller det sig emellertid på följande sätt. När denna inbjudan sändes ut och kom oss till handa, innehöll den från början egentligen ingenting om handelsförbindelserna mellan de sex och de sju. Redan innan vi träffades i Paris hade vi betydande svårigheter med att förmå dem som utfärdat inbjudan att i densamma också inrymma en hänvisning på dagordningen för behandling av denna fråga. När vi kom till Paris, var det heller inte uttryckligen sagt att den frågan skulle diskuteras. Vår första uppgift blev därför att över huvud taget få ett erkännande av att detta problem var av grundläggande betydelse för alla övriga frågor som skjutits i förgrunden och som jag inte här skall närmare gå in på.

Jag trodde inte att detta var herr Ohlin obekant, eftersom jag har redogjort för dessa saker utförligt i utrikesutskottet. Men herr Ohlin var kanske utomlands vid det tillfället, och han har kanske inte haft tillfälle att sätta sig in i vad som verkligen förevarit.

Men vi lyckades faktiskt — och inte utan ansträngning — att vinna förståelse för att den mest angelägna uppgiften för denna kommitté var att lösa pro-

blemen mellan de sex och de sju. Det skedde, herr Ohlin, mot sexstaternas vilja. Vi fick ett sådant beslut till stånd, och i dåvarande läge i Paris ansåg de sex sig kunna till nöds godta formuleringarna. Utgången av parisförhandlingarna ansågs på sexmaktshåll — har det sagts mig — ha inneburit en klar taktisk seger för EFTA.

Herr Ohlin får förlåta mig, men jag är inte säker på att herr Ohlin, när han uppträder som domare, har haft större lycka denna gång än om han tagit steget in i boxningsringen direkt. Förkunskaperna förefaller att vara ganska ofullständiga i båda fallen.

Det är naturligt att vi hälsar erkännandet i Paris att förhållandet mellan de sex och de sju var den mest angelägna frågan med viss tillfredsställelse. Men det är för tidigt att bedöma vad de fortsatta kontakterna kan leda till. Och man bör nog varna för alltför överdrivna förväntningar på snara och långtgående resultat.

För en bedömning av det aktuella förhandlingsläget och möjligheterna att komma till ett resultat är det två omständigheter som är avgörande. Såväl herr Ohlin som herr Heckscher och herr Hedlund har i någon mån varit inne på den saken. Hur ser man egentligen i Förenta staterna på det europeiska handelsproblemet, och vilken inställning har de sex? Jag skall börja med att säga något om USA:s inställning.

Det var som sagt ett amerikanskt initiativ vi hade att tacka för de uppnådda förhandlingskontakterna. Den amerikanske representanten underströk också i sitt anförande vid kongressen i Paris i januari betydelsen av en uppgörelse mellan de båda grupperna i Europa. I det läget ansåg vi inte tidpunkten vara mogen att framlägga ett konkret förhandlingsförslag. I själva verket fanns det heller ingen som helst möjlighet att göra det. Vi måste ju först få förhandlingsmaskineriet inrättat in-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

nan de diskussionerna kunde börja. Den amerikanske representanten tog också mycket aktiv del i överläggningarna och i utformningen av beslutet om handelskommittén, där detta mandat angavs, och jag betraktade det därför själv som uteslutet att man skulle kunna tolka Amerikas inställning på ett sätt som strider mot det klart uttalade mandatet, nämligen att alla frågor som berör handelsförbindelserna mellan de sex och de sju skall behandlas med förtursrätt.

Vad är då Amerikas intresse? Ja, även i det fallet lämnade herr Dillon ganska klara besked vid Paris-konferensen. Med hänsyn till å ena sidan den amerikanska betalningsbalansens utveckling och å andra sidan den europeiska återhämtningen önskade man att Europa skulle ge ett mera aktivt ekonomiskt bistånd till utvecklingsländerna. Detta erkände vi alla vara mycket viktigt. Men det är ju inte att hota eller reta amerikanarna, när man gör klart att Europa inte kan spela den roll, som man har rätt att fordra, om vi inte lyckas åstadkomma ordning i vårt eget hus. Jag förstår inte att det kan vara något fel på den argumenteringen, herr Ohlin. En bestående motsättning mellan två handelsblock i Västeuropa skulle i hög grad strida mot en önskan att göra bästa möjliga bruk av våra resurser och allvarligt begränsa de insatser, som vi kan göra för andra. Vi har därför också understrukit angelägenheten av att vi kommer fram till en uppgörelse om de europeiska handelsblocken.

Det är väl inte heller svårt att se vad som måste vara ett amerikanskt intresse i det sammanhanget. Man har — låt vara huvudsakligen av politiska skäl — accepterat sexmaktsunionen. Men det torde ju vara svårt att inte också acceptera EFTA. Som ett led i en strävan mot uppgörelse mellan de olika grupperna i Europa måste ju även den grupperingen ha sitt politiska värde. I och för sig måste ju EFTA anses vara mera öppet

utåt än sexmaktsunionen och därför kanske till och med mera acceptabel både för USA och andra GATT-medlemmar.

Man har ju inom EFTA valt formen av ett frihandelsområde just därför att man velat undvika att tvinga något annat land att öka handelshindren utåt. Jag skulle vilja säga att själva formen frihandelsområde om något torde medföra en automatisk tendens till tullharmonisering nedåt.

Det är svårt att se att amerikanska intressen skulle skadas om dessa två grupper i Europa slås ihop. Det kan för amerikanska intressen inte vara skadligare att ha en europeisk stormarknad än att ha två. Tvärtom måste osäkerheten och uppdelningen ha påtagliga olägenheter. Skall t. ex. amerikanska företag tvingas bilda dotterföretag såväl inom sexstatsgruppen som hos de sju länderna?

Förutsatt att en uppgörelse mellan de sex och de sju får en form som gör den acceptabel för GATT, måste den också vara möjlig att godkänna för USA — det måste vara en riktig slutsats såvitt jag förstår. Amerikanarna har heller aldrig sagt någonting annat.

I anledning av vad som har skrivits i pressen bara för någon vecka sedan i samband med kommunikén från mötet mellan Eisenhower och Adenauer gjorde vår beskickning en förfrågan i det amerikanska utrikesdepartementet. Från amerikansk sida framhölls härvid uttryckligen, att Förenta Staterna i sin politik inte vänt sig mot EFTA och heller inte hade för avsikt att motarbeta strävandena att nå ett samförstånd om handelspolitiken mellan de två europeiska grupperingarna.

Jag tror att vi har rätt att dra den slutsatsen att USA, åtminstone tills vidare, inte är emot en samordning av de sex och de sju. Det har sagts mig att det till och med inom kongressen föreligger en viss skepsis inför den lyhördhet — för att inte säga något av

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

undfallenhet — för de sex, som för närvarande i vissa sammanhang präglar det amerikanska utrikesdepartementets politik i de europeiska frågorna. Det är inte uteslutet att detta är riktigt. EFTA är i varje fall föga känt i Amerika, trots att vi har gjort en hel del, herr Ohlin. Men vi fick ju förebråelser för att vi inte gjort tillräckligt i det avseendet, och jag kan gärna erkänna att våra resurser är mera begränsade än de resurser som står de sex till buds. Jag vill bara nämna som konkret exempel, att vi nu räknar med att vi skall få ett sekretariat, som kanske består av 20—30 personer till att börja med — de sex har redan 2 000. Men genom en mera målmedveten informationsverksamhet — däri vill jag gärna instämma med herr Ohlin — om den europeiska frihandels-sammanslutningens innebörd och syften tror jag också att det så småningom skall bli möjligt att öka Förenta Stater-nas förståelse för våra strävanden.

Tills vidare kan vi emellertid inte räkna med några starkare amerikanska påtryckningar — det vill jag också erkänna — för att få till stånd ett handelspolitiskt samarbete. Men under alla omständigheter måste det väl ändå ankomma på oss européer själva att åstadkomma en sådan uppgörelse. Jag upprepar att amerikanerna aldrig har sagt, att de är emot en sådan lösning. Men det är vi som skall finna den, inte de.

Naturligtvis är det av intresse för såväl USA som andra utanförstående länder att en europeisk grupp blir så öppen utåt som möjligt och omger sig med så måttligt tullskydd som möjligt. Det gäller såväl sexmaktsunionen som EFTA och givetvis i särskilt hög grad en eventuell sammanslutning dem emellan. USA:s huvudintresse synes ju också för närvarande vara koncentrerat till ansträngningarna för att bringa ned sexstatsunionens yttre tullar till en mera rimlig nivå inom ramen för GATT-förhandlingarna och i andra sammanhang. Vi har väl i och för sig samma intresse.

Det är ett gott tecken att EFTA i det sammanhanget inte erbjuder några problem.

Vi menar också att en uppgörelse mellan de båda handelsgrupperna i Europa redan i och för sig skulle vara ägnad att medföra en måttlig tullnivå utåt. Det har sagts här, och jag upprepar det, att de sju har samma intresse som amerikanerna av att de sju inte skall omge sig med alltför höga tullar utåt. Men därutöver har vi vårt eget intresse av att komma längre med avvecklingen av tullarna mellan de europeiska länderna. Härmed har jag kommit till inställningen hos de sex.

Först som sist vill jag slå fast, att det sannerligen inte helt saknats sympatier för att vi skall kunna nå fram till en europeisk lösning av handelsproblemet inom sexmaktsgruppen. Inom vida kretsar av näringslivet i Holland och inte minst i Tyskland har man all förståelse för en uppgörelse mellan de sex och de sju, som gör det möjligt att undvika diskriminering på handelsområdet. Man börjar bli alltmer oroad av den ekonomiska splittring, som hotar vår världsdelen.

Ett faktum är emellertid att detta positiva intresse för en uppgörelse hittills inte återspeglats i den av de sex förda officiella politiken, som allttjämt domineras av Frankrikes och Adenauers intresse av att med hänsyn till de fransk-tyska relationerna bortse från önskemålet inom det tyska näringslivet att medverka till en allmän frigörelse av handeln i Västeuropa.

Det senaste förslaget från kommissionen hos de sex, Hallsteinplanen, som herr Ohlin så värtaligt berört och som förresten ännu inte antagits av deras ministerråd — jag vill understryka det — skulle medföra att klyftan i Europa vidgades ytterligare.

Den planen innebär nämligen att inrättandet av den gemensamma marknaden skulle påskyndas. Dels skall tull-sänkningen mellan medlemmarna den

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

1 juli 1960 utgöra 30 procent mot de ursprungligen avsedda 20 procenten, dels skall upprättandet av den gemensamma yttre tullmuren påbörjas redan den 1 juli i år, d. v. s. ett och ett halvt år tidigare än enligt den ursprungliga planen. Att följden bleve att länder utanför den gemensamma marknaden i så fall skulle få svårigheter med exporten kan det inte råda något tvivel om.

Inom EFTA har vi bestämt oss för att — närmast som en beredskapsåtgärd — undersöka våra egna möjligheter att påskynda tullavvecklingen inom frihandelsförbundet. Det får under inga omständigheter tolkas som en stridssignal från vår sida. Vi är endast angelägna om att såvitt möjligt undvika att komma i otakt med de sex, vilket skulle försvåra en lösning av marknadsfrågorna.

De sex framställde sig ursprungligen som mycket goda europeer. Många uppriktiga anhängare av sexstatsunionen förklarade på sin tid att det intimare samarbetet mellan de sex staterna kom till därför att man tyckte att det gick litet för långsamt i OEEC och därför att man genom att gå före i fråga om integrationen kunde påskynda det europeiska samarbetet. Men nu verkar det nästan som om man tappar bort det europeiska perspektivet. Sexmaktsunionen är en ekonomisk stormakt i världen, som f. n. ganska litet bekymrar sig om sina små grannar i Europa och här kryper bakom ryggen på amerikanarna. Men när nu USA visat sig intresserat för ett samarbete, hur kan man då, som man gjort inom de sex, tala om att en europeisk lösning skulle vara emot amerikanska intressen. Man förbiser tydligen att de amerikanska representanterna aldrig uteslutit europeiska lösningar. När man gör på det sättet, är det svårt att inte uppfatta det som en bristande vilja att diskutera de europeiska problemen.

Låt mig också säga, att de senaste förslagen från den europeiska kommissio-

nen förefaller oss mycket litet tillfredsställande såväl för de europeiska länderna utanför den gemensamma marknaden som — såvitt jag förstår — för USA och andra utomeuropeiska länder. Herr Ohlin var inne på den frågan, och här tror jag att våra uppfattningar helt sammanfaller. Detsamma gäller också om vad som blivit bekant beträffande de sex' beslut i fråga om tullarna på de varor som finns upptagna på den s. k. G-listan. Herr Ohlin talade om billtullarna. Jag skall bara peka på pappersmassan, en vara som under de senaste åren kunnat införas tullfritt inte endast i Benelux utan också i Tyskland. Den skall nu enligt denna plan beläggas med en tull på sex procent. Jag kan inte gå in i detalj, men låt mig endast säga, att vi sett litet närmare på vad det förslaget innebär för Sveriges handel med Tyskland. För en rad industrivaror som Sverige säljer skulle det medföra ungefär en fördubbling av tullarna i Tyskland. Man kan verkligen fråga sig, om det är rimligt i det aktuella konjunkturläget och med Tysklands starka betalningsställning. Är det rimligt när man betänker att Sverige köper dubbelt så mycket från Tyskland som Tyskland köper från Sverige, ja, när 7,5 miljon svenskar köper mera tyska industrivaror än vad 44 miljoner fransmän gör?

I anslutning till vad herr Ohlin framhöll beträffande den befarade handelsdiskrimineringen och de pågående SAS-förhandlingarna vill jag säga följande.

Skulle vi inte lyckas åstadkomma åtminstone ett provisoriskt arrangemang i fråga om handelssamarbetet eller skulle vi inte kunna uppnå något tillmötesgående beträffande luftfartstrafiken, kan man inte komma ifrån att detta i ofördelaktig riktning skulle påverka atmosfären i våra förbindelser och vid de förestående handelsförhandlingarna med Tyskland. Däremot anser jag att vi bör vara försiktiga också i våra uttalanden. Jag tror att vapenskrammel på detta område tjänar förfärligt litet

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

till. Jag är tacksam för det erkännande och den varning som herr Heckscher i detta avseende uttalade.

Vid det senaste ministermötet inom EFTA i Wien den 11 och 12 mars diskuterades ingående frågan om vad vi kan göra för att åstadkomma broslagning, sedan vi nu är färdiga med vårt eget brofäste. Ty nu är det ögonblick kommet, som jag inte ansåg förelåg i januari. Låt mig först som sist konstatera, att vi inom EFTA var i sak överens, även om meningarna ibland kunde gå isär i vissa praktiska spörsmål.

Vad vi från svensk sida önskade är alldeles självklart. Vi önskade en uppgörelse så snart som möjligt och så fullständig som möjligt. Vi är ständigt beredda att diskutera alla rimliga förslag rörande innehållet i en sådan uppgörelse, och vi är helt odoktrinära, i varje fall så länge det rör sig på det ekonomiska planet och inte förknippas med politiska villkor, som skulle vara oförenliga med vår neutralitet.

Vi har tolkat beslutet i Paris i januari så, att den där tillsatta nya handelskommittén med dess 21 medlemmar skulle kunna diskutera förhållandet mellan de sex och de sju i hela dess vidd. Inom kommittén måste därför en så nära kontakt upprätthållas, att det blir möjligt att diskutera de långfristiga problemen. Det är dessutom nödvändigt att man så snart som möjligt får tillfälle att ingående diskutera de kortsiktiga anordningarna, och det får ske på det sättet, att en uppgörelse på längre sikt inte försvåras. Redan därav följer två ting som vi måste insistera på med all kraft. För det första måste vi sträva efter att så långt som möjligt undvika diskrimination mellan de två handelsgrupperna i Europa. För det andra fordrar vi i detta läge att det inte företas sådana tullhöjningar som skulle medföra skadeverkningar för handeln länderna emellan i Europa. Ett stilleståndsavtal på den punkten skulle vara högst värdefullt såväl för den framtida uppgörel-

sen som för Europas relationer till andra delar av världen. Det var med den utgångspunkten som våra förhandlare i går i Paris framlade förslag om att de sex och de sju ömsesidigt skulle ge varandra del av den tjugoprocentiga tullsänkning som för EFTA skall inträda från och med den 1 juli, då sexmaktunionen samtidigt tar nästa steg och sänker sina tullar med ytterligare 10 procent, såvida de inte i enlighet med Hallsteinplanen till och med går längre. Dessa tullsänkningar skulle kunna beviljas också andra GATT-medlemmar och USA, om möjligt på reciprok basis.

Om det tar tid att nå någon definitiv överenskommelse där, kan man naturligtvis diskutera även preliminära arrangemang. Jag är inte alls säker på och jag kanske inte ens håller för troligt, att de sex är villiga att acceptera detta förslag ens som en provisorisk lösning. Det bör ändå kunna godtas som en utgångspunkt för de fortsatta diskussionerna och de fortsatta förhandlingarna, som pågår i dag och kommer att följas av andra.

För en långfristig lösning kan vissa utgångspunkter anges. Jag tillåter mig, herr talman, ehuru jag framfört dem tidigare, att även här i kammaren upprepa dem. För det första bör en sådan lösning anknyta till det ekonomiska intresset både hos de sex och de sju av ett regionalt europeiskt samarbete. För det andra bör den möjliggöra för de sex att bibehålla sin tullunion. Vi vill inte komma sexmaktunionen till livs. Det vill jag starkt understryka. Man bör emellertid kunna nå en sådan lösning utan krångliga ursprungsregler. Om så behövs bör vi från vår sida vara beredda att diskutera en viss tullharmonisering. En sådan lösning måste för det tredje ligga i linje med strävandena att nå en världsvid handelsliberalisering. För det fjärde bör den innebära en lockelse för USA och Kanada att medverka.

Hur långt kommer vi nu att kunna nå i handelskommittén i Paris? Det är

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

omöjligt att säga. Finns viljan hos de sex att komma till en uppgörelse så är, som jag försökt framhålla, utgångsläget inte ogynnsamt. För vår del bör det taktiskt sett ligga rätt väl till. Vi har bollen och vi har också varit beredda att spela den. Ändå är jag på kort sikt rätt pessimistisk. Det har ännu inte framkommit några säkra tecken på en förhandlingsvilja från de sex' sida. Den franska inställningen är fortfarande tongivande och man är inte inställd på en regional lösning. Men på längre sikt är jag i likhet med herr Hedlund och övriga talare i debatten inte så pessimistisk. En europeisk lösning kommer att tvinga sig fram som ett första steg mot ett världsvitt samarbete för handelns frigörelse. Det är jag övertygad om. Ekonomiskt kan det till slut inte finnas mera än ett Västeuropa, som har plats också för de länder som i likhet med Sverige, Finland, Österrike och Schweiz är fast beslutna att även i fortsättningen följa sin egen kurs, en alliansfri neutralitetspolitik.

Det må, herr talman, fastän jag tagit lång tid i anspråk, ändå tillåtas mig att avslutningsvis beröra några av de perspektiv på den ekonomiska politikens område i vårt land som den europeiska integrationen öppnar. Redan den mera begränsade fria marknad som frihandelsförbundet ger oss kan naturligtvis komma att ställa oss inför många problem som inte är så alldeles lätta att bemästra. Som jag redan antytt kommer vår exportindustri att få nya chanser. Kommer de att kunna utnyttjas?

Det är ju en fråga som rör både de enskilda företagen och samhället. Jag skall uppehålla mig vid den senare aspekten. Jag skall inte gå in på några detaljer trots att herr Ohlins anförande kanske i viss mån på den punkten inbjöd till det. Vad skall samhället göra för att underlätta denna utveckling och möjliggöra för företagen att gripa de chanser som stormarknaden bör kunna ge?

Först måste vi göra klart för oss att vårt näringsliv inte kan expandera i alla riktningar och på alla områden eller på en gång. Det har vi varken pengar eller personliga resurser tillgängliga för. Hemmamarknadsindustrien kan i vissa fall på grund av skärpt konkurrens utifrån komma att möta svårigheter som blir den övermäktiga. En viss omställningsprocess kan bli nödvändig. Sannolikt kommer vissa företag att läggas ned, samtidigt som kapaciteten på andra områden får byggas ut. Det är för tidigt att mera konkret ange vilka förändringar som kommer att bli nödvändiga. Jag vill bara betona att det inte kan vara en riktig näringspolitik att enskilda företag och tillverkningsgrenar, som i längden inte kan bära sig, upprätthållas genom det allmännas försorg. Samhället får i stället inrikta sig på att göra omställningarna så smidigt som möjligt och framför allt underlätta för friställd arbetskraft att komma över till områden där förutsättningar för expansion föreligger. De förbättringar av kreditstödet till de mindre företagen som föreslagits under tionde huvudtiteln i år tror jag har sin betydelse. En aktiv arbetsmarknadspolitik är viktigare än någonsin. Här bör väl erfarenheterna från den senaste konjunkturnedgången kunna vara oss till avsevärd nytta.

Det finns andra områden där samhället med positiva åtgärder kan påskynda näringslivets anpassning till de nya marknadsförhållandena. Jag vill än en gång erinra om att vi kan stödja de mindre företagen och deras försäljningsarbete. Vi kan alltså på olika sätt öka förutsättningarna för anpassningen.

Visst ställer europa-handels frigörelse också ökade krav på den allmänna ekonomiska politiken — det erkänner vi väl alla. Men det vore oriktigt att ta vårt deltagande i en vidgad europa-marknad som motiv för en nedpressning av löner och socialförmåner. Jag vet inte om jag förstod herr Heckscher rätt, men jag tyckte han sade, att vi kan-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

ske skulle få reda oss med mindre än vad vi hade förut i det svenska folkhushållet. Eftersom vi emellertid har mer att vinna än att förlora på integrationen, kan ju denna inte gärna åberopas som skäl för att vi skall dra åt svångremmen.

Vi har naturligtvis inte råd att försämra vår konkurrenskraft. Kostnadsläget i vårt land får inte stiga mer än i andra länder och därigenom försätta oss i ett ogynnsamt läge — det ger jag herr Ohlin rätt i. Men det är inte riktigt att de svenska företagen genom beskattningen har en större total kostnadsbörda än företagen i Europas andra länder. Tar man hänsyn till alla skatter — direkta som indirekta — och även till socialavgifterna, finner man att situationen för de svenska företagen inte är ogynnsam.

Givet är emellertid att balansen i vår ekonomi måste bevaras också i fortsättningen. Varje ansats till en intern inflation måste kvävas i sin linda. Det är den ena slutsatsen som jag anser man kan dra i fråga om den ekonomiska politiken i det läge, som det vidgade handelssamarbetet skapar. Den andra är följande.

Öppnare marknader och vidgad utrikeshandel ökar också vårt beroende av utlandet. Vår ekonomi blir därför sårbarare än förr. Ett enskilt land kommer att få större svårigheter att ensamt föra en aktiv konjunkturpolitik. Om vi skall lyckas upprätthålla en full sysselsättning måste ansträngningarna bli gemensamma. För EFTA:s del får vi nog dra den konsekvensen härav, att vi bör bygga upp ett maskineri för täta konsultationer om den ekonomiska politiken. En dubbel beredskap för att avvärja både kraftiga temperaturstegringar och avmattningar i ekonomin måste skapas och skapas med starkare internationellt inslag än tidigare.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå närmare in på statsrådets Langes anförande, som till stora delar innehöll saker som vi är överens om. Jag är emellertid tacksam för att statsrådet Lange på det sätt som han gjorde underströk det europeiska perspektivet. I själva verket är det väl så att många, inte minst i Sverige, som så att säga knappast hört talas om Europa tidigare, börjar upptäcka betydelsen av det europeiska perspektivet nu när det föreligger risk för europeisk splittring. Detta är inte någon beskyllning mot statsrådet Lange utan bara ett allmänt konstaterande. Det gläder mig också att statsrådet Lange uttalade sig för en odoktrinär ståndpunkt när det gällde att ta upp nya förslag till europeiskt samarbete. Jag tror likaledes att det vore bra om ett eventuellt genomförande av Hallsteinförslagen helt eller delvis skulle kunna utlösa ett motsvarande påskyndande även av arbetet inom sjustatsgruppen.

Men det var inte för att säga detta som jag begärde ordet utan för att beröra en annan sak.

Statsrådet Lange menade att jag varit alltför optimistisk, när jag talade om verkningarna av tullskillnaderna. Det skulle i en replik föra för långt att ta upp den saken, men vad jag vill säga är: Ju mera allvarligt man ser på denna sak — och det är uppenbart att statsrådet Lange ser allvarligare på den än jag — desto mera allvarligt måste man också se på frågan om den inre kostnadsnivån. Ju mera tullskillnaderna betyder, desto viktigare är det att ge de svenska företagen möjligheter att på andra sätt upprätthålla sin konkurrenskraft. Det är naturligtvis riktigt som herr Lange säger, att man inte kan upprätthålla mindre lönande företag i obegränsad utsträckning. Jag hoppas att regeringen anlägger samma synpunkter på mindre lönande järnvägslinjer. Men det är också klart att den mest positiva åtgärd man kan vidtaga gentemot företagen,

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

när det gäller deras kostnadsnivå, är att såvitt möjligt lämna dem i fred och inte ålägga dem nya eller ökade bördor. Företagen i Sverige har lärt sig att ha måttliga anspråk. De begär inte så mycket positiva åtgärder — de begär framför allt frånvaro av negativa åtgärder.

Detta skall naturligtvis inte betyda att vi allesammans får mindre än vad vi hade förut — självfallet inte. Den socialpolitiska debatten hör hemma i andra sammanhang, men jag vill säga, att den vidgade marknaden givetvis skall ge oss utrymme också för socialpolitiska förmåner. Men vi får vara försiktiga med att binda oss i förväg för vad vi skall ta ut av en produktion, vars lönsamhet vi egentligen inte vet något om.

Till slut, herr talman! Statsrådet Lange sade, att varje tendens till inflation också i fortsättningen måste med kraft bekämpas. Det där ordet »också» förefaller mig en smula överraskande i detta sammanhang. Vi behöver ha *väsentligt mindre inflation* än vi har haft under den senaste tiden. Det räcker inte om det stannar vid lika mycket.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! De inlägg som gjorts här visar att vi i allt väsentligt är överens och att vi huvudsakligen diskuterar olika tänkbara möjligheter i framtiden. För min del vill jag instämma i praktiskt taget allt som handelsministern nyss yttrade, även i hans erinran till herr Heckscher om tullarnas betydelse. Jag tror att handelsministern har alldeles rätt på den punkten. Men konsekvensen av hans uttalande blir naturligtvis den som herr Heckscher drog, att man måste på något sätt försöka kompensera den högre tullen.

Den stora marknad som vi snart får — omfattande 90 miljoner människor blir självfallet en värdefull tillgång, vars stora fördelar får vägas mot nackdelar-

na i de enskilda fallen. Vad vi nu måste sträva fram emot är att ytterligare vidga denna marknad. Vi har här kunnat lyssna till vissa nyansskillnader i fråga om det lämpligaste tillvägagångssättet för att vinna detta mål. Från somliga håll har man rekommenderat att vi skulle ta i lite kraftigare, vi skulle använda ett mustigare språk. Jag tror att herr Ohlin nämnde något om att EFTA-organisationen enligt hans mening visat alltför stor passivitet gentemot de sex. Efter de redogörelser vi fått under hand och även här i dag om umgänget mellan de olika organisationerna, tror jag knappast att det finns fog för något tal om passivitet i detta sammanhang.

När vi diskuterar dessa problem tror jag det är mycket viktigt att vi aldrig talar om handelskrig eller överhuvudtaget kommer med några stridssignaler utan ser saken så, att vi i varje situation måste se om vårt eget hus, även om åtgärderna då kan få en negativ effekt för andra. Så har sexmaktunionens länder handlat och så måste även vi göra. Att blanda in något av aggressivitet i detta sammanhang är dock säkerligen inte på sin plats. Däremot vill jag stryka under vad någon nyss yttrade här, nämligen att det är fasthet och målmedvetenhet i strävandena att slå en bro mellan de sex och de sju som behövs.

Det var tillfredsställande att här få höra att man på amerikanskt håll förklarat, att ett samarbete mellan de sex och de sju betraktas såsom angeläget. Detta kan kanske ha någon betydelse. Jag tilltror mig emellertid inte att avgöra vilken hänsyn de tongivande inom de sex är beredda att ta till sådana uttalanden.

Till sist vill jag framhålla att jag tror det är glädjande för företagarna i vårt land att höra, att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på frågor, som jag i mitt tidigare anförande fäste särskild vikt vid, nämligen om hjälp under en övergångstid till företagsamheten och

om en service i skilda avseenden för att underlätta den ofrånkomliga omställningsproceduren för skilda grenar av näringslivet.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fotbollsförbundets ordförande handelsminister Lange gav sig in på ett försök att bedöma boxning. Det slutade inte så väl för herr Lange, som visade sig inte kunna skilja mellan andra och tredje rondens; jag förutsätter att herr Lange klarar sig bätte när han skall bedöma fotboll. Själv tänker jag inte ge mig in på någon av dessa sportgrenar. Men det är uppenbart att det pågår en tävlan mellan de sex och de sju om att förvärva Förenta staternas stöd, och därvidlag växlar onekligen situationerna. Där kan man ha anledning att bedöma vad som göres och inte göres på olika stadier.

Innan jag säger något om den saken skulle jag vilja fråga handelsministern, om han verkligen menade vad han sade — mycket generellt och svepande — om att »näringsgrenar» som inte kan klara sig utan samhällets stöd inte bör upprätthållas här i landet. Jordbruksministern, som sitter vid herr Langes sida, får nog lov att förbereda en radikalt ny jordbrukspolitik i Sverige, om vi skulle ta herr Lange på orden. Men herr Lange var kanske så långt ute i världspolitik, herr talman, att han inte observerade en så ringa faktor som det svenska jordbruket.

Beträffande nedpressande av löner och eventuellt minskande av socialförmåner instämmer jag med herr Lange. En vidgad marknad bör ge det svenska folkhushållet större förutsättningar och möjligheter att i längden bereda oss bättre levnadsförhållanden. Detta hindrar inte att det likväl förefinnes ett konkurrensförmågeproblem.

Men, herr talman, min kritik beträffande EFTA:s passivitet på en punkt bemötte herr Lange efter gammalt känt

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

recept genom att tala om någonting annat. Herr Lange lyckades för övrigt på den punkten vilseleda även herr Hedlund, som trodde att herr Lange talade om vad jag hade sagt — herr Hedlund kanske inte heller hade hört detta. Herr Lange talade alltnog om att i Paris tillsätter man en kommitté som skall diskutera förhållandet mellan de två blocken. Detta är visserligen mycket värdefullt men välbekant för oss alla, varför jag inte förstår vad herr Lange tror sig kunna vinna genom att stå upp och förklara, att det där känner tydligen herr Ohlin inte till.

Vad jag hade kritiserat var den omständigheten att EFTA varit passivt när det gällde att i tid lägga fram ett förslag till friare handel i världen över ett stort område, innefattande även Nordamerika, på en icke diskriminatorisk bas. Man visste att det var den fasta punkten i den amerikanska hållningen, att man främst ville ha en sådan utveckling till stånd. Nu kom i stället Hallstein-planen först. Den fick Förenta staternas stöd, och därigenom har nu som bekant EFTA:s 20-procentplan kommit en smula i bakvatten och inte fått den stora omedelbara slagkraft den skulle kunnat få, om den hade kommit först.

När herr Lange talar om att amerikanarnas intresse bör vara så och så — jag har hört det många gånger förr — överskattar herr Lange med förlov sagt sin egen förmåga att påverka Förenta staternas och amerikanarnas bedömning. De kan nog själva bedöma den saken, och om de betraktar frågan på ett visst sätt, kommer man inte långt genom att säga att de borde tycka så och så. Vill man ha resultat får man utgå från deras egen bedömning.

Nu har Förenta staternas regering på förfrågan svarat att den inte har för avsikt att motarbeta ett samarbete mellan de sex och de sju. Det är ju mycket bra, men det är egentligen självklart. Ingen regering skulle någonsin säga något annat. Men det hindrar inte att den

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

givit sitt stöd åt Hallsteinplanen, trots att denna plan enligt herr Langes eget uttalande innebär, att klyftan skulle vidgas mellan de sex och de sju, om planen genomfördes. Observera detta, herr handelsminister: Förenta staterna har givit sitt stöd åt den planen, betraktat den som en positiv åtgärd för friare handel i världen. EFTA:s uppgift måste vara att åstadkomma en mera positiv amerikansk inställning till de sju och till en samordning mellan de sex och de sju, inte bara att få Förenta staterna att säga att de inte har för avsikt att motarbeta en samverkan mellan de sex och de sju.

Att säga att vi europeer skall finna lösningen själva går nog bra, men om ett rent europeiskt grepp kanske inte lyckas och man riskerar att hamna i dödläge, kan det vara klokt att sammankoppla det med ett vidare grepp — nordamerikanskt — och foga in även relationerna till de underutvecklade länderna. Därför hälsar jag med stor tillfredsställelse att EFTA kommit med ett förslag i Paris — bättre sent än aldrig. Jag gläder mig också åt att handelsministern medger att det brustit i upplysningsverksamheten i Förenta staterna och vill vara med om att en ordentlig upplysningskampanj sätts i gång.

Frågan gentemot Förenta staterna är vilken av de två grupperna, de sex eller de sju, som i verkligheten står närmast den amerikanska attityden, d. v. s. eftersträvar lågtullar och en icke diskriminatorisk linje. Det gör uppenbarligen EFTA-gruppen. EFTA-gruppen har därför ett gynnsammare sakligt utgångsläge och bör med energi kunna utnyttja detta läge till att vinna förståelse och good-will i Förenta staterna, så att man genom ett vidare grepp kan komma ur det dödläge som annars hotar. Det är detta, herr handelsminister, som min kritik gällt, inte något annat.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! När jag lyssnade till herr Ohlin ställde jag mig verkligen frågan om det inte är han som försöker blanda bort korten. Jag tror inte någon av kammarens ledamöter — sålunda inte bara herr Hedlund och jag — kunde undgå att få det intrycket av herr Ohlins första anförande, att de förebräelser han riktade mot EFTA gick ut på att EFTA försummat lägga fram ett förslag som visserligen skulle inrymma även för amerikanska och övriga utanför stående utomeuropeiska länder lockande ting men som framför allt skulle som en integrerande del avse att hjälpa till att brygga över klyftan i Europa. Det var just detta vi inte gjorde, därför att vi inte hade något tillfälle därtill.

Jag tror dessutom, herr Ohlin, att man när man bedömer dessa frågor måste säga sig att det inte alla gånger är så klokt att före en förhandlingskontakt offentliggöra buden. Vad vi nu har lagt fram i Paris har länge varit känt för alla oss som deltog i sammanträdet i Wien. Men efter en ingående diskussion mellan ministrarna vid Wienmötet kom vi överens om att det var bättre att vi för att inte stöta de sex offentliggjorde förslaget först i samband med att det presenterades för handelskommittén i Paris. Man kan ha olika meningar och delade uppfattningar om taktiken, men jag tror inte det kan bestridas att det kan anföras ganska vägande skäl för det tillvägagångssätt vi har valt.

Det var inte jag, herr Ohlin, som tog analogier från boxningens område. Jag erkänner gärna att mina kunskaper om fotboll är större än de om boxning, men så mycket vet jag att när hr Ohlin talar om ronder är det knappast från fotbollen han valt termen, utan det måste vara från boxningen. Förlåt att jag fortsatte den analogien i mitt förra anförande, men det låg ju nära till hands. Jag måste nog alltså vidhålla att det

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

är vissa naturliga brister i kunskapen om hur dessa diskussioner i Europa gestaltat sig som förorsakat det missförstånd som jag tror att herr Ohlin gjort sig skyldig till, när han nu återigen krävde att vi på annat sätt skulle framlagt förslag, nu inte längre till en europeisk utan till en världslösning av alla de handelspolitiska problemen.

Herr Ohlin säger vidare att när jag gjorde gällande att det inte var samhällets uppgift att hålla alla företag, som kan komma i svårigheter, under armarna, skulle detta strida mot den förståelse vi visat genom att anlägga sociala synpunkter på t. ex. vår jordbrukspolitik. Jag vill betona att detta är att läsa ut för mycket ur vad jag sade. Jag tror inte heller att mina ord föll så. Jag talade om företag och tillverkningsgrenar men inte om något annat.

Vidare skulle jag vilja säga ett ord till herr Heckscher. Jag kan inte inse att de svenska företagen skulle vara mera ogynnsamt ställda inför stormarknaden än företagen i andra länder. Jag tror tvärtom att vårt utgångsläge är ganska gynnsamt. Utsikterna på exportmarknaden har ju redan ljusnat kraftigt på senaste tiden. Trots avmattningen 1959 fick vi då en, låt vara mycket ringa men dock glädjande ökning av valutareserven. Under de gångna åren har vi också sett om vårt hus med tanke på framtiden. I förhållande till nationalinkomsten finns det förmodligen intet land i Europa som har så stor investeringsverksamhet som Sverige utom möjligen Norge. Vi mötte också den senaste konjunkturedgången med att friställa medel för byggnader och moderniseringar inom produktionsapparaten. Därför står vi bättre rustade för den tid vi går till mötes. Det tror jag inte kan bestridas, och det var kanske inte heller herr Heckschers avsikt att göra det, utan möjligen ville han endast understryka hur viktigt det är att vid den ekonomiska politikens ut-

formning ta hänsyn till de handelspolitiska förhållandenas utveckling.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nu kom handelsministern i alla fall litet in på vad min kritik gällde. Han hade emellertid ingenting annat att säga än att det kanske inte var lämpligt att lägga fram en plan för en icke-diskriminatorisk tullsänkning för offentligheten utan att först göra det inför kommittén.

Får jag bara i all korthet påpeka att Hallsteinplanen inte ens var godtagen av de sex. Den framlades och fick stöd av Förenta staternas regering i ett bekant uttalande. Den skulle knappast ha fått detta stöd, om dessförinnan hade offentliggjorts en plan, som var ett uttryck för en friare handel i världen på icke diskriminatorisk bas och som inte såsom Hallsteinplanen på kort sikt skulle betyda en ökad diskrimination.

Handelsministern talade om okunnighet. Han erkänner ju att i Förenta staterna känner man till för litet om EFTA. Däremot vet man väldigt mycket om de sex. Jag har själv kunnat konstatera detta genom åtskilliga samtal i Washington. Det är mot den bakgrunden vi får se, att man i Förenta staterna tydligen i viss mån missförstått att Hallsteinplanen innebär, som handelsministern sade, ett vidgande av klyftan. Man har som sagt litet grand missförstått detta och inte hjälpts till klar insikt i att EFTA till sin natur är en ekonomisk konstruktion som ligger mera i närheten av amerikanskt tänkesätt än sexmaktsgruppen gör. Nog måste man vara tämligen, jag vill inte säga okunnig — ty jag tror inte på sådana argument, även om det ibland verkar som om handelsministern vore en smula okunnig om amerikansk opinion — men jag vill säga, att man måste vara en smula blind eller ha något nedsatt syn, om man inte förstår, att ifall EFTA:s villighet till friare handel på icke diskriminatorisk

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

bas hade deklarerats i tid, så hade vi ur EFTA:s synvinkel haft en gynnsammare utveckling de senaste månaderna och ett gynnsammare utgångsläge vid de förhandlingar som nu förestår.

Jag uttrycker till sist den förhoppningen, att de initiativ, som nu tagits — bättre sent än aldrig — skall komma att fullföljas med största möjliga energi, inte bara inom kommitténs stängda eller mer eller mindre öppna dörrar utan även på ett sådant sätt, att de blir väl kända för hela världens opinion.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till statsrådet Lange, att jag tycker, att hans syn på de svenska företagens konkurrensläge är väl optimistisk. Om man jämför kostnadsnivån i Sverige och i de länder, som är våra allvarligaste konkurrenter, så är det inte så säkert, att man på de viktigaste områdena kan tala om att de svenska företagen är väl ställda. Investeringsmöjligheterna är kanske ett av de områden, där man från det allmännas sida skulle kunna göra något för att underlätta situationen, nämligen genom att lämna prioritet icke för statens utan för de produktiva företagens lånebehov på kapitalmarknaden.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! På sätt och vis är jag ledsen över att jag i denna debatt igen skall behöva ta till orda på ett sätt som nästan kan tyda på ett gräl mellan herr Ohlin och mig, när vi ändå alla är så fullständigt överens i huvudfrågorna. Men jag kan inte underlåta att rätta till ett uttalande, som jag förstår beror på ett missförstånd från hans sida.

Jag har inte bara sagt att det inte var lämpligt att lägga fram förslaget i Paris. Jag har också försökt klargöra att det inte fanns tillfälle att lägga fram det. Herr Ohlin säger att det kunde ha lagts fram på samma sätt som Hallstein-

planen. Jag skall inte gå in på det materiella innehållet i denna. Jag vill bara ännu en gång understryka att det är en plan, som framlagts inom de sex' kommission, en plan som tills vidare inte fått framföras som förhandlingsunderlag vare sig för sexmaktsunionens förbindelser med exempelvis USA eller dess förbindelser med EFTA.

Herr Ohlin säger att amerikanarna blev så tagna och imponerade av denna plan och kände sig så lockade därav, att de råkade inta en attityd som gjorde det mycket svårt för EFTA att vinna förståelse för sina synpunkter och önskemål. Det är en historieskrivning som jag inte kan ansluta mig till. I planen finns det vissa ting, som amerikanarna liksom vi varit oroad över och försökt rikta invändningar mot. Men det finns andra ting som man tycker ser ganska lockande ut, exempelvis viljan att utsträcka tullsänkningarna till att gälla även Amerika utan att Amerika skall behöva åtaga sig några förpliktelser. Herr Ohlin framhöll emellertid i sitt senaste anförande att de amerikanska sympatierna för Hallsteinplanen måhända delvis grundade sig på missförstånd. Det är möjligt, men om så är fallet, är det väl inte heller någon skada skedd genom att vi inte före Hallstein kastade fram ett förslag som amerikanarna kunde ha diskuterat.

Det går inte, herr Ohlin, att argumentera på detta sätt. Från svensk sida har vi inte haft tillfälle — det vill jag slå fast såsom ett resultat av diskussionen hittills — att lägga fram en sådan plan såsom grundval för förhandlingar. Vem som helst står det fritt att — liksom de sex har gjort — då och då kasta fram olika tankegångar och sedan se, huruvida det kan finnas ett intresse för att med utgångspunkt från sådana hugskott få till stånd en mera allvarlig diskussion och förhandling. Det har vi inte gjort, och det tror jag inte att vi kommer att göra i fortsättningen heller. Jag har erkänt, att vi inte gör lika mycket

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

som de sex för att försöka övertyga den amerikanska opinionen, men vi har inte uteslutande försummelser på vårt samvete utan kan också visa — vilket jag närmare redovisat för herr Ohlin — en hel rad ting som vi gjort även i den vägen. Det räcker emellertid inte, utan vi kommer att göra mera. Jag känner mig övertygad om det, inte därför att jag på något sätt vill mästra amerikanerna, men efter en bedömning av de amerikanska ekonomiska intressena och med ledning av vad jag själv tror mig veta om den politiska opinionen är jag inte alls pessimistisk om att vi också kommer att kunna räkna med viss amerikansk förståelse för vår strävan att undvika ett europeiskt handelskrig. Vi har redan mött den, och jag tror att det inte är uteslutet, att vi litet längre fram också kan få ett mera positivt intresse dokumenterat från amerikansk sida. Alltjämt upprepar jag dock, att lösningen ändå måste vara Europas angelägenhet i första hand.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Trots alla försök att här frammana intrycket av kämpande boxare har man en känsla av att den kamp som förts snarast bör hänföras till skuggboxningens område. Det är väl egentligen endast när talarna har hamnat i den trista inrikespolitikens ringhörna som det utdelats vissa slag, även om de hårda bandagen kanske inte kommit till användning.

Jag måste, herr talman, säga att jag finner det synnerligen glädjande med denna enighet. I vårt land har det sedan länge rått fullständig enighet om vår utrikespolitiska linje, och när vi i dag har att ta ställning till en mycket betydelsefull utrikespolitisk fråga är det mycket värdefullt med en fullständig uppslutning kring denna. Samtidigt måste jag säga att jag liksom herr Hedlund har den uppfattningen, att för Sveriges vidkommande har ställnings-

tagandet till denna fråga varit ganska enkel. Vi har egentligen inte haft något annat val, om vi inte med berätt mod vill ge oss in på vägar vilka måste betecknas såsom politiskt äventyrliga.

Den tekniska utvecklingen har slagit sönder förutsättningarna för de tidigare nationella marknadsområdena, och vill vårt land dra fördelarna av vad ett större marknadsområde har att ge, så är anslutningen till de sju den enda möjligheten, om vi samtidigt vill slå vakt om vår traditionella alliansfria politik. Det är naturligt att vi alla beklagar, att det inte gick att vinna samförstånd om ett ännu större europeiskt frihandelsområde, men den möjligheten försvann i samma ögonblick som sextatsgruppen beslöt att bilda sin egen gemensamma marknad.

Ingen har väl uppgett hoppet om att det fortfarande skall finnas utsikter att kunna skapa ett större europeiskt handelsområde, och inom utrikesutskottet har vi hälsat med särskild tillfredsställelse, att man redan i ingressen till EFTA-konventionen slår fast, att EFTA-staterna är beslutna »att underlätta det snara upprättandet av en multilateral sammanslutning med syfte att undanröja hinder för handeln och att främja närmare ekonomiskt samarbete, däri inbegrivna medlemmarna av Europeiska ekonomiska gemenskapen». Detta är så mycket mera angeläget som det torde vara fullkomligt självklart, att ingen nation i Europa är betjänt av ett framtida handelskrig mellan sjustats- och sextatsmarknaden.

Det skulle också vara en ödets ironi, om ett sådant handelskrig skulle utbryta. Det är ju ändå dessa två betydande frihandelsgrupper, som har, låt vara var och en på sitt sätt, dragit konsekvenserna av den riktiga uppfattningen att en fri handel mellan folken bör kunna ge dem betydande ömsesidiga fördelar.

Man har här diskuterat amerikanarnas inställning. Det är ganska naturligt att vi inte har kunnat få ett klart

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

besked om vad amerikanarna tänker och tycker. Just nu står ju amerikanarna, liksom många andra nationer, inför en viktig toppkonferens och det är ganska förklarligt att man då inte vill i förväg visa upp sina kort. Det skulle emellertid vara bra underligt, om amerikanarna skulle önska ett handelskrig i Europa.

Även om Sveriges anslutning till EFTA är, såsom jag redan framhållit, betingad av att vi inte haft något annat val, såvida vi inte med berätt mod vill ekonomiskt isolera oss eller ge avkall på vår utrikespolitiska linje, så betyder det ingalunda att vår anslutning till EFTA skulle vara någonting misslyckat, utan alldeles tvärtom. I likhet med övriga talare anser jag att Sverige har mycket att vinna på denna anslutning.

Vi måste ha alla fördelar av att handelshinder och tullmurar raseras. Härvidlag fullföljes en linje, som vi sedan länge drivit. Vid försöken att skapa det större europeiska frihandelsområde, som tyvärr misslyckades och begravdes i Rom, var den svenska insatsen betydande, och det var i sanning inte vårt fel att man inte lyckades.

Lika helhjärtat har våra representanter arbetat för att få till stånd sjustatsmarknaden, som glädjande nog nu tycks stå inför sitt förverkligande. Till den lyckade utgången har inte minst vår energiske handelsminister Gunnar Lange bidragit, och vi är honom stort tack skyldiga. Naturligtvis har han — liksom alla som har framgång — också haft en viss tur, kanske framför allt genom att engelsmännen haft en så livlig åstundan att få ett alternativ till sextatsmarknaden.

För Sveriges framtida utrikeshandel — och på den hänger ju hela vår standard — bör sjustatsmarknaden kunna få betydelsefulla konsekvenser. Efter en tioårig övergångstid, som kan bli förkortad, får vi tillträde till en marknad, fri från tullar och handelsrestriktioner, som har en befolkning på ca 90 miljo-

ner. Detta bör kunna bli en verklig inspirationskälla för omvittnad svensk företagsamhet. Vi skall naturligtvis inte ett ögonblick fördölja att vi också kommer att ställas inför svårigheter. Går vi medvetet in för ett system, som skall skärpa konkurrensen mellan olika länder och som innebär att vi skall försöka få fram en produktionsinriktning, som mera är baserad på naturliga förutsättningar än uppbyggd bakom nationella skyddsmurar, måste naturligtvis också vissa delar av vår produktion få svårigheter. Men om varje land tillåtes att i kraft av sina naturliga förutsättningar producera just de varor som detta land är mest lämpat för, bör alla inom frihandelsområdet kunna dra stora fördelar av denna rationella arbetsfördelning.

När det gäller att möta omställnings-svårigheterna på hemmamarknaden är det naturligtvis väl tidigt att nu dra några bestämda slutsatser, och därför har utskottet nöjt sig med att understryka, att »likaväl som det enskilda näringslivet måste förbereda en anpassning till den nya situationen, likaväl är en motsvarande beredskap erforderlig för statsmakternas vidkommande». Det blir väl kanske här som meningarna mest kommer att gå isär i framtiden, då vi skall övergå från mera allmänna deklarationer till konkreta åtgärder. Jag tror emellertid inte, att det är så värst stimulerande att bara anklaga statsmakterna för bristande vilja att hjälpa näringslivet. Den diskussionen har börjat föras här i dag, och den har förts i de andra sjustatsländerna. Skall man döma av den, tycks åtminstone utgångsläget vara relativt lika. I vart fall finns det överallt röster som gör gällande, att näringslivet är styvmoderligt behandlat i det egna landet. För en svensk bör det kanske också vara uppmuntrande att på de flesta håll i utlandet anses det att Sverige har ett alldeles speciellt gynnsamt utgångsläge. Därför tror jag, att när herr Hedlund i dag började tala

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

om att vi kanske får hålla igen när det gäller att ge prioritet åt bostadsbyggnad, var han litet väl tidigt ute.

Jag är emellertid fullt på det klara med att vår framtidsmelodi bör vara att såväl samhälle som näringsliv måste samverka för att på alla möjliga sätt stimulera produktionen. Det är mycket sannolikt att vi framdeles behöver mera exportkrediter, mera exportgarantier, marknadsundersökningar, produktionsfrämjande forskning, handelsoffsiver, mera av internt samarbete mellan våra industrier — även på det nordiska planet — men vad som inte är minst viktigt är, att vi eftersträvar ett förtroendefullt samarbete mellan näringsliv och statsmakt.

Detta åstadkommes bäst, om man försöker förstå varandras svårigheter och problem och om industrier, som kommer i svårigheter på grund av den ökade konkurrensen, inte av samhället begär andra stödformer än sådana som kan förenas med frihandelstanken. Det fruktbara samarbete som sedan länge har pågått mellan statsmakterna, näringslivets representanter och arbetsmarknadens parter bör givetvis fortsätta och vidmakthållas. Utskottet har också understrukit, att »härvidlag kommer även i fortsättningen den inom kommerskollegium tillsatta delegationen för frihandelsfrågor att ha en betydelsefull uppgift». Delegationen är, säger man, allsidigt sammansatt av företrädare för industri och handel, jordbruk, småindustri, hantverk samt arbetsmarknadsorganisationerna. Utskottet anser att detta bör kompletteras så till vida att tillfälle erbjuds trädgårdsnäringens organisationer att framlägga sina synpunkter, när deras problem aktualiseras. Under sådana förhållanden har utskottet inte ansett skäl föreligga för upprättande av de näringsråd som motionsvis har föreslagits.

I den målsättning som inrymmes i konventionens art. 2, punkt a) finns naturligtvis mycket varom helt natur-

ligt delade meningar kan råda. Framför allt kommer nog meningarna att bryta sig när man skall övergå från deklARATIONER till förverkligande. I nämnda artikel i konventionens text heter det nämligen: »Sammanslutningen skall ha till syfte att inom sammanslutningens område och inom varje medlemsstat främja en jämn ekonomisk expansion, full sysselsättning, ökad produktivitet och ett rationellt utnyttjande av tillgångar, finansiell stabilitet och fortlöpande förbättring av levnadsstandarden.» Jag skall inte därom säga annat än att jag hoppas att både näringsliv och statsmakter i respektive länder drar lärdom av den erfarenhet som nu ändå börjar växa fram i vad gäller att med framgång bekämpa arbetslösheten och därmed ge förutsättning för det som räknas upp i punkt 2. Men den första förutsättningen för att man skall ha framgång i det arbetet är, att man ständigt är i beredskap. Inte minst gäller det att under högkonjunktur skapa investeringsfonder o. d., som kan sättas in då arbetslösheten kommer. Våra egna åtgöranden på denna punkt har väckt vederbörlig uppmärksamhet, och vi själva har all anledning att försöka fortsätta på den inslagna vägen. Inte minst ligger det i hela näringslivets intresse att en god beredskap hålles mot arbetslösheten. De enorma materiella framgångarna efter världskrigets slut — både här hemma och utomlands — får ju främst tillskrivas det faktum, att man lyckats förhindra stora och omfattande arbetslöshetskriser.

Därför hälsar jag med särskild tillfredsställelse handelsminister Langes meddelande här för en stund sedan att det skall bli täta konsultationer mellan länderna beträffande dessa problem i fortsättningen.

Till slut, herr talman, vill jag, samtidigt som jag ber att till alla delar få yrka bifall till utskottets förslag, uttrycka den förhoppningen, att bildandet av sjustatsmarknaden skall öka möjlighe-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

terna till en association mellan de sex och de sju, ävensom att GATT-länderna skall av marknadsbyggandet i Europa inspireras till än kraftigare attacker mot handelshinder och tullmurar, så att vi så småningom kan nå slutmålet: en fri handel i hela världen.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Det är ett viktigt beslut som riksdagen nu står inför. Därom är vi alla eniga, alldeles oavsett vilken uppfattning vi har om innebörden i det förslag som framlagts. I den skuggboxning som har föregått det förra anförandet har man kunnat utläsa en bestämd tendens: oro, osäkerhet och fruktan för framtiden. Det är betecknande att det enda glädjeämne de tidigare talarna har pekat på är att de råkat vara ense i utrikesutskottet vid sakens behandling, d. v. s. att det inte fanns någon i utrikesutskottet som gav uttryck för den oro de flesta människor måste känna som tar del av detta ärendet. Det har varit något av en sorgemässa man har suttit och lyssnat till. Jag kan bara återge några uttalanden för att styrka detta.

Handelsministern sade att han förstår oron för framtiden. Det blir skärpt inre konkurrens, säger han, vi kommer att få »betala vårt pris» för detta nya block. Han är misstrogen mot möjligheterna till en uppgörelse med sexstatsgruppen. Företag kommer att läggas ned men, säger han, vi har inte haft något val.

Utskottets talesman har också understrukit att det givetvis blir svårigheter.

Herr Hedlund har spunnit på samma tråd och betonat att man inte har haft något val. Det blir företagsnedläggelser och arbetslöshet. Det kommer att bli en diskriminerande effekt mot andra länder.

Man får väl tolka herr Heckschers uttalande om att det var nödvändigt att gå med i sjustatsblocket som ett in-

stämmande i att det inte förelåg något val. Fastän högern är det enda parti som är belätet, säger han att anslutningen innebär begränsningar av handelsfriheten och att vi kanske måste göra mera än vad vi har lovat i denna överenskommelse.

Så har diskussionen gått. Det vore inte underligt om de som skall fatta det slutliga beslutet känner sig ganska olustiga inför detsamma.

Då vi från kommunistiskt håll i olika sammanhang analyserat, karakteriserat och kritiserat den planerade sjustatsmarknaden och Sveriges anslutning till densamma, skall jag för dagen bara peka på några väsentliga invändningar och motivera det förslag som vi ställt.

Den blockbildning Sverige nu skall bindas vid har den handelspolitiska konsekvensen, att vårt land ställer sig under ledning av ett imperium, som upplevt sin storhetstid och nu snabbt distanseras av en rad stater. Sjustatsblocket är en i högsta grad heterogen sammanslutning: en verkligt betydande stat jämte sex småstater, som tillsammans inte representerar mer än hälften av Englands befolkning.

Detta block bildas mot det s. k. sexstatsblocket, en betydligt fastare sammanslutning med en snabbare utvecklingsrytm än Englands. Kraftförhållandena i Europa framgår i viss mån därav att medan sexstatsblocket, där Västtyskland är den ledande makten, har 160 miljoner invånare har sjustatsblocket under engelsk ledning endast 88 miljoner. Man kan därför inte heller tala om någon verklig jämvikt i den förestående kraftmätningen.

De sju har visserligen sagt sig eftersträva en överenskommelse med de sex. En sådan kan betraktas som utesluten. Tydligen delar handelsministern den uppfattningen. I stället för en överenskommelse hotar något mycket allvarligt. En tidning har karakteriserat den i går inledda konferensen mellan OEEC-staterna för att lösa tvisten som »en över-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

läggning mellan dövtumma». Men inte ens detta räcker, eftersom det handlar om en i förväg dödsdömd konferens mellan två parter som står beredda att etablera ett handelskrig mot varandra. Det är ett sådant handelskrig riksdagen i dag skall sanktionera.

Mot detta sjustatsblock, som Sverige nu skall bli medlem av, har världens mäktigaste kapitalistiska land, USA, riktat en indirekt varning. Även det socialistiska lägrets ledande land, Sovjetunionen, har riktat uppmärksamheten på att det svenska medlemskapet kan komma att innebära ensidiga svenska kränkningar av ingångna bilaterala avtal. Det är väl antagligt, att även andra stater har riktat samma invändningar.

Detta är några av de internationella aspekterna. De är, mildt sagt, olustiga.

Det avgörande för regeringen har väl ändå varit vad som eventuellt kan vinnas genom det tillskapade handelsblocket. Det är där exportnäringarnas intressen spelat in. Där tycks i vart fall de största förhoppningarna blomma.

Frågan är emellertid hur sjustatsblocket skall kunna ge Sverige en växande exportmarknad. England är ju redan Sveriges utan jämförelse största kund — en bra kund för övrigt. Men hur skall detta England kunna öka sina inköp från Sverige utan att Sverige ökar sina inköp från England?

Även de nordiska länderna är viktiga marknader för de svenska exportnäringarna, men ingen föreställer sig väl att de nämnvärt kan öka inköpen från vårt land därför att de anser sig tvingade att gå med i sjustatsblocket? Av de tre övriga länderna är det bara Schweiz som är av särskild vikt ur handelspolitisk synpunkt. Framgångar i alla dessa länder kan därför på sin höjd bli marginalframgångar. Mot sådana måste ställas de svårigheter som ett handelskrig kan åstadkomma för de svenska exportnäringarna plus svårigheter som kan föranledas av ensidiga svenska kränkningar av bilaterala avtal.

Den större marknad som förespeglas riksdagen hotar därför att bli en mindre marknad än tidigare. Det är också möjligt att våra inköp från diskriminerade länder blir dyrare än förut samtidigt som exportpriserna pressas tillbaka i samband med handelskriget. Såvitt jag kan förstå hyser alla partier jämte regeringen en liknande oro.

Det tycks också i allmänhet råda enighet om att vissa industrier kommer att drabbas av svårigheter, att åtskilliga företag kommer att slå igen, att en del ägare ruineras och att arbetarna blir arbetslösa. Jordbrukets kvantitativa utveckling skall stoppas. Fisket kommer att utsättas för ökad konkurrens. Enighet tycks också råda om att medlemskapet i de sju kan komma att innebära en hårdare press på arbetslönerna.

De enda som med en viss tillförsikt räknar med positiva resultat är de stora monopolen. Det är deras intressen som kan främjas på bekostnad av den vanliga företagsamheten, småföretagarna och arbetarna.

Det har sagts att sjustatsklubben skulle stå öppen även för andra stater, men detta är endast formellt riktigt. Den enkla sanningen är ju den, att avgörandet rörande nya medlemmar bland annat ligger i det fascistiskt styrda Portugals händer. Det landet, vars vacklande ekonomi nu skall stöttas upp med svenska pengar, kan avvisa varje medlemsansökan, även om de övriga sex önskar bifalla densamma.

Trots alla dessa påtagliga och antagliga nackdelar har regeringen fått sitt eget parti liksom de tre borgerliga partierna att stödja medlemskapet i de sju. I medvetandet härom har vi ställt ett förslag, som avser att minska skadeverkningarna för vårt land av medlemskapet i sjustatsblocket. Vi har bland annat föreslagit att regeringen skulle ta initiativ till en konferens med samtliga europeiska länder med syfte att inleda en rasering av handelshindren och befordra handeln mellan öst och väst.

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Utskottet avvisar detta förslag vid nuvarande tidpunkt, med hänvisning till att det innebär en alltför stor utvidgning av den behandlade frågan. Men i så fall, är det inte en både önskvärd och nödvändig utvidgning? Skulle inte ett sådant svenskt initiativ kunna bidra till en handelspolitisk avspänning i stället för det handelskrig, som nu förefaller oundvikligt? Och vore inte detta mer hedrande för vårt land än det självutplånande medlöperiet i den brittiska stormaktens spår?

Vi har vidare begärt att Sverige skall stå fast vid ingångna avtal och i varje fall inte ensidigt bryta sådana. Detta gäller särskilt de bilaterala avtal som träffats enligt mest-gynnad-nationsprincipen. Men utskottet vill inte vara med härom och anser tydligen att nöd bryter lag. Det försvarar i varje fall regeringens nonchalanta behandling av detta viktiga spörsmål. Men när blev det svensk sed att ensidigt bryta högtidligt ingångna avtal med andra länder? Borde inte anständigheten i varje fall kräva förhandlingar med motparten, om nu en förändring av avtalen anses ofrånkomlig? Medlemskapet i GATT kan ju rimligen inte ursäktat ensidiga avtalsbrott.

Vi har alltså velat att regeringen skulle verka för att utveckla en fri handel med alla stater, hålla fast vid ingångna avtal och motverka ett handelskrig. Utskottet avvisar blankt sådana krav, och dess ståndpunkt kan alltså med en viss tillspetsning uttryckas så, att det anser handelskriget oundvikligt, att Sverige bör medverka däri, att Sverige är i ett tvångsläge och därför måste vara berett att ensidigt bryta ingångna avtal samt att inga svenska initiativ bör tas som kan underlätta en friare handel.

Vi har i vår motion gjort utskottet uppmärksam på konsekvenserna av anslutningen, vilka i dag är klarare än förut, och vi har ställt förslag som är avsedda att mildra dessa konsekvenser.

Utskottet har icke velat ta någon hän-

syn därtill utan nöjer sig med att reserverat följa regeringens förslag. Vårt sista försök att mildra följderna av anslutningen har alltså misslyckats. Många kommer senare att ångra detta.

Under dessa förhållanden vill vi, herr talman, inte medverka till ett riksdagsbeslut i enlighet med regeringens förslag. Jag föreslår därför att riksdagen avslår utrikesutskottets förslag i dess utlåtande nr 2 — *proposition nr 25 — om godkännande av Sveriges anslutning till konventionen angående upprättandet av europeiska frihandelssammanslutningen m. m. samt i skrivelse till regeringen uppmanar denna att ta initiativet till en konferens med samtliga europeiska stater i syfte att radera handelshindren, utveckla handeln mellan öst och väst och motverka ett eventuellt handelskrig, samt att Sverige inte ensidigt skall kränka ingångna avtal med andra länder.*

I enlighet med den ordning som fastställts för dagens debatt vill jag passa tillfället att säga några ord om några andra utrikespolitiska frågor.

1959 minskade den internationella spänningen, det blev ett svårt bakslag för det kalla krigets krafter och en uppmuntran för dem som tror på och kämpar för en stabil fred. Skräckbilderna av den fullständiga katastrof som det kalla kriget, kapprustningen och kärnvapenexperimenten frammanat verkade inte längre lika övertygande som något år tidigare. Som ett viktigt symptom på det förändrade läget kunde man hälsa det enhälliga beslutet i Förenta nationernas generalförsamling den 20 november förra året till förmån för Sovjetregeringens avrustningsprogram. Detta beslut borde skapa en gynnsam utgångspunkt för kommande nedrustningsbeslut och för att åstadkomma en bättre internationell atmosfär.

Även om många svårigheter återstår därvidlag, kan man konstatera, att det inte längre är på modet att framställa militära rustningar som medel att be-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

fordra freden. Det är främst i Västtyskland som man inte lär om på detta område. När det eljest numera talas om fred och fredsutsikter kombineras detta med rekommendationer av nedrustningslinjen.

Det är ett stort framsteg att de ledande statsmännen numera inser och erkänner, att kapprustningen, om den inte hejdas, oundvikligen ändrar i en katastrof.

Den svenska regeringen har i ett tidigare sammanhang uttalat sin tillfredsställelse över Sovjetunionens omfattande nedrustningsbeslut, som reducerar dess stridskrafter med en tredjedel och som, om man jämför med de militära stridskrafterna för några år sedan, betyder en minskning till mindre än hälften. Detta borde vara ett föredöme för övriga stater.

Ett land som inte har velat ta någon hänsyn till ett sådant föredöme och till den inledda avspänningen är Tyska förbundsrepubliken. Dess vapenskrammel och territoriella anspråk har väckt upp hela Europa. Liknande och delvis samma krafter i det tyska näringslivet, försvarsmakten, diplomaten och regeringen, som bär det närmaste ansvaret för två världskrig i vår tid, sätter återigen sin prägel på Västtyskland. Västtyskland är det enda europeiska land som reser territoriella anspråk mot andra europeiska länder. Östtyskland, Polen, Tjeckoslovakien och Österrike känner sig direkt hotade, en del av västmakterna, särskilt England, är i dag starkt oroad. Folken i dessa länder vet av egna blodiga erfarenheter vad tysk krigföring och tyskt herravälde vill säga. Just medvetandet om ett militaristiskt Västtyskland och vad det kan innebära vållar bestörtning i vidaste kretsar.

Den nazistiska varulvsaktiviteten kring årsskiftet och de avslöjade planerna på tyska rustningsbaser i Spanien har bidragit till att klargöra en viktig förändring av den europeiska si-

tuationen. Nu är det inte längre någon tvekan om att, därest man i dag kan tala om ett allvarligt potentiellt krigshot i denna världsdel, så kommer detta från Västtyskland. De som tidigare invaggat sig i illusioner om att Västtyskland som medlem av NATO inte kan föra en egen utrikespolitik har fått många bevis på en sådan egen västtysk utrikespolitik, som bryter upp NATO-cirklarna. Det är därför som den britiska och östeuropeiska opinionen har gett så många uttryck för oro.

När den polska regeringen exempelvis den 16 februari fastslog Oder-Neisse-linjens beständighet och det nödvändiga i att världen äntligen erkänner fakta genom ett fredsfördrag med de båda tyska staterna, utlöste detta genast en protestkampanj i den västtyska pressen. När de Gaulle i Frankrike erkände samma gräns, utlöstes en motsvarande västtysk larmkampanj.

När Sovjetunionen krävt ett fredsfördrag för att definitivt fastställa nu gällande gränser och normalisera läget i Europa, kom samma västtyska kampanj med hotelser och snyft i oskön för-
ening.

När krav om avrustning och kärnvapenförbud reses, protesterar Västtyskland, som nu är ett militariserat land i full färd med att anskaffa kärnvapen.

När den västtyska regeringen misslyckas med att anskaffa militärbaser i NATO-länderna, vänder den sig till Spanien.

Frammanar inte Herrn Adenauers besök i Tokio en föreställning om något slags ny triangel, denna gång mellan Bonn, Tokio och Madrid?

De avslöjanden som detta år har gjorts i TDR, Polen och Tjeckoslovakien om Västtyska planer på blixtkrig, där Östtyskland skulle bli första offret, varvid gränsen till Oder skulle uppnås under de första 24 timmarna innan Warszawastaterna hinner ingripa och världen ställas inför ett fullbordat faktum, har hittills hemligstämplats för det

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

svenska folket. Tystnaden har fått ersättas med ett välregisserat snyft om en del bönder i Östtyskland som ogillar jordbrukskooperationen och därför flytt till Västtyskland respektive Sverige.

Men liknar inte sådana planer dem som praktiserades av Mussolinis Italien och Hitlers Tyskland som inledning till andra världskriget? Etiopien, Albanien, Spanien, Österrike och Tjeckoslovakien — sedan gick det förstås inte längre, men Hitlertyskland var ju inte heller medlem av NATO.

Det kanske säges att sådana planer luktar alltför mycket av livsfarliga äventyr. Men de som välver dem räknar kallt med det faktum, att i Västtyskland ligger amerikanska och brittiska stridskrafter och baser och att ett försök att hindra angreppsplanerna kunde dra in dessa länder och hela NATO-blocket i kriget på Västtysklands sida. Det finns sådana som menar, att det är Tysklands delning som utgör det farligaste hotet om ett nytt krig i Europa. Om man därvid menar, att om Östtyskland stillatigande låter sig uppslukas av dagens Västtyskland, krigshotet skulle försvinna, måste man säga att de är offer för en svår villfarelse. Historien är full av exempel på hur en framgång för en angripare uppmuntrar aptiten och övertygelsen om att kunna gå vidare på samma väg.

Sanningen är alltså den motsatta, att Tysklands delning försvagar angriparna och stärker de krafter som vill resa en spärr mot en upprepning av den tyska imperialismens erövringspolitik. Man må prisa eller fördöma det, men sanningen är att TDR utgör den första svåra spärren för en militaristisk kraftutveckling österut från Västtysklands sida. Tysklands delning är sålunda i dag fredsfrämjande i stället för tvärtom.

Det är inte min mening att frammana några katastrofvisioner inför militariseringen av Västtyskland. Men fakta måste belysas och ett faktum är att

Västtyskland är militärt återupprustat och späckat med atombaser. Detta har inte skett i fredens eller självförsvarets intresse utan i det planerade och propagerade krigets intresse. Fara är att Västtysklands makthavare efter tidigare föredöme nu slår in på en väg av hotelser, utpressning och kuppförsök.

Lyckligtvis kan sådana försök stoppas av det växande fredsmedvetandet, av framgångsrika avspänningssträvanden och av den tilltagande förvisningen att ett nytt världskrig skulle bli en världskatastrof.

Men varje land har en plikt att göra sin insats därvidlag. Sverige kan bl. a. normalisera förbindelserna med Tyska demokratiska republiken. Det går inte längre att blunda för dess existens. När utrikesministern i Förenta nationerna försvarar principen, att man måste erkänna varje land som genomgått en revolution när dess regering har visat sig i stånd att upprätta en stabil regim, så gäller detta i utomordentlig grad ett land som TDR.

När vi nu, om regeringen får som den vill, skall engagera oss i ett handelskrig mot Västtyskland, behöver måhända regeringen inte mer protestera mot Tjeckoslovakiens regering för att denna har offentliggjort namnen på ett stort antal av dagens västtyska domare, vilka redan tjänstgjorde under Hitler och då begick ohyggliga brott mot de tjeckiska och slovakiska folken.

De massakrer som nu pågår nere i Sydafrika för i minnet den nazistiska raspolitiken. Låt mig uttrycka förhoppningen att regeringen från denna talarstol ger uttryck för det svenska folkets förbittring över att någonting sådant kan ske år 1960 och understöder den afrikanska befolkningens krav på jämlikhet jämte demokratiska fri- och rättigheter.

Tillåt mig ge uttryck för den tillfredsställelse som Sveriges arbetare erfor, när regeringen äntligen gjorde slut på myten — för att inte säga självbedrägeriet —

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

om den förmenta enigheten om alliansfriheten och neutraliteten mellan regeringspartiet å ena sidan samt högern och folkpartiet å den andra. Nå, det blev högerledaren herr Hjalmarson som fick ta den välmotiverade stöten, men den kunde i nästan lika hög grad ha riktats mot herr Ohlin. De har båda bekämpat den officiella linjen, även om herr Hjalmarson varit mer tingstensk.

Det anses alltså inte längre tolerabelt med den villkorliga neutraliteten, med kravet om militär utrustning västerifrån för att förbereda kommande militär samverkan med NATO, med kravet att ytterligare stärka förbindelserna med Apaktsblocket, att med baltiska s. k. exilregeringar förbereda manifestationer mot regeringens officiella gäster, att framställa alliansfriheten som något tillfälligt — att kort och gott så uttänja neutralitetsbegreppet, att även dess fiender kan dölja sig bakom detsamma.

När detta konstaterades av regeringen den 24 november förra året tog herr Hjalmarson upp en polemik mot det kommunistiska förslaget, att Sverige borde söka garantier hos de ledande stormakterna för att neutraliteten inte skall kränkas, med en aktivistisk motivering som man ävengjorde regeringen ansvarig för. Han hävdade, att hans och regeringens motvilja mot en sådan garanti bottnade i anspråket att man inte ville binda Sverige så, att det inte i vissa fall kunde överge neutralitetslinjen. Jag måste fråga: Är detta verkligen regeringens ståndpunkt?

För att exemplifiera varför herr Hjalmarson inte vill binda Sverige vid alliansfriheten och neutraliteten anför han ett läge, där Finland ockuperats och Åland förvandlats till ett språngbräde västerut. Detta tänkta läge motsvaras närmast av vad som gällde under första världskriget. Men den dåvarande svenska högern ansåg inte alls nämnda läge vara ett motiv för att avstå från neutralitetslinjen. Dagens höger intar alltså en långt mer aktivistisk

hållning än företrädarnas. Naturligtvis är den hjalmarsonska förutsättningen en konstruktion, en fix idé, som saknar historiskt berättigande och är absolut osannolik.

Men varför har regeringen inte känt sig manad att ta avstånd från den hjalmarsonska beskrivningen av neutralitetspolitikens djupare motiv?

Vi tror för vår del på fördelen av att den svenska neutralitetspolitiken bindes. Sådana garantier som vi rekommenderar samt en sådan bindning har Schweiz nu haft i 150 år utan några påvisbara nackdelar. Det som bundits har icke varit landet och folket, men måhända har de mest äventyrliga och reaktionära krafterna i någon mån hämmats, och detta har varit en lycka för den schweiziska utrikespolitiken.

Det förhåller sig på samma sätt med utrikespolitiken som med andra viktiga problem. Den står inte över klasskampen. Rätt vad det är bryter klassmotsättningarna igenom dimridåerna av förment enighet och avslöjar de grundläggande meningsskiljaktigheterna mellan arbetarklassen och storfinansen om hur utrikespolitiken skall genomföras. Arbetarklassen vill freden. Den vill vänskap och samarbete med alla folk. Den vill en god samlevnad med sina grannar. Det är på grund av att storfinansen inte vill en sådan politik som herr Hjalmarson presenterat sig som neutralitetsanhängaren med de många förbehållen och försöker hålla liv i det gamla rysspöket, i den mest primitiva misstro, uppammar det ursinnigaste folkhat, allt för att betjäna sina uppdragsgivare, vilka nu och alltid ställt sig på reaktionens sida.

Förra året mottog den svenska riksdagen ett brev från Högsta sovjet, ett mycket vänskapligt brev, med uppfordran att stödja sovjetförslaget om fullständig avrustning. Det är märkligt att riksdagen inte i någon form får ta del av en sådan hänvändelse. Det har hänvisats till något som benämnes praxis,

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

enligt vilken dylika hänvändelser stannar hos den exklusiva talmanskonferensen. Om svar skall avlämnas, är det alltså denna lilla församling, inte riksdagen som ombesörjer detta. I det här fallet har jag inte sett något som tyder på att ett svar ens har avlämnats på en så hövlig och viktig framställning. Är det inte herrar Hjalmarson och Ohlin som tillåtits spela en alltför stor roll igen?

I den svenska utrikespolitikens kärnfrågor — alliansfriheten och neutraliteten — är vi eniga med regeringen. Den utför också i Förenta Nationerna ofta ett nyttigt arbete. Svagheterna där skall jag i detta sammanhang inte dröja vid. Vi tror inte för vår del, att något land uppfattar den svenska utrikespolitiken som krigsfrämjande. Vi tror tvärtom, att Sverige överallt uppfattas för vad det är, ett fredligt land.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag vill först uttala den förhoppningen, att den enighet som hittills präglat förhandlingarna om vår anslutning till sjustatsmarknaden måtte fortsätta även när det gäller att ta ställning till de problem, som vi sannolikt i fortsättningen kommer att ställas inför i anledning av detta beslut.

Som tidigare sagts behandlar vi i dag ett beslut, som tyvärr inte är sådant, som vi ursprungligen tänkte oss att det skulle bli när det gällde anslutning till en större marknad än den vi nu har. Orsaken till att de vällovliga planerna misslyckats är väl den, att den nationella självbevarelsesdriften i vissa länder inte helt har kunnat behärskas inför de risktaganden, som ovillkorligen måste följa när man strävar efter en nedskärning av handelshindren länderna emellan. Nu når man varken den åsyftade politiska förstärkning eller den ekonomiska expansion, som hade kunnat bli följderna av ett helt enat Europa. I stället tycks man nu inom sexmakts-

staterna satsa mera på att försöka överbrygga tidigare rådande motsättningar mellan vissa länder än att komma fram till ett fritt ekonomiskt samarbete mellan så många europeiska länder som möjligt.

Om man i dag skall våga vidhålla en förhoppning om en större europeisk enhet i framtiden så måste man — utöver den till synes relativt ringa förhoppningen om framgång vid fortsatta förhandlingar — spekulera i att de sex skall ändra uppfattning om värdet av att vara sig själva nog i fortsättningen. Man förväntar sig nämligen över den åtminstone utåt synbarliga sammanhållningen och inbördes hänsynen mellan dessa dock i många avseenden ganska heterogena stater. För min egen privata del har jag mycket svårt att tro, att samarbetet mellan dem i fortsättningen kommer att gå lika friktionsfritt som hittills.

Emellertid är det ganska hopplöst att nu beklaga den utveckling som skett eller att hemfalla åt spekulationer över vad som kan tänkas komma i framtiden. Det är bättre att inrikta sig på att se det som är för dagen ur positiv synpunkt och försöka göra det bästa möjliga därav.

Det är med klädsam anspråkslöshet som departementschefen presenterar sjustatsöverenskommelsen, när han säger att den inte är en fullvärdig ersättning för medlemskap i en hela Europa omfattande handelsallians. Det är alldeles riktigt konstaterat. Vi får nog betrakta sjustatsmarknaden såsom den enda för dagen tillgängliga lösningen, om vi vill vara med om en reducering av handelshindren länderna mellan, och vi bör nog från början inse, att redan de geografiska förhållandena inom sjustatsunionen innebär ett mycket betydande handikapp vid förverkligandet av liberaliseringens principer.

Jag har den uppfattningen, att sjustatsöverenskommelsen först och främst kommer att främja handeln mellan de

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

nordiska länderna och mellan dessa och England. Vi skall nog inte räkna med att liberaliseringen av handeln mellan så avlägsna länder som Sverige å ena sidan och Österrike, Schweiz och Portugal å den andra kommer att i åtminstone någon högre grad förstärka dessa länders produktionsresurser eller påverka den differentiering av ländernas näringsliv, som man ju egentligen syftar till. Därtill är förbindelserna mellan dessa länder för långa och för osäkra. Skall de åtminstone teoretiskt beräknade fördelarna uppnås med en liberalisering av handeln, så bör nog en sådan liberalisering omfatta även den nuvarande sexstatsmarknaden.

Jag vill emellertid gärna instämma med dem som tidigare i dag har framhållit, att sjustatsöverenskommelsen kan bli ett effektivt instrument för fortsatta förhandlingar och överläggningar. Man kan ifrågasätta, om vi inte borde använda alla till buds stående medel, som det heter i annat sammanhang, för att förstärka sjustatsorganisationen just i denna egenskap av förhandlingsorganisation.

Det ligger nära till hands för oss att bedöma vår betydelse som låt oss säga råvaruexportör på sexstatsmarknaden. I vissa avseenden är vårt land inte någon liten råvaruexportör, tvärtom. Jag kan bara nämna en sådan detalj som de svenska skogsprodukterna. För något år sedan importerade Tyskland inte mindre än 47 procent, Frankrike 53 procent, Italien 75 procent och Beneluxländerna 78 procent av sitt behov av cellulosa. När man sedan vet att en mycket betydande del av hela OEEC-området skogsinnehav just ligger i de nordiska länderna, skulle jag tro att man inte behöver se alltför negativt på våra möjligheter att vid förhandlingar nå resultat, om vi förstår att utnyttja sammanhållningen mellan de länder, som här så långt möjligt bör uppträda gemensamt.

I den motion som centerpartiet av-

lämnat har vi påpekat, att därest man på svensk sida har möjligheter att påverka lösandet av frågan om en sammanslutning i fortsättningen, bör man sträva efter att realisera det ursprungliga förslaget med en inre tullunion och ett yttre frihandelsområde knutet därtill. För vårt lands vidkommande torde den lösningen vara den bästa, eftersom den ger oss bättre möjligheter att bibehålla åtminstone en viss försörjning med sådana varor, som i en fullt genomförd tullunion sannolikt skulle komma att praktiskt taget försvinna ur den svenska produktionen.

Vi måste nämligen räkna med att ju längre utvecklingen går mot en differentiering av näringslivet länderna emellan, desto mer ökas också deras beroende av varandra ur försörjningssynpunkt. Därigenom leds de sakta men säkert även fram till ett utrikespolitiskt beroende av varandra. Med en lösning enligt de riktlinjer, som vi förordat i vår motion, torde våra möjligheter att behålla vårt utrikespolitiska oberoende vara större än det är i en fullständig tullunion.

Jag blev litet betänksam, när handelsministern sade, att de delar av vår företagsamhet, som inte kunde hävda sig, fick finna sig i att reduceras. Det är klart att det kommer att bli en utveckling åt det hållet. Jag vill emellertid varna för att vi låter en sådan reduktion gå så långt, att vi blir helt beroende av att kunna införa ifrågavarande produkter ifrån andra länder. I och med att vi reducerar en viss produktion och gör oss beroende av importen utifrån får vi ett intresse av att bevara den produktionskällan där den finns, och därmed är steget till ett politiskt beroende inte så stort.

Samtidigt som vi så långt som möjligt bör tillvarata de fördelar som en vidgad marknad kan ge oss, bör vi alltså försöka göra förlusterna av en sådan så små som möjligt. De fördelar av denna marknad vi här räknar med är när-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

mast till finnandes inom den större exportindustrien. Vid värdesättningen av dessa fördelar för vissa grupper av näringslivets komponenter skall man inte bortse från de faror och den osäkerhet som kan inställa sig för andra. När denna fråga tidigare debatterats har vi från vår sida varnat för alltför stor optimism. Vi har gjort en mera försiktig bedömning än den som i allmänhet förts till torgs. Man har ibland haft anledning att förvåna sig över vissa röster i den lovsång som höjts till frihandeln, nämligen rösterna från vissa mindre industriers och tidigare även från jordbrukets sida. Dessa näringsgrenar torde i vissa avseenden komma att få ganska betydande svårigheter.

Nu är emellertid frågan: Vad har vi att iakttä för att lösa de förestående problemen så positivt som möjligt? Vilka problem skall vi framöver försöka bemästra? Utskottet har härvidlag i viss mån antytt — och det har även sagts här — att vi måste föra en ekonomisk politik som gagnar företagsamheten. Därom är vi nog också alla överens.

För vår del ser vi ett problem som klart anmäler sig här, nämligen kapitalbehovet. Det är enligt vår mening ett av de allra viktigaste problemen framöver. Man frågar sig nämligen, om vi har tillräckliga kapitaltillgångar för att klara de investeringar som kommer att bli nödvändiga i näringslivet och om vi hushållar riktigt med de kapitaltillgångar vi har. Vi inom centerpartiet är synnerligen angelägna om att allt görs för att stärka de svagare sektionernas ställning. Det är i stor utsträckning ett kreditproblem. Det är i förlitande på att man ser till att dessa kreditanspråk kan täckas som vi på vår sida kan förorda en anslutning till sjustatsmarknaden.

Det är emellertid inte bara produktionslivet som behöver kapital; distributionsidan har ett minst lika stort kapitalbehov. När vi talar om anpassnings-

problemen, brukar vi nämna de svårigheter som kan uppträda hos den mindre företagsamheten, hos jordbruket, hos trädgårdsnäringen, hos fisket o. s. v. Ett område som vi sällan talar om är handeln. Man kommer emellertid inte ifrån, att det även på handelns område kommer att uppstå ganska stora problem som vi måste bemästra. Man måste ovillkorligen fråga sig: Var finns de mest lättarbetade marknaderna, vilken form av varor vill man där ha och vilken form av reklam behövs det här och där? Skall handeln kunna tillgodose långt bort liggande länder måste den inte bara kunna tillgodose smakriktningarna på dessa håll utan den måste också ha en betydande lagerhållning. Här är vi inne på en fördyrande faktor. Som jag nämnde måste vi alltså även på denna sektor lösa frågan om kapitalbehovet.

Centerpartiet har som tidigare sagts begärt att pengar skall lösgöras genom ett minskat bostadsbyggande. På det sättet bör vi kunna ge näringslivet ökade krediter. Jag skall inte redogöra närmare för detta, ty det har tidigare utförligt relaterats av herr Hedlund. Jag skall i stället övergå till ett annat avsnitt som brukar ges ett visst utrymme i debatten om frihandeln, nämligen jordbruket och trädgårdsodlingen.

Det heter att det skall göras undantagsbestämmelser för dessa näringsgrenar. Det är riktigt. Det finns emellertid ett par uttalanden i överenskommelsen som man ställer sig litet frågande inför. På ett ställe står det således, att man skall arbeta för en ökad liberalisering av handeln med trädgårdsprodukter mellan Danmark och Sverige. Detta uttalande står enligt vår mening knappast i överensstämmelse med det förhållandet, att trädgårdsprodukterna skall inräknas bland jordbruksvarorna och följaktligen vara undantagna från separata liberaliseringsåtgärder.

Trädgårdsodlingen i vårt land har ju sitt gränsskydd genom vikt tullar. Där-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

vidlag skedde ingen förändring vid tull-taxerevisionen. Detta betyder ju att trädgårdsodlingens gränsskydd automatiskt reduceras i samma takt som en penningvärdeförsämring sker i vårt land, under det att vi när det gäller jordbruket enligt avtalet har möjlighet att variera importavgifterna. Om ingenting görs beträffande trädgårdsodlingen, raseras dess importskydd sakta sön-der i takt med en eventuell, fortsatt penningvärdeförsämring.

Det har sagts i dag att det är nödvän-digt att förhindra detta. Det är nödvän-digt ur många synpunkter, inte minst ur denna. Jag vill bara beklaga, att vi inte när vi vidtog en viss justering av tullarna för ett par år sedan gjorde en beredskapshöjning, om jag så får kalla det, just på trädgårdsnäringens område för att så att säga ha en viss avskriv-ningsmöjlighet beträffande gränsskyd-det. Enligt vår uppfattning bör skyddet för trädgårdsprodukterna bibehållas oförändrat liksom för jordbruksvaror-na i övrigt. Det kan såvitt jag förstår inte ske på annat sätt än att vi är be-redda att tid efter annan justera träd-gårdstullarna, därest en penningvärde-försämring har undergrävt skyddet.

Det finns även ett annat uttalande till vars innebörd man står frågande, näm-ligen att den träffade överenskommel-sen mellan Danmark och Sverige är in-ledningen till en fortsatt vidgad frihan-del på detta område. Jag förmodar att detta uttalande avser tiden efter sex-årsavtalets utgång. Nuvarande målsätt-ning för jordbrukspolitiken måste res-spekteras. Man får förutsätta, att det svensk-danska avtalet på jordbrukets område inte på omvägar skall nagga det svenska jordbruksavtalet i kanten eller försvåra dess tillämpning. Jag vill ge-nast säga att det såvitt jag förstår inte finns någon anledning misstänka, att inte statsmakterna skulle respektera det-a avtal. Det finns ingenting som tyder på någonting i den vägen. Jag vill också med tacksamhet notera, att utskottet

har gjort ett mycket bestämt uttalande i samma riktning, alltså att avtalet skall hållas.

Det oaktat kan man emellertid inte komma ifrån att vissa frågetecken upp-ställer sig. I varje fall därest den fara blir verklighet som man talat om, att den tyska marknaden successivt kan komma att strypas för jordbruksvaror såväl från oss som från Danmark och andra länder. Då uppstår problemet vart den danska jordbruksexporten till Tyskland, som är fem gånger större än vår, om jag är rätt underrättad, skall ta vägen. Jag tror att man får räkna med den realiteten, att vårt land kan löpa risken att ständigt ha detta danska över-skott liggande vid gränsen, ett överskott som ständigt kan hålla den svenska livs-medelsmarknaden fullmättad. Redan de erfarenheter vi har av den nuvarande tillämpningen av jordbruksavtalet säger oss ju, att man när marknaden är full-mättad är litet försiktig med att höja de importavgifter, som måste höjas för att ge jordbruket den inkomstlikställighet, som skall ske vid en utlösning av tre-procentsregeln eller inkomstregeln i den riktning den sista utlösningen hade.

Det heter ju att vi skall till Danmark restituera ungefär 10 miljoner varje år. Dessa pengar skall tas på ett sätt som inte berör jordbruket — det skall tack-samt noteras — men man kan dock ställa sig frågan: Finns det garantier för att inte dessa pengar från dansk sida kan utnyttjas som exportsubven-tioner gentemot Sverige? Det är en spe-kulation, vars värde man kan bedöma hur man vill, men jag tycker inte man kan bortse från de risker som kan föl-ja av den ifrågasatta restitutionen.

Vad jag sade om att svårigheterna blir väsentligt större för Danmark än för Sverige, därest tysklandsmarknaden snöres åt, innebär, som jag nämnde, risk för oss att alltid ha ett överskott liggande och trycka nära gränsen och därmed en risk för svenskt jordbruk att genom en ständigt fullmatad mark-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

nad få räkna med att de svenska priserna i stor utsträckning kommer att ligga vid den nedre prisgränsen.

Detta är farhågor som jag tycker man kan ha rätt att ge till känna nu, ty det gäller att i tid se upp med dylika tendenser. Nu är väl bestämmelserna i det svenska sexårsavtalet i alla fall sådana att de kan ge utrymme för skyddsåtgärder för det svenska jordbruket. Jag hoppas för min del att, när detta avtal skall tillämpas vid en tryckande import, det inte skall uppstå några tolkningstvister i stil med den beryktade tvisten om 25-procentsregeln för något år sedan. De reella verkningarna av det separata avtalet mellan Danmark och Sverige kan inte bestämt bedömas förrän man sett avtalet i praktisk tillämpning. Men det är så pass viktigt att vidmakthålla en svensk livsmedelsproduktion av tillräcklig omfattning, att man kan ifrågasätta, om inte spørgsmålet borde beaktas i artikel 18, där det talas om den ekonomiska försvarsberedskapen.

Bekymmer har med all rätt yppats rörande de åtgärder som framöver kan vidtagas av sexstatsunionen. Huruvida de verkligen kommer att genomföras vet man inte, men det kan hända. Vidtar sexstatsunionen de åtgärder som nu planeras, har vi såvitt jag förstår bara två vägar att välja mellan: antingen måste vi minska produktionen, så att den i huvudsak kan avsättas på den inhemska marknaden, eller också måste vi bereda ökat utrymme för svenska livsmedel på bekostnad av importerade. Skulle t. ex., vår smörexport till Västtyskland eller andra sexstater komma att avstängas, har vi anledning ompröva vår margarinpolitik. Nu fyller margarinet, som till 70 procent är en importvara, en betydligt större andel av vår matförsörjning än som en gång förutsattes. Genom att produktionen av mjölk och smör här i landet utgör en större andel av jordbrukets totalproduktion än vad fallet är i

de flesta andra europeiska länder, blir en avstängning av exporten till sexstatsunionen mera kännbar för svenskt jordbruk än vad den behöver bli för vissa andra länder. Man kan även tänka sig att en alltmer stängd tysklandsmarknad för vårt vidkommande då det gäller spannmål skulle kunna ersättas genom en ökad inhemsk sockerproduktion. Vad sockerproduktionen beträffar har vi ju i varje fall hittills fyllt en del av behovet genom import.

Ett annat spørgsmål som anmäler sig i detta sammanhang är den produktion av jordbruksvaror som sker utan samband med jordbruk — ett spørgsmål som vi kommer att diskutera här senare i samband med frågan om fläskfabrikernas vara eller icke vara.

Det har sagts ibland i denna debatt, att jordbruket genom den vidgade marknaden kommer att göra vinster liksom näringslivet i övrigt. Jag tror för min del att vi skall bedöma jordbrukets vinstmöjligheter ganska försiktigt. Jordbruket har inte samma möjlighet att utnyttja expanderande marknader som industrien. Såvitt jag förstår ligger den huvudsakliga fördelen för jordbruket av en vidgad marknad däri, att vi genom billigare produktionsmedel möjligen kan öka rationaliseringsvinsten.

Jag skall, herr talman, ge en annan mening till känna än den som herr Ohlin i dag framförde. När statsrådet Lange sagt att vi fick finna oss i att näringsgrenar, som inte kunde klara sig själva, måste reduceras, frågade herr Ohlin hur det skulle gå med det svenska jordbruket. Ja, skall man bedöma svenskt jordbruk och dess priser i förhållande till de s. k. »världsmarknadspriserna», kan man självfallet se med bekymmer på saken. Om man däremot jämför de svenska producentpriserna med motsvarande priser i andra länder blir bilden en helt annan. Jag vill därför hävda, att jordbruket icke skall betraktas som en efterbliven näringsgren i frihandelssammanhang. I den

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

mån man kan tala om en normal utveckling av frihandelsplanerna tror jag nämligen att svenskt jordbruk, i varje fall just nu, hävdar sig relativt bra trots att vi har ett högt omkostnadsläge i förhållande till andra länder.

Det är just tack vare en hög rationaliseringsgrad inom jordbruket som vi kan påstå detta. Jag kan exempelvis nämna, att här i Sverige använder vi endast ungefär 10 man per hundra hektar åkerjord, under det att motsvarande siffra för Tyskland är 18 man och för Italien 33. Samma förhållande gäller strukturrationaliseringen. Man klagar ofta över att strukturrationaliseringen inom svenskt jordbruk går för sakta. Av Västeuropas ungefär 13 miljoner brukningsdelar är ännu 75 procent under 10 hektar. I Sverige är motsvarande siffra endast omkring 63 procent. Vi hävdar oss alltså ganska väl även därvidlag. Vill man jämföra jordbrukets produktpriser ligger Sverige för närvarande ungefär vid medeltalet av priserna inom sex- och sjustatsländerna. För vissa produktslag — vete, råg m. fl. — ligger de svenska priserna under medeltalet. Om den ursprungliga planen för frihandeln nu skulle ha realiserats, skulle alltså svenskt jordbruk ha hävdat sig ganska bra. Men förutsättningarna för att vi framöver skall kunna behålla denna ur frihandelssynpunkt relativt goda ställning är, att jordbruket inte belastas med ytterligare bördor som kan medföra att kostnadsläget här i förhållande till andra länders blir ofördelaktigare. Jordbrukarnas egen insats för att kunna behålla sin konkurrensförmåga tror jag inte man behöver ifrågasätta, något som inte minst de senaste årens rationaliseringstakt visar.

Dessa siffror rörande rationaliseringsgraden inom svenskt jordbruk, dess strukturförhållanden och prisnivå jämförda med andra länders innebär, att det svenska jordbrukets intressen i frihandelssammanhang bör betraktas med respekt och hänsyn.

Jag vill till sist uttala den förhoppningen, att vi trots frihandelssträvandena i övrigt inte bör bortse från värdet av att för framtiden kunna upprätthålla en tillräcklig inhemsk livsmedelsproduktion.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit förhandlingarnas ledning.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! När Sveriges riksdag i dag godkännt EFTA-avtalets principer och dess konventionsklausuler, har vårt land tagit steget ut i en ny handelspolitisk epok. Detta steg synes vara nödvändigt, även om vissa handelspolitiska risker föreligger.

Man får beklaga att förhandlingarna mellan OEEC-länderna brutit samman, något som medfört att det ekonomiska samarbetet med de sex kontinentalstaterna strandat. Vid det senaste EFTAmötet i Wien var man optimistisk när det gällde en broslagning mellan de sex och de sju. Men det är, som en framstående tidning skrev, en illusion med hänsyn till frågans storpolitiska aspekter.

Man kan också spekulera i motsättningar inom sexland, vilket eventuellt kan öppna möjligheter för nya förhandlingar. De sju får emellertid göra det bästa möjliga av situationen, och handelsblocken får mäta sina krafter på de olika marknaderna, innan samarbetsplanerna kan få en praktisk utgångspunkt. Handelsministern var beträffande detta samarbete ganska optimistisk i sitt anförande och ansåg, att det på lång sikt finns möjligheter att få bättre kontakter.

Hädanefter blir det således tre handelsblock i Europa: EFTA, de sex och sovjetstaterna. Hur konkurrensen kommer att gestalta sig mellan dessa block och mellan övriga länder ligger ännu i vida fältet. Handelsminister Lange väntade emellertid en skärpt konkurrens ut-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

ifrån mot vår hemmaindustri. Även försäljningsprocessen kommer att spela en viktig roll i framtiden. En hård konkurrens är dock vad man kan förutspå, vilket bl. a. framgår av att vissa industriföretag inom sexstaterna meddelat sina handelsombud i Sverige, att de ämnar sänka priserna i samma takt som EFTA-ländernas tullar reduceras. Liknande prispolitik får väl de svenska exportföretagen tillgripa, om de vill hänga med i konkurrensen. Vi har en livskraftig industri, speciellt när det är fråga om kvalitetsvaror. Sveriges exporthandel har mellertid ett handikapp. Höga direkta eller indirekta skatter är en bromsande faktor, likaså de höga produktionskostnaderna; en frukt av inflationens verkningar.

I fråga om öststaterna skulle man vara en dålig affärpsykolog, om man tror att dessa länder blir kommersiellt överkamma, och man får inte blunda för att ett handelskrig kan blossa upp. Under senare år har öststaterna vid åtskilliga tillfällen kastat ut billiga prisofferter för att oroa den internationella marknaden. Sovjet driver en hård ekonomisk-utrikespolitisk linje.

Man får livligt beklaga, att de nordiska planerna om en tullunion spolieras dels trots omfattande kontakter under hela efterkrigstiden. Som en gest åt skandinavismen föreslog jag bl. a. i en motion, att ministerrådets sekretariat i EFTA borde förläggas förslagsvis till Köpenhamn. Sedan lång tid tillbaka är ju Köpenhamn den ledande handelsstaten i norra Europa.

Utrikesutskottet, som behandlat motionen nr 636 som jag väckt, har varit välvilligt inställt till de gjorda yrkandena. Jag förutsätter att ett ingående samarbete etableras med det praktiska livets män. Ämbetsmännen har inte den möjlighet att bedöma praktiska problem som affärsfolket har. Sjustatsmarknadens handelspolitiska slutmål innebär som bekant total frihandel 1970 mellan i runt tal 90 miljoner människor.

I min motion har jag även föreslagit att ett nytt statsdepartement inrättas. Utskottet meddelar, att frågan om en departementsindelning är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Vi behöver emellertid en minister som speciellt ägnar sig åt de nya handelspolitiska problemen.

I ett flertal länder handläggs liknande uppgifter av en ekonomiminister. Det finns t. o. m. länder i Europa som har delat upp dessa arbetsuppgifter på tre departement, ministeriet för utrikeshandel, ministeriet för industri och handel samt ministeriet för turism.

Man kan nämligen inte komma ifrån, att den praktiska tillämpningen av frihandelssammanslutningen blir synnerligen komplicerad. Sjustatskonventionen innehåller åtskilliga undantagsbestämmelser. Sålunda kommer exempelvis 50-procentsregeln angående de importerade varornas ursprung att erbjuda betydande tillämpningssvårigheter, när varor har blandat ursprung från tredje land. De skriftliga bevisen om varans ursprung kan föranleda byråkratiska petitesser.

Vid tidigare tillfällen har jag fäst regeringens och riksdagens uppmärksamhet på den svenska livsmedelsindustriens svåra läge i den kommande sjustatsmarknaden. De låga priserna på jordbruksvaror utomlands gör konkurrensen efter EFTA-avtalets ingång mycket orättvis. Det gäller inte bara produkter av choklad, kex och socker utan även bageribranschen. Svenska företag inom dessa branscher har höga punktskatter och är inte heller befriade från de extra kostnader, som vårt jordbrukskydd pålägger dem som förädlar de inhemska råvarorna. Från livsmedelsbranschens sida har sagts att om ingenting göres måste man lägga sin produktion utomlands eller slå igen verksamheten. Enligt uppgift rör sig denna belastning i råvarupriserna på omkring 50 milj. kr. och därtill kommer punktskatterna.

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Det har nämnts att en stor jordbruksutredning förberedes i kanslihuset. Men livsmedelsindustriens livsvillkor bör klaras upp snabbt. Hur man i praktiken skall klara upp dessa problem är en nöt som man med varm hand överlåter åt regeringen och dess experter att knäcka. Det skulle vara av betydelse för riksdagen, om jordbruksministern kunde ge kammaren informationer i dessa mycket invecklade frågor.

I detta sammanhang vill jag erinra om att en del länder inom EFTA har höjt sina tullar. Folketinget i Danmark godtog en ny tulltaxa som trädde i kraft den 1 mars 1960. Tulltaxan innebär i stort sett, att råvarutullarna sänktes i 170 fall men att tullarna på färdiga produkter höjdes i 296 positioner, i åtskilliga fall från 15 till 25 procent. Tio procents tullhöjning är, som handelsministern sade tidigare i dag, ingen bagatell. Folketinget gick ännu längre i protektionistisk riktning än den danska regeringen. I Schweiz lär liknande åtgärder ha vidtagits med höjda tullar. Jag antar att handelsdepartementet följer dessa tullspörsmål, och det skulle vara intressant att få en redogörelse av handelsministern om vad som verkligen skett under året i fråga om tullarna inom medlemsstaterna. Riksdagen kommer att lämna regeringen en fullmakt i tullfrågorna, och det är viktigt att riksdagen får fortlöpande informationer.

Med en vidgad internationell handel kräves en ny ekonomisk inriktning. Nära en femtedel av den svenska industriens produktion går på export. Sverige är således nära sammanknutet med världsekonomin. Kapitalrörelserna mellan vårt land och utlandet bör bli friare än som nu är fallet. Många skäl talar för en friare kapitalrörelse som skulle underlätta de enskilda företagens kapitalförsörjning, och detta har också stor betydelse för att få till stånd nyetablering av utländska företag inom landet.

Som exempel kan nämnas, att en amerikansk koncern har undersökt möjligheterna att förlägga en fabrik i sjustatsländerna. Det rörde sig i detta fall om en anläggning för 10 miljoner kronor, och man beräknade att sysselsätta 300 arbetstagare. Man lär ha stannat för Danmark, därför att detta land har låga livsmedelspriser men framför allt för att Danmark kommer att sänka skatterna. Fallet bör vara ett observandum för de svenska statsmakterna.

Till sist, herr talman, vill jag instämma i herr Ohlins uttalande angående förhandlingar på ministernivå med Västtysland. En protektionism i luften kan ur svensk synpunkt inte under några omständigheter accepteras.

Herr AGERBERG (h):

Herr talman! Sedan riksdagen debatterade frihandelsfrågorna i mitten av november i fjol har mycket vatten flutit under Helgeandsholmens broar. Man har fortsatt att tala om fördelarna med sjustatsmarknaden. Vi har fått ökade insikter i betydelsen av att vår hemmarknad bygges ut till att omfatta 90 miljoner människor. Samtidigt har vi emellertid också haft bättre möjligheter att närmare studera de uppenbara och befarade nackdelar samt de konsekvenser som kan följa härav.

Från många håll har beklagats, att inte överenskommelse kunnat träffas om bildandet av ett stort västeuropeiskt frihandelsområde. Det är tragiskt att vi skall ha råkat in i två ekonomiska grupperingar, som medfört just det läge som alla ansvariga försökt att undvika. Vid bedömningen av möjligheterna att bryga över den handelspolitiska klyfta, som efter den senaste tidens händelser snarare synes ha vuxit än minskat, skulle jag vilja peka på två sammanhang av väsentlig betydelse för en vidare lösning av frihandelsproblemen.

Målsättningen för integrationen inom sexstatsunionen är betydligt mera långt-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

gående än den som finns uppsatt för sextatsgruppen. De politiska motiven bakom sextatsunionen är klara och entydiga och inte minst en betydande tidsfaktor i unionens uppbyggnadsschema. Sextatsunionen är den starkare av de två blocken och kan utan förbehåll sägas ha ledningen för närvarande.

Det andra sammanhanget som jag skulle vilja peka på är följande. I frihandelskonventionen ådagalägges en strävan att vidga handeln på frihandels grund. Samtidigt är förhoppningen den, att frihandelssamarbetet skall vara en bättre bas för förhandlingar för ett samgående med de sex till ett hela Väst-europa omfattande frihandelsområde. Om sextatsunionen är den starkare för närvarande, måste styrketillväxten inom de yttre sju vara en absolut nödvändighet för att en uppgörelse mellan de två blocken skall kunna komma till stånd, såvida nu inte yttre faktorer kan komma att påverka skeendet.

Man kan inte frigöra sig från det intrycket, att jordbruket och fisket varit bland de näringsgrenar som från svensk sida varit föremål för eftergifter under förhandlingarna om frihandelskonventionen. Innan jag går över till att något beröra dessa frågor, skulle jag vilja göra några påpekanden som kan vara av betydelse för den fortsatta diskussionen.

För det första skulle jag vilja fastslå, att den mörka och förmodligen mycket riktiga bilden av den svenska jordbruksexportens framtid till följd av den väntade utbyggnaden av jordbruksproduktionen i vår främsta exportmarknad för jordbruksprodukter, nämligen sextatsunionen, skulle med det förbehållet att Sverige inte anslöt sig till sextatsunionen, ha blivit densamma oavsett om EFTA funnits eller inte. För det andra är samma resonemang tillämpligt för frihandelsområdets störste exportör av livsmedel, Danmark. I Danmark har som bekant gjorts omfattande undersökningar och överväganden rörande

en anslutning till sextatsunionen, innan definitiv ställning togs för anslutning till frihandelsområdet. En betydande åsiktsriktning för en anslutning till de sex har för övrigt alltid funnits i de politiska partier som står det danska jordbruket nära. Jag har med dessa ord endast velat understryka de dystra tongångarna i dagens debatt om det svenska jordbrukets framtida export-svårigheter.

För svenska förhållanden är det naturligtvis av stort värde, att frihandelsavtalet tillåter oss att även i fortsättningen kunna föra en egen jordbrukspolitik. För att kunna öka handeln med jordbruksprodukter och därigenom medge de jordbruksexporterande länderna en bättre ömsesidighet har emellertid Sverige och vissa andra länder i frihandelsområdet ingått bilaterala avtal med Danmark. Dessa avtal kompletterar konventionen och är, med eventuella framtida ändringar, i kraft så länge konventionen varar.

Förhandlingarna med Danmark beträffande jordbruksprodukterna har förts i två omgångar. Den första resulterade i det s. k. Kungälvsprotokollet, den andra i ett protokoll av den 4 januari 1960, som är medtaget i den proposition riksdagen i dag har att taga ställning till. Höstens regeringsdeklaration om Kungälvsprotokollet var synnerligen kortfattad, och mycken tveksamhet rådde om tolkningen av detta protokoll. Även efter departementschefens i propositionen lämnade redogörelse för det nya svensk-danska jordbruksavtalets innehåll och utformning råder viss tveksamhet inför dess innebörd och tillämpning. Jag avser då inte närmast de eventuella justeringar, som skulle erfordras i den svenska jordbruksregleringen, och de förhandlingar som i så fall måste upptagas med jordbrukets företrädare i kompensationsfrågan i syfte att nå en uppgörelse som står i överensstämmelse med sexårsavtalet, utan frågan huruvida det nu redovisade avtalet

kommer att leda till konsekvenser utöver vad som kan utläsas i avtalstexten. Jag förutsätter givetvis att så inte blir fallet, men ett klart uttalande på den punkten hade onekligen varit välgörande.

Det har vidare förvånat mig att den paragraf i avtalet, som berör frågan om ökad frihet i handeln med trädgårdsprodukter mellan de två länderna, inte har av departementschefen med ett ord kommenterats i den förklarande texten i propositionen. Man måste fråga sig vad detta kan bero på.

Det säger sig självt att den gränsdragning, som företagits mellan jordbruksvaror och frihandelsvaror, kommer att leda till svårigheter som berör både jordbruket och livsmedelsindustrin. Hit hör industriens råvarukostnadsproblem och de minskade möjligheter till avsättning på hemmamarknaden som en ökad import av livsmedelsprodukter skulle innebära.

I många sammanhang synes härvid jordbrukets och livsmedelsindustriens intressen sammanfalla. Enligt min uppfattning är det angeläget att svårigheterna löses på ett för såväl jordbruket som livsmedelsindustrin tillfredsställande sätt samt att de berörda livsmedelsbranscherna av statsmakterna erhåller tillfredsställande besked om hur råvarukostnadskompensationen i alla avseenden kommer att bli ordnad.

Jag skall, herr talman, tillåta mig att säga några ord även om en annan sak som sammanhänger med vad vi i dag diskuterar.

När frågan om överskott på livsmedelsproduktionens område i Sverige och risken för exportsvårigheter kommer på tal, får man ofta höra att det väl inte skulle behöva utgöra något problem eller någon nackdel med en något för stor produktion av livsmedel, så länge så stor del av jordens befolkning svälter. Att så är fallet, vet vi alla. I en av de i dag föreliggande motionerna framhålls att inemot $\frac{2}{3}$ av jordens befolkning f. n.

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

beräknas inte ha möjlighet skaffa sig tillräckliga eller näringsfysiologiskt tillfredsställande livsmedel. Men vi vet också att problemet inte är så enkelt. Jag tänker inte närmast på det förhållandet, att Sveriges lilla överskott inte spelar någon nämnvärd roll när det gäller att täcka det oändligt stora behovet. Möjligen kan man i detta sammanhang understryka ett av argumenten för att vi bör bibehålla en inhemsk jordbruksproduktion: vi skall inte för vår försörjning med livsmedel ta i anspråk en överskottsproduktion i vissa andra länder, vilken så väl behövs på annat håll.

Nej, problemet gäller i första rummet hur de länder som har en i förhållande till befolkningen — kanske framför allt i förhållande till den mycket starkt växande befolkningen — otillräcklig egen livsmedelsproduktion skall kunna öka densamma.

Många av de länder, som vi brukar kalla underutvecklade och där svårigheterna med livsmedelsförsörjningen i regel finns, har utan tvivel mycket stora möjligheter till en avsevärd ökning av jordbruksproduktionen. De naturliga förutsättningarna är vanligen mycket gynnsamma och det finns gott om arbetskraft. Vad som saknas är, förutom kapital, forsknings- och försöksverksamhet samt jordbruksteknisk upplysning. Det är på dessa områden som Sverige främst kan göra en insats och även har gjort en stor och uppmärksammas sådan. Åtskilliga svenska vetenskapsmän och jordbrukstekniker har, huvudsakligen genom FAO:s förmedling, försökt medverka till en förbättrad jordbruksproduktion i olika länder. Under senare tid har också i viss utsträckning ett ökat mottagande av stipendiater från vissa länder för studier i Sverige kommit i gång, bland annat inom ramen för Sveriges bilaterala tekniska bistånd i samarbete med FAO. Personligen tror jag mycket på denna stipendiatverksamhet. Visserligen har det sagts — bland annat av chefen för FN:s avdel-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

ning för tekniskt bistånd vid behandlingen av denna fråga i ekonomiska utskottet under den senaste generalförsamlingen — att experter hade varit mera efterfrågade än stipendier, vilket sannolikt berodde på att det fanns ett trängande behov av experter i de olika mindre utvecklade länderna, vilka saknade personal med tillräcklig grundutbildning för att kunna dra nytta av stipendier.

Detta har naturligtvis sin riktighet, men för att det skall bli något värde med experternas arbete behövs det även personal med tillräcklig grundutbildning för att kunna utnyttja det och föra det vidare, när experterna lämnar landet. Dessa stannar i regel bara ett eller ett par år, och det kan ofta ta avsevärd tid för dem innan de hinner komma till rätta med förhållandena på platsen och innan de hinner organisera sitt eget arbete. Om sedan ingen kan fullfölja detta när experten slutar kan resultatet bli ganska magert i förhållande till kostnaderna. Vi skall komma ihåg, att både utgångsläget och kanske också mentaliteten gör att allt arbete på detta område måste ske på mycket lång sikt. Man gör inga underverk i en handvändning. En stipendiat återvänder väl i allmänhet till sitt eget land för att stanna. Är bristen på personal med tillräcklig grundutbildning ett avgörande hinder, bör man först gå in för att försöka avhjälpa denna brist. Givetvis får man förutsätta, att stipendiaterna har förmåga att anamma och omsätta i praktiken bara det som går att förverkliga, men det gäller ju i lika hög grad experterna.

Jag vill naturligtvis inte med detta ifrågasätta värdet och angelägenheten av att vi också fortsätter med att skicka ut experter, men jag vill gärna draga en lans för att vi om möjligt skall utöka mottagandet av stipendiater till Sverige; det gäller för övrigt inte bara på jordbruksområdet utan i fråga om den tekniska biståndsverksamheten över

huvud taget. Dessa stipendiater kan för övrigt bli ganska goda ambassadörer för Sverige i sina respektive länder.

Nu vet jag, att även sådan verksamhet kostar pengar och att våra begränsade resurser inte tillåter oss att ta hänsyn bara till det oändligt stora behovet. Vi kan också konstatera, att Sverige hittills även rent ekonomiskt gjort en god insats på detta område. I den nyss utkomna redogörelsen för Förenta Nationernas generalförsamlings fjortonde ordinarie möte kan man finna, att Sverige utom det frivilliga bidraget till den tekniska biståndsverksamheten har lämnat ett så stort bidrag till den s. k. särskilda fonden, att vi år 1959 kom på tredje plats bland de bidragsgivande länderna, vilket inte vill säga så litet. Särskilda fonden användes bl. a. för att understödja projektet i anslutning till den tekniska biståndsverksamheten. Av de hittills beslutade projekten avser ett stort antal att genom konstbevattnings skapa produktiva jordbruksområden, något som givetvis har den allra största betydelse.

Jag vill, herr talmann, sluta med att uttala den förhoppningen, att vi skall se oss i stånd att fortsätta vår biståndsverksamhet på det område, som jag nu berört, för att därmed dra vårt strå till stacken när det gäller att lindra svält och annan verklig nöd i världen och därigenom också — som utrikesutskottet har sagt i sitt utlåtande nr 3 — medverka till främjande av fredlig samlevnad mellan världens folk.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Vi är väl ense om att när kammaren om några timmar går att ratificera EFTA-konventionen, godkänner vi därvid det viktigaste och mest genomgripande avtal som vårt land har träffat med främmande makt under detta århundrade. Det lönar sig inte att nu spekulera om de slutliga konsekvenserna av detta beslut. Västeuropa av i

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

dag uppvisar en bild som är så fylld av splittring och osäkerhet att den framtida utvecklingen helt enkelt är oåtkomlig för varje försök till analys. Måhända är det emellertid felaktigt att säga att vårt beslut i dag för oss närmare en västeuropeisk *gemenskap*. Jag skulle snarare vilja uttrycka det så, att beslutet för oss närmare ett västeuropeiskt *beroende* i skilda sammanhang.

Det finns en mycket intressant ideologisk aspekt som inte har nämnvärt berörts vare sig under debatten här i dag eller under den diskussion som har föregått Sveriges eventuella anslutning till någon form av frihandelsassociation. Jag skall inte nu närmare ingå på den saken, men jag finner det ur rent historisk-politisk synpunkt intressant att notera, att ett av förra århundradets allra största politiska tvisteämnen var just frågan om frihandel kontra protektionism, ett tvisteämne som också diskuterades under ett par decennier in på 1900-talet. I dag, när frihandeln kan temporärt förverkligas, är alla beredda att acceptera frihandels princip utan några meningsbrytningar att tala om. Måhända är det den radikalt förändrade situation, vari Västeuropa plötsligt befann sig efter andra världskriget, som förklarar den idémässiga stiltje som rätt och fortfarande råder på detta område.

Jag skall i detta anförande inte ta någon personlig ståndpunkt för eller emot frihandels princip. Oavsett åsikt måste vi väl notera som något av en tragedi och kanske också som en paradox att efterkrigstidens strävan efter friare handel mellan Västeuropas stater egentligen håller på att resultera i dennas motsats: ett Västeuropa uppdelat i två block med protektionismen särskilt markant i det ena.

Det fria handelsutbytet förverkligas således inte. Jag skulle med stark tillspetsning vilja säga, att vad som händer egentligen är att den gamla nationella tullprotektionismen flyttas ut ur de gamla nationsgränserna och stöpes

om till regional protektionism med sexmakterna — de västeuropeiska kontinentalstaterna — som främsta tillskynare. Vi är medvetna om att sker det ingen uppgörelse mellan de sex och de sju kommer Västeuropa att i ekonomiskt avseende om tio år i långa stycken likna två befästningsverk med ganska höga murar omkring. Murarna är visserligen högre och mera regelbundna i det ena fallet än i det andra, men jag tycker ändå att liknelsen är riktig. Den avgörande skillnaden är emellertid den, att de ledande inom det ena av dessa befästningsverk säger till de andra: »Låt oss slå en bro mellan oss och riva ned dessa murar, innan de byggs för höga och blir för dyrbara för oss båda!»

Jag delar herr Heckschers synpunkt, när han starkt poängterar, att sexstatsunionen har mycket stor betydelse för de länder den omfattar. Tillkomsten av denna union med alla dess politiska och andra aspekter är något av en epokbildande historisk händelse. Vi vet alla hur Frankrike och Tyskland i långliga tider av vår världsdels historia har stått emot varandra i mycket tragiska och till synes ödesbetingade motsättningar. Dessa länder med sina skillnader i språk, religion och kultur har nu plötsligt under omständigheternas tryck, eller kanske rättare sagt i insikt om den förändrade situation, som Västeuropa efter andra världskriget befinner sig i, lyckats övervinna det mesta av motsättningarna och lägga grunden till en sammanslutning, som inte bara har handelspolitiska utan också mycket långtgående rent politiska syften.

Men som redan framhållits i debatten i dag måste vi både beklaga och kritisera att sexmakterna inte har velat och inte förmått anlägga ett synsätt som mera vittnar om omtanke om hela Västeuropas framtid. Jag tror det var statsrådet Lange som sade att man hade tappat bort det västeuropeiska helhetsperspektivet. Jag tycker att man inte kan komma ifrån att det är så. Det ena hade

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

inte behövt utesluta det andra. Frågeställningen var inte ett antingen-eller utan ett både-och. Man behövde inte välja mellan en sexmaktsunion med dennas politiska syfte och ett västeuropeiskt frihandelsområde som omfattade om möjligt samtliga 17 OEEC-stater.

Motsvarande kritik måste man anföra mot den hållning USA hittills har intagit. Nu har handelsminister Lange deklarerat, att han har tyckt sig skönja vissa moderationer i den amerikanska uppfattningen. Visst kan vi förstå betänksamheten i USA som två gånger under detta århundrade har måst offra massor av unga människor och en myckenhet materiella resurser för att, enkelt uttryckt, återställa ordningen i Europa. Tillkomsten av en union, som i och för sig innebär en garanti mot militära konflikter mellan exempelvis Västtyskland och Frankrike måste ofrånkomligen uppfattas som något positivt inte minst i USA. Självklart är också att sexmaktsunionen med dess mycket klart uttalade politiska strävanden är mera tilltalande för USA än en opolitisk handelsorganisation av den typ som EFTA representerar. Amerikanska själva skapat en förbundsstat på sin kontinent, och de menar att de europeiska folken skall göra detsamma. Vi har under efterkrigstiden fått ständiga uppmaningar från USA, riktade till de västeuropeiska demokratierna, att påskynda det politiska enhetsverket. Trots detta måste vi från vår horisont mycket bestämt hävda att vi hoppas få se en mera nyanserad bedömning i USA av Västeuropas situation. Ett handelskrig mellan de sex och de sju kan leda inte bara till ekonomiska utan också till politiska motsättningar som även USA bör vara angeläget att söka förebygga. Det skapas med andra ord inget starkt Västeuropa om ett sådant handelskrig blir verklighet.

Får jag så, herr talman, anlägga några synpunkter på vår interna svenska situation. Enligt min mening har det spe-

ciellt i den tidigare debatten funnits vissa avgörande svagheter. För det första har debatten enligt min mening alltför ensidigt präglats av de fördelar som är att vänta för vår exportindustri. Det har inte varit opportunt helt enkelt att tala om svårigheterna. Om någon dragit fram svårigheterna för vissa områden, har detta betraktats som tecken på en negativ inställning till saken i dess helhet. För det andra har det inte lagts tillräcklig vikt vid de strukturförändringar som vi vet drabbar — eller åtminstone har anledning anta drabbar — vissa områden av vårt näringsliv till följd av den konkurrens vi ställs inför. I spåren av dessa strukturförändringar följer också sociala besvärligheter för vissa bygder, och de kan bli mycket svårbenästrade.

Jag noterar nu med tacksamhet att såväl handelsminister Lange som herr Heckscher här i dag mycket bestämt har understrukit dessa faror och betonat att vi måste ha klart för oss att vi kan ställas i en för vissa näringsgrenar besvärlig situation. Jag vill också instämma med dem som har sagt att vi måste mer än hittills inrikta vår interna politik efter det nya läge som här uppstått.

Konkurrensläget har redan berörts i debatten. Vår medellönenivå lär vara ungefär 70 procent högre än genomsnittet inom sexstatsunionen. Även om detta inte är någon fullt adekvat mätare, talar siffran sitt tydliga språk. Självfallet kan man inte ta ut hur mycket som helst ur produktionen om man samtidigt vill förbättra näringslivets förutsättningar på något längre sikt.

Det är ur alla synpunkter mycket tillfredsställande att den svenska exportindustrien bygger på stapelvaror som har utsikter att hävda sig på den fria marknaden. Det bör ge oss goda chanser till ett industriellt och ekonomiskt uppsving, som inte bara kommer dessa områden till godo utan gagnar hela vårt folkhushåll. Jag tänker på skogsindu-

strien, pappers- och massaindustrien, vår tunga maskin- och verkstadsindustri.

Men till bilden hör också de negativa verkningarna. De kan antagas drabba läder- och textilindustrien samt sko-, glas- och porslinsindustrierna. På dessa områden kan konkurrensen framtvinga omfattande förändringar i de enskilda företagens produktionsinriktning och vissa geografiska områdens näringsliv. Vissa företag kan behöva ändra hela sin produktionsinriktning, och omskolning eller omflyttning av arbetskraft kan bli nödvändig med allt vad sådant innebär av sociala efterverkningar.

Centerpartiet har på mycket tidigt stadium pekat på dessa svårigheter. Det gjorde vi redan då debatten var som allra mest optimistisk.

Jag är för min del övertygad om att riksdagen under de närmaste tio åren gång på gång kommer att få syssla med dessa omställningssvårigheter, där företrädare för olika geografiska zoner och olika företagsområden kommer att beklaga sig över svårigheterna och fråga sig vad som är att göra i det aktuella ögonblicket. Det skulle vara intressant att t. ex. få veta vilka planer arbetsmarknadsstyrelsen har för att möta den förändrade strukturinriktningen just i sådana bygder, där man har näringslivet relativt ensidigt uppbyggt kring en produktion, som vi förutser kommer att möta konkurrenssvårigheter.

Vi har tidigare talat om kreditfrågan. Jag skall inte mycket syssla med den. Det är en kardinalpunkt. Det är självfallet att de företag, som nödgas rationalisera hårt eller kanske nödgas ställa om sin produktion, måste beredas en bättre chans än för närvarande på kreditmarknaden. Från centerpartiet har vi begärt att Kungl. Maj:t skall utforma förslag till grunder för en kreditgarantigivning med särskilt sikte just på att främja småföretagsamhetens anpassning till EFTA och den nya handelspolitiken. Vi har begärt statsgaranti

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

för lån till hantverks- och industriföretag intill ett belopp av 135 miljoner kronor.

Jag vill också — i likhet med ett par föregående talare poängtera, att såvitt en lekman kan uppfatta är den statliga kreditmarknadspolitiken inte tillfredsställande just med hänsyn till dessa behov. Genom kassareservbestämmelserna och på annat sätt garanterar staten sig själv prioritet till cirka 50 procent av den tillgängliga kreditvolymen. Därtill har vi det prioriterade bostadsbyggandet. Det är självklart, att kreditvolymen för det enskilda näringslivet under dessa omständigheter måste bli för snäv för att vi skall klara den industriella upprustning som jag tror att vi står inför och som är nödvändig på en hel del områden.

Får jag så, herr talman, som avslutning säga ett par ord om jordbruket. Det råder en allmän uppfattning om att jordbruket ställts utanför. Det är riktigt — tills vidare, men bara tills vidare. Jag vill påpeka — och jag tror att herr Hansson i Skegrie gjort det tidigare — att det i jordbruksavtalet med Danmark är klart utsagt, att de preferenser vi nu ger Danmark får betraktas som det första steget på vägen mot det successiva borttagandet av handelshindren för jordbruksvaror inom frihandelsområdet. Jag tror att det finns skäl för jordbrukaropinionen att uppmärksamma detta faktum på mera bestämt sätt än tidigare. För min del tror jag att svenskt jordbruk skulle klara sig relativt hyggligt i ett frihandelsområde som omfattade samtliga västeuropeiska länder. Vårt läge är sådant, att vi bör ha chansen att göra det. Jag vill dock betona den fara som ligger i den jordbruksprotektionism, som de sex så klart strävar emot och som skymtat i Manholtsplanen. Det innebär — om den förverkligas — att vi skulle förlora våra förnämsta exportländer på Västeuropas kontinent. Detta betyder att sexmaktsunionen på jordbruksområdet

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

skulle sluta sig inom sig själv liksom den gör när det gäller industriområdet.

Nu säger visserligen herr Agerberg att han tror, att den utvecklingen ändå blir en verklighet. Det är möjligt, sett på litet längre sikt. Det är dock en sak att det kan inträffa lång sikt; en annan är att man här medvetet — för att göra sig självförsörjande inom sexmaktsunionen — tillgriper de protektionistiska och andra åtgärder som är signalerade på detta område. Jag vill alltså slå fast, att det är ett klart jordbruksintresse att vi får till stånd en broslagning mellan de sex och de sju. Detta är lika viktigt här som när det gäller näringslivet i allmänhet.

Vi har givit Danmark vissa preferenser. 60 procent av importavgiften vid dansk export till Sverige skall restitueras. För ögonblicket beräknas summan till 10 miljoner kronor. Dessutom har lämnats preferens på 2 000 ton smör vid ett importbehov i Sverige. Vidare har vi även givit preferenser i fråga om ägg. Såvitt jag kan uppfatta det är dessa preferenser inte grundade på EFTA-konventionen, utan de är solidaritetsmässigt betingade eftergifter som vårt land gjort. Resonemanget har varit det, att eftersom Danmark som ett exporterande jordbruksland inte kan utnyttja frihandelns fördelar på samma sätt som de mera industrialiserade länderna vill man ge vissa komensationer. Man kan alltså inte utnyttja den prisnivå som råder på de marknader dit man exporterar, eftersom man har de nationella jordbruksregleringarna. Därför har vi gjort de här medgivandena till Danmark.

Jag kan till en del förstå detta — vi måste bedöma eftergifterna med hänsyn till Danmarks läge som exporterande jordbruksland — men när vi gör dessa medgivanden borde vi ändå ha rätt att fordra, att danskarna tar samma hänsyn till vår industri som vi gjort till deras jordbruk. Jag medger att detta medvetet är avsett som kritik. Vi har ju

för vana att inte så mycket kritisera våra broderfolks handlande, men jag kan inte hjälpa att jag inte är så särskilt glad över Danmarks handlande när det gäller de här tingen.

Jag skall anföra ett exempel. Danskarna fick respit med att fastställa den nya tulltaxan — till den 1 mars, om jag minns rätt. Såvitt jag vet har Danmark då passat på att exempelvis helt avskaffa tullen på importerade bildelar, och avsikten är väl att man på dansk botten skall ytterligare utveckla en sammansättningsindustri för bilar. Det är självklart att detta kan innebära nackdelar för den svenska bilindustrien, för Volvo och för Saab.

En annan sak: Danmark har varit ett lågtulland. I gengäld har det haft ganska markanta kvantitativa importrestriktioner. Nu förutsatte danskarna själva — om jag har fattat saken rätt — att de i sin nya tulltaxa skulle höja tullarna något men i gengäld avskaffa de kvantitativa importrestriktionerna. Såvitt jag vet har detta senare icke skett. Man har höjt tullarna, men de kvantitativa restriktionerna står kvar för ett 60-tal viktiga varuslag, som omfattar exempelvis det elektriska området, kylskåp och andra ting, som den svenska industrien har intresse av. Jag kan inte underlåta att säga, herr talman, att jag tycker att det inte är helt just handlat. Danskarna har här visat sig vara affärsmän i överkant. Vi har på jordbruksområdet givit dem vissa preferenser, som väl kunde ge oss anledning att kräva ett mera korrekt handlande beträffande våra industriintressen. Jag vet så väl att Danmark är illa trängt som exporterande jordbruksland, men man borde väl inför förhandlingarna tala om sina avsikter och inte i efterhand slå in på en sådan linje som man här har följt.

Får jag till sist säga, herr talman, att jag är till freds med de förklaringar som här har lämnats, att vi inte kan tänka oss en anslutning till sexmaktsunionen, på grund av de politiska bindningar det

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

innebär. Det är i dagens läge en viktig svensk deklaration. Vi vet inte, var vi skulle komma att hamna om vi inte höll fast vid denna ståndpunkt. Sakerligen skulle det vara inledningen till ett skede, där vi skulle ha svårt att fasthålla vid den linje vi valt som alliansfri nation. Jag anser att vi måste tänka oss för mer än en gång, om vi en dag ställs inför valet att överlämna en väsentlig del av den nationella suveräniteten åt något överstatligt organ i en framtida association i Europa. Måhända bör vi i det läget föredra att behålla vårt traditionella politiska system, även om det skulle innebära att vi komme att höja vår materiella standard i något långsammare takt än som eljest skulle vara fallet.

Häri instämde herr *Larsson* i Hedenäset (cp).

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Den fråga som riksdagen snart skall fatta beslut om är av mycket stor räckvidd för hela vårt näringsliv. Vägen framåt är dock tyvärr inte fullt klar. Även om man har all respekt för handelsminister Langes mycket intensiva för att inte säga lidelsefulla insats för att få ifrågavarande samarbete till stånd, tränger sig dock den frågan på: Är detta sjustatsblock tillräckligt för det som man här önskar få förverkligat, och hur stora är möjligheterna för att ernå en sådan samordning mellan sexlands- och sjustatsmarknaderna, att handelspolitiska motsättningar mellan dessa två blockbildningar inom Europa kan förebyggas? Jag tror att de flesta av oss är fullt besjälade av en uppriktigt önskan att det som vi nu skall besluta om skall lämna vårt land till fromma, men onekligen är, som jag nyss nämnde, vägen icke enbart ljus och bekymmerfri. Jag är rädd för att det kanske blir andra, starkare krafter ute i världen som även i denna fråga tyvärr kommer att fälla utslaget.

Redan när vi under hösten hade en överläggning här i riksdagen i denna fråga framförde jag att vår fiskerinäring i och med det nya avtalet hyste stora farhågor för att vårt fiske skulle få betala ett alltför högt pris för att andra gruppers intressen skulle bli tillgodosedda. Efter att ha berört en del krav, som våra fiskare framfört redan då en gemensam nordisk marknad dryftades, vädjade jag vid det tillfället till dem, som skulle föra dessa förhandlingar vidare, att betrakta det som både självklart och absolut nödvändigt att bevaka det svenska fiskets intressen. Tyvärr finner man nu i Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende att fiskerinäringens krav inte kunnat tillmötesgås. Förslaget innebär ju att djupfrysta fiskfiléer hänföres till industrivaror och sålunda ej skall behandlas som fisk eller andra marina produkter. Införselavgifterna på desamma skall därför avvecklas på samma sätt som gäller för industrivaror. Detta kommer att innebära en ny allvarsam situation för vårt fiske. Ej minst fiskets ekonomiska organisationer har under senare år fått till stånd en betydande filéindustri. I hög grad är ju torskfisket, särskilt i kusttrakterna i Skåne och Blekinge, beroende av denna filéindustri. En ökad import av denna fiskvara kommer även att försvåra avsättningen av annan färsk fisk. Det är därför med berättigad oro som svenska fiskare ser denna bestämmelse i avtalet, och man frågar sig med rätta: Vad har denna näringsgren fått i kompensation?

Jag har redan i en föregående debatt skildrat den enastående modernisering och rationalisering som har skett i fråga om vår fiskeflotta och i övrigt på fiskets område, varför jag inte skall upprepa detta. Detta har skett trots att fiskerinäringen hos oss inte fått åtnjuta de stora förmåner som har lämnats inom vissa av våra grannländer.

Då denna debatt har dragit så långt ut på tiden, skall jag försöka att begrän-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

sa mitt anförande, men jag vill dock innan jag slutar rikta en fråga till statsrådet Lange. I Kungl. Maj:ts proposition har jag på sid. 31 uppmärksammat följande: »Vid förhandlingarna har alla medlemsstater utom Storbritannien åtagit sig att icke införa eller skärpa kvantitativa restriktioner eller öka tullar på fiskeprodukter vid import från andra medlemsstater. Storbritannien har icke kunnat påtaga sig en formell sådan förpliktelse men har förklarat, att dylika åtgärder icke övervägs.» Man fortsätter: »Vid förhandlingarna har en särskild överenskommelse träffats rörande djupfrysta fiskfiléer. Storbritanniens regering har gått med på att betrakta denna vara som industrivara under antagandet att exporten från Danmark, Norge och Sverige till Storbritannien den 1 januari 1970 sannolikt icke kommer att överstiga en årskvantitet om 24 000 ton samt att exporten utvecklas gradvis och i en jämn takt. — För det fall Storbritanniens regering vid någon tidpunkt före den 1 januari 1970 anser att nämnda export ökar onormalt, skall de fyra medlemsstaternas regeringar genast överväga vilka åtgärder som bör vidtagas för att dämpa takten i exportökningen. — Storbritanniens regering förbehåller sig rätten att återställa sänkta tullar, om den något år under ifrågavarande period anser att exporten kommer att överstiga 24 000 ton och om det icke varit möjligt att vid förhandlingar mellan de fyra medlemsstaternas regeringar eller genom enhälligt beslut av rådet nå en lösning.»

Jag skall inte fortsätta vidare med detta citat utan övergå till den fråga som jag här önskar ställa: Kan det förbehåll som här har tillförsäkrats Storbritannien även bli tillämpligt och komma vårt land till godo under enahanda förhållanden? Jag riktar denna fråga till statsrådet Lange, men när jag nu ser statsrådet Netzen vara närvarande här, kanske det är möjligt att jag kan få ett svar av honom.

I en motion som är väckt i denna fråga har också gjorts ett särskilt yrkande att den svenska regeringen vid kommande förhandlingar inom frihandelsammanslutningen bör undersöka möjligheterna att få djupfrysta fiskfiléer hänföra till fiskprodukter. Om ett sådant yrkande här kommer att framställas, är jag benägen att rösta för detsamma. Jag vill dock citera vad utskottet har sagt på denna punkt: »De upplysningar utskottet erhållit om förhandlingsbakgrunden till den överenskommelse som träffats rörande djupfrysta fiskfiléer har bibringat utskottet den uppfattningen att initiativ till omprövning av denna gränsdragningsfråga icke nu bör tas.» Jag kanske får läsa detta uttalande på det sättet, att man inte är beredd att nu ta ett initiativ härvidlag men att denna formulering samtidigt icke utesluter att, om utvecklingen blir en annan än den man hoppats, en sådan omprövning skulle kunna ske. Jag hoppas att man får läsa detta uttalande på det sättet, och jag vill, herr talman, i anslutning till detta också slutligen uttrycka den vädjan att om utvecklingen på denna punkt skulle bli sådan att den leder till allvarligt men för vår svenska fiskerinäring, en sådan omprövning då måtte komma till stånd.

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Så långt man kan bedöma av diskussionen i dag är samtliga parter överens i de stora frågorna, och man har bara litet delade meningar i vissa detaljer.

I utskottets utlåtande, som i stort sett sammanfaller med propositionen, har den av oss väckta motionen i fråga om de frusna fiskfiléerna fått, som det heter, en välvillig skrivning, vilken herr Staxäng redan omnämnt, varför jag inte behöver upprepa densamma. Men det är en del bekymmer, som tränger sig på för fiskarna. Det ser sålunda inte alls ljust ut för de förhandlingar

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

om fiskegränserna som pågår i Genève. Vår ståndpunkt att tremilsgränsen skall bestå, kan vi nog inte hoppas att få gehör för. Gränserna blir säkert utflyttade. Hur mycket får framtiden utvisa.

Vi ser också med bekymmer på vår fiskexport i framtiden. Vi förnekar emellertid inte riktigheten av vad som står på sidan 20 i utskottets utlåtande. Där står: »Mot minskningen av import-skyddet står de ökade exportmöjligheter som uppgörelsen medför.» Exporten har möjlighet att öka i vissa fall, exempelvis beträffande exporten av fiskfiléer till England, men det är också allt. Vi har tidigare sålt fisk och sill till England och kommer väl att få göra så även i fortsättningen, även om man där haft och har en tioprocentig införseltull. Men tullarna i Västtyskland är ett mera oroande moment. Och när det gäller Östtyskland verkar det som om det skulle bli allt svårare att sälja där. Om Västtyskland höjer tullarna efter 1 juli, så kommer det också att betyda ett stort avbräck, och det kommer att i hög grad försvåra vår fiskexport.

Vad vi önskar — och det har redan tidigare i dag framhållits — är ett närmande mellan de sex och de sju. Det skulle innebära att läget blir ett helt annat. Ty av de stater som nu är anslutna till sjustatsgruppen är det både Sverige, Norge och Danmark som har överskott på fisk, men det enda land som köper fisk är England. Schweiz, Österrike och Portugal köper ingenting från Sverige. Därför vill jag än en gång upprepa, och jag vänder mig då till handelsministern, att vår önskan är ett närmande mellan de sex och de sju. Det skulle vi vara mycket glada åt.

Vi fiskare är inte belåtna med resultatet av dessa sjustatsunderhandlingar. Vi hade hoppats att vi åtminstone skulle få några fördelar mot de eftergifter som gjordes. Jag syftar egentligen på överlastningarna. Det skulle i stort sett ha kommit västkustfiskarna till godo. Det vi hade kunnat exportera till utlandet

skulle inte på något sätt ha tryckt den svenska marknaden. Vi skulle också ha önskat att vi hade fått transiterera fisk över Norge till Sverige, när så hade varit lämpligt. I en del fall har vi fått göra det, men i andra fall har det varit ganska svårt att utverka tillstånd till transitering. I vissa fall har fisken hunnit bli fördärvad innan den kommit i väg, med resultat att den blivit till ingen eller liten nytta. Detta gäller både transitering till Sverige och transitering till ett tredje land. Transiteringsförfarandet skulle ha varit till stor fördel för oss, särskilt nu när fisket försiggår på Nordsjön snart sagt året om. Tänk vilken betydelse det skulle ha — om vi kunde gå in i norsk hamn och lasta över på en skuta som går till Öst- eller Västtyskland — så länge vi kan sälja där. Men såvitt jag kan förstå, har det väl inte varit möjligt att genomföra detta, och det måste jag beklaga.

I Danmark har vi Hirtshals och vi har Skagen. Vidare är i Hanstholm under byggnad »en storhamn», vilken kommer att få oerhört stor betydelse för dem som ligger på Nordsjön och fiskar.

Herr Heckscher säger att vi får ta på oss bördor. Detta är alldeles riktigt. Men vi hoppas också att alla skall försöka gemensamt bära bördorna, om vissa näringar kommer i svårigheter.

Vi har ett annat problem, nämligen konserverfabrikerna. Dessa är bekymrade och undrar hur det skall gå för dem när det nu blir en friare marknad. De måste ha billigare råvara, lika billig som den man får i utlandet, om de skall kunna hävda sig i konkurrensen. I Svenska Dagbladet den 23 mars har jag läst följande: »I nästa vecka slutjusterar jordbruksnämnden enligt vad Svenska Dagbladet erfar, en skrivelse till regeringen med förslag till en ordning, så att den svenska choklad-, konfekt- och kexindustrin efter den 1 juli skall få köpa sina råvaror till världsmarknadspriser, eller lägsta EFTA-priser. Endast någon enstaka punkt är ännu

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

oklar. I princip föreslås ett sinnrikt system — märk väl ett sinnrikt system — »där både industrier och jordbrukare hålles skadeslösa samtidigt som konsumenterna inte behöver erlagga högre pris för varan.» Jordbruket skall tillföras omkring 30 miljoner kronor.

Ett sådant sinnrikt system skulle också behövas för våra konserverfabriker. Jag hoppas att vi hos statsrådet kan få tips om hur detta system ser ut.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Det är bara en enda fråga som jag skall ta upp i denna debatt, nämligen frågan om den officiella svenska inställningen till en friare internationell valutapolitik.

EFTA-överenskommelsen och de ytterligare integrationssträvanden som delvis ligger bakom överenskommelsen måste nämligen förutsätta att vi tillåter en helt annan rörlighet för kapitalet än den som vi hittills medgivit. Det gäller inte bara att ge det svenska näringslivet möjlighet att klättra över tullmurarna och bygga upp filialer inom sexstatsmarknaden eller i andra länder. Vi måste också locka utländska företag att investera kapital i nya eller befintliga företag här hos oss. Och vi måste möjliggöra en upplåning över gränserna och svenska placeringar i utländska värdepapper samt utländska i svenska.

EFTA-överenskommelsen förutsätter alltså i själva verket inte bara en samordnad tullpolitik och ett raserande av kvantitativa och liknande restriktioner utan också ett upphävande av de inskränkningar i kapitalets rörelsefrihet som tidigare tillämpats. Jag vill påminna om att sedan sexstaternas gemensamma marknad kommit till, det där så småningom kommer att råda full frihet i detta hänseende.

Tyvärr måste man nog säga att vårt land har intagit en särställning då det gäller valutapolitiken. Man har inte bara, som herr Ohlin gjorde gällande

för några timmar sedan, varit ointresserad, utan man har haft en direkt negativ inställning. Det skall gärna medges att även vi har lättat på restriktionerna under de senaste åren. I dag föreligger faktiskt inte några direkta hinder för vanliga produktiva investeringar utomlands. De svenska investeringarna utomlands var således under förra året nästan dubbelt så stora som år 1958. Men det råder inte full frihet. Alltjämt utövar riksbanken en besvärande kontroll och uppställer många gånger långtgående villkor.

Det förhåller sig på precis samma sätt med utländska investeringar här hemma. De medges i princip, men bara om riksbanken får insyn i projekten. Det är klart att utländska företag, som är benägna att satsa kapital i vårt land och att ge oss del av sina erfarenheter som företagare och tekniker, inte stimuleras genom sådan övervakning. Om utländska investeringar här i Sverige likvideras, skall visserligen det frigjorda kapitalet i överensstämmelse med en rekommendation av OEEC få fritt återföras till ursprungslandet. Men genom en uttrycklig reservation har vårt land förbehållit sig att vägra hemtagning av sådant kapital, om situationen på valutamarknaden är, som det heter, »onormal». En sådan reservation ökar naturligtvis inte den svenska marknadens attraktivitet för utländska företag. Säkert har man också fäst sig vid att Sverige var det enda land inom OEEC som avgav en sådan reservation.

Helt restriktiv är den svenska politiken mot indirekta investeringar, d. v. s. placeringar i obligationer, aktier eller andra värdepapper. Sådana placeringar medges alltså som regel inte, vare sig svenska i utlandet eller utländska i Sverige. Det förefaller som om man helt hade förbisett, att gränsen mellan direkta och indirekta investeringar många gånger är flytande och att rörligheten i penningplaceringar och värdepappershandeln direkt under-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

lättar produktiva kapitalrörelser. Också i det hänseendet intar vi en undantagsställning. Det är nämligen bara de skandinaviska länderna och några icke jämförbara länder i Sydeuropa som icke medger sådana här kapitalöverföringar.

I Tyskland — liksom i Schweiz och Förenta staterna — är kapitalrörelserna helt fria. Efter devalveringen av den franska francen har den ekonomiska återhämtningen i Frankrike överträffat alla förväntningar. Utländskt kapital, inte minst i form av indirekta investeringar, har börjat söka sig till Frankrike i en omfattning, som det inte fanns motsvarighet till tidigare. Även kapitalrörelser i motsatt riktning har kommit i gång, och flera ledande utländska företags aktier noteras numera på Parisbörsen. Motsvarande kan i viss mån sägas beträffande Italien, där kapitalrörelserna, liksom i Frankrike, visserligen är kontrollerade men där möjligheterna till sådana här kapitaltransaktioner inom ramen för kontrollen är rätt stora. Beträffande Storbritannien har förtroendet för pundet och för landets ekonomiska utveckling på ett märkligt sätt stärkts. Ehuru kapitalrörelserna inte heller där är fria, har liberaliseringen i detta hänseende ändå gått längre än i Sverige.

Man har svårt att förstå den svenska inställningen. Det kan väl knappast vara till fördel för svensk ekonomi att ställa sig vid sidan av eller efter den internationella utvecklingen på detta område.

En förklaring skulle kunna vara rädslan för att en del av våra begränsade kapitaltillgångar skulle söka placeringar utomlands och att våra kapitalresurser därmed skulle bli än mindre. Sådana farhågor måste också bygga på antagandet att vi inte skulle kunna kompensera oss genom ett motsvarande inflöde av utländskt kapital. I den mån dessa farhågor finns, är de ett svaghetstecken, ett bevis på bristande förtroende för den ekonomiska politik vi själva

för. För våra utländska handelspartners kan det under alla förhållanden inte te sig förtroendeingivande att vi — »det rika Sverige» — skall behöva genom restriktioner på kapitalrörelserna skydda oss för befarade följder av vår egen politik.

Sanningen är väl den att vi i dag behöver kapital, mycket kapital, för att tillvarata våra naturliga resurser och öka vår industris konkurrenskraft, kompensera oss för vårt höga löneläge. Vi behöver inte bara öka sparandet här hemma utan behöver också kapital utifrån. Vi måste, som herr Heckscher framhöll för en stund sedan, själva kunna exportera kapital, bl. a. direkt för dotterföretag utomlands och indirekt för att kunna lämna erforderliga långa krediter till köpare i både andra industriländer eller mindre utvecklade länder.

Men de kapitalrörelser som behövs för att vi skall kunna nå detta mål fordrar en ekonomisk politik, som inger förtroende. Vi kan inte — som många talare redan påvisat under debatten i dag — längre sitta isolerade här uppe, då vi öppnar de nya marknaderna. Vi kan inte handla som monopolister då det gäller det internationella betalnings- och kapitalutbytet.

Vår negativa attityd i detta hänseende stämmer inte heller med vår allmänna inställning till samarbetet inom OEEC — den gemensamma organisationen för alla västeuropeiska länder. Sverige har ju mer än många andra verkat för att bevara OEEC också i framtiden för att möjliggöra ett handelssamarbete i en större europeisk krets. Men beträffande de internationella kapitalrörelserna har vi varit mer negativa än, såvitt jag vet, någon annan av medlemsstaterna.

OEEC:s ministerråd rekommenderade så sent som i slutet av 1959 sina medlemsländer att sträva efter att avskaffa restriktionerna för kapitalrörelserna dem emellan i den utsträckning som är nödvändigt för ett effektivt ekonomiskt

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

samarbete. Ministerrådet kommer också inom kort att ta ställning till en rekommendation om liberalisering av värdepappershandeln mellan medlemsländerna. Hur kommer Sverige där att ställa sig? Kommer vi att fortsätta att följa den restriktiva linje vi företrädde bland annat i höstas, då organisationen behandlade förslaget till stadga om frigörelse av kapitalrörelserna, då alltså på svenskt initiativ genomdrevs en mindre liberal linje än den andra länder ville acceptera? Det är klart att den ståndpunkt de svenska förhandlarna då intog uppmärksammades särskilt av de länder som utsatts för vår kritik för bristande intresse för ett vidgat ekonomiskt samarbete.

Herr talman! Det förtjänar på nytt understrykas, att det fortsatta europeiska ekonomiska samarbetet kräver stora och successivt ökade kapitalinsatser och att fria betalnings- och kapitalrörelser är nödvändiga för samarbetet. Detta faktum måste vi acceptera. Ju längre vi dröjer med att göra detta, desto svårare kan anpassningen till de nya förhållandena bli.

En konsekvens av den starka aktivitet vi bedrivit för det friare handels-samarbetet borde vara att Sverige överger sin tidigare restriktiva hållning till kapitalrörelserna och i stället helhjärtat stöder alla strävanden — det må vara inom OEEC eller i andra sammanhang — att frigöra kapitalet. Kommer Sverige att göra detta?

Herr talman! Då det gäller EFTA-överenskommelsen har statsrådet Lange gjort ett mycket »gott jobb». Han har också, både här hemma och utomlands, fått välförtjänta blommor för sitt arbete. Vågar jag uttrycka en förhoppning, att han skall lägga ner samma energi då det gäller att skapa förståelse hos finansministern för en större rörelsefrihet beträffande kapitalet? Propositionen rörande valutalagens tillämpning under nästa år håller väl nu på att utarbetas inom finansdepartemen-

tet. Herr Lange bör därför icke försitta någon tid.

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! I fråga om godkännandet av Sveriges anslutning till konventionen angående upprättande av europeiska frihandelssammanslutningen har jag ingen annan uppfattning än den som kommit till uttryck i utrikesutskottets utlåtande nr 2, men jag vill i detta sammanhang i korthet beröra de särskilda problem som tillkommer för den svenska livsmedelsindustrin.

Det är ju som bekant så att den gränsdragning mellan jordbruksprodukter och industrivaror som EFTA stipulerar ställer livsmedelsindustrin här i landet inför vissa besvärliga problem. Det bör därför vara ett naturligt krav att de svenska statsmakterna vidtar alla åtgärder som inom ramen för avtalets syfte är ägnade att minska svårigheterna för livsmedelsindustrin.

Till industrisektorn, för vilken handelshindren ju successivt avvecklas från och med den 1 juli 1960, har förts ett antal livsmedelsprodukter som i stor utsträckning baseras på svenska jordbruksråvaror. Skyddssystemet för våra jordbruksvaror medför emellertid en hög prisnivå just för dessa varor. Jordbruksregleringen, om vilken vi alla är ense, är ju utformad så att den upprätthåller en prisnivå på jordbruksvarorna som för närvarande ligger cirka 40 procent över de s.k. världsmarknadsspriserna. Härigenom belastas de livsmedelsindustriprodukter som till mer eller mindre betydande del består av någon jordbruksvara som råvarukomponent av denna fördyring. Ju större andel av priset på den färdiga produkten som utgöres av kostnader för jordbruksråvaror, desto större blir fördyringen och i desto svårare konkurrensläge kommer den svenska livsmedelsindustrin när tullarna, som skall innefatta kompensation för fördyringen, tas bort

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

inom EFTA. Inom landet uppstår en försvagning av den svenska livsmedelsindustriens läge, när tullarna börjar avtrappas. Det framstår då som angeläget att råvarufördyringen på ett eller annat sätt elimineras. Härtill kommer att det svenska jordbrukets avsättning på hemmamarknaden av jordbruksråvaror till vår livsmedelsindustri givetvis kommer att begränsas om importen ökar och den svenska livsmedelsindustrien på grund av minskad avsättning i viss utsträckning tvingats inskränka sin tillverkning.

I utrikesutskottets utlåtande nr 2 och även i Kungl. Maj:ts proposition meddelas att överläggningar för närvarande pågår mellan statens jordbruksnämnd och företrädare för livsmedelsindustrien rörande dessa problem. Utrikesutskottet understryker detta spörsmåls betydelse och anser det önskvärt att resultatet blir underställt årets riksdag.

Jag skulle vilja ytterligare kraftigt understryka vikten härav och tillägga att frågan i sin helhet måste vara slutligt löst före den 1 juli i år. Det är ju uppenbart att våra möjligheter att längre fram under övergångsperioden införa ett system för eliminering av kostnadsfördyringen kan komma att starkt beskäras eller omintetgöras av att övriga EFTA-länder under tiden kanske investerat kapital för att bearbeta den svenska marknaden och kanske redan då lyckats etablera en regelbunden export hit av vissa livsmedelsprodukter med hjälp av den förmånsställning som de lägre råvarukostnaderna innebär.

De industrier som i första hand berörs av dessa frågor är choklad- och konfektyrindustrien, kexindustrien, industrien för tillverkning av konserverade soppor och såser samt bryggeri-, läskedrycks- och bageriindustrien. Råvarorna är i första hand mjöl, malt, socker, glykos, fett och mjölk.

Jag vill särskilt understryka det nödvändiga i att det blivande förslaget till riksdagen kommer att omfatta en lös-

ning för samtliga här berörda livsmedelsindustrier. Lösningen måste innebära såväl att råvarufördyringen elimineras som att jordbruket inte belastas utan erhåller kompensation för inkomstbortfallet. Förmodligen kan inkomstbortfallet i vissa fall kompenseras genom något slags produktskatt på industriprodukten vid försäljning inom landet. Jag skall inte uppehålla mig vid de tekniska detaljerna, men jag vill i detta sammanhang framhålla att om man väljer lösningen med en produktskatt så måste denna differentieras så att den inte medför någon snedbelastning på olika varor inom samma bransch.

Jag vill särskilt framhålla att vissa av de här berörda svenska livsmedelsindustrierna är försatta i ett produktionsmässigt underläge i förhållande till vissa konkurrentländer inom sjustatsområdet genom den höga varuskatt som utgår på produkterna. Detta gäller så väl chokladvaror och konfektyrer som maltdrycker och läskedrycker. Frågan om varuskatten och dess utformning får naturligtvis bli föremål för behandling i annat sammanhang.

En industri som är en mycket viktig avnämare av svenska jordbruksprodukter är bageriindustrien. Här förbrukas ungefär 250 000 ton mjöl om året. För denna industri har uppstått ett mycket allvarligt problem av speciell natur. Gränsen mellan industrisidan och jordbrukssidan har nämligen dragits rakt igenom »brödområdet». Det tycks vara så att kax och danska wienerbröd och liknande mer eller mindre industriellt framställda varor har blivit industrivaror, medan det vanliga matbrödet och kaffebrödet har hänförts till jordbrukssidan. Det är för övrigt ganska svårt att exakt definiera vad som skall vara det ena eller det andra.

Ett exempel kan belysa denna frågas räckvidd. En vara som utan tvekan skall rubriceras som industrivaror är skorpor. På den varan är det ett betydande tillverkningsvärde här i landet. Om

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

skorpor skulle få införas till vårt land med sänkt tullavgift från övriga sju statsländer och så småningom bli helt tullfria, så skulle den svenska bageriindustrien som tillverkar skorpor i konkurrenshänseende kunna komma i ett sådant underläge att tillverkningen inom landet av skorpor så småningom endast skulle bli en obetydlighet. Import pågår ju som bekant redan nu av denna vara.

Jag skall inte uppehålla tiden med att belysa verkningarna för andra varugrupper inom bagerinäringen, men klart står att man rimligen inte kan skjuta bageriernas och konditoriernas problem på framtiden. Denna näring har samma grund för kompensationskrav som andra livsmedelsbranscher och utgör den ojämförligt största gruppen av landets livsmedelstillverkare med cirka 40 000 anställda.

För läskedryckerna motsvarar den nuvarande tullen endast vad den inhemska industrien får betala i varuskatt och sockerskatt. Någon kompensation för den ansevärd kostnadsfördyringen på råvaran socker vid läskedryckstillverkningen ingår alltså icke i tullen. Detta förhållande innebär ju att denna industri kommer i underläge i förhållande till utlandet.

Beträffande den svenska textilindustriens problem har från vårt håll genom motion av herr Boija m. fl. fråga väckts om sådan ändring i tulltaxan att tullfrihet skulle gälla för import av textil- och konfektionsmaskiner från och med den 1 juli 1960. Textilutredningen har i sitt betänkande redovisat branschens konkreta problem och diskuterat vissa åtgärder för att förbättra textilindustriens läge. Utredningen förordar vissa åtgärder som i huvudsak avses att genomföras av branschens företag och organisationer utan statlig medverkan. I vissa fall är emellertid även åtgärder från statsmakternas sida nödvändiga. En kostnadsfaktor av icke oväsentlig betydelse och som är helt beroende av

statsmakternas åtgärder utgör tullbelastningen på importerade textil- och konfektionsmaskiner.

Sjustatsmarknaden har redan inneburit och kommer i än större utsträckning att innebära krav på betydande nyinvesteringar för att motverka det höga svenska kostnadsläget. Av branschens företrädare tillmätes en reduktion av kostnaderna för maskininvesteringar med 10 procent, vilket är nuvarande tull, en betydande vikt. Textilutredningen föreslår också att tullfrihet skall tillämpas från den 1 juli 1960 för sådana maskiner som icke tillverkas inom landet.

Bevillningsutskottet förnekar i sitt betänkande nr 30 icke betydelsen av vad textilutredningen och motionärerna förordar i avsikt att nedbringa industriens kostnader. Å andra sidan säger utskottet att frågor av teknisk och administrativ natur måste beaktas. Man förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t i anledning av den gjorda framställningen tar frågan under övervägande och, om förutsättningar därvid föreligger, snarast möjligt framlägger förslag till frågans lösning. Här kan nämnas att England, som har en egen mycket betydande tillverkning av textilmaskiner, medgivit tullfrihet för import av bl. a. vävmaskiner av en typ som icke tillverkats inom landet.

Nu har emellertid departementschefen för några dagar sedan i proposition nr 98 angående tulltaxeförordningen tagit upp denna fråga i samband med frågan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att medgiva befrielse från tull i fall, då inhemska produktion av visst varuslag icke förekommer.

Angående maskinområdet säger departementschefen: »Vad särskilt beträffar maskinområdet framstår möjligheten att medge tullfrihet för textil- och konfektionsmaskiner, som inte tillverkas inom landet, såsom speciellt betydelsefull. Härigenom kan den rationalisering inom textil- och konfektionsindu-

strien, som textiltutredningen funnit angelägen, verksamt underlättas.» Denna inställning ligger helt i linje med den av herr Boija väckta motionen och hälsas, förmodar jag, med tillfredsställelse av textilindustrin.

Herr talman! Jag har velat framhålla att det är utomordentligt angeläget att den snedvridning av konkurrensbetingelserna, som kan väntas bli följden av de högre råvarupriserna på jordbruksprodukter, rättas till före den 1 juli, så att den svenska livsmedelsindustrin får möjlighet att konkurrera på lika villkor med livsmedelsindustrin i de andra länderna inom sjustatsgruppen. Livsmedelsindustrin omfattar ju ett betydande antal företag, av vilka de flesta är mindre och medelstora företag.

Herr Boija (fp) instämde i detta anförande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZEN**:

Herr talman! Flera talare har under den pågående debatten särskilt fäst uppmärksamheten vid jordbrukets och fiskets roll i EFTA-sammanhanget. Med stark begränsning till just dessa delar av debatten har jag känt mig uppkallad att svara på några till mig direkt ställda frågor.

Herr Hansson i Skegrie var angelägen om att få ett nöjaktigt svar på frågan, om det inte kunde tänkas att de tio miljoner kronor, som det talas om i samband med det dansk-svenska jordbruksavtalets anslutning till EFTA-konventionen, skulle kunna användas till exportsubventioner av Danmark. Jag vill på den frågan svara att under förhandlingarnas gång och rörande just det dansk-svenska jordbruksavtalet i EFTA-sammanhang har denna fråga diskuterats. Det har därvid mycket klart uttalats från dansk sida, på ett sätt som inte ingivit oss några som helst tvivel, att något dylikt självfallet icke skall komma i fråga. Dessutom skulle rent for-

melet och juridiskt tillämpningen av artikel 24 i EFTA-konventionen göra detta omöjligt, vare sig det var fråga om pengar från Sverige eller från annat håll.

Vidare vill jag ge herr Hansson i Skegrie rätt i de synpunkter han framförde beträffande den ännu så länge ovissa frågan, vilka åtgärder sexmaktsunionen kan komma att vidta och som måhända i sin tur kan bli av större betydelse än andra olägenheter, som hittills förts på tal i samband med debatten om EFTA-konventionen. Jag uttrycker också den förhoppningen att dylika farhågor för herr Hansson i Skegrie och kanske även andra bekräftar, hur nödvändig EFTA-överenskommelsen är för en lösning av marknadsfrågorna i Europa. De svårigheter som kan uppstå på grund av de interna åtgärder, som sexmaktsunionen kan vidta på detta område, skulle sannerligen inte ha blivit mindre om denna överenskomst inte hade träffats.

Herr Christenson i Malmö har liksom senare herr Kollberg berört den utan tvivel betydelsefulla frågan om merkostnaderna för livsmedelsindustrin, förorsakade av jordbruksregleringen och av gränsdragningen mellan vad som är att anse såsom jordbruksvaror och såsom industrivaror. Den beskrivning som herrar Christenson och Kollberg lämnade över huru skenbart godtycklig denna gränsdragning är har jag ingen invändning emot. Det förhåller sig faktiskt så att den i vissa stycken skär tvärsigenom området i fråga.

Vad jag emellertid önskade lämna en närmare redovisning för är till en början vad denna merbelastning betyder för de olika grenar av livsmedelsindustrin, där det varit möjligt att med någorlunda säkerhet bedöma storleken av de merkostnader, som innebär en ökad belastning på grund av gränsskyddet enligt jordbruksregleringen.

Vad då först bagerinäringen beträffar, som senast behandlades av herr

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Kollberg, ber jag att få erinra om att den omständigheten, att man därvidlag inte har merkostnadernas storlek lika klarlagd som inom övriga grenar av livsmedelsindustrien, har sin grund i att man ännu inte är färdig med definitionen på vad som är att räkna såsom osäkra poster. Diskussionen härom har pågått till häromdagen, vid tre olika tillfällen på expertplanet, och ännu är man inte absolut på det klara med var den definitiva gränsdragningen går. Man vet inte heller riktigt vilken effekt för bagerinäringen i dess helhet råvaruprisfördyringen kommer att medföra.

Om jag minns rätt förhåller det sig så att av den totala omsättning, som bagerinäringen i dess helhet företräder, faller ungefär en tredjedel på gruppen matbröd av olika slag, vilken klassificeras såsom jordbruksvaror. Beträffande denna grupp kommer det inte att uppstå några problem av det slag, som herrar Christenson och Kollberg har befarat.

En tredjedel avser vanligt kaffebröd, om jag får lov att använda den samlingsrubriken, inklusive enklare småbröd, och den återstående tredjedelen inom detta område är att hänföra till tårter, bakelser och liknande.

Hur stor konkurrensen utifrån med de »avtrappade» införselavgifterna kommer att bli är inte klarlagd vid det här laget. Herr Kollberg framförde ett önskemål om att detta borde vara klart senast den 1 juli. Jag har ingen svårighet att förstå det önskemålet. Givetvis skulle det varit enklast, om man över hela linjen kunnat klara ut detta komplicerade problem om att tillförsäkra svensk livsmedelsindustri råvaror till s. k. världsmarknadspriser. Men den möjligheten är inte för handen.

När det däremot gäller övriga grenar av livsmedelsindustrien skulle jag gärna vilja nämna några detaljer.

Det har sagts att exempelvis choklad- och konfektyrindustrien till mycket stor del drabbas genom den merkostnad

som gränsskyddet för de svenska jordbruksprodukterna innebär, och det är riktigt. Enligt den uppgift, som legat till grund för resonemangen på denna punkt, gick totalsiffran upp till ungefär 25 miljoner kronor, men då bör jag nämna, att produktionen inom choklad- och konfektyrindustrien 1957, för vilken det finns exakta siffror, uppgick till 51 314 ton och representerade ett värde av 265 miljoner kronor. Råvaruförbrukningen när det gäller just jordbrukssektorn — det rör sig om socker, glykos, fettvaror, färskmjölk, kondenserad mjölk och tormjölk, mjöl, smör och stärkelse — uppgår som sagt till en summa av 25 miljoner kronor. Jag tror att man i detta sammanhang skall se bort från den varubeskattning som återopats av någon av herrarna, ty den är ju precis lika, vare sig det rör sig om importvaror eller hemmaproducerade varor.

Av kax och wafers var produktionen inte fullt 9 000 ton 1957, och totalomslutningen belöpte sig till ett drygt trettiotal miljoner kronor. Råvaruförbrukningen var av den storleksordningen, att merbelastningen uppskattats till inte fullt 4 miljoner kronor.

För läskedrycker och maltdrycker, av vilka producerades närmare 450 miljoner liter för cirka 350 miljoner kronor, beräknades merbelastningen i ett för allt till cirka 12,5 miljoner kronor.

Det är också riktigt som herr Kollberg nämnde, att den industriella tillverkningen av soppor, såser och senap berörs. Därvid förbrukas fettvaror, kött, ägg och socker och merbelastningen beräknades uppgå till något över 3,5 miljoner kronor.

Slutligen berörs också fiskkonserver, till vilka det erfordras socker, fettvaror, mjölk och smärre mängder smör och stärkelse. Belastningen rör sig här om ungefär 2 miljoner kronor.

Summan av de beräknade kostnader-na närmar sig — som herr Christenson

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

i Malmö antydde — 50 miljoner kronor. Detta är totalsumman med undantag för bagerinäringens siffror, vilka av de skäl jag anfört inte kunnat redovisas i detalj.

Vad beträffar den fortsatta handläggningen av frågan om kompensation för råvarufördyringen vill jag återknyta till vad jag haft anledning säga tidigare: det rör sig så till vida om ett triangeldrama som det gäller en kompensationsfråga. För att industrien skall, som herr Kollberg uttryckte det, kunna på lika villkor möta en hårdnande konkurrens utifrån, är det självfallet ett vitalt intresse att finna en utväg ur dilemmat.

Å andra sidan gäller också den utfästelsen, som statsmakterna har givit jordbruket, nämligen att det materiella innehållet i det gällande sexårsavtalet inte får urholkas. Det är från de utgångspunkterna som jag vågar säga, att farhågorna för jordbrukets vidkommande kanske har överbetonats en aning. Jordbruket är tillförsäkrat det skydd som är möjligt att åstadkomma i överensstämmelse med sexårsavtalets materiella innebörd.

Detsamma gäller också den del av denna fråga vi här diskuterar, som berör den speciella dansk-svenska uppgörelsen. I överensstämmelse med vad som förutsatts under diskussionen om EFTA-överenskommelsen vilar denna uppgörelse på en rekommendation, att stater med traditionella handelsförbindelser på olika områden måtte träffa de bilaterala uppgörelser som kunde vara påkallade.

I överensstämmelse med den rekommendationen slöts jordbruksavtalet mellan Danmark och Sverige. Det har ifrågasatts om denna uppgörelse kunde riktigt rimma med extremt klara svenska betraktelsesätt, särskilt på den punkt som gäller »utfästelserna» till Danmark rörande målsättningen för den svenska jordbrukspolitik. Avsikten har inte varit annan än den som är

skildrad i ingressen till denna överenskommelse och som i sin tur överensstämmer med de uttalanden som gjordes såväl 1947 som senare 1956 och som upprepades 1959. Formuleringarna i denna del av den dansk-svenska uppgörelsen avviker inte från de principiella ståndpunktstaganden, som den svenska riksdagen vid tre olika tillfällen har gjort beträffande målsättningen för den svenska jordbrukspolitik. Den företrädesrätt i fråga om vissa produkter som har tillförsäkrats Danmark vad beträffar smör till en viss kvantitet, ägg osv. borde väl knappast behöva röna några nämnvärda betänkligheter. Det är till största delen fråga om en bekräftelse av traditionell handel på detta område. Den företrädesrätten skulle, föreställer jag mig, ha tillkommit, även om den inte hade ingått som del i den överenskommelse som har träffats med danskarna. Så mycket mer bör väl den saken upphöra att oroa som det vid upprepade tillfällen har deklarerats från regeringens sida, att de utfästelserna inte heller skall rubba det materiella innehållet i det träffade sexårsavtalet för det svenska jordbruket. Därför är knappast för mycket sagt, om man vågar tillägga, att det kan ifrågasättas om någon annan näring på samma sätt som det svenska jordbruket har kunnat erhålla en gardering så långt det ligger i mänsklig och rimlig förmåga att säkerställa en dylik på så pass lång sikt som det här gäller.

Herr talman! Jag är övertygad om att det finns många obesvarade frågetecken i detta sammanhang, som de frågande skulle ha önskat få kommenterade. Men jag vågar inte ta risken att utsträcka detta svaromål längre än så, åtminstone inte för tillfället.

Om jag emellertid med herr talmanens benägna medgivande samtidigt får ta upp ett par synpunkter, som herr Staxäng och herr Johansson i Öckerö fört på tal, så är det beroende på att

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

även de berör min begränsade sektor i samband med EFTA-överenskommelsen.

Herr Staxäng gav uttryck för den oro, som han menade att den svenska fiskerinäringens företrädare helt naturligt skulle känna. Han beklagade att det inte fanns reciproka förmåner för de svenska fiskarna i den utsträckning som han tidigare väddat om. Jag skulle emellertid i detta sammanhang vilja erinra om ett par saker.

Det svenska fisket har faktiskt haft en mycket imponerande utvecklingsperiod bakom sig, inte minst under förra året, då man noterade rekordfångster med rekordvärden för det svenska fisket. Det visar sig, om man studerar direktlandningarna och den kommersiella exporten, att ungefär hälften av det svenska havsfiskets fångster har kunnat avsättas på utlandet, därför att den svenska fiskkonsumtionen inte har ökat mer än befolkningstillväxten sedan före andra världskriget. Sålunda pekar alla tecken i riktning mot att det svenska fisket har utvecklats till en exportnäring av ingalunda oväsentlig betydelse. Om man tar hänsyn till att fångstkvantiteten under 1959 var i runt tal 260 miljoner kilo till ett värde av 163 miljoner kronor och att ungefär hälften av värdet har kunnat avsättas på utlandsmarknaden, så finner man att framför allt västkustfisket i bokstavlig mening utvecklats till en exportnäring med stort och direkt intresse av friare internationella förbindelser på fiskets område.

Sett ifrån den synpunkten skulle det egentligen ha varit naturligt, om man från fiskets sida hade funnit allt vara bra. Det vore emellertid för lättsinnigt att stanna därvid. Så enkelt är det inte. Det finns givetvis underlag för den oro som herrar Staxäng och Johansson i Öckerö redovisat för en stund sedan.

Jag tror emellertid inte att jag felbedömer läget om jag säger att fråga är om inte oron är ännu större för vår fisk-

export till sexstatsunionen på grund av de yttre tullmurar som till äventyrs kan komma att resas och som kan komma att innefatta fisket. Gentemot sådana åtgärder är vi ur stånd att göra något annat än att fullfölja den energiska kamp, som framför allt handelsministern har gått i spetsen för, för att av sjustatsmarknaden kunna skapa ett brofäste till de sex och därmed vidga marknaden i Europa. Längre än så sträcker sig inte våra möjligheter.

Herrar Staxäng och Johansson i Öckerö har pekat på en fråga av mera allvarligt slag, nämligen den klyvning som skett på detta område genom att färsk fisk betecknats som en fiskeprodukt, medan frusna filéer hänförs till industrisektorn. Begär man logik i detta sammanhang kan man fråga sig vad som gjort denna skenbart godtyckliga uppdelning. Men om man tänker på att målsättningen för fiskets inpassande i EFTA-konventionen är att verka för en friare handel på detta område och ta de hänsyn som är av betydelse för länder, vilkas ekonomiska läge är beroende av den näringen, så förstår man kanske lättare varför man här måste bedöma nackdelar och fördelar i en gemensam avvägning. Jag tror emellertid att farhågorna för den successiva avvecklingen av de nuvarande införselavgifterna på frusna filéer, som är 45 öre, och den nedtrappning som betyder 20 procent den 1 juli i år eller 9 öre, d. v. s. ned till 36 öre i införselavgift, är överdrivna. Personligen tror jag att det svenska fisket — som med verkligt berömvärd ambition åstadkommit en vidareutveckling, vilken ägt rum samtidigt med en stark decimering av kåren — skall visa sig i stånd att under den tioåriga övergångsperioden också bemästra de problemen. Jag tror det så mycket mera som — och det vill jag inte ett ögonblick sticka under stol med — vi från svenskt håll medverkat till att förverkliga det norska primära önskemålet om att vinna en

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

ökad avsättning på den brittiska marknaden. Som bekant tar den engelska marknaden f. n. emot mellan 5 000 och 6 000 ton frusna filéer från de skandinaviska länderna. En ökning upp till 24 000 ton har nu medgivits, vilket mänskligt att döma t. o. m. bör lämna utrymme för ökad avsättning på den brittiska marknaden för andra länder i Skandinavien än Norge.

Med anledning av vad jag nyss framhållit och med hänsyn till att den statliga institutionen på detta område, jordbruksnämnden, tillsammans med fiskerinäringens företrädare under 1961 skall följa denna fråga och försöka finna en lösning, när man enligt EFTA-konventionen når fram till frågan om hur det skall förfaras med fisket över huvud taget, tror jag inte att de farhågor, som givits uttryck för, behöver vara av den storleksordning som har antytts. Jag är övertygad om att det finns även fördelar att vinna för den svenska fiskerinäringen.

Ett problem blir det dock givetvis, om den just nu pågående havsrättskonferensen i Genève antingen inte leder till något resultat alls utan det kommer att bestå anarki på detta område med godtyckligt fixerande av fiskegränserna eller den leder till en utökning av fiskegränserna som i så fall i Kattegatt, Skagerack och Östersjön kommer att inverka starkt menligt på det svenska fisket. Det vore nättopp det allvarligaste som kunde hända för det svenska fiskets vidkommande, ty det skulle betyda ett bortfall med 13 à 14 procent eller ett värde av cirka 22 miljoner kronor. Och det skulle inte stanna härvid om man tänker på det underlag som det utgör för näringens förutsättningar också i övrigt.

Beträffande EFTA-konventionen vill jag emellertid gärna upprepa vad jag sagt tidigare att det givetvis från svensk sida är av stort intresse att ansträngningar görs — vilka lösningar det än kan bli fråga om — i syfte att så långt

det är möjligt bibehålla det svenska fisket i dess nuvarande situation.

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber för min del att till jordbruksministern få framföra ett tack för den lämnade redogörelsen, som visar att jordbruksministern har förståelse för och en mycket noggrann kännedom om livsmedelsindustriens besvärigheter. Detta är glädjande och vi får hoppas att det slutliga resultatet skall leda till att den svenska industrien får möjlighet att för framtiden konkurrera på lika villkor med industrier i konkurrentländerna inom EFTA.

När det gäller att lösa bagerinäringens problem är jag väl medveten om att stora besvärigheter föreligger — jag skulle t. o. m. kunna räkna upp ytterligare några utöver dem som statsrådet Netzen pekade på. Men trots detta anser jag det vara mycket önskvärt att bagerinäringens problem klaras upp redan nu. Det är mycket farligt, om man dröjer över tiden därmed. Jordbruksministern vet lika bra som jag att det från ett visst konkurrentlands sida föreligger planer som möjligen kan komma att aktualiseras, och det skulle kunna medföra en hel del svårigheter.

Sedan vill jag bara inom parentes göra ett litet påpekande. Det är alldeles riktigt som jordbruksministern framhåller att varuskatten är lika för inhemska varor och för importerade varor. Vad jag åsyftade var den påverkan på produktionsinriktningen som utövas genom varuskattens höjd och genom dess konstruktion. Men det är ju en sak som vi inte skall diskutera i dag.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill uttala den förhoppningen att det kommer att finnas lika liten anledning till kontroverser med jordbruksministern, när vi framöver skall i detta sammanhang diskutera jordbruksproblem, som vad fallet är

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

efter jordbruksministerns senaste anförande. Jag vill också uttala den förhoppningen att det skall vara möjligt för jordbruksministern att i praktisk verlighet omsätta vad han här sade om att det svensk-danska avtalet icke skall våla något avbräck för de svenska jordbrukarna när det gäller sexårsavtalet.

Vidare tackar jag för statsrådets svar beträffande de 10 miljonerna. Vi får ju hoppas att dessa pengar inte skall komma till användning på det sätt som man enligt min mening kunde befara.

Herr statsrådet glömde att svara på min fråga beträffande en sak som jag är mycket angelägen om att få bättre klarlagd. Jag frågade statsrådet vad som ligger i uttalandet om att man skall eftersträva en ökad frihandel mellan Danmark och Sverige på trädgårdssvarornas område. Såvitt jag förstår stämmer inte detta riktigt med att trädgårdssvarorna är uppförda på jordbrukssidan, där man ju skall vidhålla dessa undantagsbestämmelser och icke rasera gränsskyddet i fortsättningen.

Det skulle vara intressant att när tillfälle ges få klarhet om vad som döljer sig bakom uttalandet på denna punkt.

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att statsrådets litet ljusare syn på läget beträffande fisket skall visa sig riktig och att det hela kommer att bli bättre än vad vi fiskare tror.

Statsrådet påpekade att västkustfisket och i viss mån även sydkustfisket har blivit en exportnäring. Ja, men det är just detta som gör saken besvärligare. Om avsättningen hade varit koncentrerad till det egna landet, hade man någorlunda kunnat beräkna vad man hade att vänta. Men när vi förstår att importen kommer att öka och att vi blir mer och mer utträngda från hemmamarknaden samtidigt som våra exportmöjligheter minskas, då har vi anledning att vara litet bekymrade.

Herr Hansson i Skegrie sade i sitt tidigare anförande att det svenska jordbruket nog skall kunna hävda sig. Jag tror att jag vågar påstå detsamma beträffande det svenska fisket. Med hänsyn till den rationalisering som skett och den effektivitet, varmed fisket numera kan bedrivas, skall nog vi fiskare kunna hävda oss, under förutsättning att vi får arbeta på samma villkor som fiskarna i grannländerna och vi får det stöd av våra statsmakter som andra länders fiskare erhåller hos sina regeringar.

Herr STAXÅNG (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet gav en alldeles riktig skildring av den modernisering och rationalisering som skett i fråga om den svenska fiskeflottan och fiskerinäringen i övrigt, och han framhöll också att denna näringsgren i hög grad blivit en exportnäring. Det var just på den punkten som jag ställde en direkt fråga till statsrådet.

Den undantagsbestämmelse, som införts beträffande Storbritannien, har ju tillkommit därför att man där befara att det skulle bli en onormalt stor export till detta land av fiskfiléer.

Vi kan just för vårt vidkommande befara, att det även kan bli en onormal export av fiskfiléer hit, vilken inte bara kommer att i hög grad inverka på vår egen industri utan också på färskfiskens avsättning i övrigt. Det var alltså i detta sammanhang jag riktade denna bestämda fråga om huruvida den undantagsbestämmelse, som hade tillföräkrats England, även skulle kunna komma vårt land till godo. I övrigt ber jag att få tacka för de upplysningar, som herr statsrådet gav.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar för det detaljrika svar, som herr statsrådet lämnade. Statsrådet sade bland annat beträffande punktskatterna, att beskatt-

ningen är likadan för de svenska företagens varor och för de importerade. Det är i viss mån riktigt, men de svenska företagarna får även betala skatt på både försäljningskostnaderna och reklamerna.

Statsrådet berörde inte punktskatterna vidare, och de tillhör inte riktigt hans departement. Stämningen inför justatsmarknaden är emellertid orolig inom företagskretsar, vilket bland annat framgår av ett uttalande av Marabous styrelse. Har inte statsrådet läst denna varning, skall jag be att få överlämna den.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZÉN**:

Herr talman! Förlåt att jag inte svarade på herr Staxängs fråga! Det kanske berodde på att det var en aning oklart för mig i vilken mån den rörde det förbehåll, som för Storbritanniens del har gjorts i det ena avsnittet, nämligen det som herr Staxäng delvis läste upp och som innebär, att alla medlemsstater utom Storbritannien har åtagit sig att inte införa eller skärpa kvantitativa restriktioner eller öka tullen på fiskeprodukter vid import från andra medlemsstater. Inte heller framgick det tydligt, att frågan gällde varför inte Storbritannien hade iklätt sig denna förpliktelse. Så långt är jag beredd att svara herr Staxäng, att det är av rent formella skäl som Storbritannien inte har åtagit sig samma formella förpliktelser; däremot har landet i realiteten förklarat, att åtgärder i detta avseende inte övervägs. Realiter betyder alltså inte detta undantag någonting.

Av herr Staxängs senare anförande förstår jag, att han också ville veta, om detta förbehåll för den händelse Storbritannien finner att importen till landet har ökat orimligt mycket eller överskridit 24 000 ton skulle kunna gälla också för oss. Nej, vi har inte samma gardering, därför att överenskommelsen på denna punkt strängt taget är en fyra-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

maktsöverenskommelse mellan Storbritannien å ena sidan och Norge, Danmark och Sverige å den andra. Storbritannien har förbundit sig att med normal och successiv utveckling öka kvoten av frysta fiskfiléer från för närvarande 5 000—6 000 ton till 24 000 ton. Man har emellertid inte velat göra det absolut villkorslöst, utan i den händelse importen antar orimliga proportioner eller skadar det brittiska fisket förbehåller man sig rätten att ta upp denna fråga och i så fall ingripa mot den import, som överstiger 24 000 ton.

Dessutom kanske jag skulle tillägga — det står också i den proposition som vi här diskuterar — att före den 1 januari år 1970 skall de fyra regeringarna samråda i syfte att för rådet förlägga gemensamma förslag angående vilka bestämmelser som skall gälla för djupfrysta fiskfiléer efter nämnda tidpunkt. Samtliga de fyra här intresserade staterna är alltså behöriga att diskutera och överenskomma om en mera definitiv ordning än den, som innefattas i uppgörelsen om 24 000 ton fram till år 1970.

Herr **STAXÄNG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka för det svar, som herr statsrådet här gav. Det är alldeles tydligt, att Storbritannien har fått detta förbehåll sig tillförsäkrat åtminstone till en viss del för att skydda sin egen fiskerinäring. Jag beklagar, att icke ett dylikt förbehåll även är tillförsäkrat våra svenska fiskare.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammarerna på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.57.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 30 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Sveriges anslutning till EFTA, m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning dels av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m., dels ock av motioner väckta i anslutning till sagda proposition, och bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om avvikelser från tulltaxan m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades, enligt förut gjord anteckning, ordet till

Herr NILSSON i Bästekille (h), som yttrade:

Herr talman! Om dessa utskottsutlåtanden har det nu debatterats sju timmar, och det kommer nog att ta tre timmar till innan vi blir färdiga.

Det har sagts många vänliga ord om detta avtal. På mig har debatten gjort intrycket att man har glömt bort, att det i detta avtal även finns åtskilligt som man inte enbart kan kalla fördelar. Handelsministern kom nog sanningen mycket nära då han i sitt anförande här förklarade, att detta EFTA-avtal var resultatet av en kompromiss, där man hade fått ge och där man kunnat ta. Så

måste det väl alltid vara. Men jag skulle nog vilja erinra kammaren om att det finns även vad jag anser vara vissa mörka sidor.

Man talar om att det öppnar sig för oss en marknad på 90 miljoner, och detta är med sanningen överensstämmande. Men på samma gång öppnar vi också vår marknad för de medlemsstater som skall ha del i samma avtal som vi. Det kommer att på vissa områden säkert medföra rätt stora anpassningssvårigheter. Det gäller för viss industri, kanske mindre för jordbruket, det gäller trädgårdsodling och fiske.

Om man emellett tänker på industrien står det utan vidare klart att detta avtal innebär stora fördelar för vår exportindustri. Men det borde stå lika klart att det för vissa delar av vår hemmaindustri kommer att medföra mycket stora anpassningssvårigheter. Vi har en textilindustri och en sko- och läderindustri som under det sista årtiondet har brottats med mycket stora svårigheter. Textilindustrien har fått lämna ifrån sig över 15 000 människor under den sista tioårsperioden, och jag tycker nog personligen, att det skulle vara bra om avtappningen från denna industri nu skulle vara slut. Så vill jag säga som jag sade i remissdebatten: Vi skall vara på det klara med att om dessa industrier för textilvaror, skor och läder dukar under för en hård utlandskonkurrens, så att Sverige inte längre har någon egen produktion av sådana varor till nämnvärt värde, då kommer detta land inte att komma i åtnjutande av de billiga priser som man drömmer om. Då blir det här en marknad för dessa produkter där man kan sätta bättre priser.

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Det kan på vissa områden uppstå svårigheter med ty åtföljande inskränkning av många företag och därmed också friställning av arbetskraft. Jag tror vi skall göra klart för oss mitt i den allmänna glädjen över detta avtal, att där finns någonting som kan bereda oss inte bara glädje utan även problem i framtiden.

Det är som tidigare sagts en något egendomlig sak som danskarna gjort sig skyldiga till när de före tullarnas fastställande passade på att höja sina tullar för att få bättre utgångsläge än vi andra när detta avtal skulle ratificeras. Jag tycker nog att det var litet märkvärdigt att vi, när man brukar tala om broderländerna här i Norden, skall röna sådan behandling. Det hade knappast någon väntat, allra minst som vi har gått danskarna till mötes på andra områden — de borde ha kunnat visa en något större tacksamhet för det än vad de gjort.

I dagens läge är ju jordbruket undantaget från omedelbar verkan av detta avtal. Vi skall vara tacksamma för detta, det kan vi kosta på oss att säga utan någon som helst tvekan. Men hur blir det nu för vår jordbruksexport? Inom EFTA får vi den ju fri. Men vi har ändå det stora problem som man har snuddat vid i dag åtskilliga gånger: Hur blir vårt förhållande till de sex i fråga om jordbruksexporten?

Jag läste för ett par dagar sedan i tidningen en redogörelse för den s. k. Hallsteinplanen, som går ut på att de sex skulle bryta ned tullmurarna mellan sig men bygga upp en ännu högre tullmur mot omvärlden, således även mot oss. Om detta förslag blir genomfört, skulle det bli en genomsnittlig tullsänkning mellan medlemsstaterna på ungefärligen 9 procent, medan tullmurarna mot omvärlden skulle kunna gå upp i vissa fall till 45 procent. Hur vi då skulle kunna klättra över den tullmuren, det vågar jag inte yttra mig om.

Vi har väl i alla fall vissa möjlighe-

ter att pressa på något, inte minst på Västtyskland som har varit en stor mottagare av vår export av jordbruksprodukter. Vi tar dock emot så mycket bilrar från detta land, att regeringen bör göra klart att om man visar alltför stor ovänlighet mot oss, så kan vi också visa litet ovänlighet tillbaka.

En sak till att tänka på är att de sex är i full färd med att öka sin jordbruksproduktion. Många har uttalat sin förvåning över att Adenauers Tyskland gör så stora medgivanden till de Gaulles Frankrike. Jag tror för min del att detta till stor del beror på att man från tysk sida försöker att få slut på den gamla arvfiendskapen till Frankrike, och där-om är ingenting annat än gott att säga. Men i och med att vi konstaterar detta och ser att Frankrike givetvis har för avsikt att öka sin jordbruksproduktion, så borde vi se att det blir ännu svårare för oss. Även om således det svenska jordbruket i dag är undantaget från avtalet, så skall vi inte invagga oss i säkerhet. Problemen kan komma igen, kanske förr än någon av oss i denna kammare tror.

Vad beträffar kostnadsutvecklingen i Sverige sade handelsministern i dag, att kostnaderna här hemma i Sverige inte fick öka mer än vad de gjorde i andra länder. För all del, det var ju ändå något. Men har vi inte redan, herr talman, på vissa områden högre kostnader än vad man har i de länder som vi skall konkurrera med? Häromdagen såg jag en bearbetad statistik som visade, att vi t. ex. på jordbruksområdet låg högst i Europa i fråga om lönerna, medan t. ex. Italien, en av de sex, uppvisade löner, som inte ens uppgick till tredjedelen av våra. Det är klart som dagen att vi »kan» mycket mer här uppe på många områden. Vi har kommit längre i fråga om den tekniska utvecklingen. Men det räcker inte hur långt som helst. Skall vi få konkurrensduglighet, är det absolut nödvändigt att hålla ögonen på kostnadsutvecklingen.

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Statsrådet Netzén, som är utomordentligt skicklig i att bortförklara svårigheterna, förklarade för alla som frågade innan vi tog middagsrast, att det inte var någon fara å färde. Hans stora älsk-värdhet avvärjar människor. Skulle människorna bara kunna lita på att det inte vore någon fara, då vore allt gott och väl. Jag delar dock deras uppfattning som i någon mån undrar över vad det dansk-svenska avtalet innebär. Där har man i alla fall fått in denna passus om att vi i grund och botten skall låta bli att öka vår jordbruksproduktion, för att därigenom låta Danmark få en större marknad i detta land. Statsrådet Netzén sade att vi inte skulle fästa oss vid det. Det var egentligen ingenting annat än den ordning som gällt i många år. Så tydligt och klart utsagt har jag aldrig tidigare hört detta.

Vid åtskilliga tillfällen brukar vi här i kammaren diskutera det svenska jordbruket, hur det skall rationaliseras för att vi skall kunna förbilliga produktionen. Ditt hör också problemet om en ökad produktion på samma areal och med samma fasta utgifter. Det är väl ändå att ha två diametralt olika åsikter om man ena veckan vill rationalisera vårt jordbruk och den andra veckan antar ett förslag, enligt vilket vi inte bör öka vår jordbruksproduktion med hänsyn till att Danmark skall kunna få en bättre marknad. Jag vill uttala den förhoppningen, att statsrådet Netzén skall ha uppmärksamheten riktad på detta. Det är nämligen inte säkert att det går fullt så enkelt som statsrådet trodde före middagen.

Jag går sedan över till en annan sak, nämligen trädgårds- och fruktodlingen. Denna odling har fått undantas från tillämpningen, och för detta vill jag säga ett ärligt tack. Det står även någonting där som man har svårt att läsa fram meningen i. Vilka fördelar har vi lovat Danmark på detta område? Statsrådet fick även den frågan före middagen men svarade inte på den utan på

andra frågor. Därför tillåter jag mig ställa frågan på nytt: Har vi lovat Danmark någonting som vi trädgårdsodlare inte känner till? I så fall vill jag gärna ha besked om detta i kväll. När vi fruktodlare satsar miljoner på odlingar, nya maskiner etc., så gör vi inte detta för att överlämna marknaden till ett annat land utan för att vi själva skall bli konkurrenskraftiga och kunna försörja det svenska folket med fullgod vara — något som vi gjort inte minst sistlidna höst. Jag tror att det inte vore rättvist ur någon synpunkt att få detta hugg i ryggen. Jag vill hoppas att statsrådet på detta område kan ge ett lugnande besked innan denna debatt slutar.

Fiskets problem har redan diskuterats av två bohuslänningar. De ser problemet mest från bohusländsk synpunkt och det är helt naturligt. När nu de frusna filéerna räknas som industrivaror skall vi inte tro, att det går så enkelt och att det nog ordnar sig. Jag vill ta ett exempel. Vi har ett litet samhälle, som ligger två och en halv mil från mitt hem. Där bor duktiga människor som arbetar för att samhället skall leva vidare. De har där startat en liten fiskförädlingsfabrik. Där får vissa människor sysselsättning. Fiskarna får avsättning för sina fångster, och man har en omsättning på över en miljon kronor i detta lilla samhälle. Detta har gett människorna ett nytt livsmod, och de tror att de skall kunna leva vidare och få sin utkomst. Det sista samtalet jag hade med några människor därnere — även sådana med en annan politisk uppfattning än min — visade, att de var mycket bekymrade över denna utveckling. De sade, att om det inte blir någon ändring kommer de kanske att gå under. Jag delar deras pessimistiska uppfattning. När man nu — som det sades före middagsrasten — funderar ut sinnrika system för att klara vår livsmedelsindustri, skulle det då inte vara skäl i att fundera ut ett sinnrikt system för

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

att även klara våra fiskeriproblem i framtiden?

Dessa människor har kanske under de senare åren fått det bättre ekonomiskt. De tillhör en grupp, som under många år levt i mycket små ekonomiska omständigheter. Det är en grupp som strävar efter att rationalisera och själv lösa sina problem. De har skaffat sig nya båtar m. m.

När jag lyssnar på radio och läser tidningar verkar det på mig som om det skulle vara svårt att nå enighet med de sex. Det är klart att vi inte skall blunda för det faktum, att de sex inte bara utgör ett ekonomiskt block utan även ett politiskt. Vi kan sätta skygglappar på oss för att slippa se detta, men det går ändå inte att komma ifrån verkligheten. Vad nu detta innebär, kan jag inte med säkerhet yttra mig om i dag. Jag tror dock att svenska regeringen i framtiden får följa dessa problem med stor uppmärksamhet och se till, att vi får ett samarbete med de sex på det ekonomiska området utan att fördenskull glida in i en blockbildning, där vi enligt min mening inte hör hemma.

Till slut vill jag säga att mycket kommer att bero på hur konjunkturutvecklingen blir — detta står också i utskottsutlåtandet. Blir utvecklingen god, kommer det hela att gå lättare, det förstår vi alla. Skulle det emellertid bli en konjunktturnedgång i stil med den vi hade på hösten 1958, då får vi, mina damer och herrar, säkerligen helt andra problem att brottas med, och vi får det betydligt svårare än vi föreställer oss i dag.

Jag hemställer som sagt till den svenska regeringen att se till, att de problem jag här talar om löses på ett för svenska förhållanden så bra sätt som möjligt. Jag är fullt medveten om att vi inte kan göra några ändringar i det avtal som vi i dag skall besluta om, utan att det måste antingen antagas eller avslås. Jag tillhör dem som menar, att vi är tvungna att antaga detta avtal och

alltså bifalla utskottets förslag i kväll, men jag har gjort dessa erinringar i avsikt att förmå regeringen att i framtiden hålla ögonen på dessa problem och se till att de blir lösta.

Till slut, herr talman, vill jag säga, att vi i dag tycks uppnå full enighet — med undantag för kommunisterna — om att detta avtal med främmande makter skall bifallas. Låt oss behålla den enigheten även på andra områden av vår svenska utrikespolitik! Ingen vet vad framtiden bär i sitt sköte, men en sak vet vi: en fortsatt enighet om svensk utrikespolitik blir en tillgång för oss alla i tider som stundar.

Härefter anförde:

Herr BRANDT i Sätla (cp):

Herr talman! Jag skulle vilja aktualisera ett problem som inte har berörts tidigare här i dag.

Från svensk sida har i ett flertal sammanhang framhållits, att vår alliansfria utrikespolitik inte kan förenas med det uppgivande av nationell suveränitet som Romavtalet innebär. Samtidigt har emellertid också av debatten framgått, att man inte anser nuvarande situation med uppsplittring i sex- och sjustatsblocken såsom önskvärd, utan fastmer som omöjlig på lång sikt.

Hur tänker man sig då att ett samgående mellan dessa två enheter skall åstadkommas? Sexmaksgruppen har en fast organisation, väl utbyggd redan nu, och den lär vid en tidpunkt, då en eventuell samordning av delintegrationerna kommer i fråga, vara än starkare. En förhandling mellan två parter, av vilka den ena har en stark och utbyggd organisation och den andra — i detta fall sjustatsgruppen — sannolikt har en betydligt bräckligare sådan, kommer väl att leda till att den svagare parten får göra de största eftergifterna. Är det sedan något större fel att förmoda, att den slutliga debatten om en samordning mellan sex- och sjustatsgrupperna

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

kommer att bli en debatt mellan å ena sidan Frankrike—Västtyskland och å andra sidan England? Det kan vidare finnas anledning förutsätta, att en väsentlig punkt i debatterna dessa parter emellan kommer att bli Englands im-
periepreferenser.

I det läget kan man fråga sig: Är det troligt att England har så stor benägenhet för omfattande eftergifter i syfte att möjliggöra en europeisk integration, som troligen rätt nära skulle komma att likna den som för närvarande är i kraft inom sexmaktgruppen? Svaret på den frågan är inte lätt att ge, men några synpunkter kanske det oaktat kan anföras.

England har för närvarande inte och har inte heller tidigare haft några för landets ekonomi avgörande engagemang på den centraleuropeiska marknaden. För närvarande torde av den totala exporten från England cirka 13 procent placeras inom sexmaktsgruppens område och något mindre inom sjustatsgruppens. Det för England förhärskande intresset är tydligen samväldesförbindelserna. Hur mycket vill England äventyra av dessa, och hur mycket kommer parten Frankrike—Västtyskland att kräva av uppoffringar på det området i den debatt som föres om en samordning mellan sex- och sjustatsgrupperna?

Englands val av position blir här avgörande för det fortsatta skeendet inom den europeiska integrationen, och det finns onekligen anledning att befara att det centraleuropeiska integrationsintresset inte blir i första hand avgörande för det engelska ställningstagandet. Det är inte uteslutet att ett samgående mellan EFTA-gruppen och sexstaterna är antingen nära förestående eller lätt att åstadkomma, och vårt stora intresse för ett sådant samgående är nog en rätt liten bricka i det storpolitiska spel som här blir avgörande.

Hur dessa frågor skall bedömas är av allra största intresse för det svenska

näringslivet. Kommer den engelska inställningen att betyda en eftergift för de europeiska påtryckningarna och kommer detta därmed att leda till att England såsom fullt aktiv stat inlemmas i en handelspolitisk europeisk integration, så lär detta i sin tur leda till att för närvarande mycket svårbemästrade EFTA-problem får en lösning. Då skulle vi t. ex. kunna hoppas på bland annat en samordnad jordbruksreglering, och större exportöverskott av jordbruksprodukter skulle inte komma att inge fortsatta bekymmer.

Just nu är den danska jordbruksexportsituationen en svårhanterlig företeelse, men den har diskuterats så mycket tidigare i dag, att jag inte skall uppta tiden med den. Som en kommentar till det svensk-danska avtalet skulle jag vilja nämna en liten detalj, som aktualiserats i samband med det svensk-engelska avtalet av motsvarande typ. Detta avtal innebär bland annat, att England slopar bacontullen för Danmarks vidkommande. Med det prissättningssystem som engelsmännen tillämpar sattes det i fråga att i motsvarande omfattning höja subventioneringen till det inhemska jordbrukets baconproduktion, eftersom man förutsatte att priserna skulle falla med samma belopp som tulleftergiften till Danmark. Denna subventionsökning föranledde emellertid omedelbart motåtgärder från Danmarks sida, och man förutsatte där att en kompensation på den inhemska engelska marknaden icke skulle komma i fråga. Ja, detta rann mig i minnet när jag hörde statsrådet Netzéns svar till herr Hansson i Skegrie på en fråga om hur de 10 miljonerna skulle komma att påverka den inhemska prisnivån i Sverige.

I dag är alltså den danska jordbruksexporten ett svårhanterligt problem. Men är detta det enda problem av detta slag som vi kommer att få göra bekant-
skap med? Ganska säkert inte. Atskilligt talar för att vi inom en förhållandevis snar framtid får ett likartat problem,

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

kanske rent av ett av större storleksordning, nämligen det överskott av livsmedel som sexmaktsgruppen kan komma att prestera. Det råder ingen tvekan om att sexmaktsgruppen redan är nära sin självförsörjningsgräns, och att det finns stora förutsättningar för en produktionsökning är ganska uppenbart. Inom sexmaktsgruppen behöver man i dag strängt taget inte köpa vare sig fläsk, smör eller spannmål från utanförstående länder, t. ex. från oss. Att vi ännu så länge säljer dit beror på vissa bilateralavtal. Allt talar för att vi snart nog får ett större problem än dagens beträffande jordbruksprodukternas marknadsförande i Europa. Samtidigt är vi medvetna om att en engelsk marknad tillgänglig för dessa produkter skulle lösa problemen.

Vidare vet vi, att de separata system för förverkligande av den jordbrukspolitiska målsättningen som tillämpas inom de enskilda EFTA-länderna kommer att ställa oss inför mycket besvärliga samordningsfrågor bland annat för livsmedelsindustriens råvaruförsörjning. Även dessa svårigheter skulle kunna lösas inom EFTA-området genom en gemensam konkret jordbrukspolitisk målsättning, men också här förutsättes en ökad engelsk aktivitet inom den europeiska integrationen. Jag har velat diskutera dessa frågeställningar därför att man så ofta i denna debatt har framhållit önskvärdheten av att en samordning mellan de sex och de sju kommer till stånd och helst så snart som möjligt. Vore det för kammarens ledamöter möjligt att få dessa frågor något mer belysta, skulle förvisso mycken klarhet vinnas.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag skall bara med några ord beröra det problem som vi här diskuterar. Det förslag som här föreligger måste antingen antas eller förkastas, och därför är det klart att de utta-

landen som här görs endast kan vara randanmärkningar.

Det är ett oerhört viktigt beslut vi nu går att fatta. Framtiden kommer att få döma om det är riktigt eller inte, men vi tror väl alla att det skall vara till nytta för hela vårt land. Det står väl klart för alla att vi måste ha ett friare ekonomiskt samarbete i vår världsdel, och tullsänkningarna innebär att vi får ett friare varuutbyte. Det är klart att vi i vårt land, som har relativt låga tullar, nu lättare kan acceptera detta, men det hindrar naturligtvis inte att även ett lågt tullskydd ofta kunnat spela en avgörande roll när det gällt att skydda olika näringar. Ett typexempel erbjuder de minimitullar som riksdagen uttalade sig för och som regeringen genomförde den 1 januari 1959. De gjorde det möjligt för en hel del näringsidkare att fortsätta med sin rörelse, vilken kanske annars hade fått läggas ned. Vi måste ha klart för oss att det nu är fråga om att ta upp kampen med sådana länder, som har betydligt lägre produktionskostnader och där man låter människorna arbeta mot betydligt lägre löner än vi har här i vårt land. Vi tror nog i allmänhet att yrkesskickligheten här i landet, den rationella driften vid våra företag och våra välkonsoliderade företag skall hjälpa oss att klara påfrestningarna, som givetvis kan bli många och hårda.

Man talar så ofta om anpassningsproblem och säger att de nog kan klaras. Man talar om kontakt med arbetsmarknadsmyndigheterna som om problemet skulle ligga enbart där. Detta är givetvis gott och väl, och det är bra att man tänker på dessa ting och har sin uppmärksamhet riktad på dem, men problemet tror jag ligger betydligt djupare. Att återvinna förlorade hemmamarknader ute på exportmarknaden är t. ex. besvärligare än mången tror. Där kan många besvärligheter möta. Utskottet synes också ha uppmärksammat detta, att döma av utskottets uttalande på sid. 28, där utskottet skriver att utskottet

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

har uppmärksammat de svårigheter som där kan möta.

Sedan vill jag peka på några andra problem, som det finns anledning tänka på i samband med det beslut, som vi här diskuterar. Jag tänker då bl. a. på ursprungsreglerna. Beträffande den saken har jag i en motion föreslagit att vi, utan att släppa efter på kravet på effektivitet, skall försöka komma fram till enklare former, så att vi vid handläggningen av ärendena får en enkel och smidig tillämpning. Det gäller verkligen där för handelsministern att se till att våra exportvaror får röna samma välvilliga behandling i andra länder som vi själva är beredda att praktisera här.

Under övergångstiden har vi här i vårt land ett handicap genom att vi går ut på marknaden med mycket låga tullar. Meningen med hela överenskommelsen var ju och är ju att etablera ett friare handelsutbyte i en fri konkurrens. Men under själva övergångstiden kan man inte tala om någon sådan frihet, när en del länder förskansar sig bakom mycket höga tullmurar, samtidigt som vi här i landet får arbeta mera oskyddade. Här aktualiseras nu ett krav på att den avtrappning av tullarna som skall ske i framtiden skall kunna försiggå något långsammare i vårt land, till dess vi har kommit i paritet med de andra länderna.

Det är klart att det i framtiden kan dyka upp företeelser, som inverkar på förhållandena och ställer oss inför oförutsedda problem. Men det får inte bli så, att vi låter våra företag malas sönder av en mördande och snedvriden konkurrens, som innebär att vårt näringsliv möter svårigheter därför att avtalet skapat ojämna konkurrensförhållanden. Jag vill dock understryka att det inte går att klara dessa problem med hjälp från statsmakterna. Jag tror t. ex. inte det är nödvändigt att vi har samhälleliga serviceorgan — utöver den vanliga handelsrepresentationen — för

att hjälpa företagen att klara exporten och importen. Jag tror inte heller att statliga subventioner är något lämpligt medel. Vi skall dessutom inte vara alltför rädda för att vi på vissa håll här i landet har en ensidighet i vår produktion, ty detta kan många gånger vara en styrka.

Det har från denna talarstol sagts en hel del om de besvärligheter, som textilindustrien skall råka ut för. Det är klart att den får påfrestningar, men det har denna näringsgren haft många gånger förut. Jag tror inte att vi, som själva sysslar med textilindustrien, är fullt så pessimistiska som man är på en del andra håll. Vi är i allmänhet inte pessimistiska inom det svenska näringslivet, och det är väl också detta som gjort att vårt näringsliv kunnat stå emot en hel del olika påfrestningar.

Men det viktigaste är att det här i landet förs en allmän politik som är företagsvänlig. Vi måste väl vårda vårt penningvärde, så att vi inte i onödan försämrar vårt kostnadsläge. Det är därför enligt mitt förmenande ett rätt egendomligt sätt, på vilket regeringen nu går att möta denna marknad, när den inför en investeringsavgift genom den allmänna omsättningsskatten. Därmed har man i avsevärd grad fördyrat vår produktionsapparat.

Jag tror också att det är ganska nödvändigt att vi ser till att samhälle och kommun försöker minska sina anspråk på lånemarknaden, så att det svenska näringslivet får den del av lånemarknaden som behövs för att vi skall kunna i tillräcklig grad rationalisera och på det sättet följa med i utvecklingen. Man använder en egendomlig metod när man genomför de nya varulagervärderingsreglerna, som ju innebär att man från de svenska företagen skall ta en del av det kapital, som där flyter, såsom ett riskkapital, såsom en garanti för att full sysselsättning kan upprätthållas i olika fluktuationer.

Det är en hel del dylika problem som

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

vi från vårt håll menar att man i första hand skall se på. Om vi gör detta, tror jag det blir oerhört mycket lättare för oss att kunna klara de svårigheter, som här kommer att visa sig i framtiden.

Vi diskuterar ju nu inte bara utrikesutskottets utlåtande nr 2 utan även bevillningsutskottets betänkande nr 30, där bevillningsutskottet föreslår att regeringen skall få den begärda fullmakten att bestämma vilka av våra tullar som skall vara finanstullar. Detta är ju nödvändigt, eftersom det gäller en förhandlingsfråga och eftersom riksdagen inte är samlad när detta beslut skall fattas. Jag vill emellertid understryka, att man från utskottets sida klart har sagt ifrån, att detta bemyndigande måste betraktas såsom en ren undantagsföreteelse, speciellt betingad av detta läge.

Betänkandet behandlar även en motion, som gäller tullfrihet för textilmaskiner. Vi har, då denna fråga för närvarande är föremål för remiss, inom utskottet haft den uppfattningen, att regeringen kommer att vidtaga de åtgärder som är påkallade och som skulle innebära vissa lättnader för denna näring. Jag har därför, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Ehuru det föreliggande utskottsutlåtandet gäller en speciell fråga av handelspolitisk art, kommer jag att, med talmannens tillstånd och enligt överenskommelse med partiledarna, gå utöver utlåtandets ram och framföra några synpunkter av allmän utrikespolitisk natur. Jag vill i förbigående instämma med utskottet, när det konstaterar att en svensk anslutning till frihandelsavtalet är helt förenlig med vårt lands traditionella utrikespolitiska kurs. Sverige har biträtt konventionen av ekonomiska och speciellt handelspolitiska motiv. Den nya frihandelssammanslutningen är till sin struktur en samarbets-

plan utan övernationella drag. Häri skiljer den sig från sexmaktsavtalet, som både till syfte och struktur har politiska och övernationella inslag.

I det världsläge som för närvarande råder är det naturligt, att folken hyser oro för framtiden och att man ivrigt spanar efter alla tecken till avspänning i förhållandet mellan stormakterna. De väldiga rustningarna och de militära allianserna är uttryck för det bestående djupa misstroendet mellan staterna. Även om terrorbalansen, skräcken för ett kärnvapenkrig, kan anses utgöra en viss garanti mot överilade handlingar och mot militära övergrepp, så utgör den dock ingalunda någon stabil grundval för en långvarig fred. Så länge stormakterna anser sig tvungna att konstruera allt ohylligare förstörelsemedel och att hålla sin militära beredskap så hög som för närvarande, finnes alltid en risk för att en världskonflikt skall uppstå av misstag eller av fruktan att motståndaren skall få in det förödande slaget först.

Om man med avspänning menar en lösning eller åtminstone en utsikt till snar lösning av de stora problem, som skiljer stormakterna och som rymmer verkliga faror för freden, kan man i det senaste årets utveckling icke finna många skäl till optimism. I Tysklandsfrågan, för att nämna ett av dessa problem, har inga som helst framsteg gjorts för att avlägsna det allvarliga orosmoment, som ligger i Tysklands fortsatta delning. Om man emellertid ställer kraven på en avspänning något lägre, kan man med tillfredsställelse konstatera vissa förändringar till det bättre. Det är till att börja med ett anmärkningsvärt och glädjande faktum, att stormakterna icke på halvtannat år, om man frånser det franska experimentet i Sahara, företagit några prov med kärnvapen. Häri kan man säkert se en strävan från statsledningarnas sida att ta hänsyn till den starka opinionen runt omkring i världen mot sådana prov. Vidare kan konstateras,

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

att om också hårda ord växlat i propagandan inga allvarliga intermezzon inträffat, som direkt engagerat stormakternas politiska och militära prestige. Tvärtom har man på senaste tiden till skillnad från tidigare kunnat spåra en tendens att icke ge incidenter och meningsbrytningar större proportioner än de förtjänar, att icke ständigt misstänkliggöra och vantolka motpartens ord och handlingar, kort sagt att om möjligt undvika komplikationer. Man kan bland händelser under den allra senaste tiden peka på stormakternas uppträdande i fråga om flygningarna till Berlin, respektive passen för deras militärmissioner i Tyskland. Härtill kommer, att man från ömse håll ådagalägger ett tydligt intresse av att hålla förbindelsevägarna öppna och att vidmakthålla ett löpande meningsutbyte i olika former. Den brittiske premiärministerns resa till Moskva i början av 1959 inledde ett intensivt besöksutbyte mellan de ledande statsmännen. Vid sidan av samarbetet i FN och de direkta diplomatiska förbindelserna har dylika besök blivit en allmänt accepterad form för kommunikation mellan regeringarna. Just i dessa dagar befinner sig Macmillan i USA och Chrustjov i Frankrike. Det säger sig självt, att detta system för internationella kontakter förblir ofullständigt, så länge den kinesiska stormakten hålles utanför densamma.

Om man alltså kan konstatera en ömsesidig vilja att icke skärpa de existerande motsättningarna och att medverka till en viss politisk avspänning, så torde denna strävan få ses som en konsekvens av att meningslösheten av ett världskrig blivit allmänt insedd. Båda de ledande atommakterna tillägger sig själva för närvarande militär överlägsenhet, men mycket tyder på att de anser sig praktiskt taget skyddslösa mot ett verkligt massanfall med de modernaste vapnen. I Sovjetunionen talar man icke längre om att endast den kapitalistiska världen skulle gå under i ett nytt

krig, och man har övergivit den ideologiska tesen om krigets oundviklighet. I Amerika har man på allvar insett även det egna territoriets sårbarhet, och man betonar med ökad iver det rent defensiva syftet med sina rustningar. Det är icke förvånande, att ingendera sidan längre vill ta några som helst risker för att ett världskrig skall utbryta av misstag eller att händelser skall inträffa, som kommer de ansvariga statsmännen att förlora kontrollen över utvecklingen och kanske tar avgörandet av frågan om krig eller fred ur deras händer. Man vill undvika, att läget åter fryser fast i det kalla krigets positioner. Man vill icke ge näring åt de misstankar, som motparten kan hysa om en omedelbar krigsfara. Man vill hela tiden kunna se framåt mot ett nytt sammanträffande mellan de ledande statsmännen och hoppas, att ingen stat i avvaktan på ett sådant möte skall företaga sig något som förvärrar läget. Man är angelägen om förhandlingar, trots att tidigare konferenser så ofta lett till besvikelser.

Man kan tycka, att de tendenser, som nu angivits, borde ha skapat gynnsamma förutsättningar för en överenskomelse om begränsning av rustningarna. Om stormakterna vill undvika kriget och av det skälet även vill minska spänningen i världen, så borde de vara angelägna att dämpa takten i rustningarna och sänka den högt uppdrivna militära beredskapen. Om den militära jämvikten uppnås på en nivå som till en början ligger kanske endast några procent under de nuvarande kostnaderna, skulle väldiga produktiva resurser frigöras för fredlig ekonomisk utveckling. Än så länge har den ömsesidiga misstänksamheten dock omöjliggjort en sådan uppgörelse. Man litar icke på att motpartens reduktioner blir likvärdiga med de egna, och man kräver garantier av olika slag för att de överenskomna begränsningarna verkligen genomföres till fullo och att maktbalansen således inte rubbas. Vad man stundom tycks glömma är

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

att, om den nuvarande kapprustningen innebär en bestämd fara för världsfreden, det kan vara värt att ta vissa risker för att avvärja eller åtminstone reducera denna fara. Man har också anledning uppmärksamma, att den ekonomiska, teknologiska och allmänpolitiska utvecklingen leder till successiva förskjutningar i den reella maktbalansen, vilka på längre sikt kan vara långt viktigare än de rent rustningsmässiga jämviktsförhållandena. Insikten här om kan komma riskerna för den egna säkerheten av icke helt vattentäta nedrustningsgarantier att framstå såsom mindre betydelsefulla.

I det aktuella läget vore det av särskild betydelse, om parterna kunde träffa någon uppgörelse om ett låt vara begränsat problem inom nedrustningsområdet. En sådan uppgörelse skulle visa, att de utdragna förhandlingarna om dessa frågor icke är hopplösa, och skapa ett opinionstryck på regeringarna att fortsätta sina ansträngningar. Den skulle också skänka erfarenheter om de praktiska problem, som uppstår vid genomförandet av en överenskommen och kontrollerad nedrustning. Ur dessa synpunkter är det som man med stora förväntningar följer överläggningarna i Genève om förbud mot experiment med kärnvapen. Det skulle vara en svår missräkning, om någon uppgörelse icke träffades under den nu inledda förhandlingsomgången eller i samband med regeringsmötet i maj. Atommakterna borde ha så mycket större skäl att enas i denna fråga, som de uppenbarligen har ett gemensamt intresse att medan tid är söka hindra en annars kanske oundviklig spridning av kärnvapen till allt flera länder.

Vad avser nedrustningsfrågan i övrigt är det givetvis ännu för tidigt att bedöma utsikterna till framsteg vid den nyligen inledda tiostatskonferensen i Genève. Båda parterna har framlagt ambitiösa program syftande till en total nedrustning etappvis. Ett uppmunt-

rande drag är att ingendera parten gör antagandet av en total nedrustningsplan till en förutsättning för inledande begränsade åtaganden. I detta läge ter det sig mest realistiskt att med fasthållande av den slutliga målsättningen koncentrera arbetet till vissa enskilda problem, som lämpligen kan bli föremål för gemensamma tekniska utredningar.

Världsläget erbjuder alltså vissa möjligheter till ytterligare avspänning under en rimlig framtid. Från olika håll ställes frågan, om icke Sverige skulle kunna göra något för att dessa möjligheter tas till vara och om vi på det ena eller andra området skulle kunna göra en mera aktiv insats för förståelse och utjämning. Då bör först erinras om att vår utrikespolitiska grundlinje bland annat just syftar till att undvika friktioner och alltför hårda motsättningar i vår del av världen. Redan genom att bedriva en självständig politik av detta slag anser vi oss lämna ett visst bidrag till avspänningen. Därutöver söker vi efter förmåga främja det samarbete som äger rum inom FN och andra organisationer för att säkra freden och åstadkomma stabilare ekonomiska och sociala förhållanden i hela världen. Vi drar oss icke undan vårt ansvar att inom vederbörande internationella organ säga vår mening och framlägga egna förslag närhelst vi anser detta tjäna ett realistiskt syfte. Och när vi uppmanats att direkt deltaga i internationella uppdrag för säkrande av freden i viss del av världen har vi alltid hörsammat kallelsen. Här må blott nämnas det svenska deltagandet i FN-styrkan i Egypten sedan 1956, i övervakningen av vapenstilleståndet i Främre Orienten, i Korea och i Kashmir samt i observationsgruppen i Libanon 1958.

Vi iakttar emellertid återhållsamhet i fråga om det storpolitiska meningsutbytet och anser oss ej böra ta egna initiativ till lösning av de problem som orsakar spänningen i världen. Det är förvisso riktigt, att vid vissa tillfällen

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Sverige och andra stater i motsvarande läge kunnat ge impulser och ta initiativ, som lett till positiva resultat. Sådana tillfällen kan också erbjuda sig i framtiden. Men det vore att kraftigt överskatta våra möjligheter att utöva verkligt inflytande, om man trodde, att vi i de frågor, där stormakternas vitala intressen står på spel, skulle vinna någon framgång med egna vittsyftande förslag. Det finns stor risk för att våra initiativ skulle utnyttjas av någondera sidan som stöd för den egna ståndpunkten eller uppfattas som tillkomna i ena partens intresse. Det anseende för objektivitet och den fond av goodwill som vi kan ha förvärvat skulle då riskera att snabbt förflyktigas. Lika litet som en sådan utveckling ligger i vårt eget intresse, kan stormakterna i grunden vara betjänta därav.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Ett inslag av propaganda har väl alltid funnits i utrikespolitiken. Det nya är, att det nu inte längre räcker med att göra intryck på den gamla vanliga västerländska publiken, på de opinionsbildande grupper som hittills i hög grad svarat för de utrikespolitiska kommentarerna och reaktionerna. Den utrikespolitiska propagandan har fått bli en massartikel med en delvis okänd och oberäknelig krets. Det gäller numera kanske framför allt att vädja till känslor och stämningar bland miljoner människor med en annan politisk tradition än vår. Det gäller att fånga in diffusa men extrema stämningar, som inte längre låter sig lokaliseras utan som en gräsbrand går över väldiga delar av vår värld.

Det tillspetsade propagandakravet har gjort det ofrånkomligt för de i den internationella politiken aktiva att koncentrera så mycken uppmärksamhet på formuleringarna, att procedurfrågorna understundom kommit att spela en utomordentligt stor roll. Varje politiker

på den stora scenen som har ett solo-parti måste använda de ofta brukade men än oftare missbrukade termerna fred, vänskap, avspänning. Var och en av dem måste deklarera sin och sina uppdragsgivares heta önskan att snarast få en avrustning till stånd. Men debatten har otroligt svårt att komma från ord till sak inte minst därför att själva ordet avrustning är känsloladdat, propagandainfektat och till sin sakliga innebörd mångtydigt.

Visst är det en fördel att de ledande statsmännen talar vänligt om och med varandra i stället för att skramla med hotelser. Risker är bara den att vi alla som längtar efter verklig fred och verklig avspänning tolkar in för mycket i deras uttalanden, glömmer uttryckens dubbelmening och låter oss förledas till önsketänkande. Naturligtvis innebär det ett tecken på avspänning att olika smärre prestigefrågor inte blåses upp utan får behålla sina rätta proportioner, men umgängesformernas normalisering — det är ju närmast detta som åstadkommit — är tyvärr ingen återspeglning av någon minskad spänning och utjämnade motsatser sakligt sett. Konfliktorsakerna finns kvar, om än i djupfryst skick, positionerna är lika låsta som tidigare, och något gehör för befriande och samlande lösningar kan ännu inte spåras.

I den bemärkelsen, att den överhängande risken för öppet krig förefaller mindre aktuell, har till all lycka fredsutsikterna stärkts, men — det vet vi av erfarenhet — situationen kan mycket hastigt tillspetsas igen. Menar man med fred något mer än varaktig reglering på rättens och rättfärdighetens grund av de internationella problemen, då ter sig utsikterna lika mörka som under hela efterkrigstiden.

Det måste vara denna osäkerhet inför framtiden som gör att nedrustningsfrågan har så svårt att passera de allmänna resolutionernas stadium. De utrikespolitiska förutsättningarna för mer omfattande avrustningsöverenskommelser sak-

nas ännu. Därför har kontrollkravet sin skärpa och sin alldeles avgörande betydelse, därför kan man i bästa fall hoppas på klart avgränsade uppgörelser och på att tanken på en kontrollerad rustningsbegränsning hålls levande genom tekniska utredningar av speciella problem. En överenskommelse om inställda prov under viss angiven tid med kärnladdningar skulle ha ett betydande symbolvärde.

Det är emellertid två ting man måste komma ihåg. Det tycks inte vara fråga om att begränsa rätten till experiment med vapenbärare. Dessa är ur militär synpunkt minst lika angelägna för stormakterna som laddningsexperimenten. Atommakterna har redan dels betydande lager av olika slags kärnladdningar, dels en produktion i gång enligt löpande bandets princip. Leder inte en överenskommelse om inställda prov inom rimlig tid till en bindande förpliktelse att inte producera och inte använda atomladdningar, kan situationen för de stater, som står och vill stå utanför militära stormaktsallianser, bli mycket svår. De kan då inte i längden avsäga sig rätten att själva producera ett försvarsmedel av närmast konventionell natur, som man vet att en eventuell angripare förfogar över och måste räkna med att han också kommer att använda.

Det är nästan självklart att vi gör vår aktiva insats, avstämd efter våra krafter, i den internationella politiken i och genom FN med målsättningen: ett allt effektivare och allt starkare FN. Den internationella freds- och säkerhetsorganisationen är den naturliga ramen för vår liksom för övriga småstaters aktivitet. Där tar vi vårt medansvar och kan utan risk för missförstånd företräda vårt intresse av en utveckling i positiv riktning av en internationell ordning, som ger alla folk — också de små — rätten till okränkbarhet och egen tillvaro. Vi kan erkänna att vägen dit är lång men aldrig uppge principen, aldrig avstå från att hävda den.

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Med intresse och sympati följer vi de många nya folkens strävan, i Afrika och annorstädes, efter större självbestämmanderätt, mer eget inflytande över de egna angelägenheterna och den egna framtiden. Många av dessa folk har inte vår ekonomiska eller tekniska standard och kan inte nå den över en natt, varmed ingalunda behöver vara sagt, att de är underutvecklade i förhållande till oss ur den väsentliga synpunkten, den mänskliga.

Att vi inte nöjt oss med allmänna sympatiuttalanden för den frigörelseprocess som pågår utan försöker vara med och bidra till att de materiella förutsättningarna för en lugn utveckling i demokratisk riktning kan växa fram är helt i linje med vår allmänna inställning. Vi har inga politiska biavsikter med denna verksamhet. Försöken — framför allt på kommersiell bas, som i detta sammanhang är viktigast — att etablera ett tekniskt och ekonomiskt samarbete med de nya folken har förmodat att på ett alldeles särskilt sätt fånga uppmärksamheten och människornas fantasi. Detta är glädjande och uppmuntrande. Det är en effektiv dementi av det någon gång hörda påståendet, att vi svenskar är så djupt engagerade i våra egna frågor, att vi alldeles förlorat känslan för den värld i vilken vi lever.

Men samtidigt kan det finnas anledning erinra om att det inte bara är i främmande världsdelar som människor drömmer om frihet och människovärde, kämpar och hoppas, ivrigt spanar efter varje tecken på att en ny tid kan komma. Kanske är kampen hårdare och mer riskfylld i vår egen världsdel, också mycket nära våra egna gränser, än någon annanstans. Vår bekännelse till demokrati och folkens självbestämmanderätt blir halv och haltlös, om vi inte är beredda att företräda den också när problemet kommer upp om framtiden för de gamla kulturnationer i Europa, som alltjämt lever under främmande

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

herravälde. Det rör sig om 100 miljoner människor. Det ligger inte i vår makt att ge dem rätten att bestämma över sitt eget öde. Men det är vår rätt och vår plikt att ge dem allt moraliskt stöd vi kan.

Visserligen är våra möjligheter till insyn i vad som händer bland Europas undertryckta folk begränsade, men trots all censur och alla hinder för ett utbyte över gränserna sipprar säkra uppgifter igenom. Officiellt är allt lugnt, t. o. m. stabilt. Det kan emellertid inte råda någon tvekan om att under den orörliga ytan fortsätter motståndsrörelsen. Den har ingenstades givit upp. Organiserat eller oorganiserat fortsätter människorna att verka *mot* förtryck *för* ekonomisk, politisk, kulturell och inte minst religiös frihet. Det måhända märkligaste av allt är den insats i arbetet för en bättre och rimligare framtid som de kristna samfunden och deras medlemmar gör. Inför trosvissheten, offerviljan och koncentrationen på väsentliga mänskliga värden kommer uppenbarligen också övermakten till korta. Alla vittnesbörd talar om den obrutna sammanhållningen, om hur splittringsförsöken misslyckas och om hur ej minst ungdomen söker sig till samfunden och församlingarna. Mot den bakgrunden finns det starka skäl att hävda, att de undertryckta folkens öde icke är slutgiltigt beseglat. Det gryr en morgon också för dem.

Herr talman! Utrikesutskottet har i sitt enhälliga utlåtande — det som i dag föreligger till behandling — markerat enigheten om den svenska utrikespolitikens huvudlinje. Säkerligen hyser vi också samtliga det hoppet, att en verklig avspänning äntligen skall komma till stånd och att grunden för en bestående och rättfärdig fred skall växa fram. Men på samma gång är vi uppenbarligen överens om att vi måste skilja på förhoppningar och verklighet. Vi måste se verkligheten sådan den är, handla därefter och inte försöka inbilla oss och

andra, att den är sådan som den enligt vår uppfattning borde vara.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! När vi nu har kommit in i den, skall jag säga allmänna utrikespolitiska debatten, så är det i dag inte så mycket nyheter det är fråga om — och jag skulle vilja säga: Gudskelov för det!

Det har sagts om utrikesdebatter i svensk riksdag, att de är tråkiga och att de erbjuder ganska litet av nyhetsvärde. Jag skulle vilja vända på saken. Jag skulle vilja säga — en smula tillspetsat — att så länge våra utrikesdebatter är ointressanta, så länge de inte ger anledning till stora tidningsrubriker, är allt gott och väl. Det är sant att det på sista tiden har kommit in dramatiska stridsämnen i diskussionen och de har varit allt annat än välkomna. Jag tänker här i första hand på inkompetensförklaringen av herr Hjalmarson som FN-delegat. Herr Hjalmarson berörde själv inte den saken och det tycker jag vi skall hålla honom räkning för.

Men jag skall ta upp den. Jag anser att detta är någonting som måste värka ut. Jag skall ta upp ämnet också därför att jag just i egenskap av FN-delegat inte själv kunde delta i utrikesdebatten i höstas. Det är dock så, att vad som skedde herr Hjalmarson markerade ett avbrott på en 40-årig samarbetstradition. Allt sedan Nationernas Förbund och sedan inom Förenta Nationerna har det varit praxis, att den svenska delegationen sammansatts av representanter för de stora partierna i riksdagen. Och samarbetet har, så långt jag har kunnat finna, varit förtroendefullt partierna emellan; så långt jag vet har det varit praktiskt taget gnisselfritt.

Vad jag nu, herr talman, vill komma fram till är optimistiskt — det är optimistiskt i överkant, det vet jag. Men jag frågar om det inte skulle kunna gå

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

att finna en formel som gjorde det möjligt att återställa den tidigare, allsidiga partipolitiska representationen inom Förenta Nationernas svenska delegation. Men då utan att detta utbasunerades så att man sade, att regeringen har slagit till reträtt.

Jag vet vad regeringen här säger. Regeringen menar att herr Hjalmarson, eller jag skulle hellra vilja säga högern, skall bidra till den utrikespolitiska borgfreden i vårt land genom en viss återhållsamhet i utrikespolitiska uttalanden och manifestationer. Och jag förstår regeringen härvidlag.

Jag vill säga i detta sammanhang, så att jag inte skall bli missförstådd — och det utan något samband med herr Hjalmarsons ledamotskap av Förenta Nationernas svenska delegation — att herr Hjalmarson i dag varit mycket modest. Det kan man med tillfredsställelse konstatera.

Jag menar med detta inte alls, herr talman, att vi inom de olika politiska partierna i vårt land skall ålägga oss tystnad i kontroversiella ämnen. Vi hade för halvtannat år sedan olika åsikter i Libanonfrågan, och det var inte något fel att vi öppet redovisade den saken. Eller ta en annan fråga, där högern har avvikande mening! Jag syftar på Pekingkinas medlemskap i Förenta Nationerna. Där anser ju vi som regeringen, att det rimliga är att Pekingkina skall ha medlemskap i generalförsamlingen och naturligtvis i dess säkerhetsråd. Jag tror att hans excellens utrikesministern någon gång sagt, att vi skall inte i detta sammanhang skilja på »snälla» och »elaka» nationer. Det är dock så, att Förenta Nationerna är en mondial organisation, och för att kunna genomföra nedrustning, för att kunna genomföra atomkontroll och mycket, mycket annat är det helt enkelt nödvändigt att Pekingkina är med. Pekingkina representerar i alla fall mellan en fjärdedel och en femtedel av jordens befolkning.

Vad jag vill säga är, att vi skall inte överbetona de partimässiga meningskillnader som finns, utan vi skall i stället ta fasta på det som förenar. Vi är ense om det väsentliga, om huvudlinjerna i svensk utrikespolitik, och det skulle vara värdefullt om herr Hjalmarson deklarerade detta ännu tydligare än vad som framgick av hans anförande nyss.

Jag sade att vi är överens om den svenska utrikespolitiken. Regeringspartiet talar gärna om den socialdemokratiska utrikespolitiken. Jag reagerar mot detta; jag har alltid gjort det. Högern och folkpartiet må tala för sig, men jag vill säga att den svenska utrikespolitiska linje som vi gjort till vår har hundraprocentigt omfattats av centerpartiets riksdagsgrupp. Jag vet inte om herr Erlander, när han efter mig får ordet, kan säga detsamma om det socialdemokratiska partiet.

Det har ofta sagts om oss inom de politiska partierna att vi inte bör agera så, att man i utlandet kan få den uppfattningen, att det i Sverige råder splittning i de utrikespolitiska målsättningarna och principerna. Jag tror inte det är så farligt med den saken. Såväl i öst som i väst är man säkert underrättad om opinionen i vårt land. Man vet säkert på båda hållen genom sina ambassader eller i övrigt, att allt Sveriges folk är på det klara med att en anknytning till den ena eller den andra stormaktskonstellationen är farlig för vårt land. Man vet säkert både i öst och väst, att Sveriges folk är på det klara med nödvändigheten att — om så illa krävs — försvara vårt territorium mot en inkräktare, från vilket håll denna inkräktare än komma månne.

Nej, jag menar att faran för utrikesfrågornas partipolitiserings ligger på ett annat plan. Det finns risk för att de partipolitiska meningsskiljaktigheterna, som finns, propagandamässigt överdimensioneras, så att vi glider bort från den enighet i folkopinionen som vi har i dag.

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

Jag sade förut att vi måste vara återhållsamma här i den utrikespolitiska diskussionen inom Sverige, men vi måste också vara återhållsamma utåt. Jag instämmer här till fullo med vad utrikesministern sade. Han uttryckte det så, att det vore att kraftigt överskatta våra möjligheter att utöva verkligt inflytande, om man trodde att vi i de frågor där stormakternas vitala intressen står på spel skulle vinna någon framgång med egna vittsyftande förslag. Ja, så säger utrikesministern. Om jag, som inte behöver använda detta korrekta språk, skulle yttra det på vardagssvenska, skulle det vara så här: Vi skall inte vara så »hejiga» i utrikespolitiken. Det är risker med det. Var och en vet hur lätt en inställning från Sveriges sida kan missuppfattas, hur lätt den tas upp av den ena parten och blir misstänkliggjord av den andra.

Det förhåller sig så, att vi har en good will i det internationella umgänget. Hans excellens utrikesministern talade om detta. Han pekade också på att vi själva gärna vill hjälpa till om det krävs. Han nämnde därvid vårt deltagande i FN-styrkan i Egypten sedan 1956, i övervakandet av vapenstillståndet i Främre Orienten, i Kashmir och i observationsgruppen i Libanon 1958. Listan skulle kunna utökas. Jag skulle särskilt vilja peka på en sak: det är en svensk som är generalsekreterare i FN. Hammarskjöld är en duktig karl, det säger alla. Men det var inte därför han blev generalsekreterare utan det var därför att han var svensk.

Det är klart, att vi när det är möjligt skall använda den goodwill vi har. Men det är samtidigt klart att vi skall vara rädda om den. Vi skall bedriva vår politik försiktigt ute i världen och jag återkommer till — och det är mitt kanske främsta ärende i denna debatt — att vi också skall iaktta försiktighet här hemma. I den blockdelade värld, i vilken vi lever, har vi svenskar helt enkelt inte råd till partimässigt käbbel i utrikes-

frågor. Vi svenskar måste vidmakthålla den enighet inåt som skapar styrka utåt. Och efter vad man fått läsa i tidningarna och efter vad som förklarats från olika talartribuner i vårt land anser jag mig ha anledning att utan speciell adress säga, att det parti, som inför höstens valrörelser vill förstora de skillnader som finns mellan partierna i den utrikespolitiska uppfattningen och målsättningen, det partiet ådrar sig ett stort ansvar.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det är en stor och betydelsefull angelägenhet som under denna debatt har samlat kammarens intresse. Vi går om en stund att fatta ett beslut, som säkert allesammans kommer att knyta stora förhoppningar till men som väl också otvivelaktigt innebär betydande risker, såsom också har påpekats. Det beslutet kommer, såvitt man nu kan bedöma, att präglas av samma enhetliga bedömning som den föregående debatten. Jag vill gärna å regeringens vägnar förklara, att det ger anledning till känslor av utomordentlig tillfredsställelse, att man i dag kring en av de stora och för framtiden betydelsefulla frågorna har kunnat demonstrera en nationell samling av den art, som här har kommit till uttryck och som jag föreställer mig den kommande voteringen kommer att ytterligare understryka.

Det har under sådana förhållanden varit naturligt för regeringen och såvitt jag kan förstå också för oppositionen att inte ta upp frågor, där meningarna kan vara mera delade. Det har varit anledningen till att man från regeringens sida inte har aktualiserat några stridsfrågor.

Med anledning av herr Wahlunds yttrande vill jag bara säga, att från regeringens sida har vi ingen anledning att på någon punkt ändra den bedömning vi förde fram i den senaste utri-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

kespolitiska debatten. Det är betydelsefullt med en nationell samling — det har demonstrerats i dag — men det är också betydelsefullt, att vi vet varom vi samlas. Oklarhet och dunkelhet och uttalanden av tvekydig natur är för en liten nation livsfarliga. Därför kommer vi också i fortsättningen att påtala dem, när vi än möter dem och från vilken sida de än kommer, och jag föreställer mig att herr Wahlund inte kan beteckna det som ett utslag av partipolitik.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag skall börja med att tacka hans excellens herr ministern för utrikes ärendena för det yttrande som han fällde för en stund sedan. Han talade om att det är angeläget, att man inte ständigt misstänkliggör och vantolkar motpartens ord och handlingar. Jag förstår att excellensen då inte bara tänkte på de utrikespolitiska frågorna utan också hade våra inrikespolitiska förhållanden i tankarna, inte minst den kampanj, som har pågått under ett par månader inom hans eget parti. Jag tackar honom för att han använder sin obestriddliga auktoritet inom detta parti till denna påminnelse.

Det finns väl inte någon anledning att här i dag försöka ta upp en allmän debatt kring allehanda internationella spörsmål om relationerna mellan folken. Utrikesministern har ju själv varit mycket återhållsam vid val av ämne.

Jag tror i likhet med herr Wahlund, att den som skulle draga upp en debatt i syfte att förstora och betona de nyansskillnader, som eventuellt skulle kunna komma fram på den ena eller den andra punkten, i avsikt att på denna grund sedan lägga upp en partipolitisk strid längre fram i år skulle ådraga sig ett mycket tungt ansvar.

När vi nu emellertid har en debatt, som enligt överenskommelse mellan partierna åsyftar inte endast en belysning av problematiken kring EFTA utan även

att ge tillfälle till mera allmänt utbyte av åsikter kring de utrikespolitiska spörsmålen, förefaller det mig klart, att i den mån vi inte under denna debatt kan påvisa att det finns grund för en annan attityd än den som herr Wahlund här angav, kommer också de demokratiska partierna att vara bundna av vad denna debatt här i dag har visat och vad den icke har visat. Måhända kan den därigenom få en icke helt ringa betydelse.

Hans excellens herr utrikesministern berörde i sitt anförande huvudsakligen nedrustningsfrågan. Jag tillåter mig att först göra en liten observation på en punkt, där jag annars möjligen skulle kunna bli misstänkt för att ha samma uppfattning som utrikesministern. Han säger, att i Förenta staterna har man på allvar insett även det egna territoriets sårbarhet, och man betonar med ökad iver det rent defensiva syftet med sina rustningar. Förenta staternas regering har, såvitt jag vet, inte bara på senaste tiden utan under många år med all tänkbar iver betonat det rent defensiva syftet med sina rustningar. Om det skulle ligga i utrikesministerns formulering en antydning om någonting annat måste jag deklarera en annan mening. Det förefaller mig, som om man från amerikansk sida därvidlag har intagit en fullt klar och entydig ståndpunkt sedan mycket länge.

Herr talman! Det som herr utrikesministern huvudsakligen gjorde till föremål för sina reflexioner är av naturliga skäl nedrustningsfrågan. Vi är alla lika brinnande intresserade av att det skall gå att uppnå en överenskommelse i denna fråga, som innebär åtminstone ett steg fram på vägen. Jag är för min del överens med utrikesministern i fråga om själva huvudsynpunkten, nämligen att det är ett livsintresse för alla folk, att stormakterna försöker komma ett steg framåt, och att man, om man inte skulle kunna komma ett stort steg framåt, i alla fall försöker ta ett litet

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

steg. Emellertid vill jag göra ett påpekande. Det är naturligt att de stater som skall träffa en överenskommelse om begränsning av rustningarna kräver ömsesidiga garantier och betryggande kontroll över att överenskommelserna också blir respekterade. Det har förvånat mig ganska länge, att Sovjetunionen rest ett sådant intensivt motstånd mot tanken på kontroll över en nedrustningsöverenskommelse. Nu har det ju under senaste året skett en glädjande uppmjukning av Sovjets hållning, en utveckling som man endast kan hoppas skall fortsätta. Men utrikesministern uttrycker sig här på ett sådant sätt, som om det vore fråga om en ömsesidig misstänksamhet, lika litet välgrundad på någondera sidan, som ligger bakom talet om kontroll och garanti. För min del måste jag göra den deklarationen, att det tyvärr är nödvändigt att insistera på kontroll och garanti. I den demokratiska världen har man ju haft sådana erfarenheter av vad Sovjetrysslands löften betyder — jag kan, för att nämna ett par exempel, erinra om de baltiska staterna och Ungern — att det enligt min mening skulle vara oriktigt att träffa långtgående överenskommelser som icke förbindes med garantier.

Utrikesministern säger, att man på stormaktshåll glömmer att det i alla fall är risker förenade med nuvarande kapprustning; inte bara med okontrollerade överenskommelser. Ja, det är utan tvivel riktigt att sådana risker finns. Men det förefaller mig som om utrikesministern i sin tur glömde, att riskerna av att träffa nedrustningsöverenskommelser utan betryggande garantier till övervägande del skulle ligga på den demokratiska sidan. Inom demokratierna har ju den allmänna opinionen och den offentliga insynen helt andra möjligheter att göra sig gällande än inom diktaturstaterna, och denna insyn ersätter där i viss mån kontroll, något som icke är fallet inom diktaturstaterna. Det föreligger alltså härvidlag en

olikhet i förutsättningarna, som man vid en realistisk analys inte bör helt förbigå.

Om det skulle vara så, att utrikesministern avser att överge den återhållsamhet, som han i övrigt och med rätta prisar, och komma med något slags råd åt västerns demokratier, att de inte skall vara så noga med att kräva kontroll och garanti, då måste jag säga, att jag för min del inte vill skriva under något sådant råd till de demokratiska makterna. Just om man, såsom vi väl alla gör, hoppas att det skall bli möjligt att träffa hållbara överenskommelser om nedrustning, har man anledning betona betydelsen av effektiv kontroll såsom en förutsättning för verklig avspänning.

Herr talman! Det som jag nu berört gäller ju inte någon sida av den svenska utrikespolitiken, utan det har uteslutande varit fråga om en bedömning av andra staters utrikespolitik. När utrikesministern kommer in på den svenska utrikespolitiken och karakteriserar vårt allmänna läge så som han gjorde i slutet av sitt tal, skall jag be att helt och hållet få instämma i hans uttalande. Jag tror, att han väl karakteriserade den hållning, som vi i stort har intagit och som vårt land bör fortsätta att inta. Det är alldeles klart, att denna huvudlinje i den svenska utrikespolitiken, som många gånger har åberopats, ligger fast. En förutsättning är naturligtvis att vi i Sverige också fortsätter en försvarspolitik av hittillsvarande slag.

När det gäller Förenta Nationerna är vi alla överens om vad utrikesministern här har uttalat. Ett led i vårt arbete inom Förenta Nationerna är givetvis att vi både inom och utom FN stöder de nya staternas utveckling. I samband därmed vill jag sluta mig till dem, som tidigare i dag här i kammaren har uttryckt sin bestörtning och sitt fördömande av de rasförföljelser, som har ägt rum i Sydafrika under senare tid. Emellertid är det alldeles klart, att för-

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

tryck av människor inte är mera försvärligt, om orsaken därtill icke är hudfärg utan olikhet i åsikter. Det är i båda fallen något ohyggligt, som vi måste reagera emot. Vad som för närvarande har särskild aktualitet är ju den oerhörda rasdiskriminationen i Sydafrika, en politik som kommer att eller i varje fall kan befaras få ödesdigra verkningar på förhållandet mellan de demokratiska staterna i världen och de unga nationerna, om inte vi på vårt håll reagerar emot den. Jag är övertygad om att alla här i kammaren har samma inställning. Herr Hjalmarson har ju förut uppehållit sig vid denna fråga.

Herr talman! Jag vill än en gång understryka, att det måste vara en angelägenhet av stor betydelse att det här i den svenska riksdagen finns en sådan avgörande enighet rörande utrikespolitikens huvudlinjer. Det måste underlätta en fast och konsekvent hållning och öka respekten i utlandet för den svenska utrikespolitiken. Det måste också stärka regeringens ställning i internationella sammanhang, när den kan åberopa att den bakom sig har hela det demokratiska Sverige. Utrikesutskottet har i sitt utlåtande konstaterat, att det råder allmän enighet om den alliansfria utrikespolitiken. Detta konstaterande hoppas jag att andra kammaren i dag inom kort skall göra till sitt. Därigenom betonas betydelsen av att vi — som herr Wahlund sade — icke överdriver smärre nyansskillnader men däremot accentuerar den utomordentliga vikten av en samling kring vår utrikespolitik. Det har varit en tradition i detta land under många årtionden att avstå från varje annat grepp på de utrikespolitiska spörsmålen, och jag hoppas, att denna tradition, som tillhör de väsentliga värdena i den svenska demokratien, också skall komma att bevaras.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN:**

Herr talman! Jag skall be att få säga några ord om två av de punkter, som herr Ohlin nyss tog upp vid sin granskning av de uttalanden som jag gjort i mitt inlägg tidigare under debatten.

Den första gäller en passus i mitt inlägg, som gick ut på att Förenta staterna numera känner sin egen sårbarhet och därför starkare betonar det defensiva syftet med sina rustningar. Herr Ohlin menade att det var sårande för Förenta staterna att ifrågasätta annat än att man tidigare haft defensivt syfte med sina rustningar.

Det är klart att båda parterna har defensivt syfte med sina rustningar. Bägge har också hela tiden, såvitt jag kan förstå, betonat detta syfte. Men det har väl emellanåt förekommit, att det har lagts stor vikt vid den styrka som rustningarna utgjort. Vid en tid, innan hela räckvidden av kärnvapenkrigets ohyggligheter hade gått upp för opinionen, kunde det väl inträffa att det ibland föreföll vara politiskt angeläget att understryka den egna militära styrkan. För att ta ett exempel erinrar jag om den vakttjänst som utfördes av amerikanska flygvapnet över polartrakterna, varvid det meddelades att man med kärnvapen i lasten gjorde ständiga inflygningar fram emot den ryska gränsen. Detta skedde väl för att betona vilken hög beredskap och vilken militär styrka som kunde presteras.

Jag har således givetvis inte avsett att säga någonting annat än att Förenta staterna hela tiden har haft defensivt syfte med sina rustningar.

Den andra fråga, som jag ville säga ett par ord om, gäller kontrollen i samband med nedrustningen. Herr Ohlin underströk, att man inte nog kan värdesätta att en nedrustning blir kontrollerad och att kontrollen spelar en så utomordentlig roll, att det vore oförsvarligt att vidta några nedrustningsåtgärder utan parallell kontrollapparat. Numera godtas ju kontrollkravet i princip även av Sovjetunionen, även om

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

man ännu inte — ehuru man har talat mycket om kontroll — kommit så långt som till att göra gemensamma tekniska undersökningar av hur ett kontrollsystem skulle fungera. Det kan alltså inte utan vidare på förhand sägas, att här skulle föreligga några oöverkomliga motsättningar mellan de bägge huvudparterna.

Vi har dock på ett område fått en början till gemensamma tekniska undersökningar beträffande ett kontrollsystem, nämligen i fråga om inställandet av kärnvapenproven. De tre atommakterna har tillsammans utarbetat ett kontrollsystem i detalj och har alltså kommit på mycket god väg att ena sig om en kontroll. Ännu har de emellertid inte nått fram till någon överenskommelse. Jag tror i alla fall, att det kan vara befogat att, som jag har gjort, göra den anmärkningen att även det bästa kan vara fiende till det goda, att man kan driva kontrollkravet för långt. Eftersom vi i dessa dagar har sett, att Englands premiärminister i förhandlingssyfte reser över till Förenta staterna tydligen med tanke på att den amerikanska inställningen till kontrollfrågan betraktas som alltför rigorös, kan man inte tala om att det är Västerns inställning å ena sidan och Sovjetunionens å den andra som står emot varandra. Här föreligger uppenbarligen olika meningar mellan de brittiska och amerikanska regeringarna. I vissa kretsar i Förenta staterna yrkar man på att kärnvapenproven inte skall inställas, att man inte skall träffa en sådan här överenskommelse. Skälen är helt andra än misstanken om att kontrollen inte kan bli fullständigt effektiv. Det finns i Amerika strömningar, som går ut på att man inte kan avhända sig möjligheten att experimentera fram nya kärnvapen av den mindre sorten, som är särskilt svår att kontrollera. Här tror jag att det kan vara fullt motiverat om vi från svensk sida uttalar, att det förefaller som om kontrollkravet i alla fall kan drivas för långt. Vi anser oss kunna

säga, att om brittiska regeringen finner en föreslagen kontroll tillfredsställande i detta speciella fall, då bör det kanske finnas skäl att acceptera en överenskommelse på den grundvalen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Det är inte så länge sedan vi hade en mycket ingående utrikespolitisk debatt, där ett flertal grundläggande problem ganska noga diskuterades. Sedan dess har väl egentligen ingenting hänt som kan ge anledning till att på nytt ta upp de frågorna. För egen del vill jag bara säga, att jag inte har någonting att tillägga och inte heller någonting att dra ifrån det jag då sade. I dag skulle man väl närmast endast vilja uttala vad säkert de flesta människor känner, nämligen en varm förhoppning om framgång för vissa konferenser, som är avsedda att snart ta sin början.

Flera gånger under det senaste årtiondet har ju ett världskrig synts hotande nära. Jag vill erinra om Koreakriget 1950 och Suezkrisen 1956. Alltjämt föreligger, som vi nogsamt vet, starka spänningar — inte bara mellan de kommunistiska och de demokratiska staterna. Jag tänker även på motsättningen mellan de gamla kolonialmakterna och de asiatiska och afrikanska folk som kämpar för sin självständighet. Detta rymmer en del farliga moment. Detta är ett spänningstillstånd, som kan utgöra en stor fara för mänskligheten i en tid, då alla folk och alla stater ömsesidigt är mer beroende av varandra än någonsin tidigare i historien. Teknikens landvinningar ger hela mänskligheten löften om en rik materiell utveckling. Dessa löften kan bli verklighet endast om folken får leva i fred och får ställa sina produktiva krafter i hela mänsklighetens tjänst, oberoende av politiska ideologier, oberoende av rasfördomar, religionsfejder

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

och ekonomiska intressebegränsningar. Vi ser ju på sina håll i dag sorgliga ytt-
ringar av motsättningar på dessa områ-
den. Jag tänker framför allt på ras-
motsättningarna.

Det kan ligga nära tillhands att hem-
falla åt pessimism när det gäller mänsk-
lighetens framtid, men även om det
världspolitiska läget i dag kan te sig
mörkt mot bakgrunden av alla de olösta
vitala problemen, så inrymmer det ock-
så — som det sagts här tidigare — lju-
sare aspekter. Nog får vi väl ändå vara
överens om att aspekterna just nu ter
sig en aning mera löftesrika än någon-
sin tidigare under efterkrigstiden. Un-
der fjolåret inträdde ju en uppenbar
förbättring i den världspolitiska atmo-
sfären. De personliga förhandskontak-
terna på toppnivå bör ha givit de båda
blockens företrädare klarare uppfatt-
ning om avsikter och ståndpunkter på
ömse håll. Jag tror inte att vi skall un-
derskatta betydelsen av att representan-
ter för olika makter numera tycks kun-
na tala till varandra på ett annat språk
— vi kanske kan säga ett mera värdigt
språk än vad fallet var bara för ett eller
annat år sedan. Visserligen kan man
peka på att vad man tidigare tyckt vara
ansatser till islossning i det kalla kriget
har gett ett klenkt resultat. Den s. k. Ge-
nève-andan 1955 försvann ju i det blå.
Förarbetena nu i form av sammanträfs-
fanden på högsta nivå borde emellertid
innebära i varje fall något större förut-
sättningar.

Fastän årets toppmöte börjar under
vad det tycks relativt gynnsamma au-
spicier, får man emellertid inte hem-
falla åt någon förhoppning om att brän-
nande världsproblem snabbt och säkert
skall lösas. Tvärtom blir det, om några
resultat över huvud taget kommer att
vinnas, en mycket svår och säkert myc-
ket långvarig procedur. Kännbara bak-
slag är inte uteslagna. Det finns känsliga
nervknutar i världspolitiken som san-
nerligen inte är lätta att komma till
rätta med. Hur skall t. ex. Berlin-frågan

lösas? Hur skall man kunna åstadkom-
ma ett fredsfördrag med det delade
Tyskland som folkrättsligt gör slut på
det andra världskriget? Det torde knap-
past vara några överord att säga, att
världspolitiken nu står vid ett vägska-
l, där den ena vägen kan leda till fred-
ligare förhållanden en tid framöver och
den andra till nya kriser som i det långa
loppet rent av kan hota mänsklighetens
existens. Frågan är vilken väg som skall
beträdas eller om det skall bli halt vid
vägskalet. Har de män som kommer att
mötas vid toppkonferensens runda bord
vilja, kraft och förmåga att skapa det
inbördes förtroende, som kan göra det
möjligt för dem att slå in på en lycklig
väg?

En fingervisning om vart utveckling-
en kan komma att leda får vi möjligen
innan toppmötet börjar. Nedrustnings-
förhandlingarna i Genève befinner sig
just nu i ett ömtåligt skede. Ryssarna
har lämnat ett positivt motbud till väst-
makternas förslag om förbud mot kärn-
vapen och kontroll av förbudens efter-
levnad. Kan öst och väst nu nå en över-
enskommelse i den frågan, måste det ty-
das så att ett förtroende mellan de båda
blocken är på väg att förverkligas. Tidi-
gare förhandlingar om nedrustning har
ju strandat på oenigheter i fråga om
kontrollen. Hur innerligt vi än önskar
framgång för fredssträvandena gör vi
nog klokt i att vänta och se och inte in-
vagga oss i överdrivna förhoppningar.
Så svåra som problemen är bör vi emel-
lertid säga oss, att vi har anledning att
finna glädje i varje litet framsteg som
kan uppnås vid dessa förhandlingar.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Herr Wahlund sade: Så
länge våra utrikesdebatter är tråkiga
är allt gott och väl. Jag förstod honom
så, att är de tråkiga, innehåller de inte
mycket av märkliga händelser eller in-
tressanta moment, så skulle allt vara
gott och väl här på jorden. Nu är de

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

emellertid kanske tråkiga därför att det är så många som inte inser vad världsläget egentligen innebär. Hur många vet egentligen vad som sker omkring oss?

Jag ser tvenne excellenser tillstädes här i dag. Jag kan inte neka till att jag gärna skulle vilja ta herr statsministern på ordet och efterlysa ett verkligt klart språk i fråga om vad vi har omkring oss och vad vi inte har omkring oss. Jag vill säga att jag är fullkomligt med på att vi skall vara politiskt neutrala. Det är ingen tvekan på den punkten. Det är nog ingen här som inte menar det. Därmed avser jag också militärt neutrala. Men jag erinrar mig ett yttrande av herr Hedlund i en liknande debatt helt nyligen — jag anser att det var ett av de viktigaste anföranden som har hållits här i kammaren — eller konstateranden i varje fall; jag minns uppriktigt sagt inte hur resten av anförandet var, det kanske inte var så förstklassigt. Men det var en sak i detsamma som kammaren bör lägga på minnet. Herr Hedlund sade, att i den ideologiska kamp som pågår kan ingen människa vara neutral.

Det duger inte att tänka 1800-talstankar i mitten på 1900-talet. Vi lever nu i en helt annan tidsålder med helt andra förutsättningar att ta hänsyn till; vi lever i den ideologiska tidsåldern.

Jag frågar nu främst utrikesministern — men det är väl kanske tveksamt, om utrikesministern eller statsministern skall handskas med de ideologiska frågorna — om regeringen tror eller inte tror att världskommunismens mål är att dominera världen. Kan man ta herr Chrustjov på orden när han säger detta? Är det något fel på mitt resonemang när jag säger att i ett världsideologiskt sammanhang varje åtgärd syftar till detta stora mål, nämligen att dominera världen? Om detta är sant, vilket jag tror att det är, måste väl också talet om samexistens antas ingå som ett led i denna större plan att lägga under sig jorden,

inte med militära medel, utan med ideologiska medel.

Jag träffade häromdagen en italiensk f. d. kommunist, som sade om samexistensen, att den är som att släppa en varg och ett lamm i samma lilla hage i förhoppningen att vargen skall vara vegetarian. En annan bild, som jag har hört och som jag vet att statsministern en gång har hört från japanskt håll, handlar om en kanin och ett kálhuvud: kaninen har en plan: att äta kálhuvudet. Men kálhuvudet har ingen plan, det vill ligga där i fred utan att bli uppätet av kaninen men kan inte göra så mycket åt det.

Det är viktiga frågor de här som jag nu ställt till de båda excellenserna. Villkendera som vill svara eller om ingen vill svara är en sak som jag inte råder över.

Jag vill emellertid upprepa vad jag har sagt flera gånger här, att en nation med en ideologi alltid kommer att vinna över en nation utan en ideologi.

Man ser i alla fall någon gång små ljusglimtar. Expressen är en tidning som man inte alltid har anledning att vara glad över, men ledaren där i går och Aftonbladets ledare i dag visar faktiskt en antydning till ideologisk klarsyn där det talas litet om Östtyskland och om vad Chrustjov syftar till. Det är viktigt att detta kommer under mångas ögon, och jag är glad åt att så sker.

Nu märker jag att rösten sviker mig så mycket, att jag inte kan hålla på mycket längre — det är väl andra asiatiska inflytanden som där spelar in.

Jag kan förstå om man står handfallen. Jag minns att utrikesministern svarade mig i en liknande situation för något år sedan: Ja, var och en får väl försöka med sin ideologi, och så får vi se vem som vinner. Det där låter säga sig, men har utrikesministern någonting att komma med? Jag har det — det vet utrikesministern och framför allt statsministern, som jag har hållit efter med

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

brev och skrivelser och inbjudningar under lång tid.

Jag upprepar här vad som tidigare har sagts, fastän jag vet att det i Sverige finns färre som tror på det än i något annat land. Jag har med kammarens vederbörliga tillstånd just varit på Cypern för att resonera MRA med folk därnere, och där har man nog en något annan syn på sakerna än här. Här i Sverige har vi väl kanske under alltför många år levat ett tryggt liv, och små saker kan därför förefalla oss stora, så att vi begränsar vår syn till de allra närmaste problemen. Det är väl också därför våra utrikesdebatter blir tråkiga, fastän de faktiskt i en sådan här tid kunde vara ett verkligt drama, om man såge öppet och ärligt på läget.

Jag vill tillägga, att fruktan är den sämsta av alla rådgivare. Om vi nu talar väl med ryska regeringschefer eller kommunistkinesiska regeringschefer, så hjälper inte det ett dugg — det ändrar inte deras planer det ringaste. Då är det bättre att vi talar sanning och ser sakerna sådana som de i verkligheten är.

Min slutsats, som jag drog också förra gången jag talade i sådana här frågor, är att vi alla förr eller senare — helst förr — måste välja, om vi skall ha världskommunismen eller om vi skall ha MRA. Det finns inte flera världsideo-logier till hands i närvarande stund, och det lär inte komma upp flera på ganska lång tid.

Nu är jag nyfiken på om hans excellens statsministern behagar svara mig. Gör han det inte, skall jag vara lika god vän med honom i alla fall.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag skulle tro att den upplysning, som Hilding Hagberg lämnade i sitt anförande, rörande den behandling som Högsta sovjets brev till den svenska riksdagen har rönt var en överraskning för många av kammarens ledamöter. Detta brev eller rättare sagt

denna hänvändelse från Högsta sovjet lär ha hamnat hos talmanskonferensen och är tydligen avsedd att begravas där.

Denna hänvändelse till den svenska riksdagen har emellertid ett så angeläget ärende, att den bör bekantgöras för riksdagen. Det är ju ganska upprörande att riksdagens ledamöter inte ens får ta del av sina egna brev, och därför tar jag mig friheten att nu föredra den hänvändelse som Högsta sovjet har gjort till den svenska riksdagen. Den avser den viktiga frågan om krig eller fred och om allmän avrustning och bör därför inte undanhållas riksdagens ledamöter. Brevet lyder: »Socialistiska sovjetrepublikernas unions Högsta sovjet vänder sig till parlamenten i världens alla länder i en fråga, som har livsviktig betydelse för mänskligheten. — Utvecklingen av de internationella relationerna har inträtt i ett mycket ansvarsfullt stadium. Atomens, elektronikens och rymdbetvingandets århundrade har öppnat oöverskådliga, storslagna perspektiv för vetenskapens och teknikens utveckling. Men samtidigt har mänskligheten ställts inför det reella hotet om att dessa stora upptäckter skall utnyttjas för att utrota människor och förinta materiella värden. — Redan nu har anhopats väldiga förråd av massförintelsemedel, som har en kolossalt ödeläggande kraft. Men upprustningen ökar ständigt och drar in nya länder i sin häxdans och suger livskraften ur folken. I sanning fantastiska medel kastas bort på produktionen av dödsbringande vapen, samtidigt som miljoner människor och många folk fortfarande lever i fattigdom och är berövade människovärdiga levnadsbetingelser. Upprustningen och 'det kalla kriget' vanställer relationerna mellan staterna, reser konstgjorda barriärer, som hindrar umgänget mellan folken och handeln mellan länderna samt bromsar deras ekonomiska utveckling. Upprustningen drar in mänskligheten i ett nytt krigs avgrund. När en anda av misstroende

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

och fiendskap härskar i relationerna mellan staterna, då väpnade mångmiljonarméer står mot varandra och himlen korsas av bombplan med dödsbringande last av kärnvapen, kan minsta felsteg framkalla en katastrof. Då kan det på några minuter bryta ut ett krig i vilket det inte kommer att finnas någon skillnad mellan uppland och front, mellan soldater och fredliga invånare. Förintande av tusentals städer och byar, verkstäder och fabriker, hundratals miljoner utsläckt människoliv, förstörelse av ovärderliga kulturella minnesmärken — detta kommer att bli det oundvikliga resultatet, om folken, parlamenten och regeringarna inte förmår att hindra denna händelseutveckling. Var finns utvägen? Hur skall man göra slut på det uppkomna läget, hur skall man trygga människorna ett lugnt och fredligt liv? Det finns ett avgörande pålitligt medel att utesluta möjligheterna av att ett krig släppes lös. Detta medel är allmän och total nedrustning av staterna. Då krigsföringsmedlen och alla slags vapen kommer att förstöras och arméerna upplösas, så kommer därigenom att skapas betingelser för en varaktig fred på jorden, för en värld utan krig och blodsutgjutelse. — En allmän och total avrustning ställer alla stater i samma läge. De skadar inte ett enda land utan tryggar säkerheten för alla folk. Tvivlen försvinner om att nedrustningsåtgärder kan medföra fördel för en del stater och skada för andra, de tvivel, som uppkom, då det endast var fråga om partiell nedrustning. På vägen till nedrustning kommer det inte längre att finnas kontrollsvårigheter. Om avrustningen kommer att bli total och allmän, så kommer också kontrollen att bli allomfattande och fullständig. — En allmän och total avrustning kommer att öppna en i sanning ny etapp i de internationella relationernas historia. Den fredliga samlevnaden mellan stater med olika socialekonomiska system kommer att säkert tryggas. Alla stater kommer

att leva som goda grannar. Nya möjligheter öppnas för utvecklingen av de ekonomiska, kulturella och kommersiella förbindelserna mellan länderna och folken. Många internationella frågor förefaller i dag olösliga. Men man behöver bara göra slut på upprustningen och avskaffa arméerna, så uppstår med en gång nya möjligheter att reglera dessa frågor. — Våldiga materiella och finansiella medel, som i dag går till rustningar, kommer att frigöras. Hur många hus, skolor, sjukhus, hur många fabriker, kraftverk, dammar och vägar kommer det inte att bli möjligt att bygga för dessa medel! Starkt minskas de skatter, som för närvarande slukar en ständigt ökad del av arbetarnas och böndernas inkomster. Outtömliga möjligheter uppstår att i praktiken omsätta grandiosa vetenskapliga och tekniska projekt, vetenskapsmän och specialister får möjlighet att tjäna endast freden och blomstringen. En allmän och total avrustning kommer att slå upp en ny sida i de ekonomiskt underutvecklade ländernas utveckling. Dessa länders ekonomiska utveckling går nu mycket långsamt. Miljoner människor i Asien, Afrika och Latinamerika svälter och halvsvälter fortfarande. Avrustningen kommer, sedan den frigjort våldiga materiella och finansiella medel, att bidra till ett undanröjande av denna orättvisa, att påskynda avskaffandet av de underutvecklade och koloniala ländernas sekelgamla efterblivenhet genom att den skapar nya resurser för det ekonomiska biståndet till dessa länder. — Kan man uppnå en allmän och total avrustning under nuvarande etapp? Är inte detta en utopi? Nej, i våra dagar är detta ingen utopi. SSSR:s Högsta sovjet ger uttryck för sin fasta förvisning om att detta mål är fullt uppnåeligt. Medan det för ett par årtionden sedan ännu inte fanns tillräckliga krafter och medel för att genomföra idén om total och allmän avrustning, så har denna idé nu blivit en fana för ofantliga människomassor, hela

Sveriges anslutning till EFTA, m. m.

folk och nationer. Det finns nu en stor grupp av stater, som konsekvent kämpar för att man skall genomföra den. — Avrustningsproblemets avgörande ligger i människornas händer. Människan har skapat de ödeläggande vapnen. Hon kan och måste förinta dem! Förutsättningarna att lösa denna vår tids mest brännande fråga är så mycket gynnsammare som det under den senaste tiden skett en förskjutning till det bättre i de internationella relationernas utveckling. En förståelse för meningslösheten i och faran av fortsatt upprustning tränger in i medvetendet hos allt bredare befolkningsskikt, parlamentsledamöter, politiker och statsmän. Överallt ökas strävandena att få ett slut på 'det kalla kriget' och lösa de internationella tvistefrågorna utan användning av våld, på basis av förhandlingar och överenskomelser. — En framträdande roll i minskningen av den internationella spänningen spelade den sovjetiske ministerrådsordföranden N. S. Chrustjovs besök i Amerikas förenta stater och hans möten med president Dwight Eisenhower. — Inför mänskligheten öppnar sig en påtaglig möjlighet att rikta in de internationella relationernas utveckling på en ny väg: att göra slut på upprustningen, att göra förhandlingsmetoden till den enda metoden för att lösa internationella frågor. — Nu beror allt på folkens vilja och ihärdighet. — Ett särskilt ansvar vilar härvid på parlamenten, regeringarna och statsmännen. Folken, väljarna, väntar av parlamenten, att de skall säga sitt ord. Just parlamenten och regeringarna måste ständaktigt och målmedvetet söka finna vägar för att lösa de internationella tvistefrågorna och framför allt vår tids mest brännande problem, nedrustningsproblemet. — Det finns inga politiska, ekonomiska eller andra orsaker, som kan göra en fortsatt upprustning berättigad. Mot nedrustning vänder sig endast de kretsar, som ställer sina egoistiska snikna intressen i första rummet och står främmande för

folkens förväntningar och strävanden. Men dessa kretsars motstånd kan övervinnas. Mänsklighetens vitala intressen kräver bjudande, att detta motstånd brytes. — Det finns framkomliga vägar för att lösa problemet om allmän och total avrustning. De har angetts i sovjetregeringens förslag, som framlagts i Förenta Nationerna. Nu beror det direkt på de övriga ländernas, i första hand då de största staternas regeringar och parlament, av deras goda vilja och önskan, om produktionen av de dödsbringande och ödeläggande vapnen skall upphöra och de hopade förråden av vapen förstöras, om mänskligheten skall slå in på vägen till ett ödeläggande krig eller till fredlig utveckling. — Vad SSSR:s Högsta sovjet och Sovjetunionens regering beträffar, så kommer de i enlighet med sovjetfolkets vilja att göra allt som beror på dem för att lösa nedrustningsproblemet och förvandla den uppnådda internationella avspänningen till en stabil fred. — SSSR:s Högsta sovjet godkänner helt och fullt det fredliga initiativet av sovjetregeringen, som för behandling av Förenta Nationerna framlagt ett program för allmän och total avrustning samt ger uttryck för övertygelsen att sovjetregeringens ädla initiativ skall vinna förståelse och stöd i andra länders parlament och regeringar.

SSSR:s Högsta sovjet hoppas att alla länders parlament och parlamentsledamöter å sin sida skall göra allt som är möjligt för att befria folken från upprustningens fruktansvärda gissel, åstadkomma avrustning och bana väg till evig fred för hela mänskligheten. Socialistiska sovjetrepublikernas unions Högsta sovjet

Moskva, Kreml, den 31 oktober 1959.»

Det var detta brev som inte delgavs på den väg det skulle delgivas, nämligen till svenska riksdagen, utan stannade hos talmanskonferensen.

Överläggningen var härmed slutad.

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.*Utrikesutskottets utlåtande nr 2*

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till vad utskottet hemställt, dels ock på bifall till det av herr Hagberg under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Hagberg under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 203 ja och 5 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Bevillningsutskottets betänkande nr 30

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Herr TALMANNEN yttrade:

Såvitt nu kan bedömas blir det nödvändigt att anordna kvällsplenum fredagen den 1 april. Om de ärenden, som kommer att upptagas på fredagens före-

dragningslista, icke hinner genomgå nämda dag, torde det vara ofrånkomligt att anordna arbetsplenum lördagen den 2 april för behandling av de återstående ärendena.

§ 3

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

Föredrogos i ett sammanhang utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner angående bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m., och statsutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1960/61 till Bidrag till internationell hjälpverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

Utrikesutskottets utlåtande nr 3

Kammaren biföll först på därom framställd proposition utskottets hemställan att kamrarna måtte besluta att förevarande ärende skulle avgöras vid dess andra föredragning i kamrarna.

Utskottet hemställde i anledning av de föreliggande motionerna att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad i utlåtandet anförts.

Statsutskottets utlåtande nr 47

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkt 10, s. 19—26 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till Bidrag till internationell hjälpverksamhet för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 20 900 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundström m. fl.* (I: 55) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin*

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

m. fl. (II: 60), hade hemställts att riksdagen måtte

A. besluta utvidga den svenska biståndsverksamheten i enlighet med förslag som framlagts av utredningen angående Sveriges fortsatta bilaterala tekniska bistånd till mindre utvecklade områden i den del som avsåge de under grupperna 1, 2 och 3 i det framlagda programmet upptagna åtgärderna i den omfattning som — efter av vederbörliga organ utarbetad prioritering — rymdes inom ramen för ett från 1 750 000 till 7 950 000 kronor förhöjt anslag till Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd samt en ökning av anslaget under punkten Annan direkt svensk hjälpverksamhet (stipendier) med ett från nuvarande 400 000 kronor till 800 000 kronor förhöjt belopp och således till Bidrag till internationell hjälpverksamhet för budgetåret 1960/61 anvisa 27 500 000 kronor;

B. besluta ett väsentligt statligt stöd till den genom Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd till mindre utvecklade områden för 1961 planerade insamlingsverksamheten antingen genom medgivande av skattefrihet för gåvor till denna insamlingsverksamhet, varom yrkande komme att ställas i annat sammanhang vid denna riksdag, eller — för den händelse förslaget om skattefrihet inte skulle vinna riksdagens bifall — genom statligt bidrag till samma belopp som insamlingen inbringade;

C. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning om att utvidga de svenska insatserna till bistånd åt tekniskt och ekonomiskt underutvecklade länder genom att förbättra möjligheterna för svenska företag att etablera verksamhet i dessa områden;

D. hemställa om att en parlamentarisk delegation tillsattes med uppdrag att fortlöpande och i kontakt med Centralkommittén följa förhållandena på detta område och framlägga de förslag rörande den samlade svenska insatsen

på detta område som med hänsyn till utvecklingen vore påkallade.

Statsutskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 55 och II: 60, såvitt desamma avsåge ökad medelstildelning, till Bidrag till internationell hjälpverksamhet för budgetåret 1960/61 under tredje huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 20 900 000 kronor;

II. att motionen II: 106 icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 55 och II: 60, i vad desamma avsåge statligt bidrag till en år 1961 planerad insamlingsverksamhet, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionerna I: 55 och II: 60, i vad de avsåge utredning, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att motionerna I: 55 och II: 60, i vad de avsåge parlamentarisk delegation, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VI. att motionerna I: 150 och II: 184 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionerna I: 190 och II: 482 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VIII. att motionen II: 185 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Jacobsson, Anders Johansson, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort under I. hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 55 och II: 60, såvitt desamma avsåge ökad medelstildelning, till Bidrag till internationell hjälpverksamhet för budgetåret 1960/61 under tredje huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 27 500 000 kronor;

2) av herrar *Jacobsson, Anders Johansson, Lundström* och *Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Heckscher* och *He-*

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

lén, vilka ansett att utskottet bort under III. hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 55 och II: 60, såvitt nu vore i fråga, besluta att som väsentligt stöd till den genom Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd till underutvecklade områden planerade insamlingsverksamheten utfästa ett statligt bidrag till samma belopp, som insamlingen inbringade;

3) av herrar *Jacobsson, Anders Johansson, Lundström och Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Heckscher och Helén*, vilka ansett att utskottet bort under IV. hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 55 och II: 60, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam utredning om att utvidga de svenska insatserna till bistånd åt tekniskt och ekonomiskt underutvecklade länder genom att förbättra möjligheterna för svenska företag att etablera verksamhet i dessa områden;

4) av herrar *Jacobsson, Anders Johansson, Lundström och Ståhl*, fröken *Elmén* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort under V. hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 55 och II: 60, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att en parlamentarisk delegation tillsätts med uppdrag att förlöpa och i kontakt med Centralkommittén följa förhållandena på detta område och framlägga de förslag rörande den samlade svenska insatsen på detta område, som med hänsyn till utvecklingen vore påkallade;

5) av herrar *Jacobsson, Anders Johansson, Lundström och Ståhl*, fröken *Elmén* samt herrar *Heckscher och Helén*, vilka ansett att utskottet bort under VII. hemställa, att motionerna I: 190 och II: 482, i den mån de icke blivit tillgodosedda genom vad reservanterna under IV. föreslagit, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

6) av fru *Lewén-Eliasson*, utan angivet yrkande.

Vad utskotten hemställt föredrogs. Därvid anförde:

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Trots att det ärende, som vi nu har oss förelagt, är av stor vikt, skall jag med hänsyn till herr talmannens meddelande med hot om lördagsplenum fatta mig så kort som möjligt.

Utrikesutskottets utlåtande nr 3 avser ju praktiskt taget helt de multilaterala hjälpaktioner som sker huvudsakligast genom dels FN:s, dels OEEC:s försorg. Utskottet har i denna fråga kunnat fatta ett helt enhälligt beslut. Jag kan därför beträffande utrikesutskottets utlåtande inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Däremot har meningarna i viss utsträckning varit delade beträffande statsutskottets utlåtande nr 47, som avser frågan om medelsanvisningen för bilateral hjälp. I sak är man, inte bara inom de fyra demokratiska partierna i riksdagen utan även — såvitt jag kan bedöma — ute i landet, enig om behovet av dessa bilaterala hjälpåtgärder. Vad man nu diskuterar är, huruvida vi även för nästa budgetår behöver utöka resurserna för denna verksamhet. Detta anser inte statsutskottsmajoriteten. Vidare delar sig meningarna beträffande formerna för bidragsverksamheten, varom förslag framförts i olika motioner.

Herr talman! Jag vill uttala min glädje över den stora uppslutningen kring den — man kan väl säga — i hela världen godtagna och på många håll med entusiasm genomförda tanken på en stödaktion i verkligt stor skala och i många olika former för de s. k. underutvecklade länderna, eller som man numera säger, de s. k. utvecklingsländerna.

Det är av intresse att konstatera, att den verksamhet, i vilken de kristna missionerna var pionjärer, oförstådda

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

och under långa tider rent av föraktade i vida kretsar i de s. k. upplysta länderna, nu har vuxit ut till verkliga folk rörelser i många länder.

Även i fråga om fullföljandet av den bilaterala verksamheten råder i långa stycken allmän enighet. Den utredningskommitté, som arbetat inom Centralkommittén för bistandsverksamheten, i vilken en rad stora organisationer varit företrädde, har framlagt en rad förslag till projekt för den kommande svenska verksamheten på detta område. Jag har gått igenom de remissutlåtanden som strömmat in i anledning av kommitténs betänkande. Det är rent märkligt att kunna konstatera, att det icke på väsentliga punkter anmälts avvikande mening.

Men i ett avseende framstår för reservanterna utskottsmajoritetens inställning som otillfredsställande, nämligen när det gäller frågan om behovet av och resurserna för att under nästa budgetår kunna fullfölja denna verksamhet.

I en partimotion har folkpartiet föreslagit, att man för nästa budgetår skulle höja anslaget med 6,6 miljoner kronor. Till detta förslag har majoriteten i utskottet ställt sig avvisande. Motiveringen — som enligt vad jag hört upprepats i första kammaren tidigare i dag — har varit, att dessa pengar är onödiga, eftersom det inte skulle finnas några utformade projekt, som kunde komma till utförande ens om riksdagen anvisar detta anslag. Det har sagts mig att både en talesman för utskottet, som dessutom var ledamot av denna utredning, och statsrådet fru Lindström, som glädjande nog befinner sig här i kammaren, har argumenterat efter den linjen. Jag måste på den punkten uttala min förvåning. Denna förvåning blir inte mindre av att det gjorts gällande, att reservationen endast skulle vara en tom demonstration, eftersom dessa pengar under inga förhållanden kunde komma till användning; vi skulle ha reserverat oss för att demonstrera att vi hade ett stör-

re intresse för denna bistandsverksamhet än vad de andra partierna i riksdagen hade. Jag är angelägen om att ta upp denna invändning, som verkligen är ganska allvarlig.

Jag måste särskilt uttala min förvåning över att en ledamot av den utredning jag tidigare berörde har kunnat driva denna synpunkt. Såväl innan motionen väcktes som när reservationen skrevs — och här kan jag tala av personlig erfarenhet, eftersom jag haft med båda dessa saker att göra på allra närmaste håll — var författarna i den mest intima kontakt med de ansvariga tjänstemän som har att handlägga denna verksamhet. Dessa har inte bara bestämt gjort gällande utan också med konkreta exempel belagt, att om icke en ökning sker redan för nästa budgetår av de medel det här är fråga om, kommer de projekt som föreligger att skjutas på framtiden minst ett år. Om anslagen skulle dröja ännu längre kommer projekten att skjutas på framtiden ytterligare. Jag skulle kunna exemplifiera de projekt det gäller. Om majoriteten då gör gällande att 2,5 miljoner kronor finns reserverade och kan användas till förarbetena för de projekt som ligger på bordet, så blir svaret att dessa 2,5 miljoner redan är disponerade för exakta ändamål som också är katalogiserade och som ligger klara. Jag skall för tids vinnande inte ge mig in på någon detaljuppräknings av dem.

Men eftersom dessa 2,5 miljoner kronor alltså icke står till buds, finns det inga pengar för de nya projekt som står på dagordningen. Ett av de främsta är, om jag får nämna ett exempel, det som tar sikte på småindustriinstitutet i Indien. I Indien har man redan kommit så långt att 5 miljoner rupies har beviljats för detta ändamål. Det kommer ganska snart att bli färdigt att köras i gång men det är beroende av att medel ställs till förfogande, medel som icke kommer att finnas om riksdagen beslutar i enlighet med utskottsmajori-

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

tetens förslag. Det är alltså ingen tvekan om att detta kommer att försinkas ett år. Jag måste beklaga om riksdagen tar ett sådant försinkande på sitt ansvar genom att säga nej till den ökade medelsanvisning som behövs för denna verksamhet.

Därtill kommer — och det vill jag gärna understryka — att vederbörande ansvariga tjänstemän kategoriskt förklarat att för att förbereda dessa projekt och genomarbeta dem så att de blir färdiga erfordras inte bara att de rent teoretiskt planeras. Det krävs också förhandlingar med vederbörande motagarländer och i många fall besök på platsen med resor av en inte så liten omfattning. Man måste redan för detta ändamål ha medel till sitt förfogande.

Jag skall inte fördjupa mig mera i detta ämne. Jag tror, herr talman, att man utan vidare kan säga att den framställning som givits av saken, nämligen att pengarna, även om de anvisas, icke kan tas i anspråk därför att man inte har möjlighet att, som det heter, förbruka dem, är missvisande och oriktig. Jag ger de ansvariga tjänstemän som har lämnat dessa uppgifter vitsord framför de ledamöter av utredningskommittén eller andra som har påstått att dessa pengar inte kan komma till användning. De som lämnat motsatta uppgifter är ju folk som dagligen sysslar med denna verksamhet och bättre än några andra vet vad de talar om.

Jag skall därför, herr talman, i punkt I, som gäller anslaget under budgetåret 1960/61, be att få yrka bifall till reservationen, där vi föreslår ett reservationsanslag på 27,5 miljoner kronor.

När det sedan gäller insamlingsverksamheten kan jag fatta mig kortare. Där är vi något flera reservanter. Vi har haft den uppfattningen och vi har den alltjämt, att om en insamling för detta ändamål, som vi väl alla behjärtar, skall komma till ett gott resultat så behövs ett stöd från det allmänna. Där-

för menar vi att man redan nu borde kunna avge en förklaring, att det allmänna skall lämna ett lika stort belopp som den frivilliga insamlingen inbringar. Insamlingen avses bli igångsatt tidigt i början på nästa år och torde sedan pågå några månader. Om ett reciprokt anslag från det allmännas sida skall kunna ge den avsedda stimulansen, är det nödvändigt att det allmänna redan i år utfäster sig att medverka i den omfattning som jag här tillåtit mig skissera och som föreslås i reservation nr 2), till vilken jag yrkar bifall.

Vad det förslag beträffar, som tar sikte på att vi framför allt genom samarbete inom OEEC men även på annat sätt skulle försöka från det allmännas sida intressera enskilda företag att etablera sig i ifrågavarande länder och att vi skulle lämna exportkrediter till dem, skulle jag kunna nöja mig med att instämma i ett avsnitt i Industriförbundets remissutlåtande: »Skall maximal effekt av biståndsverksamheten ernås, bör man åtminstone på längre sikt söka få till stånd ett visst samspel mellan svenska kommersiella intressen och den tekniska hjälpen.»

Det är ingen tvekan om att man menar, att om anslagen till den bilaterala biståndsverksamheten höjs tillräckligt effektivt, så finns det anledning räkna med att enskilda företag skall uppmuntras att öka sina insatser såväl på investeringssidan som när det gäller exporten till länderna i fråga. Men framför allt är det naturligtvis viktigt att här få effektivare exportkrediter och möjlighet till längre krediter än för närvarande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 3).

Frågan om en samordning mellan Centralkommittén och statsmakterna har rönt föga förståelse hos utskottsmajoriteten. Man har sagt, att det behövs ingen parlamentarisk delegation som följer verksamheten. Möjligen kan

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

man på ett senare stadium tänka sig någon form av utredning. Någon sorts parlamentarisk delegation eller något permanent samarbete anses däremot inte böra komma i fråga.

Det är av ganska stort intresse att Kooperativa förbundet enligt sitt remissutlåtande hyser en avvikande mening. Kooperativa förbundet ansluter sig till samma tanke som är framförd i vår reservation och understryker att Centralkommittén icke kan bli annat än, som man säger, ett permanent beredningsorgan för den bilaterala svenska biståndsverksamheten.

Det ligger väl i öppen dag, och det betonades även i förstakammardebatten, att vad vi här rör oss med i penningväg är endast en ringa början. Detta har inte minst statsrådet fru Lindström betonat både här i kammaren och i Förenta Nationerna vid upprepade tillfällen. Här krävs insatser av större storleksordning än vad som hittills kommit till stånd. Men en ökning av hjälpinsatserna kan inte ske utan att man har tillfälle att kontinuerligt följa verksamheten, att verkligen se in i den och veta vad den avser, vilka insatser som är nödvändiga och hur mycket pengar som kommer att erfordras.

Jag tror att Kooperativa förbundets tanke, att beredningen av dessa projekt liksom hittills skall anförtros Centralkommittén, är riktig men att vi i en framtid — och detta så snart som möjligt — måste räkna med att ansvaret flyttas över på statsmakterna och att därför en kontinuerlig insyn från riksdagens sida i detta arbete vore av stort värde. Det är, herr talman, för att tillgodose detta önskemål som reservation nr 4) har tillkommit, och jag ber att få yrka bifall till denna.

Jag skulle även vilja säga ett par ord om motion nr 184 i denna kammare som tar upp frågan om missionernas insatser på detta område. Denna motion har ju blivit livligt uppmärksammas och har också rönt en mycket manstark

— kvinnostark också för den delen — anslutning från ledamöter av denna kammare; enbart deras namn upptar en halv sida i trycket.

Under utskottsbehandlingen har det upplysts att det för närvarande inte finns något hinder för att missionerna — både missionssällskapen och enskilda missionsstationer — kopplas in som organ för det allmännas hjälpinsatser i olika länder; kanske gäller detta framför allt på utbildningens område, i fråga om såväl den teoretiska som yrkesutbildningen. Därför har utskottsmajoriteten i den delen också skrivit mycket välvilligt. Utskottet säger att eftersom man redan med den nuvarande anordningen kan tillgodose detta syfte finns det ingen anledning att därvidlag göra ett särskilt uttalande. Utskottet skriver: »Det torde böra ankomma på Centralkommittén att efter prövning bedöma när så lämpligen bör ske» — d. v. s. låta de svenska missionerna användas såsom organ för genomförande av hjälpåtgärderna.

Jag vill understryka att detta syfte är ytterst behjärtansvärt, och jag tror att Centralkommittén skulle ha nytta av att anlita den mycket stora fond av intresserad sakkunskap, som finns inom de olika missionssällskap som arbetar i de länder det här kan bli fråga om. Att någon reservation därvidlag icke avgivits beror helt enkelt därpå att utskottets skrivning i detta sammanhang måste anses tillfredsställande.

Herr talman! Jag ber till sist att få beklaga att man, när man talat om önskvärdheten av enighet i denna fråga — en önskan som jag till alla delar instämmer uti — liksom har förutsatt att de uppgifter som lämnats skulle godtagas, uppgifter som går ut på att några höjda anslag för nästa år icke kunde utnyttjas. När det nu enligt de närmaste medarbetarnas uppgifter förhåller sig så att ökade anslag är erforderliga, om nya projekt, som ju alla är ense om, skall kunna färdigställas, då måste man anse

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

rimligt att enighet bort vinnas på *den* linjen. Detta är förklaringen till att reserveranterna icke kunnat ansluta sig till majoritetens uppfattning, sådan den kommit till uttryck i det föreliggande utskottsutlåtandet.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag kan beträffande bidden till den internationella hjälpverksamheten enligt statsutskottets utlåtande nr 47 instämma i herr Ståhls yrkanden, och jag kommer att stödja reservationerna i detta hänseende.

För min del tycker jag, att en av de mest glädjande företeelserna i dagens världsbild är den vidgade förståelsen för andra folk och deras behov. Motiven till denna villighet att hjälpa kan väl härledas från olika källor. Det kristna budet om kärleken till nästan och den vidhjärtade humanitära synen har ingått förbund. Kanske har också det faktum stått klart för västerns länder, att om vi inte hjälper dessa fattiga folk, som nyss fått eller är på väg att få sin frihet, så står de kommunistiska länderna redo. Och den faran ligger nära till hands, att den kommunistiska ideologin därigenom vinner insteg hos dessa folk.

Den bilaterala hjälpen från Sverige till i tekniskt avseende mindre väl utvecklade länder handhas ju av Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd, som i skriften »Sverige hjälper» presenterat ett femårsprogram härför. I motionen II: 184, som tidigare nämnts, har vi, representanter för de fyra demokratiska partierna, föreslagit, att den svenska missionen i lämpliga fall och efter Centralkommitténs bedömande skulle få förmedla sådan hjälp i viss utsträckning.

Den svenska missionen har i snart hundra år bedrivit sin verksamhet i dessa och andra länder, och härför insamlas varje år i vårt land i frivilliga bidrag inte mindre än cirka 20 miljo-

ner kronor. Hälften av detta belopp, eller cirka 10 miljoner kronor, kan beräknas gå till just sådana ändamål som den bilaterala hjälpen avser, nämligen skolor, yrkesundervisning och sjukvård. Vi motionärer har den uppfattningen att i sådana fall, där en svensk mission redan har yrkesskolor eller sjukhus, som kanske i en del fall skulle behöva nyutrustas med maskiner eller apparatur, i andra fall kanske tarvar utbyggnad eller förstärkning, skulle Centralkommittén kunna slussa ut sin hjälp via missionsorganisationen i stället för att projektera och bygga helt nytt. Detta skulle förvisso dessutom bli betydligt billigare.

Nu har statsutskottet på sid. 7 i sitt utlåtande skrivit mycket välvilligt om detta förslag. Utskottet synes vara enigt med motionärerna om att den svenska bilaterala hjälpverksamheten förmedlas till mottagarländerna genom vederbörande missionsorganisationer och jag vill uttrycka min glädje över detta uttalande. Utskottet säger: »Enligt vad utskottet inhämtat har i begränsad omfattning och under vissa förutsättningar den svenska bilaterala verksamheten förmedlats till mottagarländerna genom vederbörliga missionsorganisationer.» Detta måste vara något missförstånd. I varje fall torde denna form av hjälpverksamhet via missionen ha skett i mycket begränsad omfattning. Det kanske har varit såsom hjälp till några redan hemkomna stipendiater eller dylikt. Det väsentliga är emellertid att utskottet ställer sig helt positivt till ett större utnyttjande av denna form av hjälpverksamhet. Jag vill livligt hoppas att dessa möjligheter för framtiden verkligen skall bli utnyttjade.

Här kommer också utväljandet av stipendiater från de färgade folken in i bilden. Bättre än de flesta andra känner missionärerna, som lever ute bland folket, den ungdom som här kan ifrågakomma. De skulle helt visst i många fall kunna ge goda råd vid utväljande av

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

stipendiater. När sedan de unga kommer hit till vårt land, skulle exempelvis Svenska missionsrådet, som är ett samlande organ för all svensk missionsverksamhet, kunna förmedla kontakter till hjälp åt dessa unga studerande.

Jag vill gärna i detta sammanhang ännu en gång betona, att missionärerna aldrig diskriminerar eller avvisar hjälpbehövande på grund av annan religionsbekännelse eller dylikt. Inom missionen är det också maximen »hjälp till självhjälp» som i högsta grad tillämpas. Strävan går nämligen ut på att utbilda och fostra de färgade folkens representanter till att själva i största utsträckning gå in i ledningen för arbetet. Inhemsk ledning av verksamheten har redan i många fall trätt till. Nämnas kan t. ex. att de inhemska läkarna på missionsfältet på fem år ökat med 1 500 och att vid missionens sjukhus av 25 läkare redan 7 är inhemska med över 500 infödda sjukvårdare.

Herr talman! Jag har i detta ärende intet yrkande utan har endast velat understryka dessa synpunkter. Samtidigt vill jag uttala den förhoppningen att i den hjälpaktion som nu går mot en väsentlig utvidgning alla goda krafter skall förenas. Där bör såväl staten som organisationer, mission som enskilda vara med och delta.

Häri instämde herr *Gustafsson* i Borås (fp).

Statsrådet fru **LINDSTRÖM:**

Herr talman! Det är tydligt att intresset för tekniskt bistånd till underutvecklade länder för närvarande griper omkring sig i allt vidare kretsar. Klyftorna i levnadsstandarden mellan jordens folk illustreras för oss nästan dagligen av ögonvittnesskildringar i tidningar, radio och TV. Med vår fantasi börjar vi kunna fatta situationen för en miljard människor i fattiga länder, när vi får veta, att denna miljard har en inkomst på genomsnittligt 625 kronor per

person och år eller mindre än vad flertalet svenskar uppnår enbart i löneökning under det tvåårsavtal, som just har slutits av arbetsmarknadens huvudparter. Vi har också börjat inse, att vårt välstånd förpliktar och att vi bör dela med oss till andra.

Under de senaste två åren har Sverige rätt avsevärt ökat sin andel av de bidrag som genom olika internationella kanaler sprids ut till länder som befinner sig på efterkälken — ekonomiskt och tekniskt. När jag säger »rätt avsevärt» lägger jag en relativ bedömning i orden. I jämförelse med andra givarländer och i förhållande till folkmängden betalar vi avsevärda belopp. I förhållande till de omätliga och otillfredsställda behoven betalar vi en obetydlig tribut. Jag skulle helst ha velat avstå från den missvisande kutyman att placera in vårt land i ordningsföljden av mera givmilda nationer. Men det har nyligen figurerat en uppgift i pressen, som visserligen har hämtats ur autentiska FN-dokument men som — lösryckt ur sitt sammanhang — har missbrukats i självgod tidningsrubriker om att Sverige ger *mest*. Detta ger mig anledning att nu säga, att Sveriges placering som nummer 5 i raden av de 12 största bidragsgivarna under 1960 till FN:s tekniska biståndsverksamhet liksom det faktum att detta bidrag kostar oss 2 kr. 8 öre per invånare eller mer per capita än vad alla andra folk genom FN ger för dessa ändamål sannerligen inte är något som det anstår oss att självbelåtet pösa över. Lika litet har vi anledning att böja vårt huvud i skam inför påpekandet att regeringen »bara» vill ge 25 000 kronor mer till den internationella hjälpen nästa budgetår. Man framställer därvid en rent rutinmässig uppräkning av ett omkostnadskonto som om det hade varit avsett att vara en riktig hjälpinsats, och som sådan bedöms den naturligtvis som ett ömkligt och otillräckligt försök. Men samtidigt förbigår man med tystnad en så verk-

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

ligt betydande hjälpinsats, som den Sverige ställer i utsikt i och med sin anslutning till Internationella utvecklingsfonden, en anslutning som föreslås riksdagen i en särskild proposition och som betyder ett engagemang på 52 miljoner kronor under fem år.

Nej, vi är varken så bra eller så dåliga givare som det utmålas, och inget politiskt parti i detta land kan med fog stiga fram och fariseiskt slå sig för bröstet och säga att »vi är inte som de andra, vi vill verkligen ge mera». Folkpartiets stora partimotion om tekniskt bistånd är förvisso inget kriterium på att givarlusten skulle vara mera accentuerad i folkpartileden än inom socialdemokratien, högern eller centerpartiet. Men den är en ytterst välskriven redovisning av många fruktbara tankgångar, som vi alla omfattar och som det är värdefullt att få redovisade även i riksdagstrycket. Detta gäller för övrigt också de andra motionerna i ämnet. Även de innehåller många bra och riktiga synpunkter.

Det är naturligt, när jag nu tagit till orda så här sent på kvällen, att jag inte tar upp tiden med instämmanden och kommentarer till sådana förslag och önskemål, som vi i stort sett är sams om — från höger till vänster. Utan vad jag vill uppehålla mig vid är några av de yrkanden, som framförts motionsvägen eller reservationsvis till utskottsutlåtandet. Tyvärr medger inte tiden att jag kommenterar allt.

Vad först beträffar det yrkande som framställts genom herr Ståhl om större anslag till den bilaterala hjälpverksamheten redan från den 1 juli i år, alltså för nästa budgetår, har det avstyrkts av statsutskottets majoritet. Riksdagen kan med gott samvete följa utskottet och Kungl. Maj:t utan att känna det som en försummelse gentemot de länder, som vi alla är ense om att stödja. Anledningen härtill är att det finns reservationsmedel tillräckligt för att bedriva en aktiv bilateral verksamhet

under ännu ett år framåt, innan vi kunnat påbörja ens den upprustning av de personella och administrativa resurserna, som är oundgänglig för att kunna förarbeta nya biståndprojekt i vidgad skala och hålla i gång en bilateral verksamhet av större dimensioner. Herr Ståhl sade nyss att detta var ett missvisande och oriktigt påstående. De 2,5 miljoner kronor, som finns av reservationsmedel, är, menar han, enligt uppgifter han fått av ansvariga tjänstemän, som han tror mera på än på herr Palme i första kammaren som ledamot av Centralkommittén och »på andra» — om han nu med dessa andra avser mig? — dessa 2,5 miljoner skulle enligt herr Ståhl vara disponerade, bundna, oåtkomliga för nya ändamål. Jag vill gentemot detta säga honom, att dessa pengar ursprungligen anslogs för yrkesskolan i Pakistan enligt en femårsplan för skolans uppbyggnad och drift. Men det var trögt i portföret, som det ofta är med sådana här projekt, och yrkesskolan kom inte i gång förrän bra mycket senare än beräknat. Därför reserverades medel och en ackumulering blev följden, eftersom riksdagen anvisade nya medel enligt femårsplanen för varje påföljande år. De sålunda ackumulerade medlen kan användas till nya ändamål. Om herr Ståhl läser i tredje huvudtiteln skall han finna att det står där att det förutsättes att Kungl. Maj:t liksom hiltills får förfoga över befintliga reservationsmedel för aktuella biståndprojekt.

Jag nämnde, att man har medel för ett år framöver och för den planering som behövs för nya projekt. Men dessutom är det ännu oavgjort *vilka* länder och *vilka* projekt, som skall utväljas för en sådan större bilateral insats. Folkpartireservanterna har resolut äskat anslag till vad som motsvarar en första etapp, en femtedel av Centralkommitténs utredningsprogram, d. v. s. drygt 6 friska miljoner kronor plus en fördubbling av stipendieanslaget. Därmed har reservanterna utan prövning

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

för sin del svalt den prioritering som Centralkommitténs delegerade kommit fram till. Jag vill för min del inte nu avge några omdömen om denna prioritering utan avvaktar slutresultatet av den remissbehandling av Centralkommitténs förslag, som knappt var påbörjad, när folkpartiet skrev sin motion, och som ännu inte är helt avslutad. Av majoriteten av de yttranden, som inkommit, framgår emellertid, att det finns åtskilliga frågetecken för de projekt som är upptagna i utredningsprogrammet, inte minst i dess första etapp. Herr Ståhl säger att det inte i någon väsentlig punkt har anmälts en avvikande mening vid remissbehandlingen. Som några smakprov kan jag dock nämna, att skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och Unescorådet anser, att den internationella folkhögskolan i Kungälv faller helt utanför ramen för det tekniska biståndet och att universitetskanslern inte vill binda sig för att man fortsätter med den växtförädlingskurs, som nyligen inlets i Lund och som vi ännu inte har några erfarenheter av. Det föreligger vidare en principiell handelskammarkritik mot tanken på en maskinlånepond i Pakistan och mot handelshögskoleutbildning i Marocko. Vattenfallsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning lägger kritiska synpunkter på stipendiat- och utbildningsfrågorna. Vattenfallsstyrelsen menar, att man endast undantagsvis bör bedriva stipendiatverksamhet i nuvarande former i Sverige och att man bör begränsa den tekniska utbildningshjälpen i andra länder till verkmästar- och förmansnivå. Knappheten på lärare och instruktörer, som i skolor, på arbetsplatser och i förvaltningen inom Sverige kan ta emot och handleda utländska stipendiater och bristen på experter att skicka ut till underutvecklade länder har påtalats på flera håll, inte minst av den statliga nämnden för internationella expert- och stipendieärenden. Man förbiser ofta i sin entusiasm och offervilja

att de personella resurserna är otillräckliga, om vi skall bygga ut ett bilateralt tekniskt bistånd i den takt, som Centralkommittén föreslagit och som reservanterna med herr Ståhl vill följa. Ett faktum är att om vi skall fördubbla eller trefaldiga våra bilaterala insatser anslagmässigt, får vi också vara beredda att fördubbla eller trefaldiga våra insatser i fråga om antalet utsända experter, mottagna stipendiater och anordnade utbildningskurser m. m.

Med detta har jag velat säga, att vad vi främst behöver f. n. inte är sex miljoner i påspädning till centralkommitténs verksamhet — pengar som jag i motsats till herr Ståhl tror skulle komma att stå orekvirerade i statskontoret under nästa budgetår — utan en undersökning av hur vi skall rusta upp våra personella resurser så att de svarar mot de kinkiga administrativa uppgifter, som ett ökat tekniskt bistånd drar med sig hemma och utomlands.

I en av de andra reservationerna, som herr Ståhl här pläderade för, hemställs att en parlamentarisk delegation skall tillsättas för att fortlöpande och i kontakt med Centralkommittén följa förhållandena och framlägga förslag rörande den samlade svenska insatsen. Utskottet säger här mycket riktigt, att man inte kan göra en avvägning mellan bilaterala och multilaterala biståndsändamål en gång för alla utan att denna måste bli beroende på många och i tiden växlande faktorer. Den multilaterala hjälpen är intimt förbunden med vår utrikes- och handelspolitik. Därför kan inte regeringen dirigera över den på en parlamentarisk beredning, som permanent skulle överta bedömningen av hur mycket, när och var denna hjälp skulle öka. Som medlem av olika internationella organisationer måste Sverige vara berett att smidigt anpassa sina bidrag efter varierande situationer. Det svenska biståndet blir beroende av beslut och rekommendationer i FN och andra internationella

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

organ och av bedömningar i samband med vår utrikespolitik. Vissa av de internationella organen för stöd åt underutvecklade länder — jag kan erinra om t. ex. Internationella banken och den nya utvecklingsfonden — bygger sin kapitalförsörjning på ett kvotsystem, och anspråken på medlemsstaternas bidragskvoter ställs därför med olika, ofta politiskt betingade mellanrum. Som kommerskollegium har påpekat i sitt yttrande över Centralkommitténs utredning kan de multilaterala åtgärderna också beröra utformningen av den handelspolitik och konjunkturpolitik, som en utökad internationell samverkan kan påkalla. Det kan inte vara rimligt att någon regering — vilken det vara månne — skulle lämna ifrån sig dessa för dess politik centrala frågor till en permanent parlamentarisk beredning.

Planläggningen av den direkta hjälpen till underutvecklade länder är också ett kontinuerligt arbete, som måste anpassas efter växlande situationer. Centralkommittén är representativ för hela Organisationssverige, omfattande 44 organisationer, varibland samtliga våra demokratiska politiska partiers kvinno- och ungdomsförbund, och där staten även är representerad. F. ö. är två av de borgerliga partierna företrädade i kommittén av prominenta riksdagsmän. Ingen parlamentarisk delegation kan bli tillnärmelsevis så representativ som Centralkommittén, och att på riksdagsplanet dubblera dess funktioner är väl ganska meningslöst.

Däremot finns det andra uppgifter, där medverkan av parlamentariskt förankrade, omdömesgilla personer skulle vara av stort värde. Jag syftar då på de problem, som jag nyss antydde, nämligen problemet att kunna bygga ut en effektiv och gästvänlig svensk mottagningsapparat för det ökande antal stipendiater, som vi nog i framtiden får räkna med, och problemet om hur administrationen av de kommande bilaterala insatserna skall ordnas. I den

frågan behövs det en parlamentarisk utredning, och jag kan meddela att det är regeringens avsikt att snart tillsätta en sådan utredning.

Till sist vill jag bara anföra några principiella reflexioner i anledning av vad herrar Ståhl och Nelander här sagt om motionen nr 184 och de där berörda problemen. Herr Nelander efterlyste samarbete mellan staten och missionen och syftade därvid, såsom han sade, på möjligheten av att slussa in statsmedel som bidrag till missionens yrkeskolor och andra yrkesutbildningsanstalter och på möjligheten att koppla in Svenska missionsrådet när det gäller valet av stipendiater. Låt mig börja med att säga, att jag hyser stor beundran och respekt för det offersinne, som avspeglas i missionens insatser inom eftersatta länder, men inte desto mindre måste jag ställa mig betänksam till motionärernas propå. Motionärerna hävdar visserligen, att det inte »i princip» föreligger någon väsentlig skillnad mellan missionens kulturella arbete och den verksamhet, som bedrivs genom det bilaterala biståndet eller genom Unesco; i varje fall diskrimineras aldrig någon studerande på grund av religionsbekännelse eller dylikt, påpekade herr Nelander nyss, och jag vill gärna tro att någon sådan diskriminering inte förekommer. Men även om det förhåller sig så, att alla, oberoende av tro och ras, är lika välkomna till missionens yrkesskolor, så måste vi vara medvetna om att dessa skolor av de styrande i de länder, där skolorna verkar, betraktas som kristna skolor med syfte att påverka eleverna, om än aldrig så mildt, till förmån för kristendomen. Detta gör att länder, där statsreligionen är en annan än kristendomen — buddism, hinduism, muhammedanism eller vad det nu kan vara — gör en principiell skillnad mellan missionens sociala och pedagogiska institutioner och dem som det ideologiskt och religiöst neutrala Unesco bygger upp. Det tekniska och

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

ideella biståndets idé, sådan den har utformats av Förenta Nationerna, innebär ett bistånd som lämnas utan alla politiska eller religiösa biavsikter, och efter årtals FN-debatter om det tekniska biståndets utformning, råder det numera inte något tvivel om att de underutvecklade länderna bildar en kompakt opinion till förmån för en ideologiskt ofärgad hjälp.

Nu kan det kanske invändas, att det i detta fall är fråga om bilaterala hjälpsatser direkt mellan givare- och mottagarelandet och att Sverige såsom ett kristet land borde kunna hjälpa eftersatta länder, som vill ta emot vårt bistånd, utan att sticka under stol med denna kristna bakgrund. Erfarenheterna från det multilaterala biståndet genom FN talar dock för att även den svenska staten bör uppträda helt konfessionslöst i underutvecklade länder och att vi därigenom bättre uppnår ett förtroendefullt samarbete med mottagarlandets regim, i varje fall när det gäller länder med annan statsreligion. Det är angeläget att så sker, eftersom våra insatser ju alltid bygger på ett kontrakt, där givare- och mottagarelandets regeringar inbördes avtalar om hur mycket vardera parten skall tillskjuta.

Detta med regeringskontakten gäller även stipendiatverksamheten. I regel håller vi — liksom FN — på att personer, som mottagas i vårt land såsom svenska statens stipendiater, skall vara officiellt rekommenderade av vederbörande myndighet i hemlandet. Meningen med detta är att få en viss garanti för att stipendiaten, sedan han avslutat sin utbildning i Sverige, efter återkomsten hem får ett arbete, som innebär att hans kunskaper verkligen nyttiggöres av det land, vars medborgare han är och för vars skull vi har satsat svenska kronor på hans undervisning.

Däremot kan naturligtvis Svenska missionsrådet ge uppslag om lämpliga stipendiater, och i fall, då det råder ett

gott förhållande mellan missionären på fältet och myndigheterna i vederbörande land, kan han försöka intressera dessa myndigheter för kandidater som är lämpliga att skickas som stipendiater till Sverige. Så har även skett i Etiopien.

Jag har uppehållit mig så pass utförligt vid denna motion bl. a. därför att den har gett mig tillfälle att litet närmare redogöra för några av de principer som är vägledande för internationell biståndsverksamhet.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara några korta repliker till statsrådet fru Lindström.

När jag tillät mig tala om ett oriktigt och missvisande påstående, gällde det statsrådets uttalande i första kammaren att pengarna, även om anslaget beviljades, inte skulle kunna användas under nästa budgetår, att det fanns bruk för pengarna. Jag vill ge statsrådet fru Lindström min komplimang för att hon i denna kammare talade med små bokstäver om denna sak och försiktigt sade, att enligt vad hon trodde skulle inte anslaget kunna komma till användning. Det respekterar jag till fullo. Det är ett helt annat och modestare sätt att uttrycka en omstridd sak.

När jag talade om att det inte på någon väsentlig punkt fanns delade meningar så avsåg jag självfallet uppläggnings-, långtidsprojekteringen av denna hjälp. Jag avsåg inte diskussionen om det ena eller andra projektet, där det kan finnas och kommer att finnas delade meningar.

Jag har verkligen inte riktat ett ord av kritik mot regeringen. Jag har aldrig sagt att programmet är för stort eller att det är dåligt. Jag har försökt att hålla mig till sakfrågan, men gör jag det, måste jag tyvärr underkänna det resonemang som fru Lindström här förde då hon sade att det finns reservationsmedel som räcker för att under det kom-

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

mande budgetåret driva en aktiv bilateral verksamhet. Enligt mina informationer som jag har all anledning att lita på, är de 2,5 miljoner kronorna bundna till sju olika projekt, som är fixerade till sina belopp och för närvarande tar upp utrymmet inom detta reservationsanslag. I denna belysning lämnas förklaringen att om man nu vill övergå till de två nya projekt som närmast ligger framför oss, nämligen det indiska, som jag nyss nämnde, och en yrkesskola i Liberia, som speciellt LO har intresse av, kommer det att saknas pengar. Skall man driva dessa projekt, måste man stryka något av de tidigare för vilka dessa 2,5 miljoner kronorna skulle användas.

Vi är inte så främmande för denna verksamhet som det möjligen kan låta då man hör fru Lindströms anförande. Att vi är rätt bekanta med förhållandena vet nog statsrådet fru Lindström, eftersom vi har sysslat med dessa saker i FN tillsammans. När vi föreslår 6,6 miljoner, är det inte för att lägga oss i regeringens fögderi. Det är regeringen som skall föreslå de stora beloppen, när projekteringen är klar. Vad vi velat göra är att förebygga att ett vakuum skulle inträffa i den fortsatta projekteringen. Jag beklagar om de beslut som här kommer att fattas skulle leda till att man icke på det sätt som är önskvärt och i högsta grad behövt skulle kunna fullfölja denna verksamhet.

Herr NELANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet fru Lindström uttalade sin uppskattning av missionen eller i varje fall av den offervilja hos vårt folk som tar sig uttryck i missionens verksamhet. Men statsrådet gjorde mig ganska ledsen, när hon uttalade sin betänksamhet mot att använda missionen för att förmedla viss hjälp till dessa mindre utvecklade länder. Statsrådet tycktes godta förslaget i motionen att missionärer, som väl kände

folket, skulle kunna föreslå stipendiat men ställde sig tydligen betänksam mot att någon hjälp till exempelvis yrkesskolor eller sjukhus skulle kunna förmedlas genom en missions organisation. Statsrådet sade att den svenska staten bör uppträda konfessionslöst.

Jag har tidigare betonat att missionen aldrig på något sätt diskriminerar eller avvisar hjälp från andra religionsbekännare. Det är märkligt, fru statsrådet, att de yrkesskolor som det här kan vara tal om av de styrande i de olika missionsländerna visserligen betraktas som kristna skolor men helt godkännes av respektive stater och lämnas betydande statsbidrag. Jag skulle om tiden hade tillåtit det kunnat lämna citat ur ett yttrande i indiska parlamentet helt nyligen, där mycket berömmande ord fälldes just om missionens skolor. Jag hoppas alltså att statsrådets betänksamhet inte skall få henne att ta avstånd från utskottets välvilliga ståndpunkt, som det uttrycker så: »Något hinder för att på här ifrågavarande områden svenska missioner utnyttjas torde alltså icke i princip föreligga.»

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Herr Ståhl medgav nu, att det kan finnas olika meningar om de olika projekten i Centralkommitténs program för den bilaterala verksamhetens utbyggnad. Men han vidhåller, att man ändå borde påbörja förberedelserna för en mycket utvidgad biståndsverksamhet utan dröjsmål. Men *vilka* förberedelser och *vilka* projekt i *vilka* länder? Man måste ändå veta vilka av dessa projekt man skall ta upp. I hans första anförande och i reservationen framhölls det att det här rör sig om ett antal elitprojekt, varav man skulle kunna välja vilka som helst. I själva verket måste man dock sovra bland dem och ge prioritet åt några och därvid bör man följa anvisningarna från de myndigheter och organisationer, som yttrat sig

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

om förslagen och har erfarenhet på respektive områden. Herr Ståhl talade vidare om informationer, som han fått av de »ansvariga tjänstemän» han åberopat hela kvällen, men vars synpunkter väl också jag borde känna eftersom de skall vara föredragande för mig. Enligt dessa informationer skulle de 2,5 miljonerna kronor, som finns reserverade, jämte vad vi kan få av riksdagen för nästa budgetår, redan vara intecknade för 7 olika projekt. Inga av dessa har emellertid varit föredragna för mig eller är ännu godkända av regeringen. Man skulle alltså inte ha medel för två projekt som står på lut, menade herr Ståhl. Så är det knappast. Det är mindre pengar man saknar än folk som kan bearbeta projekt, som just passerat remissbehandlingen, så att de förberedelser, som behövs, hinner bli färdiga i tid för att få projekten till utförande redan under nästa budgetår. Därför tror jag att de 6,2 miljonerna, om de beviljas i dag, med en till visshet gränsande sannolikhet inte skulle komma att utnyttjas under ifrågasvarande budgetår.

Sedan vill jag säga några ord till herr Nelander igen. Han blev ledsen över att jag inte tänkte mig att missionen kunde utnyttjas på det sätt han tänkt sig. Jag har därmed inte sagt att vi inte önskar ett nära samarbete med missionen — och inte har det. I Centralkommittén är Svenska missionsrådet medlem och även Frikyrkliga samarbetskommittén, har jag hört sägas. Man har inom Centralkommittén varit mycket lyhörd för önskemål från missionshåll och i ett flertal fall också tillmötesgått dem.

Jag kanske också vågar säga utan att bli missuppfattad, att när man studerar de imponerande siffrorna över missionens årliga insamlingsresultat — det är lika stort som hela statsanslaget — får man intrycket av en verksamhet som kan stå på egna ben utan statsstöd och det alldeles förträffligt. Staten bör — som jag sade förut — helst uppträda helt konfessionslöst i bistandsverksam-

het utomlands. Att den svenska missionen i framtiden som hittills representerar de stora kristna gruppernas givmildhet mot de fattiga folken är ett utomordentligt komplement, vars tillvaro vi är tacksamma för.

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Innan jag går direkt på den framställning som vi motionärer gjort i motion nr 106 i denna kammare tillåter jag mig att göra några reflexioner över tendenser i tiden, som jag tycker är ägnade att inge oro och bekymmer. Jag är rädd att statsrådet fru Lindström var väl optimistisk i sin bedömning av allmänhetens vakenhet inför förhållandena i världen och dess vilja att hjälpa. I förhållande till vad vi borde och kunde är vår hjälpverksamhet ingalunda stor.

Vad kan då anledningen härtill vara? En sådan tror jag är den egoism, som finns hos alla människor. För en god samlevnad människor emellan är det emellertid bäst, om egoistiska tendenser blir tillbakaträngda. Men vad sker här i vårt land? Alltför länge har egoismens budskap klingat ut i vårt land. Behåll det du har för dig själv! Du förstår bäst själv hur du skall använda dina pengar för att få en maximal trevnad och nytta av dem för egen del. Årade kammarledamöter! Vad var det annat än ett utslag av denna egoistiska livsåskådning som vi timme efter timme lyssnade till här i kammaren t. ex. den 9 mars i år, då högern och folkpartiet sida vid sida energiskt gick till storms för att hindra att samhället fördelade mera av produktionen till människor, som av någon anledning inte själva varit i stånd att skaffa sig en rimlig del av den.

Ur den individuella egoism, som dylik propaganda fostrar människorna till, blommar det också upp en national-egoism, som gör att många människor vill se vårt land som en avskärmad del av världen, vars resurser vi så mycket som möjligt bör behålla för oss själva.

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

Vi har alla mött sådana argument: Vad har den utländska arbetskraften här att göra, arbetstillfällena bör väl i första hand vara tillgängliga för oss svenskar! Ändå borde alla veta vad den utländska arbetskraften betytt för oss.

Man säger också: Varför skall utlänningar få bo i lägenheter när vi svenskar behöver dem? Först och främst borde vi ha lägenheterna själva.

Vad är det annat än denna national-egoism, som kommunisterna gör sig skyldiga till då de på arbetsplatserna motarbetar LO-insamlingen till de underutvecklade ländernas hjälp under motiveringen: Vi skall väl inte skicka våra pengar till utlandet. Det finns folk i Sverige, som vi behöver göra insamlingar åt.

Visst finns det hjälpbehov även här hemma. Men de som genom radio och TV lärt känna arten och graden av den nöd, som råder i de länder vi nu talar om, dessa vet vilken himmelsvid skillnad på hjälpbehov som här föreligger. Vi har resurser nog att det ena göra och det andra inte underlåta. Men det gäller att — som jag påpekade i början av mitt anförande — bryta den själviska livsinställning som propagandan så ivrigt verkat för. Jag är glad och tacksam för att radio och TV ägnat så pass mycken tid till upplysning om hur människorna lever i andra delar av världen och att även tidningsreportage i ökad utsträckning vittnar därom. Här behövs emellertid också mycket upplysning från samhällets sida. Ett av de verk sammaste medlen att i allmänhetens medvetande flytta in de underutvecklade ländernas problem och tvinga dem till ett ställningstagande till frågan om vårt lands förpliktelser i sammanhanget utgör samlingsverksamheten.

Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd skall, som här redan framhållits, samla in medel för sin fortsatta verksamhet. Förra gången detta hände var år 1955. Då anfördes efteråt i bilaga 5 till statsverkspropositionen år 1956,

att det goda resultat som insamlingen gett borde motsvaras av en förstärkt insats från statsmakternas sida. Sedan gavs i efterskott en statlig anslagshöjning.

Nu anser vi som lagt fram motion 106 att den grundsyn, som låg bakom regeringens ställningstagande 1956 — nämligen att de enskilda ansträngningarna när det gäller hjälp åt de underutvecklade länderna bör mötas med förståelse och uppmuntran från statsmakternas sida — alltför äger giltighet.

Men utfästelser om ökade statliga bidrag som en följd av enskilda hjälptågar bör givas i förväg, innan insamlingen börjar. Om Centralkommittén i sina upprop och i sin propaganda för insamlingen kunde hänvisa till ett sådant löfte, skulle det stimulera till ökade enskilda bidrag.

Även utskottet säger, att sannolikt torde statsbidrag i motionens syfte på ett gynnsamt sätt påverka denna hjälpaktion. Men ändå yrkas avslag — i hopp om att Kungl. Maj:t i alla fall skall pröva det i motionerna aktualiserade förslaget. Det var ett reservationsanslag, lika stort som det insamlade beloppet, dock högst 6 miljoner kronor, som motionärerna begärde, att anvisas för budgetåret 1960/61, och det föreslogs att utbetalningar från anslaget skulle få ske intill den 30 juni 1962.

Jag yrkar emellertid, som saken nu ligger till, bifall icke till motion nr 106 utan till reservation nr 2 av herr Jacobsson m. fl., ty den reservationen innehåller i stort sett detsamma som motionen i fråga.

Herr WAHLUND (cp):

Jag kan glädja herr talmannen och kammarens ledamöter med att jag inte kommer att tala om statsutskottets utlåtande rörande den internationella hjälpverksamheten — dels är timmen sen, dels sitter jag inte i statsutskottet, och dels har jag tidigare i kammaren

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

kunnat redovisa min positiva inställning till de frågor det här gäller.

Jag har begärt ordet, herr talman, för att säga några ord om utrikesutskottets utlåtande nr 3. Där behandlas en motion från centerpartiet som delvis kommer in på befolkningsfrågan men framför allt en motion från folkparti-håll, där det förordas dels insatser genom FN för familjeplanering, dels också mer direkta bilaterala initiativ från svensk sida i samma syfte.

Jag menar att vad som här försiggår faktiskt är någonting ganska märkligt. Det här är kanske första gången som frågan om födelsekontroll som internationell hjälpverksamhet har dragits inför något parlament i vår värld — det vet jag inte säkert — men en sak vet jag, nämligen att det inte finns något parlament utanför Norden där sådana här yrkanden skulle samla enighet.

Vad jag säger positivt om de här motionerna får inte uppfattas så, att vi på svenskt håll skulle ha gjort oss skyldiga till några underlåtenhetssynder i det här fallet — tvärtom. Det är ju välbekant att Sverige är det enda land i världen som bedriver bilateral verksamhet i fråga om födelsekontroll. Det finns heller inget land som så ofta har påtalat dessa saker inom Förenta Nationernas generalförsamling som Sverige. Vi var länge ensamma, men nu har något land kommit till, i första hand Indien.

Redan för tio år sedan tog vi i den svenska delegationen upp dessa frågor. Då uppfattades det faktiskt som något av en skandal att man vågade tala om dessa ting inom FN:s generalförsamling — jag ser att statsrådet Ulla Lindström nickar. Vi har nämligen att inom Förenta Nationerna räkna med två opinionsgrupper som ställer sig negativa till dessa problem.

Den första gruppen är den katolska kyrkan, som är talrikt företräd i generalförsamlingen. De åberopar etisk-religiösa skäl som går tillbaka på Pius I:s encyklika av 1930, där det sägs, att med-

veten barnbegränsning inte är tillåten om den inte sker genom utnyttjande av kvinnans säkra perioder.

För att det inte skall uppstå något missförstånd vill jag säga, att i den verksamhet på det här området som jag har varit med om just sådana metoder har använts som haft den katolska kyrkans tillstånd. Jag har alltså inte haft något besvär med den saken.

Det är svårt att fälla ett omdöme om etiska värderingar. Jag vill bara säga att mina värderingar — och jag tror jag vågar säga våra värderingar — är annorlunda än katolikernas. För oss är det någonting absurt att det i vår värld skall finnas hundratusentals, ja hundramiljontals barn som svälter, i den meningen att de inte får tillräckligt med mat för att upprätthålla sin hälsostandard, bara av den anledningen att de har för många syskon att dela maten med.

Å andra sidan ställer sig kommunismen negativ. Jag kan därvidlag citera vad Chrustjov sade år 1955: »Den borgerliga ideologien har lanserat en del kannibalistiska teorier, däribland tesen om överbefolkning med födelsekontroll och befolkningsminskning. Här i landet» — alltså i Sovjetunionen — »är läget helt annorlunda. Om vi skulle öka vår nuvarande befolkning på 200 miljoner med ytterligare 100 miljoner, skulle det alltså vara för litet.»

Nu tror kanske herr talmannen att jag tänker polemisera mot det där. Nej, det behöver jag alls inte. Saken är ju den att vad som händer i Sovjetunionen inte är avgörande för vad som händer i många underutvecklade länder. Också vi i Sverige har alldeles för liten arbetskraft i vårt land — det är ingenting att skryta över.

Nej, befolkningsfrågan är relativ till rummet, den är olika i varje land. Nu skall jag med hänsyn till den sena timmen inte göra den rundvandring i världen jag tänkt göra och visa hur olika befolkningsfrågan kan vara i olika län-

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

der, men rundvandringen skulle sluta i Kommuniskina, som med sina 630 miljoner invånare och 2,2 procents folkökning per år kan vänta att Kinas befolkning fördubblas på så där 30 år.

Kommer dödligheten att öka i Kina? Nej, naturligtvis inte — troligen kommer den att minska. Kommer födelsefrekvensen att minska — det ser inte så ut, eftersom man där numera avvisar födelsebegränsning. Resultatet kommer rent matematiskt att bli att de 630 miljonerna minst kommer att fördubblas på 30 år. Man kan säga att den kinesiska produktionen samtidigt ökar, men jag skulle nog våga gå i god för att om den ökar, vilket jag tror, så ökar den i varje fall inte i samma takt. Resultatet blir naturligtvis befolkningstryck, som söker sig till nya områden, och de områden som mänskligt att döma kommer först in i bilden är Sibirien och Sovjetunionen med de konflikter som detta troligen kan innebära.

Det är överallt katolskt och kommunistiskt motstånd man möter i de internationella församlingarna, så snart frågan om födelsekontroll kommer på tal. Jag vill säga till motionärerna att man därför inte bör vänta sig för mycket av Förenta Nationerna. Det är självklart att vår delegation inom Förenta Nationerna skall fortsätta på det sätt som den hittills har gjort. Delegationen har använt varje tillfälle att dra fram det här problemet i debatterna.

Vad vi här måste gå in för är bilateral hjälp från Sverige — jag tror att statsrådet Lindström kan vitsorda att det snart kanske kan komma till något nytt land där söderut i det sammanhanget. Det är den vägen vi måste gå. Här vill jag allra sist, herr talman, peka på att vi svenskar verkligen har en uppgift på det område, det här gäller. Vi har helt andra möjligheter än andra folk, säg utanför Norden, att göra en insats. Det sammanhänger naturligtvis helt allmänt med vår humanitära inställning, men det sammanhänger framför allt med

att vi i vårt land kan närma oss de problem som jag här närmast har berört utan etiska fördomar.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Efter det som har sagts här finns det naturligtvis inte mycket att tillägga, men det må väl ändå tillåtas mig att göra ett par anmärkningar så att säga i kanten.

Först och främst skulle jag vilja ta fasta på den korta men ändå klart positiva deklaration som utskottet gör angående missionens arbete. Det är utan tvivel ett erkännande åt många års tråget arbete av folk som kanske inte alltid vunnit den förståelse för sin verksamhet som de borde haft. Ur kollektor och missionsaktioner har man fått medel till kyrkor, skolor och sjukhus i de s. k. underutvecklade länderna. Denna årliga insamlingsverksamhet har också engagerat många människor i vårt land, kanske fler människor än många andra projekt. På det hållet hälsar man också med stor tillfredsställelse att det här håller på att växa fram en stor och bred strömning hos Sveriges folk för just hjälp till dessa länder. Man kan här t. o. m. tala om en ny förståelse mellan olika folkgrupper i det här landet.

I anledning av statsrådet Lindströms anförande här om att Sverige som ideologiskt neutral stat knappast skulle kunna ekonomiskt hjälpa missionens skolor och sjukhus, skulle jag vilja säga, att dessa skolor och sjukhus i allmänhet är väl sedda bland den inhemska befolkningen och t. o. m. har statsbidrag från de stater där dessa finns. Om det föreligger misshälligheter, får naturligtvis Centralkommittén, som har hand om prövningen, bedöma huruvida det skall beviljas anslag eller inte. För min del är jag på det klara med att Sverige måste vara försiktigt i sådana här fall, men jag tycker inte att man bör göra svårigheterna större än de är. Vi motionärer ser det ungefär så här: Det före-

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

ligger nöd och bekymmer. Vi har en organisation som är ganska färdig. På missionsfälten står man ofta inför den bittra verkligheten att det finns nöd, men att man inte har tillräckliga möjligheter att hjälpa. Hade man bara ett litet belopp, skulle man kanske kunna göra ganska mycket. Jag tror alltså att man inte bör överdriva de besvärligheter som kan föreligga här utan göra det bästa möjliga av situationen.

Jag skulle rent allmänt angående detta ärende vilja säga att jag personligen inte tyckte mig kunna motionera om ett högre anslag det här året. Situationen var ju egentligen den att här fanns en utredning. Dess resultat var överlämnat till regeringen, som hade skickat det på remiss, och remissvaren var inte inkomna. Att då motionera, när ärendet var under prövning, var väl ändå att gå emellan »trädet och barken». Det är ju vanligt i sådana fall att vänta till dess regeringens prövning skett.

Jag vill gärna omedelbart tillägga, att det väl blir anledning att se på statsverkspropositionen när den kommer den 11 januari. För min del vill jag nog inte låta mig tystas i denna kammare, om jag får vara kvar här, förrän vi har nått fram till den en procent som man i detta sammanhang har talat om. Jag menar att det är ett minimum för vad ett rikt land som Sverige och som vi måste göra. Blir vi på det klara med målet, finns det säkerligen möjlighet att finna vägarna just för denna insats.

Herr förste vice talmannen **SKOG-LUND** (h):

Herr talman! Efter vad som här sagts i denna fråga skall mitt anförande inte bli långt.

Såvitt jag förstår är ju alla i stort sett överens om att Sverige bör göra en rejäl insats i fråga om bistånd till de underutvecklade länderna. Sedan kan vi ha något olika uppfattningar om på vad sätt och i vilken takt insatserna bör göras. Det är fråga dels om den

finansiella ramen för Sveriges insatser, dels om att förmedla kunskaper och få fram tillräckliga personella resurser för att göra dessa insatser.

Sverige höjde förra året sitt anslag för bistånd till internationell hjälpverksamhet med 10 880 000 kronor och anvisade då tillsammans 20 875 000 kronor. För budgetåret 1960/61 begär föredragande statsrådet, fru Lindström, i stort sett samma summa — något höjd, d. v. s. 20 900 000 kronor. Jag tycker det är ett rätt aktningvärt belopp, i synnerhet om vi också beaktar att regeringen i en senare avlämnad proposition, som ännu inte är utskottsbehandlad, begär bemyndigande att vidta åtgärder för Sveriges anslutning till en ny internationell finansieringsinstitution, den internationella utvecklingsfonden IDA, som skall främja ekonomisk utveckling i mindre utvecklade länder. Det är ju där fråga om att vi skall binda oss för ett belopp av 50 miljoner kronor, som dock skall uppdelas så att vi för nästa år skall nöja oss med att betala 12 miljoner kronor. Man kan naturligtvis ha olika uppfattning om vad man skall kunna åstadkomma, men jag tror inte detta är någon ringa insats från Sveriges sida.

Under hösten 1959 hade, som tidigare här framhållits i olika sammanhang, en särskild kommitté tillsatts av Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd, och denna kommitté har ju nu kommit fram med utredningsmaterial och förslag till nya projekt för framtida svenska insatser i fråga om bistandsverksamhet. Utredningsförslaget är, som vi också hörde, remitterat till olika myndigheter och organisationer, och vi har ännu inte fått svaren från dessa remissinstanser. Enligt vad vi inom statsutskottet kommit att erfarä är avsikten inom regeringen att sedermera med ledning av inkomna yttranden överarbeta och pröva utredningens förslag och till nästa års riksdag i proposition redovisa de resultat man kommit till.

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

Det har avgivits ett flertal motioner. Den motion, som kanske närmast kommer i tankarna och som är av den största omfattningen, är den som framförts från folkpartihåll. Herr Ståhl var angelägen att framhålla, att man inte fick hopkoppla den allt för hårt med den tidigare omnämnda utredningen. Det är väl ingen anmärkning när man bara konstaterar, att man möter sammanfallande önskemål i utredningen och motionen.

Jag tror det är klokt, att vi bidar och ser vad som kommer fram under behandlingen av remissutlåtandena, och att vi sedan försöker bedöma de förslag som kommer. Det är väl ändå den väg, som vi i de flesta fall brukar gå när det gäller utgifter och stora frågor. Inom statsutskottets majoritet har vi varit överens om att tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition.

Fru Renström-Ingenäs har yttrat sig här. Hennes goda vilja i detta fall skall jag inte på något sätt betvivla. Hennes omdöme i vissa andra frågor, som hon sammankopplar med detta ärende, kan diskuteras.

Herr Nelander har här talat för den motion, som han har varit med om att väcka och som väl närmast berör den svenska missionens insats i internationell hjälpverksamhet. Jag vill endast framhålla, att det under utskottsbehandlingen har ansetts i hög grad angeläget försäkra sig om att de goda syften, som ligger bakom motionen, inte på något sätt hindras utan i stället främjas.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman Jag har ingen anledning att vara missnöjd med utskottets behandling av motionerna I: 52 och II: 62. Jag skulle med stor tillfredsställelse hälsa att de högproducerande länderna gjorde mer än hittills för att nå de syften som angivits i motionerna.

Det skulle kanske vara mer att tillägga i fråga om motiveringen i de väckta motionerna, men såsom frågan nu ligger till skall jag inte uppta kammarens tid härmed. Jag ber därför herr talman, att få yrka bifall till utrikesutskottets förevarande utlåtande nr 3.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Får jag först säga några ord om några av de punkter som tidigare berörts här.

Vi har här lyssnat till ett meningsutbyte mellan å ena sidan herr Ståhl och å andra sidan statsrådet fru Lindström rörande punkten I i statsutskottets utlåtande nr 47. Där har så att säga påstående stått mot påstående, på ett sätt som förefaller överraskande för den som sysslar med dessa frågor i praktiken. Jag skall emellertid inte närmare ingå på den saken nu. Jag vill bara framhålla att statsutskottets motivering till sitt uttalande ger vid handen, att möjligheter bör föreligga att påbörja förhandlingar under kommande budgetår utan att först avvakta ett nytt anslag, även om förhandlingarna naturligtvis inte kan slutföras förrän pengarna finns tillgängliga.

Beträffande frågan om missionen, som behandlas i punkt VI, är jag däremot inte alls överens med statsrådet Lindström. Jag tror att fru Lindströms uttalanden i den punkten var en smula överdrivna. Hela frågan om konfessionslös eller inte konfessionslös är i verkligheten inte av så grundläggande betydelse. Var och en som sett något av missionens arbete i sådana här sammanhang tror jag är medveten om att det arbetet inte bara bygger på stor offervilja utan att det också innefattar ett mycket stort mått av praktiskt förstånd, och detta praktiska förstånd som missionen företräder finns det all anledning att försöka utnyttja. Ett samarbete med missionsverksamheten på här

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

ifrågavarande område bör inte stöta på några större praktiska svårigheter.

Tillsammans med herr Ståhl och några andra kammarledamöter har jag sedan dels i punkt III och dels i punkt IV röstat för reservationerna. Vad punkten III beträffar beror detta helt enkelt därpå att en utfästelse av det slag som här kommer i fråga skulle komma för sent, om frågan behandlades vid nästa års riksdag. Det är här inte fråga om att skjuta saken ifrån sig. Antingen säger man ja, eller också säger man nej, innan insamlingen börjar. Att vänta till dess den redan kommot i gång är detsamma som att säga nej. Av det skälet har jag inte kunnat biträda utskottets motivering. Jag tror nämligen att det för insamlingsverksamheten och för den offervilja allmänheten kan komma att visa är av väsentlig betydelse att man får en dylik statlig utfästelse. Därför ber jag att beträffande punkten III få yrka bifall till reservation 2) av herr Jacobsson m. fl.

Vad slutligen angår reservation nr 3), som avser punkten IV i utskottets utlåtande, så får vi där hålla i minnet att exportkreditgarantier och långsiktiga investeringar är två helt olika saker. Man kan inte genom att utnyttja exportkreditgarantisystemet uppnå de möjligheter för etablering av svenska företag på dessa områden, som motionärerna uttryckt önskemål om och som också jag tror är mycket angelägna. Detta ansluter sig emellertid till en fråga, som vi diskuterat tidigare i dag, och därför behöver jag kanske inte här komma med någon ytterligare motivering. Vad det här gäller är att genom lämpliga statliga åtgärder skapa förutsättningar för ett sådant samarbete på kommersiell bas mellan de mera utvecklade och de mindre utvecklade länderna, som dock på lång sikt måste anses innebära de största möjligheterna att uppnå en rimlig ordning. Den humanitära hjälpverksamheten är av mycket

stor betydelse, men det är inte genom den man löser de grundläggande problemen.

Herr talman! Jag ber att beträffande punkterna III, IV och VII få yrka bifall till reservationerna nr 2, 3 och 5. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Det bör vara en tillfredsställelse för kammaren att höra att jag åtminstone hittills är den siste på talarlistan i denna fråga. Låt mig bara få understryka ett par saker.

Först ett ord av tillfredsställelse. Både när man läser utskottsutlåtandet och när man lyssnar till debatten, förstår man, att man har anledning att vara tacksam över att få tillhöra detta benådade svenska folk och detta parlament. Nog måste det ändå betraktas som ett privilegium att kunna ge och att kunna ge så pass mycket som Sverige ändå gör. När jag i Genève omedelbart efter kriget under några år deltog i planläggningen av Kyrkornas världsråds hjälpverksamhet, delade vi upp länderna i givande länder och mottagande länder. Visst var det en förmån för ett krigshärjat och utarmat folk att få räknas till de mottagande, men de andra länderna, de som hade undgått kriget, hade anledning att känna ännu större tillfredsställelse att få räknas till de givande länderna. Det är en omständighet som gör, att den tanken blivit levande för mig i debatten i dag, nämligen det förhållandet att länder, som den gången ena året räknades till de mottagande, kanske året därpå eller efter två år meddelade, att de inte längre behövde ta emot hjälp, utan bad att få bli överflyttade till kategorien givande länder.

Jag har, herr talman, en förnimmelse av att detta kommer att hända även med många av de unga nationer, som vi här kallar *underutvecklade länder*.

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

Vi ger i dag till dem som måste ta emot, men de kommer säkerligen mycket snart att vara i stånd inte bara att hjälpa sig själva utan även att ta ansvar för andra områden som då kan ha bekymmer.

Vi som sysslar med internationell hjälpverksamhet vet vad denna svenska insats betytt för Sveriges anseende utomlands. Utöver det att vi gjort vad vårt samvete bjudit oss, har vi skaffat vårt land en good-will, som säkerligen väger mer än vapenmakt och stormaktsprivilegier. Det var roligt att vara svensk i FN:s tredje kommitté i höstas, när FN:s flyktingkommissarie inför hela utskottet apostroferade Sveriges insats. Det gällde den gången flyktingverksamheten. Även den inbegripes ju i dagens utskottsutlåtande, och det råder härvidlag glädjande nog full enighet om det belopp vi skall ge och den verksamhet som vi ämnar fullfölja. Det var framför allt inte beloppet som prisades av doktor Lindt, FN:s flyktingkommissarie, utan det var den anda av humanitet och generositet som präglade Sveriges insats, exempelvis i det att vi varit villiga att ta emot flyktingar, som inte kunde göra en fullgod arbetsinsats utan var handikappade, tbc-sjuka eller av andra skäl i behov av socialvård omedelbart efter sin ankomst.

Vad beträffar folktopmotionen om ett ökat anslag för svenskt tekniskt bistånd vill jag bara konstatera, att utskottet hela vägen tycks ha godkänt den principiella argumenteringen. Utskottet vill endast uppskjuta anslagsökningen något år. Motiveringarna skiftar, men andemeningen tycks vara denna. Till det skulle jag bara i likhet med åtskilliga tidigare talare vilja ge uttryck åt den meningen, att det som vi i princip betraktar som riktigt nästa år borde vi kunna besluta redan i år. Det förefaller ju ändå trots vissa motstridiga uppgifter vara så, att det föreligger en utredning om väsentliga av-

snitt av frågan. Dessutom, och det är för mig mera avgörande, ligger det fåra i dröjsmål. Vi befinner oss nämligen på detta område, vare sig det gäller flyktingverksamheten eller stödet till underutvecklade länder, i en kapplöpning med tiden, en kapplöpning med nöden och döden i världen. Vi befinner oss också i en kapplöpning med hat och misstro och jäsande upprorstendenser inom vissa folk, folk som fått prova på den vita rasens maktvilja och exploateringslust men kanske föga av medmänsklig solidaritet. Vi står alltså i skuld till sådana folk, i skuld till våra misslottade bröder. Därför tycker jag inte att det ligger någon orätt i att se till att det redan nu finns medel, så att inte ett så utomordentligt viktigt arbete förhalas.

I denna fråga är det en annan sak som varit avgörande för mig, då jag deltagit i utformningen av och i förarbetet till folktopmotionen, nämligen att vi hittills inte har gjort så stora insatser på det bilaterala området, som på det multilaterala. Jag vill ingalunda förringa värdet av eller på något sätt klandra det vi gjort i samarbete med FN, snarare tvärtom; vi måste fortsätta med denna centrala gärning. Men det är uppenbart att vi med kortare avstånd till uppgiften, i direkt samarbete mellan Sverige och vissa av dessa behövande områden, skulle kunna göra en ännu värdefullare kompletterande insats. Där kommer missionen in i bilden.

Jag skall inte, herr talman, ta upp tiden med några ytterligare understrykanden av det som tidigare sagts om missionen. Kanske jag bara får tillägga att jag nog tycker att statsrådet fru Lindström var litet onödigt försiktig och rädd. Jag hade en känsla av att den svenska regeringen i det sammanhanget är mera ängslig för att betraktas som på något sätt välvillig mot kristendomen än exempelvis buddistiska och muhammedanska regeringar. De

Bistånd åt de s. k. underutvecklade länderna, m. m.

tycks inte hysa så stora farhågor för det. Jag kan som exempel också nämna den franska och den belgiska regeringen, som med så stort förtroende överlämnar till svenska missionssällskap att svara för det mesta av skolverksamheten inom ett helt kolonialområde.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna av herr Jacobsson m. fl. och i övrigt till hela det förslagskomplex som innefattas i utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utrikesutskottets utlåtande nr 3

Utskottets hemställan bifölls.

*Statsutskottets utlåtande nr 47**Mom. I*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. I) i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstnings-

apparat verkställdes. Därvid avgavs 163 ja och 38 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. III

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Heckscher begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. III) i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Heckscher begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 67 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV

Herr talmannen gav propositioner

Ändring av 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen

dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3); och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. V

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 4); och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. VI—VIII

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4**Ändring av 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om viss ändring av 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 234 i första kammaren av herrar *Hedblom* och *Källqvist* samt nr 295 i andra kammaren av herrar *Hamrin* och *Anderson* i Sundsvall föreslogs, att riksdagen ville för sin del antaga följande

»FÖRSLAG
till

Lag om ändrad lydelse av 21 och 87 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

Härigenom förordnas att 21 och 87 §§ lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola hava den lydelse nedan anges.

21 §.

Där någon — — — — ställe.

Skulle jämväl sålunda utsedd riksdagsman vid valtillfället avsäga sig uppdraget, förfäres på enahanda sätt vid utseende av efterträdare åt honom; dock skall vid den nya sammanräkningen hänsyn tagas blott till de valsedlar, som gällde för den sist avgångnes namn vid den sammanräkning, då

denne riksdagsman utsågs att inträda såsom ledamot av kammaren.

87 §.

1. Har någon — — — under försegling.

2. Lag samma vare där riksdagsman, som blivit utsedd jämlikt 1 mom., avgått före utgången av den tid, för vilken han blivit utsedd; dock skall vid den nya sammanräkningen hänsyn tagas blott till de valsedlar, som gällde för den sist avgångnes namn vid den sammanräkning, då denne riksdagsman utsågs att inträda såsom ledamot av kammaren.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960; dock skall där det val, röstsammanräkning avser, ägt rum före nyssnämnda dag, äldre bestämmelser gälla.»

Utskottet hemställde

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gäve till känna vad utskottet anfört; samt

2) att motionerna I: 234 och II: 295 måtte anses besvarade genom vad utskottet sålunda anfört och hemställt.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *von Friesen* och *Bräconier*, utan angivet yrkande;

2) av herrar *Sveningsson*, *Källqvist*, *Arvidson*, *Hedblom*, *Magnusson* i Tumhult och *Hamrin*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 234 och II: 295 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i ämnet.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Av konstitutionsutskottets utlåtande nr 7 framgår att utskottet behandlat ett par motioner, bland andra nr 295 i denna kammare av herrar *Hamrin* och *Anderson* i Sundsvall rörande viss ändring av 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen. Närmast

Ändring av 21 och 87 §§ lagen om val till riksdagen

gäller frågan utseende av ny efterträdare till avgången riksdagsledamot, och motionen har väckts med anledning av ett uppmärksammat avgörande i regeringsrätten. När jag lät anteckna mig för ett inlägg på denna punkt fanns inga talare anmälda, och det är detta som kommit mig att ta till orda, ehuru jag vid utskottsbehandlingen bara satt vid väggen. Vid denna sena timme tror jag att kammaren dock håller mig räkning för att mitt inlägg blir mycket kort.

Enligt utskottets uppfattning är den i motionerna förordade ordningen ej överlägsen den nu tillämpade. »Oavsett vilken metod som väljes kunna rubbningar i den förutsatta efterträdareordningen till följd av oförutsedda omständigheter icke undvikas», säger utskottet. Samtidigt medger utskottet att den regel på vilken praxis stöder sig nog kan »tänkas komma till klarare uttryck i lagtexten än vad för närvarande är fallet». Av denna anledning förtjänar spörsmålet att närmare undersökas. Det är därför lämpligt, slutar utskottet, »att nämnda fråga tages upp till behandling inom valutredningen».

En av de reservationer, som fogats till utlåtandet — av herr Sveningsson m. fl. — går ut på en skärpning av utskottets hemställan. I sak kanske utskottet och reservanternas motiveringar inte skiljer sig så mycket från varandra; det är möjligt att det bara är fråga om nyanser. För min del vill jag dock ansluta mig till reservanternas uppfattning, att bestämmelserna måste ändras så att de bättre än enligt nuvarande ordning tillgodoser väljarnas intentioner. Spörsmålet bör därför ovillkorligen utredas. Författningsutredningen kan knappast tänkas ingå på bedömande av en så speciell fråga som den föreliggande. Måhända faller den inte heller utan vidare inom ramen för de hittills givna direktiven för 1955 års valutredning.

Otvivelaktigt hör emellertid frågan nära samman med utredningens upp-

gifter. Av den anledningen instämmer jag i reservanternas begäran, att spörsmålet om utseende av efterträdare till avgången riksdagsledamot må hänskjutas till en förutsättningslös prövning inom valutredningen.

Herr talman! Med anledning härav bör riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag i ämnet.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr PETTERSSON i Norregård (cp):

Herr talman! I frågan om ändringar i 87 § lagen om val till riksdagen råder inga större meningsskiljaktigheter mellan reservanterna och utskottet. Utskottet anser att valutredningen skulle kunna i någon mån förtydliga de bestämmelser som finns. Vi anser inte att det behövs någon ny utredning här. Gällande bestämmelser grundar sig på två prejudikat, som har klarlagt hur det skall gå till. Sedan gäller det för dem som sammanställer listorna att inte sätta upp kandidater, som senare inte vill åta sig riksdagsmannauppdraget. I annat fall blir det naturligtvis krångel. En sådan här lokal företeelse anser vi inte utgöra tillräckligt skäl för en ny utredning. Vi har därför hänvisat frågan till valutredningen för klarläggande, vilket vi tycker är tillräckligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hammar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Sänkning av rösträttsåldern

konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Sveningsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hammar begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 135 ja och 62 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1961—1964.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6**Sänkning av rösträttsåldern**

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om sänkning av rösträttsåldern.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 144 i första kammaren av herr *Hedblom* och nr 177 i andra kammaren av herr *Stenberg*, såvitt desamma hänvisats till utskottet, och dels de likalydande motionerna nr 333 i första kammaren av herr

Öhman m. fl. och nr 421 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle m. fl.

I motionerna I: 144 och II: 177 hemställdes, att riksdagen måtte dels såsom vilande grundlagsändring besluta en sådan ändring av gällande bestämmelser, att rösträtt vid val till riksdagens andra kammare inträdde fr. o. m. det år, då vederbörande uppnådde 21 års ålder, dels besluta en sådan ändring av kommunallagen, att motsvarande ändring inträdde beträffande rösträtt vid kommunala val och dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning om ytterligare sänkning av rösträttsåldern och i samband därmed utredning om de olika »myndighetsåldrarna» med avseende på medborgerliga rättigheter, skyldigheter och ansvarsförpliktelser ävensom om framläggande för riksdagen snarast möjligt av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda. — Motionerna hade såvitt gäller rösträttsåldern hänvisats till konstitutionsutskottet och i övrigt till lagutskott. I sistnämnda del hade motionerna behandlats av första lagutskottet.

I motionerna I: 333 och II: 421 föreslogs att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde utredning och förslag om sänkning av rösträttsåldern vid allmänna val och folkomröstning till 18 år.

Konstitutionsutskottet hemställde — under erinran tillika om innehållet i första lagutskottets utlåtande nr 20 över motionerna I: 144 och II: 177 i vad de hänvisats till lagutskott — att motionerna

1) I: 144 och II: 177 i vad desamma hänvisats till konstitutionsutskottet; samt

2) I: 333 och II: 421 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sveningsson*, *Magnusson* i Tumhult och *Braconier*, utan angivet yrkande; samt

2) av herrar *Ollén*, *Hedblom*, *von*

Sänkning av rösträttsåldern

Friesen och Hammar, vilka ansett att utskottet bort hemställa

A) att riksdagen måtte

1) såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande såsom utskottets förslag betecknade

Förslag

till

ändrad lydelse av 16 § riksdagsordningen

(Nuvarande lydelse)

(Utskottets förslag)

§ 16.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och *senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetå års ålder.*

Valrätt må — — — under förmynderskap.

Till efterrättelse — — — valet inträffar.

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående ytterligare sänkning av rösträttsåldern vid val till andra kammaren samt om framläggande för riksdagen av de förslag, var till utredningen kunde föranleda.

B) att motionerna

1) I: 144 och II: 177 i vad desamma hänvisats till konstitutionsutskottet; samt

2) I: 333 och II: 421

måtte anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Spångberg*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! I de motioner, som ligga till grund för konstitutionsutskottets utlåtande nr 9 — jag tänker då närmast på de likalydande motionerna I: 144 av herr Hedblom och II: 177 av herr Stenberg — hemställas bl. a., att riksdagen måtte dels såsom vilande grundlagsförslag besluta en sådan ändring av gällande bestämmelser, att rösträtt vid val till riksdagens andra kammare inträder fr. o. m. det år, då vederbörande uppnår 21 års ålder, dels ock besluta en sådan ändring av kom-

§ 16.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och *senast å valdagen uppnått tjuguetå års ålder.*

Valrätt må — — — under förmynderskap.

Till efterrättelse — — — valet inträffar.

munallagen, att motsvarande bestämmelse införes också beträffande rösträtt vid kommunala val. Utskottets hemställan går ut på att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Gentemot utskottet hävdar herr Olén m. fl. i en reservation först och främst att rösträttsåldern redan ligger så nära den allmänna myndighetsåldern att några principiella invändningar knappast torde kunna resas mot en sådan sänkning av denna ålder, att den helt sammanfaller med den allmänna myndighetsåldern. Nu gällande rösträttsbestämmelser synes emellertid reservanterna icke tillfredsställande. Trots att en medborgare ett valår uppnått myndig ålder före valdagen, kan han eller hon inte bli i tillfälle att utöva sin rösträtt förrän i normala fall två år senare. Ett undanröjande av denna olägenhet kan uppnås genom en ändring av § 16 riksdagsordningen av innebörd, att rösträtt skall tillkomma envar svensk medborgare, som senast å valdagen uppnått 21 års ålder. Någon anledning att utreda ett så begränsat spörsmål anser vi inte föreligga. Riksdagen bör därför utan vidare som vilande kunna antaga en ändring av riksdagsordningen av innebörd: valrätt tillkommer envar man och kvinna som är

Sänkning av rösträttsåldern

svensk undersåte och senast å valdagen uppnått tjuguett års ålder.

Vad frågan om ytterligare sänkning av rösträttsåldern beträffar är det av intresse att se, hur förhållandena gestaltar sig i andra länder. En undersökning ger vid handen, att endast tre länder har en rösträttsålder, som överstiger 21 år. 23 länder har 21 år som rösträttsålder, 17 länder har lägre ålder än 21 och 15 länder har 18 år som den ålder, då man blir röstberättigad. Detta förhållande säger oss, att den av motionärerna resta frågan om en utredning angående ytterligare sänkning av rösträttsåldern i vårt land är väl befogad. Av den anledningen instämmer jag i reservanternas hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i här föreliggande spörsmål.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! I motion II: 421 föreslår vi, att rösträttsåldern skall sänkas till 18 år. Man frågar sig då, om det finns motiv för en sådan kraftig sänkning av rösträttsåldern? Enligt vår mening finns det sådana motiv.

Av och till förekommer här i riksdagen stora debatter om ungdomen, och då framför allt om ungdomens dåliga sidor. Man förfasar sig över ungdomskriminaliteten, ungdomssuperiet, ungdomens sätt att vara och ungdomens sätt att synas. Jag har tidigare i sådana debatter framhållit att de ungdomar, mot vilka det finns anledning att rikta kritik, trots allt representerar en mycket liten del av vårt lands ungdom. Den stora delen av landets ungdom, den avgörande delen, är arbetsam, frisk och sund och representerar ett gott omdöme. Så snart ungdomen träder ut i förvärvslivet och får egna inkomster har den inte bara rätt utan också skyldighet att betala skatt till stat och kommun. Det finns många tonåringar som betalar dryg skatt till samhället. Vid 18 års

ålder kommer inskrivningen till värnplikten, en pålaga — om man så vill — som ingen friskförklarad ung grabb kan undkomma. Vid 16 års ålder upphör barnbidragen att utbetalas. Pojken liksom flickan anses väl då mogen att själv försörja sig.

Ett annat skäl som talar för sänkt rösträttsålder är den allmänna kritik som riktas mot ungdomen för att den inte är tillräckligt intresserad av samhällsfrågor. Alla anser att detta uttrycker ett missförhållande och dåligt omdöme från ungdomens sida. Varför det? Hur och med vilken rätt kan man begära att ungdom, som enligt lag beröfvats rätten att delta i stats- och kommunalval, skall visa intresse för spörsmål som de icke själva äger något inflytande över? För övrigt — om man nu skall begära att alla väljare skall besitta ett gott omdöme, politiskt och samhällsligt — borde väl dessa krav verkligen gälla alla väljare. Så är ju nu inte fallet.

Ungdomen, den ungdom som jag just nu talar om och som står mitt uppe i produktionen, deltar aktivt i ett levande och pulserande liv, har sina sinnen och sin uppfattningsförmåga på höjdpunkten, den ungdomen är berövad rätten att rösta, den är också berövad rätten att bli vald till riksdag eller en kommunal församling.

Utskottet anför bl. a. som ett motiv för sitt avstyrkande av vår motion att myndighetsåldern är 21 år och att man ej kan ge omyndiga rösträtt. Jag är helt enig med utskottet i detta avseende. Men det är ett föga starkt argument. Det behövs väl inte några större ansträngningar för att sänka myndighetsåldern till 18 år. Alla motiv som talar för sänkt rösträttsålder talar också för sänkt myndighetsålder.

Jag ber således att få yrka bifall till motion nr 421. Jag förstår emellertid samtidigt att vi inte nu kommer att få majoritet för detta vårt förslag. Om sålunda detta mitt yrkande icke bifalles, ber jag få anmäla, att vi kommer att

Sänkning av rösträttsåldern

stödja reservation nr 2 av herrar Olén, Hedblom m. fl.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag vill instämma i vad herr Hammar, som här har talat för reservanterna, tidigare har sagt i denna fråga, men därutöver vill jag framföra ytterligare några motiv för deras ståndpunkt.

Jag tror att det är ganska angeläget att vi försöker så snabbt och i så stor utsträckning som det går få ett visst samband mellan myndighetsålder och rösträttsålder — jag tänker då i första hand på rösträttsåldern, som behandlas i konstitutionsutskottets utlåtande nr 9.

Motiveringen för det är, att vi måste tänka på den grupp det här gäller. Kanske många av oss tycker att det är av underordnad betydelse, om man får tillfälle att rösta det år man fyller 21 år eller först året efter det man fyllt 21 år. Men jag tror att det har stor betydelse för de grupper det gäller. Som förhållandet nu är, betyder det ju, att den som fyller 21 år i januari under valåret inte får tillfälle att rösta förrän nära tre år efter det att han uppnått 21 års ålder. Han ställer sig många gånger undrande inför det. Vad beträffar t. ex. 1940-talets stora ungdomskullar betyder det, att när de träder in i rösträttsåldern på 1960-talet, kommer inte mindre än 75 procent eller närmare bestämt mellan 75 000 och 100 000 ungdomar, som fyller 21 år, att inte få utöva sin rösträtt vid något val under 1960-talet, om vi inte fattar beslut vid årets riksdag om en vilande grundlagsändring.

Därför anser vi från motionärernas sida, att det är synnerligen angeläget att fatta ett beslut i år. Om vi fattar beslutet först nästa år, alltså 1961, innehåller det i praktiken, att vi får vänta fram till 1965, innan vi kan fatta det definitiva beslutet om en ändring i denna fråga. Det betyder i själva verket att beslutet inte får aktualitet förrän vid andrakammarvalet 1968.

Det finns säkert också många andra motiv att andraga för en justering av rösträttsåldern, men med hänsyn till den sena timmen avstår jag från detta. Jag skulle emellertid gärna vilja hänvisa till vad vi anfört i motionen och som också finns angivet i utlåtandet om de olika åldrar som gäller som gräns för mognadens inträdande. Den katalogen kan alla ta del av i vår motion.

Utskottet har inte heller vid behandlingen av vår motion kunnat göra några principiella erinringar utan använder det vanliga sättet för att motivera ett avstyrkande av en motion, nämligen att hänvisa till en utredning, i detta fall till författningsutredningen. Vad beträffar rösträttsåldern tror jag inte man behöver ytterligare utredning, ty allting talar för att vi snabbt måste försöka nå fram till den situationen, att man verkligen kan få utöva sin rösträtt, när man uppnått vad man i vanliga fall anser som rösträttsålder, nämligen fyllda 21 år. Det är också det reservationen tagit sikte på.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den reservation, som har fogats till utskottets utlåtande av herr Ollén m. fl.

Herr PETTERSSON i Norregård (cp):

Herr talman! Utskottet har för inte mer än ett och ett halvt år sedan förelagt riksdagen ett förslag om att författningsutredningen skulle utreda frågan om rösträttsåldern. Representanter för centerpartiet framlade nämligen under höstrikdagen 1958 en motion om sänkning av rösträttsåldern. I utskottet var motståndet mot denna sänkning då mycket stort, men partierna kompromissade och resultatet blev en positiv skrivning att författningsutredningen skulle utreda frågan. Ingen reserverade sig den gången, utan vi nöjde oss med detta förslag till skrivning. Riksdagen godtog också detta utskottets utlåtande.

Nu har det gått ett och ett halvt år, och nu har det plötsligt blivit mycket

Sänkning av rösträttsåldern

angeläget att föra fram denna fråga igen. Detta tycker vi är litet egendomligt, och därför har vi vidhållit vår uppfattning, att författningsutredningen bör ha hand om denna fråga. Trots att författningsutredningen dröjt är vi dock närmare den tid då denna utredning skall vara färdig. Det finns inga delade meningar mellan utskottet och reservanterna om önskemålet om en sänkning av rösträttsåldern. Frågan gäller endast huruvida en grundlagsändring skall företagas utan att en utredning gjorts av författningsutredningen, som har hand om hela vårt styrelseskick. Vi har hänvisat till att myndighetsåldern är en lämplig ålder för rösträtts utövande, men det finns ju en del administrativa frågor angående röstlängd m. m. som författningsutredningen bör ta ställning till. Jag anser att vi inte utan vidare skall ta en grundlagsändring. Utskottet har här gått den försiktiga och riktiga vägen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag instämmer med utskottets talesman när han säger att denna fråga inte är ny. Det är riktigt att centerpartiet 1958 motionerade i samma ärende, och socialdemokratiska ungdomsförbundet samt folkpartiets ungdomsförbund har även vid flera tillfällen fört fram denna fråga. Från socialdemokratiska ungdomsförbundets sida har man senast gjort detta i sitt år 1959 utgivna handlingsprogram »SSU inför framtiden».

Gentemot utskottets talesman vill jag också erinra om att när vi år 1958 var med om en utredning, hoppades vi att författningsutredningen skulle vara klar med sitt arbete till 1960 — något som man vid den tidpunkten allmänt trodde — så att det kunde fattas ett första beslut före 1960 års val och man alltså då hade fått en vilande grundlagsändring. När det nu är tydligt att det inte kommer att föreligga något re-

sultat från författningsutredningen före detta val, så har vi motionärer — och utskottsreservanterna har naturligtvis samma uppfattning — ansett det angeläget att riksdagen fattar ett beslut, så att det hela inte fördröjes på det sätt som jag angav i mitt första anförande, d. v. s. att ändringen inte skulle få aktualitet förrän till 1968 års val.

Vidare vill jag erinra om att det här bara gäller en sådan justering av rösträttsåldern, att väljarna skall få rösta vid 21 års ålder och inte behöva vänta till året efter det att de fyllt 21 år. Jag tycker att man då kommer sanningen närmare, om man talar om en justering och inte om en ändring av rösträttsåldern. Om det vore fråga om en direkt ändring, kunde det vara väl motiverat med en utredning innan riksdagen går till beslut, men här gäller det som sagt endast en justering.

Herr PETTERSSON i Norregård (cp):

Herr talman! Jag vill bara till herr Stenberg säga, att när det inte har gått mer än ungefär tio år sedan det företogs en kraftig sänkning av rösträttsåldern, så behöver man väl inte nu ha så bråttom med att göra ytterligare ändringar utan borde kunna vänta tills författningsutredningen är färdig med sitt arbete.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill bara med några ord motivera den blanka reservation som jag avgivit.

I den motion från folkpartihåll, som ligger till grund för utskottsutlåtandet, säges det bl. a. att utredningar har visat att ungdomen numera företer större politisk och social mognad. Jag frågade inom utskottet vilka utredningar man åsyftade, men jag fick inte något svar på den punkten. Detta är rätt anmärkningsvärt. När det i en motion beträffande en så betydelsefull fråga åberopas vissa utredningar, borde vi också kunna få besked om vilka utredningar

Sänkning av rösträttsåldern

som avses. Det kan säkerligen diskuteras, i vad mån den politiska kunskapen är så stor hos alla ungdomar. Det är klart att bland medlemmar av fackföreningar och annan föreningsungdom kan det finnas en politisk mognad, men jag tror inte att man utan vidare kan påstå, att ungdomen numera är så mycket mer politiskt kunnig än tidigare. Därför tycker jag det vore riktigtast att denna fråga finge bli föremål för behandling av författningsutredningen, särskilt som riksdagen så sent som 1958 uttalade sig för att så borde ske.

Det är också, herr talman, här fråga om en teknisk anordning av rätt besvärslig art. Det föreligger en proposition i rösträttsfrågan, som kommer att i viss mån ändra hela valproceduren. Här föreslår motionärer och utskottsreservanter en sådan ändring av bestämmelserna, att de röstande skall senast valdagen ha uppnått 21 års ålder. Om det skulle bli en upplösning av andra kammaren — något som vi teoretiskt måste räkna med — skulle jag vilja se den valmyndighet som kan garantera att man plockar ut just dem som senast på valdagen har fyllt 21 år. Men vi måste väl ha så klara bestämmelser, att man även i ett sådant fall kan tala om vilka som är röstberättigade. För min del skulle jag som ledamot av valutredningen inte vilja utan vidare säga, att detta är möjligt. De långa diskussioner, som förts om det ganska invecklade spörsmål det här gäller, är av den arten, att jag tycker att det skulle vara mycket äventyrligt att genomföra denna tekniskt mycket besvärliga sak vid nästa val efter 1960, då man tydligen också skall börja tillämpa det system med röstkort som riksdagsmajoriteten av allt att döma kommer att godta. Därför är det lika bra att låta författningsutredningen ta hand om saken.

Dessutom finns det i reservationen en mycket underlig punkt, där man begär utredning om ytterligare sänkning av rösträttsåldern. Vad innebär denna

sänkning? Är det fråga om den sänkning till 18 år som kommunisterna vill ha, eller gäller det en sänkning till 20 år? Eller vilken sänkning vill man egentligen ha? Det är ju mycket svårt för oss att ta ställning till denna punkt, när man inte alls har preciserat vad det gäller. Det är inte säkert, att ens reservanterna i nuvarande situation vill gå så långt ned som till 18 år. Jag tycker därför, att frågan bör omhändertas av författningsutredningen, som ju kommer att föreslå en helt ny författning och kanske enkammerssystem; i varje fall kan det tänkas att majoritet föreligger därför. I en sådan situation plockar man inte i förväg ut en detalj och inför helt nya bestämmelser. Det hela är också rätt egendomligt, när man i åratal har nöjt sig med nuvarande bestämmelser. Då centerpartiet år 1948 kom med krav på en sänkning av rösträttsåldern var folkpartiet överens i utskottet om att frågan skulle överlätas åt författningsutredningen.

Herr talmannen återtog förhandlingarnas ledning.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag vill replikera till herr Braconier, att om man tar upp frågor som inte är berörda i motionen kan motionärerna inte behöva svara. Jag vet inte om, att vi har skrivit något i motionen om politisk mognad. Det kanske herr Braconier har läst in ändå; därmed må det förhålla sig som det vill.

Däremot tycker jag, att herr Braconier skulle kunna skilja på två saker. Vad vi har begärt ett direkt beslut om är en justering av rösträttsåldern, så att man får rösta det år man fyller 21 år. När vi föreslår en eventuell sänkning av rösträttsåldern och andra myndighetsåldrar begär vi en utredning. Därvidlag kräver vi alltså inte ett direkt beslut utan talar i motionen om att riksdagen skall i skrivelse till Kungl.

Sänkning av rösträttsåldern

Maj:t anhålla om utredning om ytterligare sänkning av rösträttsåldern och i samband därmed utredning om de olika myndighetsåldrarna. Vad vi vill ha ett beslut om i dag utan utredning är alltså en justering av rösträttsåldern.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Stenberg får väl läsa sin egen motion. Jag nämnde direkt, att man i den hänvisar till utredningar som visar, att ungdomen ådagslagt större politisk kunskap. Jag frågade vilka utredningar det var, men jag har inte fått något svar.

Vidare har herr Stenberg inte kunnat tala om hur man tekniskt skall kunna genomföra denna sak, om vi får en upplösning av denna kammare. Tar riksdagen på sitt ansvar att införa en helt ny regel om att man för att ha rösträtt måste ha fyllt 21 år en viss dag medan den som uppnår denna ålder dagen efter inte får rösta, måste den också lösa problemet tekniskt. Jag tror inte, att någon ledamot av valutredningen skulle vilja åta sig detta. Det vore intressant att få höra hur det skulle gå till.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! På den sista frågan vill jag svara, att det finns andra länder där man löst detta problem tekniskt. Det bör också valutredningen kunna dra lärdom av.

Än en gång vill jag understryka, att vi inte talar om politisk mognad utan om att forskare har påvisat ungdomens sociala och biologiska mognad. Det finns en lång rad utländska vetenskapsmän att referera till, men det kan inte vara nödvändigt att göra det i detta sammanhang.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Herr Stenberg har alldeles rätt i att detta problem har lösts i vissa länder, men det har skett efter lång utredning.

Herr Stenberg hänvisar sedan till vetenskapsmän. Vilka svenska forskare har påstått något liknande? I allmänhet anser man, att samhällskunskapen är ganska illa tillgodosedd i våra skolor; det har inte minst ecklesiastikminister Edenman framhållit. Nu har vi verkligen fått ett förslag om undervisning i samhällskunskap vid gymnasierna, men det har kommit först på sistone. Det föreligger emellertid inga undersökningar, på vilka man utan vidare kan grunda ett påstående om att ungdomen över lag visar större politiska kunskaper än tidigare.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till den av herr Ollén m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 333 och II: 421; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Stenberg begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den med 2:o) be-tecknade propositionen följande vote-ringsproposition efter given varsel upp-lästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Ollén m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Stenberg begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst om-

Allmän översikt över beräkningen av väganslagen m. m.

röstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 152 ja och 39 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogos vart efter annat första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående rösträttsåldern, m. m., i vad motionerna hänvisats till lagutskott; samt

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckta motioner om vissa förtydliganden och ändringar i vallagarna rörande beskaffenheten av valsedlar m. m., och

nr 11, i anledning av väckta motioner om skydd för partibeteckning.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8

Utgifter under riksstatens sjätte huvudtitel

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1960/61 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9

Allmän översikt över beräkningen av väganslagen m. m.

Efter punktens föredragning yttrade:

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Den fråga det här närmast gäller är om man skall fastställa

väginvesteringarna under 1961 i enlighet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens på vägplanen grundade petita eller till det av Kungl. Maj:ts föreslagna 20 miljoner kronor lägre beloppet. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har redovisat goda skäl för sitt förslag, och dess synpunkter har ytterligare understrukits i herr Stenbergs och min motion, som går ut på att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens petita skulle bifallas.

Det är klart, att det här är fråga om att göra en rimlig avvägning mellan behov och resurser. Men det framgår inte av utskottets formulering, om avvägningsfrågan — där det alltså skiljer på 20 miljoner kronor — blivit ingående dryftad. Det verkar nästan som om utskottet utan vidare velat godtaga Kungl. Maj:ts förslag, bara därför att vi haft så stora beredskapsarbeten på vägarna de senaste åren.

Men den argumenteringen är svår att biträda. Den kan sägas vara utslag av just en sådan sammanblandning av ordinariemedel och beredskapspengar, för vilken utskottet varnar längre fram i sitt utlåtande. Att sådan sammanblandning inte bör ske, därom torde icke råda några delade meningar i riksdagen. I motionen har inte heller påyrkats något sådant. Vi har begärt en anslagsminskning på ett håll och i stället velat öka väganslaget med 20 miljoner.

Vi tycker för övrigt inte, att den omständigheten, att vi haft ett vägbyggnade under de gångna åren som inklusive beredskapsarbeten närmast sig vägplanens nivå, utgör något bärande motiv för att nu såsom här skett gå ifrån vägplanens s. k. fördröjda investeringsprogram, vilket för 1961 skulle utgöra 410 miljoner. Trafiken har vuxit snabbare än som förutsågs i vägplanen. Trafiksäkerhetsfrågan har blivit mer brännande, och vägtransportkostnaderna har fått större betydelse för vårt näringsliv. Allt detta utgör enligt vår mening starka argument för att vi under 1961 hade bort hålla fast vid det förra året

Allmän översikt över beräkningen av väkanslagen m. m.

accepterade investeringsprogrammet. Dessa skäl talar också för att vi bör sikta till att fullfölja detta program under åren efter 1961. Det hade varit värdefullt om utskottet — samtidigt som det av statsfinansiella skäl ansett sig i år böra skära ned det begärda anslaget med 20 miljoner — gjort ett positivt uttalande i den riktningen. Jag har, herr talman, mot ett så gott som enhälligt statsutskott inget annat yrkande än utskottets.

Häri instämde herr *Nihlfors* (fp).

Herr andre vice talmannen MALMBORG (fp):

Herr talman! Herr Bohman ställde inget yrkande. Jag finner det dock motiverat att göra några kommentarer till hans anförande.

För ett par år sedan genomfördes en anslagsomläggning beträffande väginvesteringar. I stället för anslaget Vissa vägbyggnadsarbeten under sjätte huvudtiteln upptogs under femte huvudtiteln ett särskilt anslag benämnt Beredskapsarbeten på vägar och gator, att avräknas mot automobilskattemedel och avsett att bereda sysselsättning åt friställd arbetskraft.

I anslutning till denna omläggning betonade statsutskottet i sitt utlåtande, att en klar gräns måtte dragas mellan den ordinarie investeringsverksamheten och de med medel från beredskapsanslag bedrivna arbetena. De senare borde enligt utskottets uppfattning läggas helt utanför den förstnämnda verksamheten. Utskottet underströk också därvid, att i första hand jämn sysselsättning borde tryggas för väg- och vattenbyggnadsverkets egen arbetarkår. Riksdagen godkände statsutskottets utlåtande även på denna punkt.

I detta sammanhang vill jag också bringa i erinran att det betonades, att man vid bedömningen av de reella väginvesteringarna även borde räkna med beredskapsarbeten på vägar och gator. I nu föreliggande utlåtande har vi på

denna punkt anknutit till besparingsutredningens betänkande. Där noteras, att den totala medelsförbrukningen respektive medelsanvisningen för vägändamål på statsbudgeten 1957/1958 t. o. m. 1959/1960, om beredskapsarbetena tas med, praktiskt innebär ett förverkligande av vägplanen för åren 1958—1960. Det må vara tillåtet att i detta sammanhang erinra om att investeringarna t. o. m. gått därutöver. Så har under år 1958 investerats 415 miljoner kronor mot planens 330. År 1959 investerades ej mindre än cirka 605 miljoner kronor, varav 250 miljoner på beredskapsstat, jämfört med vägplanens 360 miljoner. Går vi till innevarande år kan vi konstatera, att investeringarna beräknas komma att uppgå till 485 miljoner, varav 125 miljoner på beredskapsstat. Vägplanens beräknade investeringsbelopp uppgår som bekant till 410 miljoner kronor.

Herr Bohman har såväl i sin motion som här i sitt anförande förordat överförande av beredskapspengar till ordinarie anslag, bl. a. i syfte att nå upp till den försenade vägplanens belopp. För nästa år står till förfogande 370 miljoner kronor å ordinarie anslag och 125 miljoner kronor å beredskapsstat. Man kan således lugnt räkna med att uppnå ett belopp på minst 410 miljoner kronor och då finns väl ingen anledning att föra någon process på den punkten. Jag kan ej heller förstå, att det finns någon saklig grund för herr Bohmans kritik av vårt understrykande av vikten av att klar gräns dras mellan den ordinarie investeringsverksamheten och de med medel från beredskapsanslag bedrivna arbetena. Jag har tidigare i mitt anförande klart motiverat vår skrivning på den punkten.

Herr talman! Som jag redan nämnt kommer investeringarna att gå utöver vägplanens belopp och skrivningen innebär intet frångående av vår uppfattning att vägplanen skall fullföljas.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp

Härmed var överläggningen slutad.
Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10—18

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19**Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp**

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln (punkt 20, s. 40—42 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson m. fl.* (I: 356) och den andra inom andra kammaren av herrar *Lothigius* och *Magnusson* i Borås (II: 448), vari hemställets, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 30 000 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 356 och II: 448, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 45 000 000 kr.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna 356 i första kammaren och 448 i andra kammaren. Det innebär att ifrågavarande anslag sänks från 45 miljoner kronor till 30 miljoner kronor.

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Som av handlingarna framgår finns på denna punkt ingen reservation. Under ärendets behandling såväl i avdelningen som i utskottet har ingen som helst avvikande mening anförts.

På detta område befinner vi oss i en verkligt prekär situation. Det är uppenbart, att om högermotionerna skulle bifallas blir läget synnerligen svårt. Jag ber att få belysa detta med ett kort påpekande.

Anslaget för innevarande budgetår kommer i huvudsak att disponeras för bidrag till företag som påbörjades under tiden 1 april—31 december 1954. Väntetiden för de företag, som den 1 juli 1960 står närmast i tur för erhållande av bidrag, kommer därför även under förutsättning av oförändrad medelsanvisning att uppgå till i genomsnitt 5½ år.

Med hänsyn härtill ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 19:o i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna I: 356 och II: 448.

Sedan kammararens ledamöter härefter

Kostnader för vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 156 ja och 37 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 20—28

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29**Kostnader för vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning**

Kungl. Maj:t hade (punkt 30, s. 57 och 58) föreslagit riksdagen att till Kostnader för vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr., att avräknas mot automobilskattemedlen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *Lundström* väckt motion (I: 355), i vilken hemställts att för budgetåret 1960/61 till Statens trafiksäkerhetsråd för forskning anvisades ett förslagsanslag av 1 000 000 kr.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 355, till Kostnader för vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr., att avräknas mot automobilskattemedlen.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundström* och *Källqvist*, fröken *Elmén* och herr *Nihlfors*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen

måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen I: 355 beträffande anslagsbeloppets storlek, till Kostnader för vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kr., att avräknas mot automobilskattemedlen.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr **NIHLFORS** (fp):

Herr talman! Denna punkt gäller kostnaderna för vetenskaplig trafiksäkerhetsforskning. Vi är några reservanter som knyter an till en reservation i samma ämne vid sommarriksdagen 1958, då jag också hade tillfälle att plädera för en avsevärd ökning av anslaget till denna forskning som är så betydelsefull. Motiven för att vi skall ha ett ordentligt anslag på en miljon kronor, vilket också då föreslogs, har ju förstärkts sedan 1958 på grund av de erfarenheter vi har av den alltmer ökade trafiken på våra vägar och gator.

Jag skulle naturligtvis här kunna utförligt belysa behovet av denna anslagshöjning, men vid denna sena timme skall jag bara nämna, att riksdagen när den sommaren 1958 avslag förslaget om en miljon kronor hänvisade till en då pågående utredning. Kommittén för trafiksäkerhetsorganisationen lade på hösten samma år fram ett förslag om att anslaget borde utgå med 850 000 kronor för år.

När riksdagen 1959 skulle ta ställning till denna anslagspost förelåg ett förslag från kommunikationsministern om 450 000 kronor, alltså ungefär hälften av vad kommittén hade föreslagit.

Han uttalade då till statsrådsprotokollet att avsikten var att höja anslaget vartefter.

Detta löfte kan man säga att han i år formellt har uppfyllt genom att föreslå en höjning av anslaget med 50 000 kronor, alltså litet mer än 10 procent, men i de kretsar, som är intresserade av ökad trafiksäkerhetsforskning, hade man

Driftbidrag till statens järnvägar

inte väntat sig denna långsamma takt i anslagshöjningen. Man trodde, när man läste statsrådets uttalande förra året, att man kunde räkna med att anslagsökningen skulle bli större och i snabbarare takt närma sig den målsättning, som kommittén på sin tid ställde upp.

En miljon kronor för trafiksäkerhetsforskning är vad trafiksäkerhetsrådet har föreslagit i sina anslagsäskanden från i höstas. Man pekade därvid på de många intressanta och värdefulla förslag till vetenskapliga trafikutredningar som så att säga köar hos rådet för att få pengar för att verkställa utredningarna. Det finns en lång förteckning över sådana förslag till utredningar, som såvitt jag kan förstå är av stor betydelse när det gäller att genom grundläggande forskning söka förhindra trafikolycksfall och förbättra trafiksäkerheten.

Nu kan jag inte räkna med att reservationen skall vinna bifall, men särskilt mot bakgrunden av att det här är fråga om en avräkning mot automobilskattemedel skulle jag vilja vädja till statsrådet att han nu när frågan i alla fall faller betraktar det som ett fall framåt, så att vi kan räkna med att ett kommande år få se en avsevärt större höjning av anslaget för detta viktiga ändamål.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen vid punkt 29.

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Jag tror att vi alla är ense om vilken betydelse den vetenskapliga trafiksäkerhetsforskningen har. Vad som skiljer är uppfattningen om den riktiga avvägningen av ett anslag. Ända fram till och med förra budgetåret var detta anslag 100 000 kronor, nu är det 450 000 kronor, och departementschefen föreslår för nästa budgetår en höjning till 500 000 kronor. Det är inte ofta man

kan notera en sådan förstärkning av ett anslag, och vi får kanske hoppas på god fortsättning.

Med hänsyn därtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kamraren utskottets hemställan.

Punkterna 30—49

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50**Driftbidrag till statens järnvägar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 61, s. 94—102) föreslagit riksdagen att till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 80 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft de under punkten 19 anmälda motionerna I: 356 och II: 448, såvitt däri yrkats att riksdagen måtte dels till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 50 000 000 kr., dels uttala att en särskild nämnd med parlamentariskt inslag borde inrättas för avgörande av frågorna om nedläggning av trafiksvaga järnvägslinjer.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 356 och II: 448, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 80 000 000 kr.;

II. att motionerna I: 356 och II: 448 — såvitt de avsåge ett uttalande från riksdagens sida rörande en särskild nämnd med parlamentariskt inslag för avgörande av frågorna om nedläggning

Driftbidrag till statens järnvägar

av trafiksvaga bandelar — icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin, Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 356 och II: 448, såvitt nu vore i fråga, till Driftbidrag till statens järnvägar för budgetåret 1960/61 anvisa ett anslag av 50 000 000 kr.;

II. med bifall till motionerna I: 356 och II: 448, såvitt nu vore i fråga, uttala att en särskild nämnd med parlamentariskt inslag borde inrättas för avgörande av frågorna om nedläggning av trafiksvaga järnvägslinjer.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **NILSSON** i Göingegården (h):

Herr talman! Den vid denna punkt fogade reservationen av herr *Virgin* m. fl. grundar sig på en framställning i en motion, vari föreslås en minskning av driftbidraget till statens järnvägar med ytterligare 30 miljoner kronor utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit.

Reservanterna har i likhet med motionärerna ansett, att det bör finnas möjlighet att genom rationaliseringsåtgärder minska underskottet betydligt snabbare än Kungl. Maj:t har tänkt sig. 1953 års trafikutredning har i samarbete med järnvägsstyrelsen presenterat ett undersökningsprogram, som avser att man under åren 1960—1963 skall undersöka möjligheterna för en nedläggning av driften på vissa bandelar, vilket skulle möjliggöra en besparing av över 100 miljoner kronor per år. Också med hänsyn till den snabba expansionen av biltrafiken har reservanterna ansett det nödvändigt att påskynda rationaliseringen, så att de ytterligare 30 miljoner, som reservationen avser, kan inbesparas under nästa budgetår.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen under punkt 50 av herr *Virgin* m. fl.

Herr andre vice talmannen **MALMBORG** (fp):

Herr talman! Jag skulle i största korthet vilja ägna den här frågan en principiell belysning.

Ifrågavarande anslag tillkom 1958 vid B-riksdagen, och då framhöll utskottet bland annat, att ett av skälen för denna bidragsform var att SJ genom detsamma bereddes möjlighet att bättre än hittills varit fallet anpassa taxorna efter kostnads- och konkurrensförhållanden på det trafikstarka järnvägsnätet. Som departementschefen nu framhåller innebär redan den i propositionen föreslagna minskningen av anslaget att utrymmet för taxepolitiska åtgärder begränsas. I anknytning här till anföres i utskottets utlåtande, att bidraget i sin nuvarande form icke enbart eller främst knutits till driften av de trafiksvaga bandelar som betraktas som nedläggningsbara, och jag vill på den punkten göra några kommentarer.

Man kan med rätta tala om bärande och tärande linjer inom SJ:s järnvägsnät. Det beräknas att cirka 75 procent av trafiken utföres på ungefär 25 procent av hela nätet. De trafiksvaga banorna omfattar omkring 40 procent av hela nätet. Av utskottets utlåtande framgår att för 23 procent av den för närvarande trafikerade banlängden kommer frågan om nedläggande att prövas de närmaste åren.

De lönsamma banorna har tidigare med sitt överskott fått betala förlusten på de trafiksvaga. Detta har lett till en mindre rationell taxepolitik. Man har affärsmässigt sett fått hålla för höga taxor. Därigenom har SJ:s konkurrenskraft försvagats och därmed också dess ekonomiska ställning. Av samhällseliga skäl måste vi räkna med att alltfört hålla en stor del av det

Driftbidrag till statens järnvägar

trafiksvaga nätet i drift. Den snedbelastning som detta medför i fråga om SJ:s ekonomi, bland annat när det gäller ett affärsmässigt utformande av taxorna, måste ses som en realitet, och det är här bland annat som driftbidraget träder in i bilden.

Som i utskottets utlåtande anföres förutsätter departementschefen, att en snabbare takt i järnvägsnedläggningarna, möjliggjord bland annat genom ökade resurser för upprustning av berörda vägar, skulle medföra ett sådant bortfall i driftkostnader för SJ, att vi därigenom i viss mån kan minska driftbidraget, vilket i varje fall inte skulle behöva leda till taxehöjning på statsbanenätet.

Med det anförda, herr talman, har jag velat betona, att detta problem ej kan betraktas som ett renodlat besparingsproblem. En nedskärning av beloppet till det i högerreservationen föreslagna kan komma att medföra en reell försämring av SJ:s ekonomiska resultat, och därmed har ju denna besparingsaktion också kommit att motverka sitt eget syfte.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Jag kan helt instämma i vad herr andre vice talmannen anförde, nämligen att den här sparaktionen kan komma att motverka sitt eget syfte och i stället leda till ökade utgifter.

Jag har haft det tvivelaktiga nöjet att försvara en järnväg som har blivit nedlagd, och jag tror att jag i detta fall kan tala av egen erfarenhet. Vi fick höra att det inte skulle bli någon olägenhet, eftersom vi skulle få ersättnings trafik såväl för person- och godsbefordran som för posten, men det har blivit en uppenbar försämring. Vi har inte fått någon ersättnings trafik att tala om, och det råder ett allmänt missnöje över detta.

Nu tror jag att herr Gustav Nilsson i

Göingegården inte behöver ha så förskräckligt bråttom. Den järnväg i vars närhet han bor, kommer ändå att laggas ned nämligen Varberg—Ätran och jag är inte säker på att de människor som bor där kommer att välsigna herr Gustav Nilsson i Göingegården för den här aktionen.

Sedan får jag säga att det inte bara är de trafiksvaga järnvägarna som går med förlust. Det finns anledning för reservanterna att se också på Stockholms närtrafik, som går med en förlust av 6 miljoner kronor per år. Försök att rätta till det, så att det ekonomiskt går ihop!

Denna aktion diskuterade vi ganska mycket vid föregående riksdag när det var fråga om att skära bort ännu större belopp. Jag tror att det egentligen är alldeles fel att sänka anslaget, och jag anser att det snarare borde höjas till 100 miljoner igen. Man borde satsa litet på de människor som bor i de avlägsna bygderna och inte försämrå kommunikationerna för dem som det här förslaget egentligen innebär.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen beträffande *moment I* propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 50:o mom. I) i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Allmänna barnbidrag

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 3) av herr Virgin m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 157 ja och 42 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 51—56

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 57

Lades till handlingarna.

§ 9

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1960/61 till regeringsrätten, och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1960/61 till vattendomstolarna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10

Allmänna barnbidrag m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1960/61 till Allmänna barnbidrag, Ersättning till postverket för utbetalning av allmänna barnbidrag och Bidrag till sjukkassor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Allmänna barnbidrag**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln (punkt 22, s. 34 och 35 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1960) föreslagit riksdagen att till Allmänna barnbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 809 000 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Birke m. fl.* (I: 240) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson i Borås m. fl.* (II: 300), i vilka — såvitt nu vore i fråga — hemställts att riksdagen måtte besluta att till Allmänna barnbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 576 500 000 kronor,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Eric Carlsson* (I: 64) och den andra inom andra kammaren av herrarna *Jansson i Benestad* och *Gustafsson i Kårby* (II: 73), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att kostnaderna för det allmänna och lika barnbidraget måtte föras under finansdepartementet i stället för socialdepartementet i enlighet med vad i motionerna anförts.

Allmänna barnbidrag

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till *Allmänna barnbidrag* för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 809 000 000 kronor;

b) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 64 och II: 73 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande sättet för de allmänna barnbidragens redovisning i statsbudgeten.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande medelsanvisningen av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Cassel*, vilka under förutsättning av riksdagens bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 4 fogade reservationen ansett att utskottet bort under a) hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 240 och II: 300, såvitt nu vore i fråga, till Allmänna barnbidrag för budgetåret 1960/61 anvisa ett förslagsanslag av 576 500 000 kronor;

b) beträffande sättet för de allmänna barnbidragens redovisning i statsbudgeten av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort under b) hemställa att motionerna I: 64 och II: 73 icke måtte av riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! I hela detta utskottsutlåtande finns ju en rad reservationer, men de har förfallit därför att dessa frågor diskuterades och beslutades av kammaren förra veckan. Det är bara en reservation som står kvar, och den berör en blygsam sak, bara en etikettsfråga, nämligen frågan var man skall redovisa de allmänna barnbidragen.

De gamla sofisterna brukade ju uppställa märkliga problem. Ett av de problemen var att man skulle försöka ge en definition: Vad är egentligen en port? Är det ett hål i en mur, eller är det en mur kring ett hål? Jag skall med hänsyn till den sena timmen inte ge mig in på att försöka besvara den frågan.

Vad är då ett barnbidrag? Är det någonting av skattepolitisk natur eller något av socialpolitisk natur? Ja, det är bägge delarna. För den som inte betalar skatt är det bara socialpolitik och inte skattepolitik.

Herr talman! I Sundsvall lär det finnas ett djur, som är så beskaffat, att framdelen är en hare och bakdelen en tjäder. Detta djur kallas för skvader. Man kan i enighetens namn, om man vill diskutera saken, kalla barnbidraget för budgetens lilla skvader.

Var nu detta barnbidrag skall redovisas är egentligen ganska likgiltigt. Ända sedan dess tillkomst har det stått på femte huvudtiteln, men nu vill man flytta över det till finansdepartementets huvudtitel av förment pedagogiska skäl. Jag har nu en känsla av att detta är någonting av fiffighet i överkant, och jag är litet förvånad över att det ärevärdiga statsutskottet har fallit för så enkla finter. Jag föreslår, herr talman, att barnbidraget får redovisas där det hela tiden har redovisats. En överflyttning till annan huvudtitel gör ju inte saken billigare.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 b).

Herr AKERSTRÖM (s):

Herr talman! Vi har ju haft en del diskussioner om denna fråga i avdelningen och även i utskottet in pleno. Som kammarens ärade ledamöter märker har vi i utskottet haft ett ganska fylligt resonemang, och utskottet har också redovisat vad som förevarit i samband med allmänna barnbidragens införande.

Då de allmänna barnbidragen inför-

Bidrag till sjukkassor m. m.

des, motiverades de bl. a. med att vi tagit bort rätten att vid beskattningen göra avdrag för barn. Utvecklingen kan väl sedan sägas ha gått i den riktningen, att den sidan av denna ersättningsfråga, alltså kompensation för bortfallet av rätten att göra avdrag för barn, har förstärkts. Skäl kan väl därför anses föreligga att resonera så som utskottet gör, när utskottet i förevarande utlåtande säger: »Även om det å andra sidan inte finns någon anledning att genom att framhåva bidragens skattepolitiska natur söka dölja eller förringa deras socialpolitiska betydelse som ett medel att utjämna barnkostnaderna, intar utskottet således i princip en positiv ståndpunkt till ifrågavarande motionsyrkande men är inte berett att redan för nästkommande budgetår föreslå en ändring i redovisningen av bidragen. Det bör lämpligen ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med uppgörandet av riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62 närmare överväga frågan om åtgärder i det angivna syftet.»

Herr talman! Jag tror inte att jag behöver säga mera, utan med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade, med 1 b) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten

1:o) mom. b) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen 1 b) av herr Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 158 ja och 41 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3**Bidrag till sjukkassor m. m.**

Efter punktens föredragning anförde

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Det yrkande som framförts i den vid denna punkt fogade med a) betecknade reservationen är beroende av bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 8 fogade reservationen i motsvarande avseende. Riksdagen har nu avslagit sistnämnda reservation, och jag är därför förhindrad att yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

Vidgad rätt att åtnjuta det från inkomst av kapital medgivna s. k. sparavdraget**§ 11**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 23, i anledning av väckta motioner angående avdrag vid beskattningen för kostnader för bil i tjänsten, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12**Vidgad rätt att åtnjuta det från inkomst av kapital medgivna s. k. sparavdraget**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt att åtnjuta det från inkomst av kapital medgivna s. k. sparavdraget.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 284 av herr *Eric Carlsson* och II: 495 av herrar *Fälldin* och *Larsson* i Norderön, vari hemställts att riksdagen måtte besluta, att den som i samband med försäljning av jordbruks- eller annan fastighet undantogs förmånen av fri bostad skulle äga deklarerat förmånen på sätt som i motionerna förordades, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig lagtext; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 426 av herr *Sveningsson* och II: 520 av herr *Magnusson* i Borås m. fl., vari hemställts att riksdagen måtte besluta, att det nuvarande avdraget från inkomst av kapital med 300 kronor för ensamstående och 600 kronor för gifta skulle utsträckas till att gälla inkomst av rörelse och jordbruk eller annan fastighet, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till därav föranledda författningsändringar.

Utskottet hemställde, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 284 av herr *Eric Carlsson* samt II: 495 av

herrar *Fälldin* och *Larsson* i Norderön angående beskattningen av förmånen av fri bostad i vissa fall, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 426 av herr *Sveningsson* och II: 520 av herr *Magnusson* i Borås m. fl. om visst schablonavdrag vid beskattning av inkomster av rörelse och fastighet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Hagberg*, *Nilsson* i Svalöv och *Magnusson* i Borås, vilka ansett att utskottet under punkten 2) bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 426 och II: 520 måtte för sin del antaga ett i reservationen intaget förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

II) av herrar *Gustaf Elofsson*, *Bengtsson* och *Vigelsbo*, vilka ansett att utskottet under punkten 1) bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 284 och II: 495 måtte för sin del antaga ett i denna reservation intaget förslag till lag om ändring i nämnda lag;

III) av herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Kollberg* och *Gustafson* i Göteborg, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **VIGELSBO** (cp):

Herr talman! Till bevillningsutskottets betänkande nr 31 är fogad en reservation av herr *Elofsson* m. fl. I en motion från vårt håll har påyrkats, att om en jordbrukare eller småföretagare, som avyttrat sin fastighet, därvid som ofta sker gjort undantag för rätt till fri bostad under återstoden av sin levnad, så skall denna förmån ur beskattningssynpunkt betraktas som inkomst av kapital. Enligt nu gällande bestämmelser taxeras en sådan förmån som inkomst av tjänst.

Det nämnda förhållandet innebär att vederbörande förmånstagare, såvitt han

Vidgad rätt att åtnjuta det från inkomst av kapital medgivna s. k. sparavdraget

inte i övrigt har en stor inkomst av kapital, aldrig har möjlighet att utnyttja det s. k. sparavdraget, 300 kronor för ensamstående eller 600 kronor för äkta makar. Detta är en sida av saken. Dessutom synes det oss reservanter egendomligt att inte en sådan förmån under alla omständigheter skall betraktas som inkomst av kapital. Utskottets enda motivering för ett avslag på detta förslag i år, nämligen att en liknande motion avslogs i fjol, synes icke oss reservanter vara övertygande.

Om en gårdsägare försäljer sin egendom men samtidigt förbehåller sig förmånen av fri bostad på livstid, så kommer ett sådant undantag givetvis att påverka försäljningssumman. Han erhåller ett lägre pris än om inte undantagsförmånen gjorts. Om inte undantagsförmånen gjorts hade han erhållit ett högre pris, ett större kapital i reda pengar. Ränteinkomsterna av detta kapital hade sedan till 300 eller 600 kronor blivit skattefria. Att förmögenhetens karaktär — om den består av en bostadsförmån eller av kontant kapital — ur beskattningssynpunkt skall betraktas som så väsentligt synes oss ingalunda vara riktigt.

Den tolkning av beskattningsreglerna som här förekommer synes oss i första hand drabba de mindre spararna. Även ur den synpunkten är den orättvis. För den som jämte en sådan bostadsförmån även har ett så stort kapital, att den därav upplupna räntan uppgår till 300 eller 600 kronor, har detta ingen betydelse. Han tillgodogör sig under alla förhållanden det medgivna s. k. sparavdraget. Vi anser det följaktligen vara en gård av rättvisa gentemot en småsparare, vilken förvandlar en del av sitt sparkapital till en bostadsförmån, att han medgives samma rätt som han skulle ha haft om han förvandlat förmånen till reda pengar.

Vi hemställer således att värdet av sådan förmån skall upptas som inkomst av kapital och inte som nu taxeras som

inkomst av tjänst. Då utskottet inte kunnat presterat något annat skäl för sitt avslagsyrkande än att en liknande motion avslogs i fjol, ber jag, herr talman, att med stöd av vad jag anfört yrka bifall till den med II betecknade till detta utskottsutlåtande fogade reservationen av herr Elofsson m. fl.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Folkpartiledamöterna i bevillningsutskottet har till detta betänkande fogat en blank reservation.

När denna fråga behandlades i utskottet, ansåg vi att det kunde vara lämpligt, att den utredning angående sparfrämjande åtgärder, som är tillsatt, närmare finge undersöka denna sak. Vi lyckades inte få majoritet för yrkandet i utskottet.

I motionerna har framförts intressanta uppslag. Det gäller inte minst högermotionen, med anledning av vilken det fogats en reservation, nr I, till detta betänkande. Men vi anser att frågorna är så invecklade att det inte är tillrådligt att utan närmare prövning göra en lagändring. Detta är anledningen till att vi fogat en blank reservation till detta betänkande.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Detta betänkande behandlar även en motion av mig och några av mina kamrater, där vi föreslår att även den som har sitt kapital placerat på annat sätt än i banksparat eller aktiesparande skall kunna komma i åtnjutande av det s. k. kapitalavdraget.

Det förekommer ju ganska ofta att småföretagare — fabriksägare, jordbrukare och andra — har sparkapital som arbetar i den egna rörelsen. Men när de har sina pengar placerade på detta sätt, kan de inte utnyttja kapitalavdraget. Jag finner det ganska egendomligt, att sättet för placeringen skall vara avgörande för om detta avdrag skall få utnyttjas eller inte. Det är angeläget att vi får ett ökat

Vidgad rätt att åtnjuta det från inkomst av kapital medgivna s. k. sparavdraget

sparande, eftersom vi behöver riskvilligt kapital.

Jag förstår inte riktigt utskottet, när det skriver, att det av motionärerna åsyftade företagssparandet i regel icke utbjödes på kapitalmarknaden och därför i motsats till kontantsparandet inte medför något omedelbart ökat utrymme för de samhälleliga investeringsbehoven eller det enskilda näringslivets mera kapitalkrävande investeringar.

Jag kan inte förstå hur man kan driva resonemanget, att ett sparande, som ställs till förfogande som riskvilligt kapital, inte skulle vara lika värdefullt som till exempel banksparende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen I.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Här ifrågavarande motioner avser åtgärder, som är ägnade att främja sparandet. Som utskottet har framhållit, skulle effekten av de framförda förslagen knappast bli märkbar. Vi måste nämligen hålla i minnet att de kategorier det här gäller investerare sina vinstmedel i förvärvskällan — vare sig det är fråga om en rörelse eller ett jordbruk — i syfte att öka avkastningen eller att åstadkomma en värdebeständig placering av sitt kapital. Det är först i andra hand man tänker på möjligheterna till skatteavdrag. Jag är litet förvånad över att herr Magnusson i Borås inte förstår att det ur allmän sparandesynpunkt här inte har samma värde om man plöjer ner kapitalet i det egna företaget som om man kontantsparar och kapitalet sålunda kommer ut i den öppna marknaden. Det föreligger här ett motsatsförhållande, vilket jag tycker framgår av utskottsutlåtandet.

I detta sammanhang vill jag också erinra om att frågan om det enskilda sparandets problem och om möjligheterna att åstadkomma ett ökat sparande genom lättnader i beskattningen ju är föremål för en allsidig utredning.

När det i motionerna påstås, att det är fråga om att skapa större rättvisa mellan olika kategorier av sparare, vill jag erinra om att det s. k. sparavdraget åtnjutes av alla inkomsttagare som har behållen inkomst av kapital. Det kan alltså inte, såvitt jag förstår, vara fråga om att skapa större rättvisa. Om de har inkomst av rörelse, av jordbruk eller av annan fastighet spelar ingen roll — alla får ändå tillgodogöra sig sparavdraget, om det gäller behållen förmögenhet. Jag tror det är riktigt som utskottet framhåller, att inkomst av kapital förekommer förhållandevis oftare hos företagare än hos andra kategorier skattskyldiga. »Enligt senast tillgängliga uppgifter har det beräknats att år 1951 inkomst av kapital förelåg hos ungefär 50 procent av de skattskyldiga, som hörde till kategorien företagare, men blott hos cirka 22 procent av arbetare och tjänstemän», säger utskottet på s. 4 och 5 i utlåtandet. Detta är ett bevis för riktigheten av vad jag sagt.

Jag vill också i korthet beröra den motion herr Vigelsbo talade för. I motionen yrkas, »att den som i samband med försäljning av jordbruks- eller annan fastighet undantager förmånen av fri bostad skall äga deklarerat förmånen på sätt som i motionerna förordas», d. v. s. vederbörande skall äga rätt att uppta förmånen som inkomst av kapital och inte som nu behöva uppta den som inkomst av tjänst. Jag kan här fatta mig lika kort som herr Vigelsbo och, när herr Vigelsbo förvånar sig över att utskottet inte anfört en vidlyftigare motivering för sitt avstyrkande utan bara hänvisat till fjolårets riksdagsbeslut, påpeka att förra året fanns ju en fullständig motivering. Utskottet tycker inte det är nödvändigt att upprepa denna hållbara motivering år efter år.

Motionärerna vill ändra beskattningsreglerna bara för att, som de menar, möjliggöra ett ökat utnyttjande av sparavdraget. Men sparavdragets främsta syfte, herr Vigelsbo, är ju att främja ny-

Vidgad rätt att åtnjuta det från inkomst av kapital medgivna s. k. sparavdraget

sparande, och vad som föreslås i motionerna har ingenting med nysparande att göra.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Herr Kärlander tycks inte uppskatta det sparande som sker direkt ute i de små företagen. Det innebär således att herr Kärlander menar, att för att sparande skall vara verkligt värdefullt skall det ställas till förfogande på ett sådant sätt att regeringen kan behärska kapitalet.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det var det underligaste inlägg jag har hört, och i sak innehöll det praktiskt taget ingenting. Vad har jag sagt om att jag inte skulle uppskatta småsparandet? Inte ett ord, herr Magnusson i Borås! Jag har bara sagt att de grupper jag nämnde har större möjligheter att spara vinstmedel inom sina företag än andra. Det framgår för övrigt tydligt av utskottets utlåtande att företagen har möjlighet att genom vinstdispositioner, genom lagervärderingar och dylikt behålla en större del av vinsten inom företagen. Därför är utskottets ställningstagande absolut hållbart. Men det betyder inte, som herr Magnusson försöker göra gällande, att bevillningsutskottet och därmed jag skulle sakna intresse för sparande inom småföretagen. Småföretagarna får utnyttja sparavdraget liksom alla andra som redovisar behållen förmögenhet — det är ingen skillnad alls.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Jag beklagar, men herr Kärlander sade i sitt anförande att det sparande som sker på detta sätt icke hade samma värde som annat sparande.

Herr KÄRRLANDER (s):

Jag citerade bara utskottets utlåtande, herr Magnusson.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr Kärlander säger, att gentemot den motion, för vilken jag är medansvarig, anförde utskottet i fjol en uttömmande och hållbar motivering, och till denna hänvisar herr Kärlander. Om den är så hållbar borde väl herr Kärlander ha kunnat använda sig av den i sin polemik mot herr Vigelsbo. Jag påminner mig från bevillningsutskottets motivering i fjol, att man ville jämföra detta sparande med någon form av pension. Man erinrade om att pension i princip var skattebelagd. Jag kan inte inse att detta sparande har något som helst gemensamt med en pension i det avseende det nu är fråga om, ty detta sparande har ju byggts upp utan att något avdrag beviljats under uppbyggnadstiden, under det att i varje form av pensionsförsäkring har kapitalet bildats med avdrag under uppbyggnadstiden.

Jag skulle vilja fråga herr Kärlander: Är denna förmån att betrakta som ett kapitaltillgodohavande eller inte?

Herr KÄRRLANDER (s):

Om herr Fälldin hade lyssnat på mitt förra anförande skulle han ha hört att jag sade, att sparavdraget i främsta rummet tillkom för att främja nysparande. Och ingen, hoppas jag, kan göra gällande att en försäljning av en fastighet, där man förbehåller sig fri bostad, är ett nysparande. Det är alltså inte oriktigt att beskatta denna förmån såsom inkomst av tjänst. Jag förstår heller inte vad herr Fälldin menar att det skulle finnas för motiv till att denna förmån skulle betraktas på annat sätt än om det gäller annan försäljning.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jo, man säljer ju en fastighet till betydligt reducerat pris om man förbehåller sig en förmån. Då måste väl denna förmån vara att betrakta som ett kapitaltillgodohavande. Om man

Vidgad rätt att åtnjuta det från inkomst av kapital medgivna s. k. sparavdraget

däremot inte förbehåller sig denna förmån får man, såsom herr Vigelsbo påpekade, en högre köpeskilling. Denna högre köpeskilling kan man placera i bank och därigenom få en ränteinkomst, som är skattefri till en viss del. Vad är det för skillnad på sparandet? Det är ju bara fråga om olika sätt att disponera avkastningen, och rättvisan kräver att de i skattehänseende blir jämställda.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets betänkande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen II) av herr Gustaf Elofsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Vigelsbo begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 26 nej, varjämte 55 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. II

Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets betänkande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen I) av herr Hagberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 42 nej, varjämte 51 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtande nr 4 och andra lagutskottets utlåtande nr 5 skulle i angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för fredagen den 1 april.

§ 14

Interpellation ang. metoderna för kontroll av motorfordons hastighet

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) erhöill på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Den allt starkare trafiken på våra vägar bidrager till att öka trafikolyckornas antal. Åtskilligt göres för att förebygga olyckstillbudet. Avgörande härvidlag är emellertid trafikanternas eget omdöme och lydnad mot trafikreglerna.

För några år sedan förstärktes den trafikövervakande myndighetens resurser såväl i fråga om antalet poliser som den tekniska utrustningen. Detta är att hälsa med tillfredsställelse med tanke på det stigande antalet olyckor i trafiken, som i många fall orsakas av vårdslöshet och genom överträdelse av trafikförordningarna.

De tekniska hjälpmedel, som den trafikövervakande myndigheten använder i sin verksamhet, måste vara av så tillförlitlig beskaffenhet, att misstänkliggörande av dess rättsliga bevisvärde inte kan komma i fråga. Detta är en angelägenhet av stor räckvidd.

På senare tid har uppstått diskussion i tidningspressen om hur det förhåller sig på detta område. Särskilt har uppmärksamhetsfrågan om kontrollen av fordonens hastighet. Det måste ur allmänhetens synpunkt vara ett vitalt intresse att erhålla en klarläggande redogörelse i berörda avseende.

Med stöd av vad jag anförut anhöller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att lämna en redogörelse för de metoder som användes vid kontrollen av bilarnas hastigheter och även göra ett uttalande om tillförlitligheten av de använda metoderna?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse,

nr 140, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Härefter anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 135, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om val till riksdagens andra kammare för perioden 1961—1964.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 108, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels ock riksdagens förordnanden:

nr 109, för herr Bengt Elmgren att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 110, för herr Walter Sundström att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 111, för herr Ingemar Andersson att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 112, för herr Bertil Ohlin att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 113, för herr Gunnar Hedlund att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 114, för herr Gunnar Heckscher att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 115, för herr Yngve Möller att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 116, för herr Hans Hagnell att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 117, för fröken Lisa Mattson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 118, för herr Sven Gustafson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 119, för herr Torsten Andersson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling; och

nr 120, för herr Carl Göran Regnéll att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling.

Slutligen anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från andra lagutskottet:

nr 137, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207); och

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i livsmedelsstadgan den 21 december 1951 (nr 824); samt

från tredje lagutskottet:

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen, m. m.

§ 16

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren, nämligen

nr 113, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1959 och 1960 vid dess elfte ordinarie möte fattade beslut, och

nr 116, angående ianspråktagande av viss del av de Längmanska donationsmedlen.

Dessa propositioner bordlades.

§ 17

Herr talmannen meddelade, att bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan anmält att till utskottet från styrelsen för riksdagsbiblioteket inkommit

framställning angående utgivande av en matrikel över riksdagens ledamöter.

Denna anmälan bordlades.

§ 18

Anmäldes följande till herr talmannen under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 739, av herrar *Brandt* i Sättila och *Johnsson* i Skoglösa, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95, angående utbildningen av lärare på det husliga området m. m.,

nr 740, av herr *Nelander m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95,

nr 741, av herr *von Seth m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, angående vissa ändringar i lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas organisation, m. m.,

nr 742, av herr *Hammar m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 101, angående stiftskansliernas organisation m. m.,

nr 743, av herrar *Edlund* och *Wachtmeister*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa avlönnings- m. fl. anslag under rikstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1960/61 m. m., samt

nr 744, av herr *Lindahl m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110.

Dessa motioner bordlades.

§ 19

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till

Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed vördsamt om ledighet från riksdagsgörömmalen under tiden från och med den 5 till och med den 9 april 1960 i och för deltagande i Internationella Sjuksköterske-

förbundets sammanträden i medlems-
och finanskommittéerna i London.

Stockholm den 30 mars 1960

Gerda Höjer

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.06 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson